

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ІЩЕНКО ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК [811.161.2'373:641]: 821.161.2-3-055.2 (043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

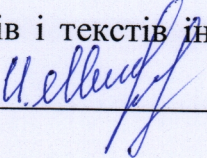
**ГЛЮТОНІЧНІ НАЙМЕНУВАННЯ В ТЕКСТАХ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ**

Спеціальність 035 Філологія

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело

_____ І. В. Іщенко

Науковий керівник – **Колоїз Жанна Василівна**,
доктор філологічних наук, професор

Кривий Ріг – 2023

АНОТАЦІЯ

ИЩЕНКО І. В. Глютонічні найменування в текстах сучасної української жіночої прози. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія (03 Гуманітарні науки). Криворізький державний педагогічний університет. Кривий Ріг, 2023. 225 с.

Наукову працю присвячено аналізу глютонічних найменувань, що являють собою яскравий набір лінгвістичних засобів сучасної української жіночої прози, за допомогою яких висвітлено реалії сучасного життя (буденні кулінарні, господарські справи, сімейні святкування, застілля, урочисті події і т. ін., пов'язані в різний спосіб із глютонією).

Актуальність дисертаційної праці є незаперечною, адже одним із яскравих джерел, що репрезентує багатство глютонічних найменувань, є письменницька практика, яка являє собою потужний ресурс оновлення глютонічного корпусу української мови. Глютонічні назви, якими послуговуються авторки в художніх текстах, ще не були об'єктом комплексного дослідження в українському мовознавстві. Аналіз відповідних назв на текстовому рівні зумовлює різноаспектне осмислення структурно-семантичних і функційно-стилістичних параметрів номінації, визначення їхніх лінгвокультурних, національних особливостей не лише крізь призму загальномовної, але й художньої картини світу, уможлиблює виявлення закодованої інформації про певні глютонічні реалії за рахунок мовних засобів (глютоном-слів, глютоном-словосполучень). Тексти сучасної української жіночої прози засвідчують стрімкий розвиток крос-культурних зв'язків, глобалізації, значний вплив міжкультурної комунікації, спонукають до дослідження національних й іншокультурних номінацій, установлення шляхів поповнення й оновлення лексичного складу, окреслення лінгвокультурної специфіки іншомовних та власне українських номем через усебічне студювання глютонічного корпусу. Окрім того, актуалізація різних напрямків

у вивченні глутонічних найменувань активізує перспективи наукових розвідок, серед яких – необхідність осмислення вже наявного теоретичного й практичного доробку, віднайдення загальної методологічної концепції глутонії.

Мета дисертаційної праці – дослідження структурно-семантичної репрезентації, функційно-стилістичного потенціалу та ціннісних смислів глутонічного корпусу в сучасній українській жіночій прозі.

Джерельною базою дослідження слугували тексти сучасної української жіночої прози (від 2000-х років і до сьогодні), із-поміж яких опрацьовано 50 літературних зразків (повний перелік творів подано у списку використаних джерел). Загалом картотека фактичного матеріалу нараховує близько 2800 лінгвістичних одиниць, які були вилучені методом суцільної вибірки.

Наукова новизна запропонованої праці полягає в тому, що це *перше* ґрунтовне системне дослідження глутонічного корпусу текстів сучасної української жіночої прози, здійснене крізь призму репрезентації значущих лінгвістичних одиниць глутонії – глутонічних найменувань. *Уперше* виявлено й описано типологічно-генетичні ознаки глутонем у межах українського лінгвокогнітивного простору; *уперше* окреслено структурно-семантичні й функційно-стилістичні параметри глутонічних назв, поглиблено лінгвістичні знання про систему номем загалом і глутонічного корпусу художньої прози зокрема. Запропоновано власну структурно-семантичну класифікацію художніх глутонем, висвітлено лінгвокультурні особливості глутонічних найменувань за рахунок комплексного аналізу культурного коду, етнічної специфіки, ціннісних пріоритетів і норм певного народу. До наукового обігу введено нові поняття, здатні розширити й поглибити подальші розробки теорії глутонії.

Теоретичне значення здійсненого дослідження полягає у вагомому внеску в сучасну лінгвістику загалом та етнолінгвістику, когнітивну лінгвістику, лінгвокультурологію зокрема; у репрезентації загальних тенденцій розвитку сфери глутонії; у виробленні термінологічного апарату; у типологізації глутонічних найменувань за структурними, семантичними,

генетичними, функційними, лінгвокультурними ознаками; у представленні структурно-семантичної класифікаційної системи глютонічного корпусу текстів сучасної української жіночої прози, функцій глютоном, реалізованих у конкретних ситуативних фрагментах художнього тексту.

Практичне значення. Дібраний фактичний матеріал та основні положення дисертації можуть бути використані в лекційних і практичних курсах сучасної української літературної мови – у розділах «Лексикологія», «Стилістика української мови», у межах дисциплін «Загальне мовознавство», «Порівняльне мовознавство», «Лінгвокультурологія», «Когнітивна лінгвістика», «Народознавство», «Культурологія», «Етнолінгвістика», спецкурсах і спецсемінарах із соціолінгвістики, лінгвокогнітивної культурології, кулінарної лінгвістики в закладах вищої освіти; під час написання курсових, кваліфікаційних робіт, навчальних посібників, підручників. Отримані результати сприятимуть розбудові лексикографічної практики, зокрема є придатними до використання під час укладання термінологічних, тлумачних словників, тезаурусів із глютонічної лексики, кулінарних гідів, путівників, кулінарних книг і т. ін.

Вступ дисертації містить відомості про новизну, актуальність, мету, завдання, практичне та теоретичне значення роботи, про апробацію результатів і методологію дослідження.

Перший розділ окреслює теоретичні засади дослідження явища глютонії, принципи класифікації глютонічних найменувань.

Другий розділ висвітлює структурно-семантичну репрезентацію та ціннісні смисли глютонічного корпусу в сучасній українській жіночій прозі, зокрема структурно-семантичні параметри глютоном-наїдків і глютоном-напоїв.

У третьому розділі акцентовано на стилістичному потенціалі художніх глютоном, описано індивідуально-авторські модифікації глютонічних найменувань, їхнє функційне навантаження.

Здійснене дослідження дало змогу зробити такі *висновки*.

1. Глютонія з позиції сучасного потрактування є окремим типом лінгвістичного феномену, який за допомогою особливих лінгвістичних знаків репрезентує харчові реалії. Відповідні мовні знаки містять інформацію про побут, звичаї, традиції етноспільноти, відображають сприйняття людиною смаків, характеристик продуктів, ілюструють ті чи ті відомості про розвиток мовної системи. У науковій царині глютонія має вузьке і широке потрактування. Дискусійні аспекти аналізованого поняття унеможливають синонімічну взаємозаміну основних термінів «кулінарія», «глютонія», «гастрономія», які різні за своєю суттю. Установлено, що «гастрономія» – це наука, яка вивчає зв'язок між культурою та їжею, «кулінарія» – окремий різновид діяльності, приготування їжі, під час якого застосовують спеціальні пристрої та дотримуються певних правил, прописаних у рецептах, «глютонія» – сукупність глютонічних назв, або глютонічних найменувань, що являють собою глютонічний корпус певної мови, або глютонію.

2. Основні одиниці глютонії – глютоніми, глютонічні найменування / назви, які вирізняються структурними, семантичними, функційними параметрами. Термін «глютонічна назва», або «глютонічне найменування», являє собою слово або словосполучення, що репрезентує окрему реалію ядерного глютонічного корпусу (на зразок страви або напою), є результатом пізнавально-номінативної діяльності тієї чи тієї етноспільноти. Синонімічним до попередніх лексем вважаємо й термін «номема», або «глютонема».

3. Семантика як іншокультурних, так і власне українських глютонем розкривається за рахунок унікального значення, закріпленого за кожною назвою: глютонічні найменування маніфестують духовну спадщину нації, її цінності, ментальність, звичаї, традиції, норми окремого народу, які знаходять своє відображення у знаковій системі мови. Структурно-семантична диференціація глютонем засвідчує багатство лексико-семантичних груп: 1) глютоніми-наїдки; 2) глютоніми-напої. На основі тих чи тих критеріїв (беручи до уваги спільні й диференційні ознаки) основні тематичні групи поділено на підгрупи. Так, глютоніми-наїдки класифіковано на:

а) найменування першорядних страв; б) найменування другорядних страв; в) найменування третьорядних страв.

Глютонемі-напої містять такі підгрупи: а) найменування нехмільних напоїв; б) найменування хмільних напоїв.

Глютонічний корпус сучасної української жіночої прози представлений однокомпонентними й багатокомпонентними назвами з різними прикметниковими й іменниковими поширювачами, здатними впливати на первинне значення номем (увиразнювати їх, актуалізують ті чи ті харчові, смакові, лінгвокультурні характеристики).

4. Глютонічні назви мають різний склад та етимологічне походження, засвідчують глютонічні практики окремої лінгвоспільноти. Глобалізація та міжкультурна комунікація зумовлює взаємообмін глютонічними лексемами, сприяє розширенню або звуженню їхнього значення. Основним джерелом поповнення глютонічного корпусу загалом і лексичного складу мови зокрема є глютонемі-слова і глютонемі-словосполучення праслов'янського походження. На сучасному етапі розбудови теорії глютонії доволі продуктивні й запозичені номемі, походження яких важко встановити внаслідок довготривалого стирання меж між культурними реаліями певних країн. Побутування різних номем спричиняє багатогранну взаємодію у сфері глютонії: активні міжкультурні зв'язки реалізують процес поповнення й примноження лексичного корпусу різних мов.

5. І запозичені, і власне українські найменування демонструють прикметні особливості регіональних глютонічних практик, національні риси того чи того етносу. Глютонемі-наїдки та глютонемі-напої містять лінгвокультурну інформацію, яка окреслює домінантні характеристики суспільства, відображає досвід певної епохи, групи людей, нації.

6. Увиразнення художньої оповіді відбувається за рахунок цікавих індивідуально-авторських глютонічних назв (перифрастичних словосполучень і образних найменувань, які в конкретних текстових ситуаціях набувають нових

відтінків і значень). У творах глутоніми-слова і глутонем-словосполучення виконують низку функцій, які взаємодоповнюють одна одну:

- 1) номінативно-експресивну;
- 2) контактовстановлювану;
- 3) пізнавальну;
- 4) акумулятивно-культуротвірну;
- 5) парольну;
- 6) етнічно-колеритну.

Ключові слова: глутонічний корпус, глутонема, найменування (назва, номінація), лексика, запозичення, компонент, еквівалент, національна / чужа лінгвокультура, структура, семантика, функція, проза, оцінка, лексико-семантичне поле, ядерна зона, художня література (проза).

ABSTRACT

ISHCHENKO I. V. Glutonic names in the texts of modern Ukrainian women's prose. – Manuscript.

The thesis is submitted for attaining the Doctor of Philosophy degree in speciality 035 Philology (03 Humanities). Kryvyi Rih State Pedagogical University. Kryvyi Rih, 2022. 225 p.

The thesis is devoted to the analysis of glutonic names, which are a bright set of linguistic means of modern Ukrainian women's prose. With the help of these lexemes we can realize modern life of modern people (everyday cooking, household chores, family celebrations, feasts, solemn events, etc.). All of these actions have connection with glutonia.

The topicality of our research is based on the fact that one of the brightest sources representing the wealth of glutonic names is modern writing practice. It is a powerful resource for updating the glutonic corpus of the Ukrainian language. Glutonic names used by female authors in literary texts have not yet been the object of a comprehensive study in Ukrainian linguistics. The analysis of the corresponding names at the text level leads to a multifaceted understanding of the structural-semantic and functional-stylistic parameters of the nomination, the determination of their linguistic and cultural, national features not only through the common language, but also in the literary picture of the world, makes it possible to reveal coded information about certain glutonic realities at the expense of linguistic means (glutonem of words, glutonem of phrases). The texts of modern Ukrainian women's prose testify to the rapid development of cross-cultural ties, globalization, the significant influence of intercultural communication. It helps to study national and foreign cultural nominations, establish ways of replenishing and updating the lexical composition, delineating the linguistic and cultural specificity of foreign and actually Ukrainian names through the comprehensive study of the glutonic corpus. In addition, the actualization of various directions in the study of glutonic names, it activates the prospects of scientific research, among which is the need to understand

the already existing theoretical and practical work, to find a general methodological concept of gluttony.

The aim of the research is to study the structural-semantic representation, functional-stylistic potential and value meanings of the glutonic corpus in modern Ukrainian women's prose.

The source base of the study is the texts of modern Ukrainian women's prose (from the 2000s to the present day), from which 50 literary texts were processed (a full list of works is given in the list of used sources). In general, the file of actual material includes about 2800 linguistic units, which were extracted by the continuous sampling method.

The **novelty** of the research is in the fact that it is the first thorough systematic study of the glutonic corpus of texts of modern Ukrainian women's prose, carried out through the prism of the representation of significant linguistic units of gluttony – glutonic names. For the first time, typological-genetic signs of gluttony were identified and described within the Ukrainian linguistic-cognitive space; for the first time, the structural-semantic and functional-stylistic parameters of glutonic names are investigated, linguistic knowledge about the name system in general and the glutonic corpus of literary prose in particular is deepened. An own structural-semantic classification of artistic gluttonyms is proposed, the linguistic and cultural features of glutonic names are highlighted due to a comprehensive analysis of the cultural code, ethnic specificity, value priorities and norms of a certain persone. New concepts have been introduced into the scientific circulation, capable of expanding and deepening the further development of the theory of gluttony.

Theoretical value of our study is a significant contribution to modern linguistics in general and ethnolinguistics, cognitive linguistics, and linguistic and cultural studies in particular; in the representation of the general trends in the development of the field of gluttony; in the development of the terminological apparatus; in the typology of glutonic names according to structural, semantic, genetic, functional, linguistic and cultural features; in the presentation of the structural-semantic classification system of the glutonic corpus of texts of modern

Ukrainian women's prose, the functions of *glutonem*, realized in specific situational fragments of the literary text.

The findings and collected material may find **practical application** in lectures and practical courses of The Modern Ukrainian Literary Language – in the sections “Lexicology”, “Ukrainian Language Stylistics”, within the disciplines “General Linguistics”, “Comparative Linguistics”, “Linguocultural Studies”, “Cognitive linguistics”, “Ethnoscience”, “Culturology”, “Ethnolinguistics”, special courses and special seminars on sociolinguistics, linguistic-cognitive cultural studies, culinary linguistics in institutions of higher education; during the writing of coursework, qualification papers, training manuals, textbooks. The obtained results can be implemented in lexicographical work, in particular, during the compilation of terminological, explanatory dictionaries, thesauruses of *glutonic* vocabulary, culinary guides, guidebooks, cookbooks, etc.

The research *introduction* consists of novelty, topicality, aim, tasks, practical and theoretical value, the approbation of results and research methodology.

The *first chapter* describes theoretical foundations of the study of the phenomenon of *glutonia*, the principles of classification of *glutonic* names.

The *second chapter* deals with the structural-semantic representation and value meanings of the *glutonic* corpus in modern Ukrainian women's prose, in particular, the structural-semantic parameters of *glutoneme*-snacks and *glutoneme*-drinks.

The *third chapter* focuses on the stylistic potential of artistic *glutonems*, describes individual author modifications of *glutinous* names, their functional load.

The results obtained made it possible to draw such conclusions as:

1. Gluttony, from the point of view of modern interpretation, is a separate type of linguistic phenomenon that represents food realities with the help of special linguistic signs. The corresponding language signs contain information about the everyday life, customs, traditions of the ethno-community, reflect the human perception of tastes, characteristics of products, illustrate certain information about the development of the language system. In the scientific field, *glutathione* has a narrow and broad interpretation. The controversial aspects of the analyzed concept

make it impossible to interchange the main terms “cooking”, “gluttony”, “gastronomy”, which are very different. It was established that “gastronomy” is a science that studies the connection between culture and food, “cooking” is a separate type of activity, cooking, during which special devices are used and certain rules prescribed in recipes are followed, “gluttony” – a set of glutonic names, or glutonic phrases, which represent the glutonic corpus of a certain language, or gluttony.

2. The main units of gluttony are glutonemes, glutonic names / nomems that are distinguished by structural, semantic, and functional parameters. The term “glutonic name” or “glutonic nomem” denotes a word or phrase that represents a separate reality of the glutonic core (such as a dish or drink), which is the result of the cognitive-nominative activity of different ethno-community. We consider the term “nomema” or “glutonema” to be synonymous with the previous lexemes.

3. The semantics of both foreign cultural and actually Ukrainian glutonic names is revealed due to the unique meaning attached to each name: glutonic names manifest the spiritual heritage of the nation, its values, mentality, customs, traditions, norms of a particular people, which are reflected in the symbolic system of language . The structural-semantic differentiation of glutonemes testifies to the wealth of lexical-semantic groups: 1) glutonemes-snacks; 2) glutonemes-drinks. All groups are divided into subgroups with the help of certain differential features. So, glutonemes-snacks are classified into: a) names of first-class dishes; b) names of second-class dishes; c) names of third-class dishes.

Glutonemes-drinks consist of the following subgroups: a) names of non-alcoholic beverages; b) names of alcoholic beverages.

The glutonic corpus of modern Ukrainian women’s prose is represented by single-component and multi-component names with various adjectival and noun expanders capable of influencing the primary meaning of the nome (expressing them, actualizing certain food, taste, linguistic and cultural characteristics).

4. Glutonic names have a different composition and etymological origin, testifying to the glutonic practices of a separate linguistic community. Globalization and intercultural communication cause the exchange of glutonic lexemes, contribute

to the expansion or narrowing of their meaning. The main source of replenishment of the glutonic corpus in general and the lexical composition of the language in particular are glutonemes-words and glutonemes-phrases of Proto-Slavic origin. At the current stage of the development of the theory of gluttony, quite productive and borrowed names, the origin of which is difficult to establish due to the long-term blurring of the boundaries between the cultural realities of certain countries. The cohabitation of different names causes multifaceted interaction in the field of gluttony: active intercultural connections implement the process of replenishment and multiplication of the lexical corpus of different languages.

5. Both borrowed and actually Ukrainian names demonstrate distinctive features of regional glutonic practices, national features of this or that ethnic group. Glutonemes-foods and glutonemes-drinks contain linguistic and cultural information that outlines the dominant characteristics of society, reflects the experience of a certain era, group of people, nation.

6. The expressiveness of the literary narrative takes place at the expense of interesting individually-authored glutonic names (periphrastic phrases and figurative names that acquire new shades and meanings in specific textual situations). In the works, glutoneme-words and glutoneme-phrases perform a number of functions that complement each other:

- 1) nominative-expressive;
- 2) set contacts;
- 3) cognitive;
- 4) accumulative and culture-creating;
- 5) password;
- 6) ethnically colorful.

Key words: glutonic corpus, glutoneme, name (name, nomination), lexicons, borrowing, component, equivalent, national / foreign language culture, structure, semantics, function, prose, evaluation, lexical-semantic field, core zone, fiction (prose).

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікація в періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу

Masliaieva I. (Ishchenko I.) Sociolinguistic dimension of the gluttonia phenomenon. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research : Proceedings of the International Conference on New Trends in Languages, Literature and Social Communications (ICNTLLSC 2021)*. Netherlands : Atlantis Press, 2021. Vol. 557. P. 255–261. ISBN 978-94-6239-384-4; ISSN 2352-5398. DOI : 10.2991/assehr.k.210525.030

Публікації у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «Б»

Іщенко І. В. Лінгвокультурна маркованість фразем із глютонійним компонентом *сало*. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. Одеса, 2021. № 52. Т. 1. С. 72–75.

Іщенко І. В. Здоров'язберігаюча функція глютонімів на позначення пиття (на матеріалі текстів сучасної жіночої прози). *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : ВД «Гельветика», 2022. Вип. 24. Т. 1. С. 36–40.

Іщенко І. В. Структурна диференціація глютоном-наїдків. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : ВД «Гельветика», 2022. Вип. 26. Т. 1. С. 56–59.

Публікації, у яких додатково відображені результати дослідження (статті в інших виданнях, матеріали конференції тощо)

Масляєва І. В. (Іщенко І. В.). Лінгвокультурна специфіка найменувань їжі в текстах сучасної жіночої мандрівної прози. *Філологічні студії : Науковий*

вісник Криворізького державного педагогічного університету. Кривий Ріг, 2019. Вип. 20. С. 135–145.

Масляєва І. В. (Іщенко І. В.). Особливості функціонування глютонічних найменувань у жіночому романі Лариси Денисенко «Кавовий присмак кориці». *Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг, 2019. Вип. 19. С. 64–76.

Масляєва І. В. (Іщенко І. В.). Етапи становлення глютонічного дискурсу. *Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте VI : сб. научн. ст.* Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2020. С. 49–54.

Масляєва І. В. (Іщенко І. В.). Торговельні знаки як виразники глютонічної культури (на матеріалі сучасної української жіночої прози). *Матеріали доповідей, приурочених 90-річчю Криворізького державного педагогічного університету, виголошених у рамках VI Міжнародної наукової конференції «Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри»*. Кривий Ріг, 2020. С. 103–107.

Масляєва І. В. (Іщенко І. В.), Колоїз Ж. В. Глютонійні паремії як згустки лінгвокультурної інформації національної спільноти. *International scientific and practical conference “Philological sciences, intercultural communication and translation studies: an experience and challenges” : conference proceedings, April 23–24, 2021*. Czestochowa : “Baltija Publishing”, 2021. Vol. 1. P. 21–25.

Масляєва І. В. (Іщенко І. В.). Соціокультурна маркованість фразеологізмів із глютонічним компонентом. *Мовний простір слов'янського світу (слов'яно-германські, слов'яно-романські, слов'яно-тюркські контакти): VI Всеукраїнська науково-практична конференції студентів, аспірантів і молодих учених (21 травня 2021 року)*. Львів : ЛДУБЖД, 2021. С. 31–33.

Masliaieva I. (Ishchenko I.). Semantic potential of instrumental glutonyms / Семантичний потенціал глютонімів-інструментативів. *II International Conference, Languages for Specific Purposes and Ways of Instruction and Acquisition : Innovative Approach*. Київ, 2021. С. 64–66.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ...	17
ВСТУП.....	19
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ ТА СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЛЮТОНІЇ.....	27
1.1. Наукова інтерпретація поняття «глютонія» в сучасній гуманітарній парадигмі.....	28
1.2. Принципи класифікації глутонічних найменувань.....	38
1.3. Сучасна письменницька практика як ресурс оновлення глутонічного корпусу української мови.....	54
Висновки до розділу 1.....	63
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ТА ЦІННІСНІ СМИСЛИ ГЛЮТОНІЧНОГО КОРПУСУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЖІНОЧІЙ ПРОЗІ.....	66
2.1. Структурно-семантичні параметри глутонем-наїдків.....	67
2.1.1. Найменування першорядних страв.....	68
2.1.2. Найменування другорядних страв.....	78
2.1.3. Найменування третьорядних страв.....	101
2.2. Структурно-семантичні параметри глутонем-напоїв.....	108
2.2.1. Найменування нехмільних напоїв.....	109
2.2.2. Найменування хмільних напоїв	122
Висновки до розділу 2.....	136
РОЗДІЛ 3. СТИЛІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГЛЮТОНІЧНИХ НАЙМЕНУВАНЬ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЖІНОЧІЙ ПРОЗІ..	138
3.1. Індивідуально-авторські модифікації глутонічних найменувань у художньому тексті.....	139
3.2. Функційне навантаження художніх глутонем.....	151
3.2.1. Номінативно-експресивна функція.....	152
3.2.2. Контактвстановлювальна функція.....	160

	16
3.2.3. Пізнавальна функція.....	166
3.2.4. Акумулятивно-культуротвірна функція.....	170
3.2.5. Парольна функція.....	177
3.2.6. Етнічно-колеритна функція	180
Висновки до розділу 3.....	187
ВИСНОВКИ.....	189
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	195
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	219
ДОДАТКИ.....	222

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- «**Бора**» – Вдовиченко Г. Бора : роман. Харків : КСД, 2011. 240 с.
- «**Бранзолія**» – Гримич М. Бранзолія : подорожні записки. Київ : Дуліби, 2015. 156 с.
- «**Вересові меди**» – Гуменюк Н. Вересові меди : роман. Харків : КСД, 2015. 320 с.
- «**Гастарбайтерки**» – Доляк Н. Гастарбайтерки : роман. Харків : КСД, 2012. 256 с.
- «**Гордієві жінки**» – Куява Ж. Гордієві жінки : роман. Харків : КСД, 2015. 288 с.
- «**До кави**» – Гербіш Н. Теплі історії до кави : оповідання. Київ : БСП, 2013. 168 с.
- «**До шоколаду**» – Гербіш Н. Теплі історії до шоколаду : оповідання. Київ : БСП, 2012. 144 с.
- «**Заплакана Європа**» – Доляк Н. Заплакана Європа : роман. Харків : КСД, 2013. 288 с.
- «**Із медом полин**» – Куява Ж. Із медом полин : роман. Харків : КСД, 2013. 272 с.
- «**Інші пів'яблука**» – Вдовиченко Г. Інші пів'яблука : роман. Харків : КСД, 2015. 256 с.
- «**Кава. Любов**» – Львів. Кава. Любов : збірник / укл. і передм. Н. Нікалео. Харків : КСД, 2015. 272 с.
- «**Кавовий присмак кориці**» – Денисенко Л. Кавовий присмак кориці : роман. Київ : Нора-друк, 2007. 256 с.
- «**Кав'ярня на розі**» – Сайко О. Кав'ярня на розі : роман. Львів : Вид-во Старого Лева, 2013. 176 с.
- «**Карпатське танго**» – Пахомова Т. Карпатське танго : роман. Харків : КСД, 2018. 336 с.
- «**Київ–New York**» – Тетера І. Київ – New York : роман. Київ : Брайт Стар Паблішинг, 2016. 224 с.
- «**Київ. ua**» – Белімова Т. Київ. ua : роман. Харків : КСД, 2013. 256 с.
- «**Кулінарні фіглі**» – Матіос М. Кулінарні фіглі : повість. Львів : Піраміда, 2009. 208 с.
- «**Кухня егоїста**» – Пиркало С. Кухня егоїста : есеї. Київ : Факт, 2007. 224 с.
- «**Мандрівки...**» – Роздобудько І. Мандрівки без сенсу і моралі : тревелог. Київ : Нора-друк, 2011. 192 с.
- «**Мелодія кави...**» – Гурницька Н. Мелодія кави у тональності кардамону : роман. Харків : КСД, 2013. 400 с.
- «**Музей...**» – Забужко О. Музей покинутих секретів : роман. Київ : Факт, 2009. 832 с.
- «**На запах м'яса**» – Дашвар Л. На запах м'яса : роман. Харків : КСД, 2013. 368 с.
- «**Нічого особистого**» – Байдаченко Н. Нічого особистого : роман. Київ : Факт, 2010. 160 с.
- «**Нова стара баба**» – Денисенко Л. Нова стара баба : роман. Харків : КСД, 2012. 272 с.
- «**Новий рік у Стамбулі**» – Пагутяк Г. Новий рік у Стамбулі : роман. Львів : Піраміда, 2015. 84 с.
- «**Осиний мед дикий**» – Савка І. Осиний мед дикий : новели. Львів : Вид-во Старого Лева, 2013. 320 с.
- «**Осіннє Рондо...**» – Рогашко А. Осіннє Рондо місячної ночі : роман. Харків : КСД, 2015. 208 с.
- «**Перламутрове порно**» – Карпа І. Перламутрове порно (Супермаркет

самотності) : роман. Київ : Дуліби, 2005. 272 с.

«Пів'яблука» – Вдовиченко Г. Пів'яблука : роман. Харків : КСД, 2014. 208 с.

«Покров» – Дашвар Л. Покров : роман. Харків : КСД, 2015. 384 с.

«Про дива...» – Теплі історії про дива, коханих і рідних : збірник / за ред. Ю. Шутенко. Київ : БСП, 2014. 144 с.

«Ранковий прибиральник» – Роздобудько І. Ранковий прибиральник : роман. Київ : Нора-друк, 2015. 160 с.

«Роман з містом» – Горбань С., Лапіна Н. Роман з містом : роман. Харків : КСД, 2015. 224 с.

«Сарабанда...» – Денисенко Л. Сарабанда банди Сари : роман. Київ : Нора-друк, 2008. 240 с.

«Смаколики. Різдво» – Львів. Смаколики. Різдво : збірник / укл. і передм. Н. Нікалео. Харків : КСД, 2016. 256 с.

«Старі люди» – Андрухович С. Старі люди : повість. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2008. 144 с.

«Таємниця...» – Пахомова Т. Таємниця галицького Версалью : роман. Харків : КСД, 2017. 336 с.

«Тамдевін» – Вдовиченко Г. Тамдевін. Вовчі історії замку Гербуртів : роман. Харків : КСД, 2015. 224 с.

«Теплі історії...» – Смаль Ю. Теплі історії з корицею : повість.

Київ : Брайт Стар Паблішинг, 2014. 148 с.

«Фройд би плакав» – Карпа І. Фройд би плакав : роман. Харків : Фоліо, 2004. 238 с.

«Чебрець в молоці» – Сняданко Н. Чебрець в молоці : роман. Харків : Фоліо, 2013. 224 с.

«Черешні з коньяком» – Нікалео Н. Черешні з коньяком : роман. Харків : КСД, 2017. 192 с.

«Я знаю...» – Роздобудько І. Я знаю, що ти знаєш, що я знаю : роман. Київ : Нора-друк, 2011. 240 с.

«Якби» – Роздобудько І. Якби : роман. Харків : КСД, 2012. 256 с.

“Ad Libitum” – Стрижевська Т. Ad Libitum : роман. Київ : Смолоскип, 2014. 328 с.

“Baby travel” – Карпа І. Baby travel. Подорожі з дітьми, або Як не стати куркою : роман. Харків : КСД, 2014. 208 с.

“Bitches Get Everything” – Карпа І. Bitches Get Everything : роман. Харків : КСД, 2007. 240 с.

“Duty Free” – Форостина О. Duty Free : роман. Львів : Кальварія, 2013. 192 с.

“Second life” – Гримич М. Second life (Друге життя) : роман. Київ : Дуліби, 2010. 159 с.

“Ship life” – Мельник О. Ship life. Сім місяців добровільного рабства : подорожній щоденник. Чернівці : Книги – ХХІ, 2018. 192 с.

ВСТУП

Безперервний розвиток суспільства вимагає від мови постійного оновлення, адже суспільно-політичні, історичні, соціокультурні зміни зумовлюють послуговування раніше невідомими словами, впливають на продукування номем, які являють собою так звані нові об'єкти називання. Саме тому одним із основних завдань сучасного мовознавства загалом і лексикології зокрема є вивчення лексичного складу мови в системі. Студіювання кожної окремої лексико-семантичної групи уможливорює віднайдення специфічних особливостей тих чи тих слів, допомагає простежити підґрунтя мовної організації.

Дослідження найменувань, пов'язаних із їжею, викликає неабияку зацікавленість, оскільки вони містять лінгвістичні відомості, транслюють ступінь розвитку суспільства крізь призму різних історичних періодів та процесів життєдіяльності людини, зберігають і передають культурне надбання поколінь. Їжа – це основа життєдіяльності, енергія, необхідна людині для повноцінного функціонування. Цілком закономірно, що і загальна харчова культура, і харчова культура окремого етносу вирізняється не лише своїми якісними особливостями (приготуванням, споживанням, смаковими характеристиками і т. ін.), але й специфічними кількісними лінгвістичними показниками – різноаспектними одиницями, що позначають ті чи ті глютонічні реалії. Відповідні одиниці дають змогу пізнати глютонічні пріоритети як своєї, так і чужої лінгвоспільноти, адже маніфестують унікальність та неповторність етносу. Такі номеми поглиблюють уявлення про розвиток мовної системи за рахунок вивчення глютонічного, або харчового, простору.

Глютонічні слова та словосполучення засвідчують багатство структурно-семантичних та граматичних форм, ілюструють додаткову інформацію про культурні орієнтири, традиції і звичаї народу. Наявність неоднакових підходів до аналізу поняття «глютонія» зумовлює нові пошуки.

Учені (як зарубіжні, так і вітчизняні) зробили значний внесок у студіювання глютонічного простору – описали глютонічні реалії, підходи до їхнього аналізу з позиції різних наукових галузей. Значущими є напрацювання в царині філософії (О. Варипаєв, Г. Зіммель, Е. Роттердамський, L. Edmunds), культурології (О. Доманська, М. Кобзар, О. Плюта, M. Douglas), соціології (В. Ніколенко, І. Німбуско, Ю. Половинчак, J. Goody), літературознавства (В. Дмитренко, С. Ковпик, С. Філоненко) та ін.

У мовознавчій традиції відповідний пласт номем здебільшого вивчено у складі лексики народного побуту (О. Гурко, О. Новіцька, О. Приймак, Н. П'яст, Н. Майборода та ін.), більшість науковців приділяла увагу дослідженню назв страв на діалектній основі (З. Ганудель, Е. Гоца, Н. Загнітко, Є. Турчин та ін.). Щоправда, останнім часом вектор сучасних наукових доробків дещо змінився: лінгвісти плідно працюють над системним аналізом мовних знаків у межах антропоцентричної парадигми (Л. Борис, Є. Бурнос, Ж. Колоїз, Г. Мелех, О. Пальчевська та ін.), дискурсології (І. Державецька, А. Олянич та ін.), студіюють глютонічні найменування крізь призму кулінарної лінгвістики (D. Fitriasia, M. Ritonga, R. Sibarani та ін.), вивчають теоретичні аспекти глютонії (А. Земська, З. Козирева, О. Оскирко, О. Остроушко, А. Роллер, С. Руденко та ін.), обирають різномірний фактичний матеріал для опису (тексти ресторанних меню, художні, біблійні тексти, кулінарні блоги, паремійний корпус і т. ін.).

Активізація лінгвістичного інтересу до глютонічних назв у межах тих чи тих парадигм (антропології, дискурсології) посприяла розробці методологічних аспектів, пов'язаних із дослідженням харчового коду. Однак поняття «глютонія» як соціолінгвістичний феномен потребує більш глибокого теоретичного осмислення, оскільки в науковій царині відсутній загальний категорійний апарат, чіткі типологічні схеми для опису лінгвістичного матеріалу, особливостей його структурного, семантичного, функційного й лінгвокультурного потенціалу. Поява текстоцентричного підходу зумовлює нові пріоритети у студіюванні лінгвістичних одиниць,

саме тому перспективним є розгляд глутонічних найменувань у текстах сучасної української жіночої прози, де за рахунок певних ситуацій, описаних авторками, розкривається значення слова, яке часто зазнає змін, набуває позитивних і негативних конотацій.

Активне використання глутонічних найменувань не лише в побутовому спілкуванні, але й на текстовому рівні уможлиблює всебічне і глибоке осмислення структурно-семантичних і функційно-стилістичних механізмів номінації, визначення їхньої ролі в мовній картині світу загалом та художній картині світу зокрема, простеження чітких процесів концептуалізації, які називають глутонічні реалії певними засобами мови (глутонемами, глутонічними словосполученнями). Твори сучасної української жіночої прози засвідчують стрімкий розвиток глобалізаційних процесів і вплив міжкультурної комунікації, зумовлюють дослідження питання співвідношення національного й іншокультурного, з'ясування шляхів формування лексичного складу, лінгвокультурне значення іншомовної та власне української лексики під час комплексного аналізу глутонічного корпусу. Розгалуженість напрямків у вивченні глутонічних назв не сприяє розв'язанню нагальних проблем української лінгвістики, серед яких – необхідність осмислення вже наявного теоретичного й практичного доробку, віднайдення загальної методологічної концепції глутонії, яка забезпечила б цілісність, єдність подальших мовознавчих розвідок. Окрім того, глутонічні найменування, якими послуговуються сучасні авторки в художніх текстах, ще не були об'єктом цілісного дослідження в українському мовознавстві, що й зумовлює **актуальність** нашої праці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна праця визначає один із напрямків комплексної наукової проблеми кафедри української мови Криворізького педагогічного університету «Проблеми функціонування мовних одиниць і граматичних категорій у різних стилях української мови та їх лексикографічна розробка»

(державний реєстраційний номер: 0119U103108). Тему дослідження затверджено Вченою радою Криворізького державного педагогічного університету (протокол № 6 від 19 грудня 2019 р.).

Мета дисертаційної праці – дослідження структурно-семантичної репрезентації, функційно-стилістичного потенціалу та ціннісних смислів глутонічного корпусу в сучасній українській жіночій прозі.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

1) осмислити й конкретизувати теоретико-методологічний апарат, пов'язаний зі сферою глутонії;

2) з'ясувати сутність понять «глутонічна назва / найменування», «глутонема», визначити їхні диференційні ознаки; простежити основні підходи до систематизації глутонічних найменувань;

3) схарактеризувати структурно-семантичні параметри глутонем у текстах сучасної української жіночої прози;

4) окреслити джерела формування глутонічного корпусу та етимологію глутонічної лексики;

5) репрезентувати лінгвокультурні й національно-специфічні ознаки глутонем;

6) виявити індивідуально-авторські модифікації глутонічних найменувань у художніх творах, проаналізувати функції художніх глутонем.

Об'єктом дослідження є сучасна художня (літературна) глутонія.

Предмет дослідження – структурно-семантичні, лінгвокультурні й функційно-стилістичні особливості глутонічних назв, їхня роль і значення в художній картині світу.

Джерельною базою дослідження слугували тексти сучасної української жіночої прози (від 2000-х років і до сьогодні), із-поміж яких опрацьовано 50 літературних зразків (повний перелік творів подано у списку використаних джерел). Загалом картотека фактичного матеріалу нараховує близько 2800 лінгвістичних одиниць, які були вилучені методом суцільної вибірки.

Теоретичною базою дослідження стали основні розробки теорії вивчення глютонії (М. Кобзар, Г. Мелех, А. Олянич, О. Плюта та ін.), праці, присвячені студіюванню глютонічних найменувань на матеріалі текстів художньої літератури (Л. Бісовецька, Л. Борис, О. Вікторіна, Н. Гудима, С. Ковпик, Н. Руснак, О. Пальчевська, С. Філоненко та ін.).

Методи дослідження зумовлені міждисциплінарним характером пропонованої праці, провідними принципами якої є *принцип системності й діалектичної єдності*. Під час опису теоретичного матеріалу, що передбачав студіювання понять «глютонія», «глютонічні найменування», використано *метод структурного, поняттєвого й теоретичного аналізу, порівняльний метод*. Для осмислення основних теоретичних здобутків попередників, застосовано *метод систематизації й узагальнення*. Під час відбору й опису фактичного матеріалу послуговувалися *методом суцільної вибірки, методом лінгвістичного спостереження й опису* (для інвентаризації, систематизації та класифікації глютонічних найменувань, інтерпретації їхніх структурно-семантичних, функційно-стилістичних особливостей); *методом компонентного аналізу* (для виокремлення семантичних ознак глютоном); *методом аналізу лексикографічних джерел* (для порівняння значень досліджуваних глютонічних одиниць у словниках задля підтвердження гіпотез про новизну слів або зміну їх значень). Під час репрезентації функційно-стилістичних особливостей художніх глютоном застосовували *метод критичного і функційного аналізу*.

Наукова новизна запропонованої праці полягає в тому, що це *перше* ґрунтовне системне дослідження глютонічного корпусу текстів сучасної української жіночої прози, здійснене крізь призму репрезентації значущих лінгвістичних одиниць глютонії – глютонічних найменувань. *Уперше* виявлено й описано типологічно-генетичні ознаки глютоном у межах українського лінгвокогнітивного простору; *уперше* окреслено структурно-семантичні й функційно-стилістичні параметри глютонічних назв, поглиблено лінгвістичні знання про систему номем загалом і глютонічного

корпусу художньої прози зокрема. Запропоновано власну структурно-семантичну класифікацію художніх глутонем, висвітлено лінгвокультурні особливості глутонічних найменувань за рахунок комплексного аналізу культурного коду, етнічної специфіки, ціннісних пріоритетів і норм певного народу. До наукового обігу введено нові поняття, здатні розширити й поглибити подальші розробки теорії глутонії.

Теоретичне значення здійсненого дослідження полягає у вагомому внеску в сучасну лінгвістику загалом та етнолінгвістику, когнітивну лінгвістику, лінгвокультурологію зокрема; у репрезентації загальних тенденцій розвитку сфери глутонії; у виробленні термінологічного апарату; у типологізації глутонічних найменувань за структурними, семантичними, генетичними, функцій ними, лінгвокультурними ознаками; у представленні структурно-семантичної класифікаційної системи глутонічного корпусу текстів сучасної української жіночої прози, функцій глутонем, реалізованих у конкретних ситуативних фрагментах художнього тексту.

Практичне значення. Дібраний фактичний матеріал та основні положення дисертації можуть бути використані в лекційних і практичних курсах сучасної української літературної мови – у розділах «Лексикологія», «Стилістика української мови», у межах дисциплін «Загальне мовознавство», «Порівняльне мовознавство», «Лінгвокультурологія», «Когнітивна лінгвістика», «Народознавство», «Культурологія», «Етнолінгвістика», спецкурсах і спецсеминарах із соціолінгвістики, лінгвокогнітивної культурології, кулінарної лінгвістики в закладах вищої освіти; під час написання курсових, кваліфікаційних робіт, навчальних посібників, підручників. Отримані результати сприятимуть розбудові лексикографічної практики, зокрема є придатними до використання під час укладання термінологічних, тлумачних словників, тезаурусів із глутонічної лексики, кулінарних гідів, путівників, кулінарних книг і т. ін.

Особистий внесок здобувача. Увесь виклад змісту наукової праці, відбір й упорядкування лінгвістичних одиниць, вироблена класифікація щодо

інтерпретації мовного матеріалу, узагальнення та висновки є результатом власних спостережень і напрацювань дисертанта.

Апробація. Провідні положення дисертації обговорено на засіданнях науково-методичних семінарів кафедри української мови Криворізького державного педагогічного університету. Окремі аспекти й проміжні результати дослідження було оприлюднено в доповідях на таких міжнародних конференціях: *Міжнародній науковій конференції «Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте – VI»* (25 жовтня 2019 р., Могильовський державний університет імені А. А. Кулешова, м. Могильов, Білорусь); *II Міжнародній науково-практичній конференції «Філологія та лінгводидактика в умовах євроінтеграції: сьогодення і перспективи»* (19–20 травня 2020 р., Херсонський державний університет, м. Херсон, Україна); *Міжнародних наукових читань молодих дослідників до Дня слов'янської писемності* (19 травня 2020 р., Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг, Україна); *VI Міжнародній науковій конференції «Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри»* (09–10 жовтня 2020 р., Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг, Україна); *Міжнародній науково-практичній конференції «Філологічні науки, міжкультурна комунікація та перекладознавство: досвід і виклики»* (23–24 квітня 2021 р., Полонійна академія в Ченстохові, м. Ченстохова, Польща); *The International Conference on New Trends in Languages, Literature and Social Communications (ICNTLLSC 2021)* (11 травня 2021 р., Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг, Україна); *всеукраїнських конференціях: Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Динамічні процеси в лексиці та граматиці слов'янських мов»* (22 квітня 2021 р., Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна); *Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Динамічні процеси в лексиці та граматиці слов'янських мов»* (10–11 листопада, 2022 р.,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна).

Публікації. Наукові результати дисертаційної праці викладено в 11 одноосібних публікацій, серед яких 3 статті у фахових виданнях, рекомендованих ДАК України, 1 – у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва й розвитку та Європейського Союзу, 3 – у збірниках матеріалів міжнародних конференцій, 4 – у інших періодичних наукових виданнях України.

Структура й обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (216 позицій) та джерел (50 позицій), додатків. Тексту передують анотація, перелік умовних позначень використаних джерел. Повний обсяг роботи – 225 сторінок. Основний текст викладено на 167 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ ТА СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЛЮТОНІЇ

Їжа є однією з головних і невід'ємних умов існування людини, тим надзвичайним і поки що до кінця не з'ясованим явищем, яке разом із іншими, так би мовити, побутовими феноменами (одягом, житлом і т. ін.) пов'язують не лише з матеріальним життям певного етносу, але й вважають цінним етнокультурним надбанням, оскільки все те, що так чи так стосується процесу харчування, апріорі являє собою сполучну ланку з культурою, традиціями, звичаями народу, які репрезентують і реалії далекого минулого, і виклики сьогодення. Їжа, будучи основою життєдіяльності людини, джерелом її енергії, без якої неможливе життя, цілком закономірно, віддавна цікавила, цікавить і, гадаємо, ще довго цікавитиме різних представників усіх без винятку етносів, що впродовж тисячоліть вибудовували власну культуру харчування.

Харчова культура кожної етнічної спільноти має у своєму науковому просторі щось специфічне, своєрідне, характерне тільки для неї, вирізняється як особливостями приготування й уживання їжі, так і одиницями чи то її найменування, чи то найменування інших реалій, дотичних до процесу харчування. Саме за допомогою таких одиниць відбувається пізнання національної культури харчування, яка засвідчує національну ідентичність народу, його самобутність і ментальність. Позначення так званих харчових реалій містять відомості не лише про побут народу, про сприйняття людиною смаку, форми, якості продукту або готової страви чи напою, але й транслюють інформацію про певні лінгвістичні тенденції розвитку мовної системи загалом і глютонічного (або, як його ще називають, харчового, гастрономічного, кулінарного і т. ін.) простору зокрема.

І зарубіжні, і вітчизняні науковці мають неабиякий досвід у студіюванні глютонічного простору (глютонічного корпусу, глютонії і

т. ін.) з урахуванням здобутків різних наукових царин, різних аспектів, позицій, історичних періодів розвитку тощо. Глютонія посідає важливе місце в сучасній гуманітарній парадигмі, аналіз якої уможливить осмислення глютонічних найменувань у сучасному лінгвістичному вимірі.

1.1. Наукова інтерпретація поняття «глютонія» в сучасній гуманітарній парадигмі

Поняття, для означення якого ми послуговуватимемося сучасним терміном «глютонія», має гетерогенну природу й неоднакове як найменування, так і потрактування з позицій учених тих чи тих галузей (філософії, соціології, культурології, історії, літературознавства та ін.). Давня «філософія їжі» проходить різні етапи, модифікується в сучасних і соціальних, і наукових парадигмах.

Зацікавлення їжею як культурним феноменом сягає XIX ст. У тогочасних доробках харчові реалії, їх найменування розглядають як елементи народного побуту в історико-етнографічному й народознавчому планах. Саме в цей період в етнографічних студіях, пов'язаних із вивченням харчової культури, дослідники зосереджують увагу на репрезентації обрядової й ритуальної кулінарії, символічних назвах, особливостях харчування в аспекті свят. Повсякденна їжа того часу, її найменування, на нашу думку, залишалися на периферії гуманітарного знання, а на вибіркові відомості про харчові звички того чи того народу або певного прошарку населення можна було лише поодинокі натрапити в роботах XIX ст., які мали етнографічний та історичний характер (М. Костомаров, П. Чубинський та ін.).

Теоретико-методологічне підґрунтя й сучасні орієнтири дослідження глютонії вибудовувалися десятиліттями й зусиллями як зарубіжних, так і вітчизняних учених, що працювали чи працюють у царинах філософії (О. Варипаєв, Г. Зіммель, Е. Ротердамський), культурології (Р. Барт,

П. Бурд'є, О. Доманська, М. Кобзар, О. Плюта), соціології (Дж. Гуді, В. Ніколенко, І. Німбруско, Ю. Половинчак), літературознавства (В. Дмитренко, С. Ковпик, С. Філоненко), антропології (Ф. Боас, К. Леві-Строс, Б. Маліновський, О. Річардс) та ін. Актуалізація в межах різноаспектних досліджень тих чи тих проблемних моментів харчової культури (у широкому потрактуванні), їх розв'язання уможливають усебічне осмислення поняття «глутонія» крізь призму лінгвістичної теорії. Сьогодні проблема вивчення харчових практик формує галузевий напрям соціокультурних досліджень, поіменований як *food studies*, і об'єднує істориків, етнографів, антропологів, соціологів, що розглядають їжу як соціокультурне явище, симбіоз історичних, соціальних і культурних контекстів [139, с. 94]. Науковці приділяють увагу багатоманітним аспектам дослідження глутонії в різних країнах, різних історичних періодах, під різним кутом зору.

Під час аналізу філософських напрацювань у ретроспективі натрапляємо на фрагментарність: феномен їжі здебільшого репрезентовано з позиції правильного харчування, природного й неприродного походження їжі, вегетаріанства і т. ін. у процесі розвитку цивілізованого суспільства. Учені-філософи розглядають їжу і як феномен буття або як невід'ємний складник релігійних практик.

На перетині філософських учень знаходяться культурологічні розвідки, у яких увага зосереджена на осмисленні термінів «кулінарія», «глутонія», «гастрономія» крізь призму дискурсології (пор.: харчовий / кулінарний / глутонічний / гастрономічний дискурс). Так, у контексті дослідження поняття «гастрономічний дискурс» культурологи вдаються й до тлумачення терміна «гастрономія», як-от: 1) особлива група харчових продуктів; 2) здатність оцінювати вишуканий смак їжі. Зокрема О. Плюта доходить висновку, що відповідне потрактування містить певну схожість («симетрію») значень гастрономії з кулінарією як видом діяльності – приготуванням їжі, дотриманням правил, закріплених у рецептах [136, с. 42].

Окрім того, культурологи акцентують на появі нових понять, як-от «гастрономічний (глутонічний, кулінарний, харчовий) код», «гастрономічна культура», концепт «Їжа», розглядають їх у контексті культурологічних чинників. За визначенням М. Кобзар, гастрономічний (харчовий) код культури являє собою сукупність зумовлених культурою стереотипних уявлень про властивості, характеристики продуктів харчування, які є джерелом осмислення людиною світу, втілює функціонально значущі для культури смисли [67, с. 138]. Такі доробки не лише репрезентують вектори сучасних різногалузевих студій, але й уможливають зіставлення термінологічного апарату в аспекті міждисциплінарних практик. Утім, варто зауважити, що інтерпретацію окреслених понять подано доволі побіжно й подекуди взагалі без апеляції до словникових джерел.

Представники соціологічної царини так само приділяють належну увагу дослідженню глутонії. Проте, як і фахівці інших, суміжних до лінгвістики, спеціальностей, науковці-соціологи комплексно описують явище глутонії через висвітлення лише окремих орієнтирів, зумовлених галузевою специфікою. Відтак, до першого ґрунтовного вивчення феномену в Україні з позиції соціології можна уналежнити докторську дисертацію В. Ніколенка [122], де репрезентовано взаємозв'язок суспільного життя із глутонією.

Різноаспектний аналіз відповідної проблематики наявний і в літературознавчих студіях останніх років. Здебільшого доробки ґрунтовані безпосередньо на матеріалах художньої літератури. У монографіях С. Ковпик [72, 73, 74] трансльовано специфіку сучасного літературно-гастрономічного дискурсу, класифіковано густативну лексику, зафіксовану у творах сучасних письменників.

Найбільш знаковим для розбудови теоретичних аспектів глутонії є опис їжі в межах антропоцентричної парадигми, у якій студіювання мовних знаків зосереджено на людському факторі. Одним із перших, хто здійснив вивчення кулінарії з позиції лінгвістики, був французький антрополог К. Леві-Стросс, який за допомогою структуралістського підходу в галузі

кулінарних практик довів, що їжа має свій семантичний зміст і символічне значення. Щоправда, не можна не згадати й сучасні напрацювання. Наприклад, роботи А. Грозіоно, Е. Пенг, У. Остер, які досліджують тексти ресторанних меню, відповідно, китайської, італійської, іспанської мов; праці Д. Большакова, А. Дворнікової, О. Лапініної, С. Лісняк, О. Телкової, де проаналізовано особливості фразеологізмів із гастрономічним компонентом на матеріалі іспанської та німецької мов. Подекуди акцентовано й на вивчені понять на зразок «глютонічна / кулінарна / гастрономічна метафора» (Г. Віват, А. Подгурська, Л. Славова).

Огляд наукової літератури дає змогу говорити про те, що в останні роки ХХІ ст. в умовах сучасних глобалізаційних процесів актуальною є тенденція зростання інтересу до вивчення глютонії в міждисциплінарному аспекті. Їжа людини як лінгво- та соціокультурний феномен зумовлює появу наукових праць, де осмислено харчові реалії крізь призму таких мовознавчих розділів, як-от: концептологія, лінгвосеміотика, лінгвокультурологія, соціолінгвістика, дискурсологія, психолінгвістика тощо. Неабиякого значення в цьому контексті набуває всебічний аналіз відповідного явища, що безпосередньо пов'язано з національно-культурним дослідженням одиниць сфери харчування різних етносів. Дослідження фахівців апелюють до різноманітних практик харчування, а тому головним вектором праць у межах багатьох наукових царин стає поняття «глютонії», актуалізоване дедалі ширше в доробках як теоретичного, так і прикладного характеру.

Станом на сьогодні феномен глютонії залишається відкритим питанням, яке потребує більш глибокого вивчення, адже донині в науковій спільноті немає загальноприйнятого визначення поняття «глютонія», що, своєю чергою, спонукає до продукування нових розвідок. Одні науковці розглядають глютонічну культуру як сукупність страв, притаманних тому чи тому народові, а інші – як певну оцінну характеристику в галузі приготування та споживання їжі. Відповідно до інтерпретації вчених, які дотримуються першої позиції, поняття «глютонія» втілює основні правила

організації харчування, що є загальноприйнятими для окремої нації; власне страви, традиції та ритуали, які вирізняються під час приготування і споживання їжі (усе це дає змогу диференціювати національну глютонічну культуру – наприклад, французьку, китайську, іспанську, італійську та ін.). Науковці-прибічники другої позиції ототожнюють глютонічну культуру з певним знанням, що актуалізується у процесі приготування й споживання їжі.

Саме тому виникає потреба в аналізі й критичній оцінці термінологічної системи з позиції мовознавства. Реалії сьогодення засвідчують неусталеність наукових тверджень щодо становлення й розвитку глютонії. Це передовсім залежить від того, що наразі немає загальновизнаної думки стосовно того, коли ж насправді відбулися перші розвідки з дослідження відповідного феномену. Лінгвістам доволі складно встановити вихідний пункт, адже термін «глютонія» з'явився в науковому обігові у 2004 році, хоч насправді поліаспектне вивчення їжі (зокрема й лінгвістичне) фіксуємо ще задовго до того, як сформувався певний термінологічний апарат. Посприяла розвиткові й збагаченню термінології й так звана кулінарна лінгвістика – порівняно нова галузь мовознавства, яку досліджували принагідно ще на початку ХХ ст. [189].

Про неусталеність термінологічного апарату, так чи так пов'язаного з феноменом глютонії, свідчить і те, що сам термін «глютонія» відсутній у словниках. Щоправда, подекуди зарубіжні видання фіксують похідні відповідного номена: 1) *glutton* – іменник на позначення жадібної до їжі / питва людини, «ненажера»; 2) *gluttonize* – дієслово, яке означає «переїдати, об'їдатися»; 3) *glutonic* – прикметник, що витлумачується як «ненажерливий» [205]. Зазвичай дослідники порушують проблему походження терміна, з'ясовують його значення. Так, у наукових розвідках спостерігаємо три можливі варіанти тлумачення: 1) термін «глютонія» походить з латинської мови, де *gluttire* означає «ковтати, поглинати»; 2) у французькій мові дієслово *gloutonner* означає «жадібно їсти, ковтати», а

слово *glouton* – «ненажера»; 3) в англійській мові *gluttony* пояснюють як «надмірне споживання їжі» [205].

У сучасних доробках, присвячених вивченню мовної концептосфери, пов'язаної з приготуванням і споживанням їжі, натрапляємо на взаємозаміну понять «гастрономія», «кулінарія», «глютонія». Нам імпонує думка мовознавців (І. Державецької, Г. Мелех), які вважають відповідну синонімізацію не зовсім доречною, адже кулінарія – окремий різновид діяльності, приготування їжі, під час якого застосовують спеціальні пристрої та дотримуються певних правил, прописаних у рецептах. Термін «гастрономія», на нашу думку, є набагато ширшим, ніж поняття «кулінарія», оскільки ці дефініції часто співвідносять як загальне і часткове. Ідентичну позицію відстоює й український мовознавець М. Торчинський, акцентуючи на тому, що слово «гастрономія» багатозначне, має грецьке й французьке походження. Пор.: *gaster*, *gastp*, *gastro...* – від гр. *gastēr* (*gastros*) – шлунок (частина складних слів, яка за значенням відповідає слову «шлунок») або *gastroном* – від фр. *gastronome*, *gastronomie* – гастрономія (підприємство торгівлі, що здійснює реалізацію різноманітного асортименту продовольчих товарів) [163, с. 210]. В етимологічному словнику натрапляємо на поняття «гастрономія» в широкому витлумаченні – «мистецтво приготування їжі» [41]. Подекуди науковці інтерпретують відповідну дефініцію як науку, яка вивчає зв'язок між культурою та їжею [66]. Звідси, відповідно, гастрономію помилково ототожнюють із кулінарією, хоч остання, – становить лише невелику частину дисципліни і являє собою передовсім мистецтво приготування їжі.

Це, своєю чергою, дає підстави констатувати, що поняття «глютонія» / «гастрономія» так само не є однаковими. А відтак, натрапляємо й на лінгвістичні суперечності в науковій літературі. Одні вчені розглядають дефініцію «глютонія» у вузькому витлумаченні, другі – потрактовують термін доволі широко. Пор.: глутонія – це споживання їжі [110, с. 92]; термін «глютонія» характеризує весь харчовий процес загалом – добуток та

первинну обробку їжі, підготовку напівфабрикатів, процес приготування і споживання їжі [36, с. 20].

І. Державецька та С. Руденко, на відміну від Г. Мелех, аналізуючи терміни «кулінарія», «гастрономія» та «глутонія», доходять висновку, що останній має широке значення, передбачає такі ознаки: характеристика кулінарії як мистецтва, яке потребує спеціальних наукових знань і вмінь, а також розуміння тонкощів приготування їжі, оцінка її смакових властивостей та власне споживання [37, с. 69–70]. Схожою є позиція ототожнення кулінарії зі своєрідним мистецтвом, проте глутонія, з позиції науковців, – це не лише приготування й споживання їжі, але й розуміння тих чи тих підходів до її приготування, певних секретів, закладених на рівні людського й історичного досвідів, оцінка її смакових властивостей, якісних характеристик, естетичних смаків та ін. Цілком закономірно, що через неусталеність терміноапарату, відповідна дефініція претендує на статус неологізму.

Сьогодні в українському й зарубіжному мовознавстві лінгвісти, зокрема А. Земськова, А. Олянич, С. Руденко вивчають теоретичні аспекти глутонії крізь призму глутонічного дискурсу. Відповідна тенденція зумовлює й наявність потрактування окресленого феномену в широкому змісті: він покликаний висвітлити номінації страв, особливості добутку та обробки сировини для них, процеси, час й місце приготування та споживання їжі; репрезентувати номінації виконавців та споживачів, соціальні, ідеологічні, національні нашарування та ін., – тобто ілюструє весь харчовий процес загалом [148, с. 67]. Ми вважаємо, що таке визначення доречне лише за умови студіювання матеріалу в межах глутонічного дискурсу. Для більш загального послуговування, на нашу думку, прийнятним є розуміння поняття «глутонія» як сукупності глутонічних назв, або глутонічних найменувань певної мови, що становлять глутонічний корпус певної мови, або глутонію (пор.: глутонічний корпус української мови; глутонія української мови).

Саме тому ми, услід за С. Руденко, схилиємося до думки, що глютонічна термінологія – сукупність спеціальних слів і словосполучень, які функціонують у підмові харчування, де мінімальною одиницею концептуального членування є глютонічне найменування (глютонім), а максимальною – поняття глютонії [149, с. 57]. Щоправда, поняття глютонім так само не є однозначним: у зарубіжному й вітчизняному науковому просторі для позначення однієї й тієї ж реалії (головно, харчів) використовують терміни на кшталт кулінаронім, гастронім, густатив, глютонічна назва / лексика, цибонім, “food related lexemes”, глютонічне найменування та ін. Співіснування різних дефініцій породжує нові наукові дискусії в межах філологічної царини, на яких варто акцентувати більш детально.

Через те, що в лінгвістиці не вироблено єдиного принципу щодо неймінгу харчів (їжі), наявний певний термінологічний різнобій, учені намагаються обрати оптимальну номему для авторського дослідження. Наприклад, С. Ковпик послуговується дефініцією «густатив / густативна лексика» [72, 73, 74], що позначає окремі та конкретні, власне смакові факти, фактори, ознаки та властивості продуктів і страв, рідше застосовується для вказівок на відповідні характеризувальні риси чи ольфатично-смакові реакції й рефлексії персонажа [72, с. 15], Л. Рябова пропонує власний термін – «цибонім», що походить від лат. *cibus* – їжа, харчі та гр. *ονομα* – ім'я.

Відповідний термінологічний різнобій породжує низку дискусій. Так, скажімо, С. Ковпик тлумачить поняття «густативний» та «густативне» (і словосполучення «густативний образ») з позиції змісту кореневого складника «густ», який являє собою своєрідну одиницю виміру смаку. Учена бере за основу значення всіх трьох лексем («густатив», «густативне», «густативний»), яке передовсім утілює смакові характеристики будь-яких страв чи конкретних продуктів харчування людей. «Густативне», за С. Ковпик, – це своєрідна наукова категорія, зміст якої є максимальним узагальненням якісно-смакового виміру і смакових характеристик харчів

загалом, вона має вживатися саме на позначення таких спільних для всіх харчосмаків [72, с. 21]. Як бачимо, таке потрактування є вузькоспеціальним, головню, стосується найменувань, що позначають лише смакові властивості глютонічного простору.

Аналіз наукових праць уможлиблює думку про те, що лінгвісти послуговуються різною термінологією, але найбільш уживаною дефініцією є «глютонічна назва», яка зазвичай є синонімічною до поняття «глютонічне найменування». Учені потрактовують відповідні терміни здебільшого як сукупність номінативних одиниць, форма вираження і план змісту яких є специфічним кодом харчової культури тієї чи тієї етноспільноти і які відбивають самотність певної концептуальної картини світу [86, с. 38]. Щоправда, і тут натрапляємо на певні проблеми. Так, скажімо, подекуди замість «глютонічна» / «глютонічний» функціонують терміни «глютонійна назва / глютонійне найменування», що зумовлено сучасними нормами правопису [86, с. 37]. Пор.: *глютоній* + *н(ий)* ← *глютоній(а)*. Ми схилиємося до традиційного підходу, який усталився в науковому обігові, а тому вживатимемо термін «глютонічна назва», або «глютонічне найменування», які, у нашому розумінні, позначають слово або словосполучення, що маніфестують певну реалію ядерного глютонічного корпусу (на зразок страви або напою) як результат пізнавально-номінативної діяльності того чи того етносу. Синонімічним до попередніх лексем вважаємо й термін «номема», або «глютонема».

Натрапляємо й на взаємозаміну понять «глютонім / глютонічна лексика». Зокрема І. Державецька та С. Руденко актуалізують значення відповідних одиниць у широкому змісті, вважають цей термін багатовимірним утворенням із базовим концептом; семами, що переважають у дискурсі глютонії; характеристиками глютонічних найменувань та дій, які співвідносяться із процесами, пов'язаними з приготуванням і споживанням їжі [37, с. 70]. Особливість такого підходу полягає в тому, що дослідниці, на відміну від попередньо згаданих учених, уналежнюють до відповідних

лексем не лише найменування харчових продуктів, фруктів, овочів, закусок, м'ясних страв, морепродуктів, супів, десертів, круп, безалкогольних та алкогольних напоїв, різновидів їжі, але й найменування осіб, які готують їжу, назви закладів харчування та ін. Таке потрактування зумовлює низку проблемних і суперечних номенів, адже більшою мірою містить тлумачення, що стосується тільки функціонування лексики в дискурсивних практиках (глютонічних, кулінарних, гастрономічних), а відтак – претендує на доволі вузьку спеціалізацію, обмеженість послуговування.

Викликає занепокоєння й те, що термін глютонім має не зовсім доречну контамінацію, оскільки частина *онім* означає «ім'я» і в будь-якому разі він уналежнює сюди власні назви. На відповідну проблему звертають увагу Ж. Колоїз і М. Торчинський. Мовознавці кваліфікують термін «глютонім» як порівняно новий і описують його в широкому витлумаченні. Щоправда, М. Торчинський не використовує окреслену дефініцію, а замість цього для позначення власних назв страв вживає іншу – «гастронім». Окрім того, науковець із-поміж останніх виокремлює спеціальні назви на позначення алкогольних напоїв (коньяків, горілок, лікерів, вин і т. ін.), що іменує спиртонімами, так звані десертоніми – назви солодошців (цукерок, тортів, солодких безалкогольних напоїв, тістечок і т. ін.), менюоніми – перелік страв і напоїв (у ресторані, їдальні тощо) [163, с. 210–211]. Ми вважаємо, що дефініції «глютонічна назва», або «глютонічне найменування», співвідноситься із терміном «глютонім» як загальне і часткове: будь-який глютонім є глютонічною назвою, але не кожна глютонічна назва є глютонімом. А відтак, глютонім, на нашу думку, позначає індивідуальну харчову реалію на зразок страви чи напою, що вирізняє її із класу однотипних. Іншими словами – це власна назва, що індивідуалізує об'єкт харчового простору.

Цілком закономірно, що аналізовані терміни функціонують у мові наукової спільноти як синонімічні. Це передовсім пов'язано з невеликим проміжком часу, відведеного на аналіз явища глютонії. Досліджуваний

аспект є доволі новим у лінгвістиці, а відтак – фіксуємо відсутність устаткованої, повноцінно виваженої й обґрунтованої розробки теоретичних аспектів глютонії. У нашій праці вважаємо за потрібне послуговуватися синонімічними термінами – «глютонічна назва» / «глютонічне найменування» / «глютонема»; подекуди для найменувань, що походять від онімів, використовуватимемо термін глютонім.

Отже, попри різнобій у витлумаченнях, наявність різних підходів до осмислення теорії глютонії, беззаперечним залишається те, що сучасний феномен глютонії являє собою складну лінгвістичну систему, яка безпосередньо пов'язана із продукуванням нових термінів, покликаних вибудувати певну ієрархічну структуру.

1.2. Принципи класифікації глютонічних найменувань

Глютонічна лексика споконвічно посідала вагоме місце в системі лексикону за багатством та розмаїттям структурно-семантичних і граматичних форм. Сьогодні в науковій літературі питання критеріїв поділу глютонічних найменувань є проблемним, оскільки вчені підходять до аналізу відповідного явища з різних позицій. Передовсім це зумовлено популяризацією тих чи тих лінгвістичних тенденцій, які побутували в наукових колах у певний період. А тому можна стверджувати, що спроби класифікації глютонічних назв здійснено лінгвістами ще задовго до того, як з'явилося власне поняття «глютонія».

Як відомо, будь-які лінгвоодиниці мовної картини світу потребують систематизації. Не є винятком і глютоніми-наїдки та глютоніми-напої, адже вони являють собою яскраві культурно марковані й значущі елементи, відображають етнічну своєрідність мовного членування світу, різні сенсорні канали: зорові, соматичні, тактильні, смакові – та стереотипи, культурні традиції й норми окремого народу [13, с. 15]. Хоч в основу класифікаційних схем глютонічних найменувань і покладено різні критерії, проте не можна

залишити поза увагою семантичний принцип, який, на нашу думку, за ієрархією є одним із першорядних. Саме відповідно до цього принципу вичленовано й ґрунтовно описано побутову лексику.

Через те, що глутонічні назви – це різновид побутової лексики, більшість науковців вдавалася до диференціації окресленого пласту з урахуванням відповідного аспекту. Здебільшого глутонічні номени представлено за допомогою певних тематичних груп: примітними й важливими для подальшого студіювання стали праці Л. Бісовецької, Л. Борис, О. Вікторіної, О. Новіцької, О. Оскирка, Л. Шеремети, С. Яценка та ін., у яких здійснено спроби групування назв передовсім за біологічною характеристикою продукту та за кулінарною термінологією. Так, у роботі Л. Борис натрапляємо на класифікаційні схеми за двома семантичними критеріями: із-поміж найменувань за біологічною характеристикою продукту дослідниця виокремлює назви страв рослинного походження (зернові, овочеві); назви страв тваринного походження (молочні, м'ясні) [11, с. 40].

На основі відповідної характеристики вчена репрезентує лексико-семантичні групи, які, своєю чергою, містять підгрупи:

1) назви страв рослинного походження (назви страв із крупів; назви борошняних виробів; назви виробів із тіста; назви печених прісних виробів; назви хлібних виробів);

2) назви овочевих страв (назви страв із картоплі; бобових; капусти; інших овочів);

3) назви страв тваринного походження (назви молочних продуктів);

4) назви гарячих м'ясних страв (назви сала; назви запечених м'ясних страв; назви смажених виробів; назви тушкованих виробів) [11, с. 2–3].

Утім, така класифікація викликає низку дискусійних моментів, адже має певні суперечності, пов'язані із недотриманням єдиного критерію для розподілу. Проблемним є й те, що диференціація не передбачає чіткого розмежування на основі тих чи тих додаткових інгредієнтів страви (наприклад, назви гарячих м'ясних страв можуть ретранслювати інформацію

про найменування овочів як додаткових компонентів рецептури, а назви страв рослинного походження – зокрема ті, що виготовлено з тіста, – часто передбачають наявність молочних продуктів). Окрім того, структурування матеріалу маніфестує наявність групи «Назви овочевих страв», яку представлено окремо, хоч, на нашу думку, більш доречно розглянути її в контексті назв рослинного походження. Те саме можна зауважити й про «Назви гарячих м'ясних страв», які розглянуто поза глютонічними найменуваннями тваринного походження.

Дещо відмінною й більш викінченою є класифікація глютонічних назв С. Яценка, так само ґрунтована на біологічній характеристиці продуктів. На відміну від Л. Борис, мовознавець виокремлює дві великі групи:

1) «Назви продуктів харчування рослинного походження, страв із них та найменування спецій» (гіперномени – назви продуктів харчування та страв; назви зернових злаків, гречки та виробів з них; назви зернобобових культур; назви овочів і фруктів; назви ягід; назви грибів; назви приправ і спецій; назви жирів рослинного походження; назви страв, основними компонентами яких є продукти харчування рослинного походження; назви виробів із тіста);

2) «Назви продуктів харчування тваринного походження та страв із них» (назви м'яса та м'ясних продуктів; назви риб і страв із них; назви молочних продуктів; лексема яйце як назва продукту харчування та страви; назви жирів тваринного походження; лексема мед як назва продукту харчування) [178]. Загалом запропонована диференціація видається логічною, деталізованою й вичерпною, але, цілком закономірно, не позбавленою суперечностей.

На основі аналогічного класифікаційного принципу побудована й класифікація глютонічних назв, представлена у дисертаційній праці О. Оскирка, де лінгвіст, окрім лексико-семантичної групи назв їжі тваринного походження (мікрогрупа на позначення молока і молокопродуктів; мікрогрупа на позначення м'яса і страв із нього;

мікрогрупа на позначення тваринних жирів) та лексико-семантичної групи назв їжі рослинного походження (мікрогрупа назв круп і страв із них; мікрогрупа назв страв із борошна; мікрогрупа на позначення страв із картоплі; мікрогрупа на позначення рослинних жирів; мікрогрупа на позначення рідких страв) виокремлює й лексико-семантичну групу загальних назв їжі, яка передбачає осмислення номем на позначення харчування (харч, наїдки, блюдо, корм, вариво, продукти та ін.), процесів приготування, смакових якостей, способів приготування, калорійності і т. ін. [126, с. 59]. Очевидним є те, що в основу цих двох класифікацій покладено єдиний принцип диференціації, однак лексико-семантичні групи не є однаковими, бо вибудовані на основі різного фактичного матеріалу.

У науковій літературі натрапляємо на низку класифікаційних схем, у яких не окреслено цілісного чіткого критерію для розподілу, проте в лексико-семантичних моделях наявні термінологічні уточнення на кшталт назви страв із рослинних / тваринних продуктів. Наприклад, О. Новіцька на основі семантичних опозицій виокремлює: 1) загальні назви їжі; 2) назви страв із борошна; 3) назви на позначення молока й молочних продуктів; 4) назви страв із рослинних продуктів; 5) назви страв із тваринних продуктів; 6) назви рідких страв [124, с. 72]. У відповідній диференціації не дотримано єдиного принципу – про це свідчить різнобій лексико-семантичних груп.

Аналогічним є й розподіл фактичного матеріалу в роботах Г. Вешторт, Л. Струганець, Є. Турчин. Так, Є. Турчин апелює до чотирьох груп: 1) загальні назви їжі; 2) назви їжі рослинного походження; 3) назви їжі тваринного походження; 4) назви рідини у страві й у квашених, засолених продуктах харчування [164, с. 347], Г. Вешторт вичленовує шість груп номінацій: 1) назви їжі; 2) назви хлібних виробів; 3) назви молочних і овочевих продуктів та виробів з них; 4) загальні назви їжі; 5) лексеми на позначення дій і понять, пов'язані з приготуванням їжі; 6) лексеми на позначення якості, ознак їжі [16, с. 366–367]. На відміну від класифікації Є. Турчин, дослідниця вдається до розширення власної схеми, за допомогою

опису додаткових лексем на позначення дій і понять, пов'язаних із приготуванням їжі, та номем, що позначають якість, ознаку їжі. Паралелі такого аспекту можна простежити в елементах лексико-семантичного групування глютонічних назв у праці О. Оскирка.

Зовсім принагідною, на нашу думку, є класифікаційна схема глютонічних найменувань, репрезентована Л. Струганець. Студіюючи назви продуктів у нормативних словниках української мови, науковець розподілила матеріал на назви хлібних виробів, страв із борошна, м'ясних виробів, фруктових плодів, ягід, овочів, напоїв [159, с. 65]. Особливість такого розподілу полягає передовсім у бінарній опозиції «традиційні / стійкі страви», покладеній в основу цієї диференціації.

Закономірним є те, що у відповідних класифікаціях дослідники послуговувалися доволі умовним поділом, адже іноді складно чітко уналежнити страву до певної групи. Наприклад, найменування *голубці* має як тваринне, так і рослинне походження, бо під час приготування цієї страви основними інгредієнтами є не лише овочі (капуста, морква), крупи (рис), але й м'ясо (фарш різних видів). Для того, аби, так би мовити, «спростити» класифікацію, зробити її більш універсальною, науковці вдаються до структурування матеріалу за кулінарною термінологією.

Згідно з такою диференціацією в наукових джерелах побутує загальний розподіл за трьома групами – найменування перших страв, других страв та десертів. Прибічниками класифікації за кулінарним критерієм у мовознавчих колах є Л. Борис, Є. Бурнос, О. Вікторіна та ін. Але в межах наявних мовознавчих розвідок фіксуємо певний різнобій. Так, скажімо, О. Вікторіна розподіляє глютонічну лексику, власне, на три основні групи, а Л. Борис у дисертаційній праці подає класифікацію за кулінарною термінологією на одному рівні з біологічною характеристикою продукту, виокремлює назви рідких страв, холодних закусок та кондитерських виробів [11]. Дослідниця зауважує, що кулінарія оперує такими поняттями, як перші страви, або рідкі страви, другі страви (страви, що подаються після першої), десерт (солодкі

страви – фрукти компоти і т. ін., які подають наприкінці обіду). Утім, співіснування двох класифікаційних схем зумовлює дискусійні моменти, а диференціація найменувань холодних закусок не є однозначною, адже, на нашу думку, достатньо складно виокремити номи холодних страв (деякі страви, що подаються гарячими, так само можна споживати й холодними). Окрім того, за відповідним поділом поза увагою залишаються назви гарячих страв.

Є. Бурнос акцентує на виокремленні трьох груп відповідно до сучасних уявлень про способи споживання їжі та раціону харчування – 1) лексика на позначення перших страв; 2) номінації других страв (назви страв із м'яса і птиці; назви страв із рослинних продуктів; лексика на позначення молочних продуктів); 3) номінації виробів із тіста [14, с. 82]. Якщо Л. Борис подає дві окремі класифікаційні схеми за різними критеріями, то в роботі Є. Бурнос натрапляємо на змішаний тип диференціації за двома критеріями, у якому не дотримано єдиного принципу, що, своєю чергою, спонукає до появи нових лінгвістичних пошуків.

Аналіз праць уможлиблює думку про те, що окреслені критерії є більш загальними, часто уживаними в сучасних студіях. Однак їх перелік не вичерпний – на периферії наукових розвідок знаходяться ті чи ті класифікації, про які варто згадати принагідно. Н. Загнітко вважає лексико-семантичну групу назв страв і напоїв чітко структурованим утворенням, яке складається з тісно пов'язаних лексичних мікропарадигм [53]. Важко не погодитися із цим твердженням, але через побутування багатогранних схематичних форм, класифікації глутонічних найменувань можуть бути здійснені на основі різних підстав. Не менш важливим у цьому аспекті є й добір фактичного матеріалу, часто ґрунтований на неоднакових джерельних базах. Відтак, у мовознавчих колах вибудувалася своєрідна тенденція: в етнографічних дослідженнях репрезентовано групування матеріалу залежно від мети приготування – назви щоденної (повсякденної), святкової, обрядової (ритуальної) їжі (Л. Артюх, С. Макаруч, В. Шелемех).

До того ж в основу класифікації може бути покладений спосіб обробки продуктів для приготування їжі (тушкування, варіння, смаження, печення, сушіння, в'ялення та ін. Окрім найменувань конкретних страв, деякі лінгвісти вдаються до опису загальних назв їжі (Н. Волошинова, Е. Гоца, Н. Загнітко), які передбачають аналіз лексики, пов'язаної з часом споживання їжі (сніданок, обід, вечеря, перекус).

Щоправда, у процесі студіювання наукової літератури доходимо висновку, що найбільш знаковим для розбудови теоретичних аспектів диференційних схем глютонічних назв є семантичний принцип, а відтак – вважаємо за потрібне в нашій роботі здійснити розподіл фактичного матеріалу саме на його основі. Хоч нам й імпонує класифікація глютонічних найменувань за кулінарною термінологією, але, на нашу думку, вона не досить досконала (назви перших страв, других страв та десертів унеможливають групування номем відповідно до сучасних лінгвокультурних змін). Через те, що кулінарна справа (так само, як і будь-яка інша, не стоїть на місці, а стрімко розвивається, реалії сьогодення засвідчують появу нових назв, які складно уналежнити до найменувань других страв (наприклад, *тапас*, *нагетси*, *канане* та ін.). Окрім того, така диференціація дещо, так би мовити, «заряднізована», ілюструє застарілий погляд на систему кулінарії. А тому виникає потреба в удосконаленні класифікаційних схем із позиції дійсності з урахуванням лінгвістичних потреб.

Ми не претендуємо на розв'язання тих чи тих окреслених дискусійних моментів, наявних у класифікаційній теорії, а поставили собі за мету модифікувати диференційні моделі згідно зі специфікою фактичного матеріалу. Так, скажімо, за ієрархічним критерієм виокремлюємо найменування першорядних страв, другорядних та третьорядних. До першорядних назв уналежнюємо номемами рідких страв (рідкі страви є вітальною потребою кожної людини – без їхнього споживання неможливе повноцінне існування), до другорядних – назви страв із круп та борошна;

назви страв із м'яса та сала; назви овочевих салатів, до третьорядних – назви кондитерських виробів; назви фруктів і ягід (Рис. 1.1).

Рис. 1.1. Структурно-семантична репрезентація художніх глютономем

У контексті семантичного принципу класифікації не можна залишити поза увагою і глютонемі-напої. Спільною рисою для всіх наукових праць є те, що дослідники поряд із глютонемами-наїдками, вирізняють і глютонемі-напої. Цілком закономірно, що розподіл назв на позначення пиття має свої особливості, зовсім відмінні від попередньо зазначених груп.

В аналізованій літературі фіксуємо два схожих підходи до диференціації відповідних номем: учені-лінгвісти апелюють до виокремлення назв спиртних (алкогольних) та безалкогольних напоїв (Л. Борис, Є. Бурнос, М. Волошинова, Н. Гудима, О. Осирко), найменувань хмільних і нехмільних напоїв (С. Яценко). Відмінність таких класифікацій передовсім полягає в неусталеності мовознавчої термінології або ж членуванні додаткової групи «загальні назви напоїв» (наприклад, до цього вдається М. Волошинова, О. Осирко). Якщо звернути увагу на принцип

групування, то він загальний – побудований на основі фізіологічних особливостей споживання (ковтати питво, пити, поглинати та ін.).

Подекуди потрактування окреслених лінгвістичних одиниць зводиться до синонімізації: у деяких студіях (Т. Громко, М. Канюк, О. Отреп'євої) ці поняття є взаємозамінними. Словник української мови так само інтерпретує зазначені номени як синонімічні. Пор.: спиртні (алкогольні, хмільні) напої – «напої, приготовлені на спирті, із спиртом» [156].

Відповідні класифікації здебільшого мають чітку диференціацію, загалом вкладаються в типові схеми розподілу, запропоновані для систематизації глютонічних корпусів різних мов. Щоправда, і тут не обходиться без дискусійних моментів, адже іноді натрапляємо на суперечності, зумовлені відсутністю єдиного принципу. На підтвердження цієї думки наведемо диференційну модель найменувань напоїв, маніфестовану у праці Н. Гудими. Науковець членує з-поміж назв напоїв алкогольні; безалкогольні та гарячі; молочні [26]. Дозволимо собі не погодитися з такою класифікацією, оскільки назви гарячих напоїв можуть бути як алкогольними (*гроз, глінтвейн, ромовий пуни* і т. ін.), так і безалкогольними (*чай, кава, какао* і т. ін.), а найменування молочних продуктів апріорі уналежнюють до безалкогольних напоїв.

У нашій роботі ми схиляємося до напрацювань С. Яценка, а тому послуговуватимемося розподілом глютоном-напоїв за критерієм хмільні / нехмільні. На нашу думку, він є більш прийнятним, бо стовідсотково втілює принцип споживання, на відміну від критерію алкогольні / безалкогольні напої, що вказує лише на вміст або відсутність спирту.

Не менш важливим під час дослідження глютонічних найменувань є структурний принцип. Варто зазначити, що такий принцип диференціації номем уможлиблює встановлення лінгвістичних закономірностей та специфіки кореляційних відношень між глютонічним корпусом, наявним в тій чи тій аналізованій джерельній базі. Так, у наукових розвідках за основу класифікації здебільшого взято певні мотивувальні ознаки, які є знаковими

для окремої глутонічної назви. Зокрема, мова йде про спільний продукт, якість, форму, вигляд, смак, спосіб приготування та призначення / використання страви чи сировини. Названий принцип констатує й те, що номема належать до системи складної парадигми, яка на основі взаємодії окремих диференційних ознак (так само, як і за семантичним принципом) утворює низку мікропарадигм.

Зважаючи на те, що сучасні наукові доробки акумулюють доволі різні класифікаційні схеми, які стосуються структурного розподілу найменувань, виникає потреба в їх аналізі та уніфікації. Більшість науковців удається до теоретичного осмислення вживання однокомпонентних, двокомпонентних, трикомпонентних та багатокомпонентних структурних типів. Відповідні розвідки апелюють до опису як загальних мовознавчих термінів, що опосередковано стосуються структури глутонічних найменувань (Ю. Дідур, О. Карпенко, Д. Козловська, Ю. Осінчук, Л. Сегін), так і вузькоспеціальних, передовсім пов'язаних із глутонією (О. Залужна, З. Козирева, О. Оскірко, О. Остроушко, А. Роллер).

Дослідники здебільшого наголошують на диференціації однослівних, двослівних, трислівних назв, які часто вступають у синонімічні відношення з термінами однокомпонентні, двокомпонентні, трикомпонентні. Хоч такий розподіл є найуживанішим, однак натрапляємо на певні модифікації. Наприклад, Ю. Осінчук поділяє номема на кілька груп: 1) прості (однослівні); 2) двослівні; 3) прийменникові; 4) багатослівні [125]. Мовознавці Ю. Дідур та О. Карпенко схиляються ще й до виокремлення багатокомпонентних назв, подають такі типи структурного членування лексики: 1) однокомпонентні (із-поміж них знаковими є непохідні, похідні, складні слова та аббревіатури); 2) двокомпонентні (словосполучення, речення); 3) багатокомпонентні (словосполучення, речення) [62, с. 157].

Упадає в око те, що в науковій літературі побутують певні відмінності в потрактуванні саме глутонічних найменувань крізь призму структурного принципу. Так, скажімо, О. Остроушко диференціює глутонічні назви на дві

групи: 1) прості (однослівні); 2) складні (кількомакомпонентні) найменування, що являють собою здебільшого двокомпонентні словосполучення [130, с. 404]. З. Козирєва класифікує лише багатоконпонентні найменування, називає їх одним загальним терміном «складна описова конструкція», яка, власне, передбачає подальший розподіл за різними морфологічними моделями [77, с. 53]. Зауважимо, що доволі часто відповідний поділ є умовним, адже безпосередньо залежить від аналізованого фактичного матеріалу, його кількісних та якісних характеристик.

Нам імпонує розподіл глутонем у варіації структурного членування назв за О. Остроушко, проте для того, аби більш точно класифікувати фактичний матеріал, вважаємо за потрібне всі глутонічні найменування, що стосуються страв, розподілити на одноконпонентні (ті, що складаються тільки з однієї лексичної одиниці) та багатоконпонентні (складаються з двох і більше лексичних одиниць). Принагідно зазначимо: окреслену структурну диференціацію ми використовуватимемо не тільки під час аналізу глутонем-наїдків, але й глутонем-напоїв.

Не обділений увагою й функційний принцип, який відіграє важливу роль у ретрансляції харчових реалій за допомогою тих чи тих лінгвістичних знаків (глутонічних назв). Утім, визначення функцій глутонічних найменувань, на нашу думку, неможливе без безпосередньої апеляції до функцій мови. Сучасні дослідження з теорії мовознавства констатують два типи – загальні та спеціальні (часткові) функції. Такий розподіл загалом не викликає заперечень, адже перший тип є уніфікованим, уможлиблює групування різного матеріалу, так би мовити, за аналогією до загального лінгвістичного устрою, а часткові функції становлять додаткову розгалужену систему, вибудовану на основі головних (загальних), являють собою своєрідне уточнення останніх, побутують у науковій літературі як більш детальна видова класифікація, сприяють урізноманітненню диференціації під час аналізу різноаспектного фактажу.

Попри різнобій у визначенні функцій, у мовознавчих джерелах побутують три підходи до їх потрактування – монофункційний, біфункційний, поліфункційний. Монофункціоналісти висловлюють думку про можливість логічного зведення всіх функцій до однієї – комунікативної (В. Авронін, Г. Колшанський та ін.). Біфункціоналісти визнають наявність лише двох функцій, причому, наголошують на їх варіаціях (В. фон Гумбольдт, І. Кобякова та ін.). Поліфункціоналісти є прихильниками теорії виокремлення різних за характером функцій (А. Мартіне, Г. Яворська, Р. Якобсон та ін.) Цілком закономірно, що в науковій літературі кількість функцій нестабільна, коливається від однієї до двадцяти, проте найбільш знаковими є комунікативна, ідентифікаційна, етнічна, експресивна, гносеологічна (пізнавальна), мислетворча, естетична.

Сучасні вчені намагаються осмислити наявні класифікаційні схеми, звести їх до мінімуму з максимальним збереженням змісту. Так, Г. Сюта з-поміж основних функцій мови диференціює:

- 1) комунікативну (мова являє собою найважливіший засіб спілкування в сучасному суспільстві);
- 2) пізнавальну, пізнавально-відображальну, гносеологічну (за допомогою мови людина пізнає світ);
- 3) акумулятивну (у мові зосереджено досвід поколінь; все те, що пізнала людина, закріплюється в лексичному значенні слова);
- 4) інформаційну, репрезентативну, референтну, денотативну, номінативну (під час спілкування відбувається обмін інформацією);
- 5) ідентифікаційну (мова є засобом ідентифікації в межах певної спільноти);
- 6) культуротвірну (мова – це джерело культури, засіб створення й передачі духовних цінностей від покоління до покоління) [160, с. 342–343].

Зазначений перелік засвідчує інтенції дослідників у повній мірі окреслити функційні параметри мови. Імовірно, таке прагнення й зумовлює вибірковість у тих чи тих підходах, оскільки перелік функцій не містить

єдиної логічної класифікаційної основи, не спирається на чіткі критерії, не демонструє цілісне системне уявлення про функційну парадигму. Окрім того, це сприяє синонімізації понять: одна й та сама функція може називатися по-різному. Пор.: смислотвірна / семантична, оцінна / аксіологічна, культуротвірна / кумулятивна / конденсації культурного досвіду; репрезентативна / номінативна / денотативна, гносеологічна / пізнавальна і т. ін. Проте позитивним моментом є те, що відповідна диференціація зумовлює наявність термінологічного ядра (найважливіших функцій) та периферії (додаткових).

Немає й одностайного підходу до потрактування функцій глютонічних найменувань. Очевидно, така тенденція пов'язана з тим, що вчені обирають неоднакову джерельну базу для дослідження. Наприклад, матиме значення студіювання глютоном на основі кулінарних рецептів, меню, художніх та кулінарних творів.

Загалом лінгвісти акцентують на чотирьох комунікативно-знакових функціях – денотативній, директивній, оцінно-кваліфікаційній та презентаційній (І. Державецька, А. Олянич, С. Руденко, М. Ундріцова). Денотативна полягає в тому, щоб створити у свідомості образ їжі, її якісну характеристику, а також відтворити місце і спосіб її приготування; директивна – описує процес приготування їжі; оцінно-кваліфікаційна – демонструє соціальне ставлення до процесу приготування їжі; презентаційна реалізується в різних типах дискурсу як спосіб впливу на соціум (формування смаків, поглядів). Відповідний розподіл у наукових колах хоч і певною мірою традиційний, але залежно від аспекту дослідження (мовознавчого / літературознавчого) може змінюватися. Саме тому цей перелік не є вичерпним.

Так, скажімо, під час вивчення глютонічних найменувань крізь призму художніх текстів науковці доходять висновку, що окреслені лексеми у межах прозових творів виконують низку функцій. Зокрема Г. Мелех до основних уналежнює такі, як-от: номінативна, інформативна, створення

характеристики персонажів, естетична, дескриптивна та функція художнього структурування. Найбільш значущою та наскрізною в дослідженні лінгвіста є номінативна функція, яка покликана через побутування конкретних іменникових назв утворювати номенклатурні ряди. Інформативна функція має на меті ознайомити читача із семантичним значенням глютоном-наїдків та глютоном-напоїв (часто такі номени репрезентують додаткову інформацію про національну й культурну специфіку певної нації). Окрім того, на думку дослідниці, глютонічні найменування забезпечують маніфестацію портретної та духовної характеристики персонажів, подекуди увиразнюють їх індивідуальні та групові образи. Г. Мелех інтерпретує функцію естетизації їжі як таку, що становить окрему естетичну категорію, розвиває уяву реципієнта, адже полягає у створенні через опис візуальних чи глютонічних характеристик їжі відповідної атмосфери (з позитивною чи негативною конотацією). Дескриптивна функція знаходить своє відображення в деталізації опису, зверненні уваги адресата на якийсь елемент розповіді, створенні «ефекту присутності», характеристиці соціального статусу героїв [111, с. 109].

На відміну від Г. Мелех, О. Остроушко замість номінативної, як основної, апелює до виокремлення інформативної функції, оскільки назви страв, які виступають першим – заголовним – компонентом, вказують на тип страви, основний та / або додатковий інгредієнти, рідше – на спосіб кулінарної обробки продуктів [130, с. 411]. Щоправда, деякі функції відіграють одну й ту саму роль, а тому потребують уніфікації. Нам імпонує позиція ототожнення інформативної й номінативної функції Г. Сюти, бо, на нашу думку, вони є взаємозалежними – без номінативної функції неможлива реалізація інформативної.

Як бачимо, відповідна диференціація зумовлена своєрідною джерельною базою, забезпечує наявність функцій, які подекуди можна співвіднести із загальною мовною класифікацією. Утім, досліджувані лінгвістичні знаки являють собою особливий шар лексики, який, головню,

розкривається через низку додаткових функцій, притаманних лише глютонічним найменуванням у художньому вимірі (наприклад, такою є функція створення характеристики персонажів та функція художнього структурування). Доволі часто функційні параметри безпосередньо залежать від авторської майстерності, від інтенцій письменника, а відтак, щодо функційного призначення елементів глютонії слушною є думка С. Ковпик. Учена акцентує на тому, що у творі художньої літератури важливу роль відіграє уміння письменника передати засобами художнього слова всі відтінки смаків певної страви, застосовуючи густативну лексику так, щоб художні образи страв виконали низку функцій: пізнавальну, інформативну, об'єднуючу [74, с. 24]. Зауважимо: хоч дослідниця і студіює тільки густативну лексику, проте набір функцій мало відрізняється від тих, що науковці диференціюють під час цілісного вивчення глютонічних назв.

Сказане уможлиблює констатацію варіювання кількісного показника – у мовознавчих та літературознавчих студіях натрапляємо здебільшого на наявність від чотирьох до семи функцій. Наразі не йдеться про доцільність / недоцільність виокремлення тих чи тих функційних різновидів, зауважимо лишень, що такий розподіл не є безпідставним, ґрунтується на різному фактажі. Однак, на нашу думку, такий перелік можна продовжити. Саме тому вважаємо за потрібне розширити окреслені класифікаційні схеми крізь призму дібраного фактичного матеріалу в межах дисертаційної праці. Усі глютонічні найменування, зафіксовані в текстах сучасної української жіночої прози, реалізують такі функції:

1) номінативну-експресивну (глютонічні найменування не лише називають нові або загальновідомі поняття, безпосередньо пов'язані зі сферою глютонії, але й передають спеціальну інформацію, оцінюють її);

2) контактовстановлювану (забезпечує зв'язок, своєрідне спілкування з читачем, яке реалізується за рахунок трьохсторонньої взаємодії на рівні адресант – текст – адресат);

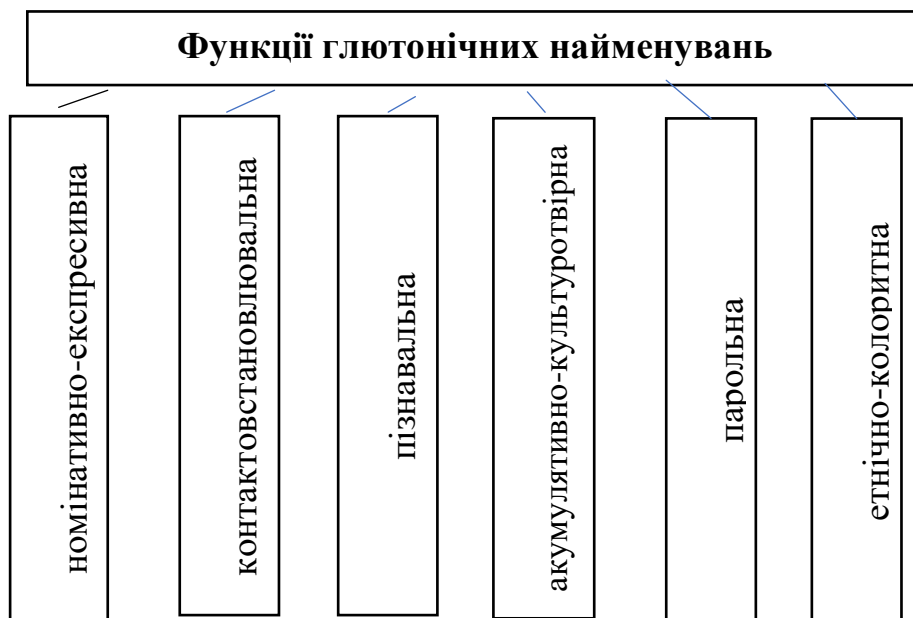
3) пізнавальну (контексти допомагають реципієнту досягнути реалії глютонії, одержати істинне уявлення про певні страви й напої);

4) акумулятивно-культуротвірну (кожна глютонема є результатом етнічної і міжетнічної практичної діяльності, творчих пошуків й індивідуально-авторського опрацювання, демонструє соціальні орієнтири людства загалом і того чи того народу зокрема);

5) парольну (деякі глютонемами сприймаються як «таємні» слова чи словосполучення, які використовують для впізнання «своїх» / «чужих»);

б) етнічно-колеритну (глютонічні найменування, отримавши так звану художню «реєстрацію» (кодифікацію), сприймаються як результат життєдіяльності того чи того етносу, тієї чи тієї спільноти людей, що історично склалася і вирізняється не лише соціальною цілісністю, але й оригінальними стереотипами поведінки, зокрема й харчової). Див. Рис. 1.2.

Варто, очевидно, наголосити на тому, що номінативна функція в мовознавчому дослідженні є домінантною, переважає під час опису фактичного матеріалу, а всі інші функції – це додаткова розгалужена система, яка допомагає створити, так би мовити, цілісний образ глютонічних найменувань у межах текстів сучасної української жіночої прози.

Рис. 1.2. Функції глютонічних найменувань

1.3. Сучасна письменницька практика як ресурс оновлення глютонічного корпусу української мови

Своєрідного втілення глютонічні найменування набувають у художній картині світу: найбільш яскраво вони репрезентовані в художніх текстах, у яких наявна достатня кількість описів, безпосередньо пов'язаних із підготовкою, приготуванням та споживанням їжі. Художній текст як лінгвістична категорія увиразнює загальну художню картину світу, яка, своєю чергою, є маніфестацією як унікальної, індивідуально-авторської картини світу, так і загальнонаціональної. У відповідних текстах реалізується творчий задум і мета того чи того автора, подається його особисте уявлення про навколишнє середовище.

Як слушно зазначають дослідники, у художньому тексті наявна мовна картина світу різних етносів, а тому автори демонструють свої творчі задуми, приділяють особливу увагу добору мовних засобів для того, аби якнайяскравіше продемонструвати власний індивідуально-авторський стиль. Неабиякого значення в цьому контексті набувають і глютонічні назви, які в межах текстів актуалізують уявлення про ту чи ту культуру, про особливості національних кухонь, розкривають характер персонажів, зображають їхні манери, специфіку мислення та дій, взаємовідносини з іншими персонажами, які можуть бути учасниками художнього дискурсу.

Беззаперечним є те, що глютонічна картина художнього тексту формується навколо глютонічної лексики. Семантичне поле таких глютонем передовсім пов'язане з найменуваннями об'єктів харчування, страв; назвами начиння; процесів поглинання їжі; дефініціями, що іменують час та місце її вживання. Часто наявність відповідних елементів у літературних текстах свідчить про встановлення контакту між читачем та автором: глютонічні назви створюють сприятливу картину, яка викликає апетит не лише в персонажів твору, але й у реципієнтів. Інформаційно-культурний складник глютонії вносить принципові зміни до сприймання тексту: демонстрація

найменувань їжі модифікує естетику тексту (описи їжі разом із назвами всесвітньо відомих брендів зумовлюють виникнення певних образів в уяві читача, який, власне, і є істинним споживачем тієї ж продукції, уживаної персонажами твору), це ілюструє відчуття «справжності», викликає низку смакових, нюхових, зорових та звукових асоціацій.

Усе сказане уможливило думку про те, що феномен глютонії заповнив сучасні орієнтири суспільства – популяризація як іншомовних, так і власне українських найменувань залишила свій відбиток не лише у творчості письменників, але й зробила певний внесок у розбудову української науки. Реалії сьогодення засвідчують розмаїття глютонічної картини світу, що втілюється в різних жанрах масової та елітарної культури. Водночас межі українського простору активно збагачуються іншокультурними кулінарними практиками, функціонування яких зумовлено певними змінами у життєвому устрої людей, тісними міжкультурними взаєминами й зняттям «залізної завіси» [38, с. 77]. Загальна глютонічна картина світу українців останніх десятиліть – це не що інше, як відгомін так званого «гурманського буму» [168, с. 189], який відбувався в 1990-х роках після занепаду Радянського Союзу, коли вишукані страви різних країн світу певною мірою стали доступними.

Як результат, автори почали активно послуговуватися глютонічними найменуваннями у прозових текстах, що, своєю чергою, уможливило оновлення ресурсів глютонічного корпусу української мови – усе це позначилося на масовому письменстві, яке й донині привертає увагу багатьох учених. Продовжують з'являтися праці, де обґрунтовано теоретичні й практичні основи дослідження глютонії на основі нового предмету студіювання – текстів художньої літератури (Л. Бісовецька, Л. Борис, О. Вікторіна, Н. Гудима, І. Іщенко, С. Ковпик, Г. Мелех, О. Пальчевська, Н. Руснак, С. Філоненко та ін.). Примітно, що художній текст являє собою об'єкт міждисциплінарних досліджень: глютонічні найменування в межах різних творів спонукають до оприявлення нових філологічних,

перекладознавчих, літературознавчих, психологічних, історичних, етнографічних та інших розвідок.

Із-поміж усіх напрацювань доволі знаковими є ті, які пов'язані з вивченням функційно-семантичного потенціалу одиниць різних мовних рівнів. Щоправда, лінгвістичні роботи, що стосуються аналізу глютонічної лексики в художньому вимірі, представлені доволі фрагментарно. Так, скажімо, Н. Гудима дослідила іншовізми на позначення страв і напоїв у мові української постмодерної прози [26], Л. Борис та Н. Руснак – назви напоїв та страв у прозових творах Сидора Воробкевича [11], Л. Бісовецька – кулінароніми у повісті-хроніці І. С. Нечуя-Левицького «Старосвітські батюшки та матушки» [6], Г. Мелех – функційно-семантичні характеристики кулінарної лексики в художніх творах [111].

На противагу мовознавчим студіям, науковий вектор чималої кількості літературознавчих розвідок зосереджено на аналізі глютонічних назв не лише крізь призму малих жанрів сучасної української прози, але й – великих жанрів сучасної української «кулінарної» та «не кулінарної» прози [73]. У таких творах вагоме місце посідає глютонія, лексичний рівень якої відкриває широкі можливості для вивчення в художньому стилі лінгвістичних характеристик глютонічної лексики загалом і лінгвокультурних параметрів зокрема. Зважаючи на активне послуговування глютонімами в межах відповідних текстів і на сучасні тенденції, що побутують в умовах сьогодення, літературознавці наголошують на виникненні нового жанру, поіменованого «кулінарна проза», вивчають різні аспекти глютонічної складової в літературному тексті.

С. Філоненко висловлює думку про появу нового жанру масової літератури (як у вітчизняному, так і в зарубіжному письменстві) – «кулінарної есеїстики», що, своєю чергою, уможливило репрезентацію культури народів світу за допомогою оригінальної художньої форми [171]. Щоправда, кулінарні есе являють собою лише незначну частину творів, у яких яскравими елементами є глютоніми, а тому не обділені увагою

й теоретичні аспекти віддзеркалення глютонії в українській літературі, зокрема – у текстах сучасної української жіночої прози.

У відповідних текстах глютонічні найменування посідають особливе місце, бо вони надають творам модерної літератури мовно-естетичної виразності: кожна номема має свій структурно-семантичний і функційно-стилістичний потенціал, оригінальний лінгвокультурний вияв. Художні тексти сучасних українських письменниць доволі часто насичені лінгвістичними знаками, що передають індивідуально-авторську манеру письма, містять нові, цікаві назви, що привертають увагу читача. Окрім того, глютоніями в українськомовній сучасній жіночій прозі являють собою не лише зразки національної культури, але й репрезентують авторську літературну традицію. **Кожний** глютонічна лексема набуває філософського й побутового осмислення залежно від письменницьких інтенцій, а відтак – у цих глютонічних елементах закодована неповторна авторська семантика, що увиразнюється за допомогою оригінальних художніх образів.

Своєю чергою, з'ява поняття «сучасна українська жіноча проза» зумовила низку дискусій. Оскільки ми послуговуватимемося цим терміном у подальшому дослідженні, то виникає потреба в його потрактуванні, описі функціонування в діяхронному плані, окресленні часових меж, висвітленні таких текстів як виразників джерела стабілізації глютонічного простору, установленні зв'язків із нашим дослідженням.

Цілком закономірно, що в такому разі треба апелювати до літературознавчих джерел як до першооснови, адже, на думку Л. Семак, сучасна українська жіноча проза – це об'єкт багатьох досліджень, це такий художній феномен, який опиняється під прискіпливою увагою літературознавців [152, с. 47]. Варто, напевне, згадати історичні й культурні витоки, які передували появі відповідного літературного явища. Так, у XIX та на початку XX ст. фіксуємо активний розвиток фемінізму, що, власне, і заклало підґрунтя для різних феміністичних течій: це сприяло не тільки активізації фемінізму в теоретичних та філософських царинах, але й

фундації так званого жіночого письменства, яке зумовило якісні зміни у світогляді суспільства і згодом було модифіковане в окремий літературний феномен постмодерної літератури.

Зазначимо, що переважна кількість українськомовних напрацювань мала ретроспективний характер, оскільки дослідники приділяли увагу аналізу й переосмисленню творчості письменниць доби раннього модернізму (90-ті роки ХХ ст.). Термін «жіноча проза» на початковому етапі побутування мав негативне забарвлення (часто його обережно використовували, окреслювали за допомогою уточнення на кшталт «так звана» та ін.). Очевидно, це пов'язано з тим, що літературні критики доволі поверхово і зверхньо ставилися до естетичних уподобань жіночої творчості, якій закидали відсутність глибокого й масштабного погляду на світ, наявність певних стилістичних та тематичних недоліків.

Як відомо, представниці сучасної української жіночої прози активно заявили про себе ще на початку 90-х років ХХ ст., але про становлення відповідного феномену й досі побутують жваві дискусії. Цілком закономірно, що явище жіночої прози упродовж останніх двох десятиліть стало досить привабливим об'єктом як для критичних відгуків, так і для пересічного читацького інтересу: кожного року на літературних теренах з'являються нові й оригінальні письменниці, із-поміж яких – колишні випускниці філологічних, журналістських спеціальностей, представниці культурної й політичної царин. Таке засилля літературного простору дослідники аргументують зростанням загальної тенденції емансипації суспільної свідомості, популяризацією торговельних стратегій у мережі українського книговидавництва, розкриттям жіночої професійної самореалізації, запровадженням різних літературних конкурсів, рейтингів літературних і культурологічних часописів, заснуванням телевізійних корпорацій («Коронація слова», «Книга року Бі-Бі-Сі» і т. ін.).

Питанням диференціації жіночої прози в загальному літературному процесі, проблемам моделей і наративних стратегій, якими послуговуються

письменниці для розкриття світоглядно-тематичної сутності творів, концептології жіночої прози, присвятили свої дослідження українські метри, як-от: В. Агеєва [1], М. Крупка [93], Г. Улюра [167] та ін. Знаковими стали й дисертаційні праці Ю. Кушнерюк [94], С. Філоненко [173, 174] та ін. У лінгвістиці наразі немає комплексних праць, у яких здійснено ґрунтовний аналіз мови сучасних письменниць-прозаїків. Деякі аспекти стилю жіночого письма висвітлюють такі вчені, як А. Бондаренко, Н. Голікова, Т. Давиденко, І. Дегтярьова, Т. Должикова, С. Мельник, Л. Семак та ін. Лише невелика частина відповідних досліджень присвячена вивченню ідіостилу жіночого письменства з позиції лінгвістики (О. Бабелюк, Н. Бербер, Д. Козловська, З. Шевчук).

Якщо простежити лейтмотив окреслених доробків, то аналіз мови українських авторів здебільшого розглянуто крізь призму особливостей за гендерною характеристикою. Представники неоднакових статей мають різні уявлення про ті самі реалії дійсності і, головню, обирають відмінні мовно-зображальні засоби. Стаття у такому контексті зазвичай розуміють не як біологічну, а як сформований соціумом феномен і визначають як гендер [152, с. 48].

Диференціація художньої літератури на основі гендеру, на думку мовознавців, зумовлює те, що лінгвістичні засоби чоловічого та жіночого письменства значно відрізняються: чоловіки й жінки по-різному послуговуються мовними засобами. Звідси, відповідно, науковці на передній план висувають інтерес, пов'язаний із аналізом текстів, спродукованих жінкою або чоловіком, студіюють художню дійсність через висвітлення індивідуально-авторських лінгвістичних знаків. Як слушно зазначає Т. Должикова, у мовній тканині сучасного жіночого прозового тексту спостерігаємо синтез масового й елітарного, що виявляється в широкому використанні іншомовних слів, молодіжного, комп'ютерного сленгу, розмовної, просторічної лексики й лексики термінологічної, уживання якої засвідчує високий інтелектуальний рівень розвитку персонажів, а відтак і

авторів [39, с. 72]. Щоправда, в умовах міжкультурної комунікації та глобалізації такий набір мовних засобів не є вичерпним, він постійно оновлюється з урахуванням викликів сучасності (яскравим прикладом може слугувати наявність у текстах сучасної жіночої прози глютоном, які раніше не ставали предметом дослідження повною мірою).

Усе сказане уможлиблює думку про те, що «жіноча проза» як поняття і як явище залишається неоднозначною категорією мовознавства й літературознавства, адже повсякчас учені для висвітлення пласту художніх текстів використовують мотивацію за гендерними ознаками автора твору. Не винятком є й літературознавчі розвідки, у яких окреслена проблема зумовлює побутування різних інтерпретацій: сучасні наукові студії демонструють кілька поглядів стосовно того, чи мають право тексти, що написані жінками, належати до самостійної галузі письменства.

У праці Ю. Кушнерюк натрапляємо на таке потрактування жіночої прози: це оповідь жінками про жінок, де, відповідно, об'єктом і суб'єктом такого літературного зразка є жінка [94, с. 6]. Майже ідентичне тлумачення подає й Г. Улюра, підкреслюючи, що жіноча література – це художні твори, створені жінками [167]. Зважаючи на такий постулат, очевидно, хибним є визначення панівного уявлення про «відчужений» погляд на чоловіка крізь призму тематичних концепцій жіночої прози.

Примітним є те, що у працях деяких дослідників маніфестовано думку про неможливість поділу літератури за статевою ознакою (іноді про це наголошують і самі письменниці). Зокрема знаковим у цьому аспекті є доробок Г. Еріксон, Х. Стельмах, С. Філоненко. Причина несприйняття терміна «жіноча проза», очевидно, пов'язана з віддзеркаленням певної патріархальної традиції, що усталилася ще задовго до з'яви цієї дефініції: у світовій культурі «жіночість» протягом тривалого часу асоціювалася з «меншовартістю», а тому сьогодні терміни «жіноча література», «жіноча проза», «жіноча поезія», «жіноче письмо» є досить проблемними, адже їхнє

функціонування безпосередньо залежить від того, чи може літературна творчість виокремлюватися на основі статевих характеристик.

Для того, щоб обґрунтувати доцільне вживання терміна «сучасна українська жіноча проза» в межах нашого дослідження, вважаємо за потрібне з'ясувати специфіку жіночої літератури і, зокрема, жіночої прози. Цілком закономірно: «жіночість» того чи того літературного зразка, головню, полягає у тому, що він написаний жінкою. На нашу думку, необхідно апелювати й до напрацювань, у яких висвітлено зовсім протилежні позиції, адже жіноча стать певної авторки не робить її твір жіночим автоматично; зазвичай тут йде мова не про реального автора, а про образ автора як художню конструкцію, яка реалізується у творі більшою або меншою мірою й так само може транслювати або не транслювати ознаки своєї статі [157, с. 315].

У потрактуванні американської дослідниці Г. Еріксон, до «жіночих» можна уналежнити твори, написані авторами-жінками, у яких жінка є протагоністом [192, с. 15]. На думку, М. Крупки, відмінною ознакою жіночого письменства є зосередження уваги саме на проблемах статі [93, с. 147]. Звідси, відповідно, нам імпонує позиція науковців, згідно з якою «жіночість» літературного твору визначається і усвідомленим жіночим авторством, і репрезентацією образу жінки як протагоніста, і гендерною ідентичністю героїні. Феномен української жіночої прози 90-х років ХХ – початку ХХІ ст. ґрунтований на маніфестації тієї чи тієї гендерної проблематики, художньому осмисленні жіночих ролей у патріархальному суспільстві та перспективах їх зміни, утвердженні зовсім нової концепції жінки, відмінної від тієї, що побутує у прозі авторів-чоловіків.

Отже, проаналізувавши сучасні наукові розвідки, можемо констатувати: жіноча проза – це доволі індивідуальне й неоднорідне явище з низкою специфічних рис, до яких можна уналежнити жіночу суб'єктивність, відвертість, індивідуальність, автобіографічність, емоційність стилю, жіночу модель образної та наративної систем, особливий набір лінгвістичних засобів. Саме новий образ жінки, нова концепція її особистості є, на нашу

думку, тим коліщатком, яке й дає змогу розглядати сучасну українську жіночу прозу як єдиний напрям. У дисертаційній праці ми ґрунтуємося на тлумаченні прози як певного історично викінченого виду творчості і розуміємо поняття «сучасна українська жіноча проза» як специфічний літературний феномен, який передбачає наявність своєрідної концепції особистості жінки, що знаходить своє відображення не лише на ідейно-тематичному, сюжетно-предметному та образному рівнях, але й на всіх мовних рівнях (зокрема функційно-стилістичному). Нам імпонує й позиція тих науковців, які до сучасної української жіночої прози уналежнюють лише твори, які написані жінками. Ми вважаємо, що таке тлумачення претендує на позитивне схвалення лише за умови реалізації зазначеної вище специфіки в межах того чи того тексту літератури.

Для того, аби окреслити часові межі відповідного явища й дещо, так би мовити, обмежити джерельну базу нашого дослідження, варто, очевидно, апелювати до того, що українська жіноча проза сформувалася ще у 80-х роках ХХ ст., проте це була проза «без фемінізму» – проза патріархальних жінок, чия жіночність формувалася за радянських часів і репрезентувала всі міфи про радянську жінку – тобто чоловік являв собою центр всесвіту для героїні, яка шукала себе й могла пізнати свою внутрішню індивідуальність тільки завдяки його коханню [173]. У такій прозі жінка поставала не суб'єктом, а об'єктом, саме тому відповідне явище, мабуть, не варто іменувати сучасною прозою, адже з 90-х років ХХ ст. повністю змінюється вектор інтерпретації жіночої прози: вона не мислиться поза контекстом фемінізму (навіть коли та чи та письменниця не є його прихильницею) і виконує функцію дзеркала для образу жінки, яка дискутує з феміністичною теорією. У цьому разі ключового й важливого значення на сторінках жіночої літератури набуває самосвідомість жінки: замість чоловічого (традиційного) уявлення про жінку оформляється власне уявлення жінки про саму себе, про своє призначення, що цілком закономірно вступає в суперечність із міфами патріархальної культури [173, с. 28].

Отже, під час аналізу окреслених студій ми дійшли висновку, що на сучасному етапі жіноча проза (феміністична проза) потрактована багатьма дослідниками як соціокультурний та цілісний художньо-естетичний феномен, зміст якого полягає у створенні жінками-письменницями текстів, які мають ретранслювати специфічне жіноче світосприйняття, відтворити й реабілітувати жіночі культурні практики. В останні роки ХХ ст. в художній літературі виокремлено новий жанр – сучасна українська жіноча проза, для якого специфічний набір мовних засобів та функційно-стилістичне багатство лексики стали текстотворчими. Різноманітні глютонічні найменування у відповідних зразках теж зайняли свою нішу – вони яскраво репрезентовані у творах крізь призму висвітлення життя модерної жінки, яке, своєю чергою, важко уявити без елементів кулінарії, господарських справ, безпосередньо пов'язаних із їжею, святкуваннями, урочистими подіями і т. ін.

Висновок до розділу 1

Загальновідомим є те, що глютонічна лексика функціонує поряд із матеріальною та духовною культурою народу, а повсякденне послуговування глютонічними дефініціями так чи так формує неабияку терміносистему, яка демонструє своєрідні традиції приготування та споживання їжі. Глютонічні найменування споконвічно були, є і будуть предметом студіювання вчених різних наукових царин, як-от: історичної, етнографічної, культурологічної, соціологічної, українознавчої, оскільки сьогодні поняття «їжа» маніфестує національно мовну картину світу народу, де кожна лексема втілює специфічний код культури.

У сучасному мовознавстві поняття глютонія з'явилося порівняно нещодавно, проте одразу ж стало предметом дослідження багатьох дисциплін. Сьогодні студіювання найменувань страв, вивчення практик і традицій, які пов'язані із глютонією, має важливе значення для висвітлення способу життя народу, його мови, релігії, сімейних взаємовідносин. Саме

тому термін «глютонія» в сучасній науковій інтерпретації неоднаково потрактовується з позиції вчених тих чи тих галузей.

Зарубіжні дослідники вивчають відповідне явище крізь призму кулінарної лінгвістики (в аспекті антропоцентричної, дискурсивної, лінгвокультурологічної та комплексної парадигм), вітчизняні розвідки тяжіють до історико-етнографічних праць, діалектологічних доробків, аналізу окремих лексико-семантичних груп у складі побутової лексики, ґрунтовного опису терміносистеми глутонії та міждисциплінарного вивчення відповідного феномену.

Попри активне студіювання різних практик, пов'язаних із їжею, на сьогодні стан розробки проблеми потребує уніфікації в межах теоретичних напрацювань, адже в науковій галузі досі не вироблено загальноприйнятої назви на позначення цього явища: у багатьох теоретичних працях дефініція «глютонія» вживається як синонім до номем «кулінарія», «гастрономія». Терміносистема глутонічних найменувань так само не є викінченою. Проаналізувавши низку праць, ми дійшли висновку, що науковці по-різному називають і витлумачують такі лексеми: в останні роки ХХ ст. у термінологічному апараті лінгвістичних учень зафіксовано паралельне вживання термінів на кшталт кулінаронім, гастронім, густатив, глутонічна назва / лексика, цибонім, “food related lexemes”, глутонічне найменування і т. ін., які не є однаковими за своєю суттю.

Окрім того, специфічних ознак глутонічні найменування набувають в художній картині світу: найбільш яскравого втілення вони зазнають у текстах сучасної української жіночої прози, у яких наявна достатня кількість описів, безпосередньо пов'язаних із підготовкою, приготуванням та споживанням їжі. Беззаперечним є те, що глутонічні параметри художнього тексту сформовано навколо глутонічної лексики, яка часто репрезентує структурно-семантичні, функційно-стилістичні й лінгвокультурні особливості, виконує низку функцій у художній канві (номінативну, контактовстановлювану, пізнавально-відображальну, акумулятивну,

парольну, культуротвірну, етнічну, пропагувальну, створення місцевого колориту, маркера чужої культури).

Сьогодні проблемним постає й питання виокремлення сучасної жіночої української прози в окремий вид літературної творчості, що, з одного боку, спонукає до жвавих дискусій, а з іншого, – збагачує лінгвістичне коло різнорідних досліджень. Автори все більше обирають предметом студіювання одиниць різних мовних рівнів тексти сучасної української жіночої прози, проте таке вивчення є фрагментарним і не передбачає комплексного висвітлення питання аналізу глютонічних найменувань із мовознавчих позицій.

Отже, проаналізувавши низку праць, можемо зробити висновок, що наразі глютонія – це багатоаспектне явище, сукупність глютонічних назв, або глютонічних найменувань, певної мови, що становлять її глютонічний корпус. Своєю чергою, феномен глютонії набуває неоднорідних характеристик і виявляється в різноманітних текстових жанрах, які в науковій спільноті прийнято розмежовувати за їхнім функційним призначенням.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ТА ЦІННІСНІ СМИСЛИ ГЛЮТОНІЧНОГО КОРПУСУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЖІНОЧІЙ ПРОЗІ

Дослідження структурно-семантичної репрезентації, ціннісних смислів, лінгвокультурних параметрів глютонічного корпусу тієї чи тієї мови – одна з перспективних тенденцій сучасної соціально-гуманітарної наукової парадигми. Вивчення специфіки мовних явищ, які безпосередньо беруть участь у процесі об'єктивації духовного світу носіїв самобутньої культури, актуалізує низку наукових студій. Своєю чергою, це сприяє посиленню зацікавленості до аналізу глютоном у складі різноманітного фактичного матеріалу (зокрема й у текстах сучасної української жіночої прози), що відображає духовний вимір етноносія культури за допомогою відповідних номінативних кодів.

Окреслена категорія творів здебільшого ілюструє життя сучасних жінок, супроводжувана деталізованою інформацією про повсякденні справи, ті чи ті святкування, урочисті події і т. ін., безпосередньо пов'язані з елементами глютонії. Напевне, підставою активного побутування глютоном у текстах сучасних українських письменниць можна вважати те, що уживання глютонічних назв зумовлене потребою збагатити мовну палітру твору, описати харчову панораму ХХІ століття, розширити кругозір читачів та орієнтири глютонічного корпусу української мови. А відтак, у межах наявного фактичного матеріалу вважаємо за потрібне виокремити дві чітко диференційовані лексико-семантичні групи:

- 1) глютонами-наїдки;
- 2) глютонами-напої.

2.1. Структурно-семантичні параметри глютоном-наїдків

Як і глютонами загалом, так і глютонами-наїдки, і глютонами-напої, вибудовують мовностилістичну картину універсуму, яка увиразнює систему лексику багатством граматичних форм та структурно-семантичним розмаїттям. Різномаспектність цієї групи лексики безпосередньо пов'язана з часовими віхами й історією її формування: назви на позначення їжі та пиття змінювалися і за лексичним складом, і за семантичним значенням, і за структурою. Саме тому глютонами, які з'явилися в останні століття й навіть десятиліття, сьогодні претендують на статус національних, являють собою детермінанти суспільного життя, заповнюють свою нішу в національній картині світу [122, с. 322].

І як результат – модерний феномен глютонії знайшов своє відображення в жіночій прозі, де за допомогою цікавих авторських інтенцій маніфестовано загальну тематику їжі певного етносу крізь призму різноманітних лексико-семантичних, синтаксичних та стилістичних засобів. А відтак, доволі очевидним є побутування глютонічних найменувань різного складу й походження. Структурно-семантичний принцип аналізу глютонічної лексики дає змогу встановити специфіку відношень між елементами системи, об'єктивно визначити лексико-семантичні об'єднання, ґрунтовані на врахуванні внутрішніх зв'язків компонентів, структурних типів лексики й типів позначених ними предметів і явищ навколишньої дійсності. Глютонами, наявні у творах сучасної української жіночої прози, утворюють складну лексико-семантичну парадигму, що уможлиблює побутування інших мікропарадигм, вичленованих на підставі реалізації тих чи тих диференційних ознак. Саме тому вважаємо за потрібне розподілити всі глютонами-наїдки на такі підгрупи:

- а) найменування першорядних страв;
- б) найменування другорядних страв;
- в) найменування третьорядних страв.

2.1.1. Найменування першорядних страв. Структурно-семантична диференціація репрезентує кількісний і якісний склад глутонічних назв в українській мові загалом і в сучасних українськомовних текстах зокрема, ілюструє особливий систематизований набір лексем, ґрунтований на своєрідній семантиці, внутрішніх зв'язках компонентів, певних структурних типах, що позначають предмети і явища навколишнього середовища за допомогою лексикографічної фіксації. Найменування першорядних страв знаходяться на найвищому щаблі в ієрархічній структурі, бо позначають назви рідких страв, без яких складно уявити щоденний раціон людини.

Примітним є те, що структура глутонем на позначення відповідних страв доволі різноаспектна, оскільки передбачає актуалізацію диференційних та інтегральних ознак, що є базовими маркерами під час виявлення структурно-семантичних особливостей. Наприклад, на основі інтегральних ознак можна простежити утворення значної кількості регулярних опозиційних сем, членованість яких зумовлена низкою диференційних ознак, притаманних глутонічній лексиці («продукти, з яких приготовано страву», «призначення їжі», «час прийняття їжі» і т. ін.). Окрім того, описаний процес має безпосередній вплив на структуру тієї чи тієї назви: може ускладнювати її, розширювати додатковими елементами, змінювати первинне значення, як-от: *суп – суп із креветок, суп з фрикадельок, суп із курячих шлуночків; борщ – борщ із вушками, кропивний борщ із грибами* та ін.

Із-поміж наявного фактичного матеріалу поширеними є однокомпонентні лексеми на кшталт *суп, борщ, бульйон, юшка, жульєн, окрошка, журек* і т. ін., що зазнають своєрідних модифікацій у текстах. Напр.: *Окрім того, я живу в соціалістичній країні з фіксованим робочим днем, а єдині дві речі, які моїм же смаковим рецепторам видаються кращими за приготовлену мною вечерю, – це почеревина із чорними бобами в лондонському Савої та окрошка куми* («Кухня егоїста»); *Де ж той борщ, ма?* («Інші пів'яблука»). Окреслені назви належать до базових (спеціальних) термінів, що у словниках зазвичай подані з поміткою *кул.*, і у свідомості

носіїв мови за ними закріплене певне значення (наприклад, *суп* – «рідка страва, яка являє собою переважно м'ясний, рибний або грибний відвар з овочами, крупами і т. ін.» [156]). Упадає в око те, що контекстуальне оточення увиразнює глутонічні коди: хоч ми й уналежнюємо зазначені глутонічними до назв страв, проте часто вони об'єднані навколо периферійної семи «*пити, поїти*», як-от; *Сперечатися я не хотіла і тому слухняно все виконала, Назар терпляче напоїв мене бульйоном, ложка за ложкою, а тоді і гіркуватим густо-жовтим відваром* (“Ad Libitum”).

Деякі глутонічні назви містять яскраві ознаки власне українських та іншомовних слів. Наприклад, *жульєн, бульйон* мають буквесполучення *-льє-, -льйо-*, які вказують на запозиченість назв, де *бульйон* – запозичення з французької мови, «відвар із м'яса; усе, що сьорбають або п'ють» [41]. Іноді своєрідне авторське семантичне значення відповідної номіни можна почерпнути з контексту: *Що таке бульйон? Це основа безлічі супів, соусів та тушкованих страв* («Кухня егоїста»). Якщо етимологія попереднього найменування прозора, то глутонічними *жульєн* відсутня у словниках. Походження такої назви, напевне, пов'язане із французьким терміном на позначення тонкої нарізки овочів. У деяких джерелах витлумачено етимологію на основі зв'язку лексеми з жіночим ім'ям *Julienne* або словом *juillet*, що в перекладі означає «червневий» (саме в літню пору овочі найсвіжіші).

Попри неусталеність підходів щодо походження, очевидним є те, що в умовах глобалізаційних процесів ця номіна давно втратила своє первинне значення. Так, скажімо, у сучасній французькій кулінарії *жульєном* іменують салати або супи, у складі яких основними інгредієнтами є овочі, нарізані таким способом. Українськомовні словники апелюють до такого значення – «нарізані й тушковані овочі, курятина, гриби (нарізані соломкою), запечені в сметані» [156]. Утім, інформацію про належність глутонічними до першорядних (рідких) страв можемо почерпнути з контексту: *А ще піднімалися на «чорну гору» Кара-Даг і бачили її Золоті ворота, смакували*

рибним жульєном, креветками, солодкою пахлавою і навіть пили каву по-турецьки, приготовлену на розпеченому піску («Гордієві жінки»). Додаткового значення аналізована номема набуває за допомогою поширювальних дієслівних компонентів, які знаходяться на периферії харчового коду. Так, деякі слова (наприклад, *випити, з'їсти*), зокрема й лексема *смакувати*, так чи так змушують нас співвідносити відповідні поняття з певними реаліями об'єктивної дійсності.

Окремі глютонічні найменування хоч і є запозиченнями, але деякі з них настільки давно адаптувалися в українській мові, що носії сприймають їх як «свої». До таких можна уналежнити і глютонему *суп*, яка, так би мовити, мігрувала із французької (фр. *soupe*): *Зі мною ж могли зіграти тільки в «дурника» – приз за те, що я з'їм порцію супу в санаторійській їдальні, не каверзуючи* («Сарабанда...»). Окрім того, про інтеграцію відповідної лексеми в українськомовний простір свідчить і словотвірна модифікація, супроводжувана додаванням суфіксів здрібнілості *-ик / -чик*: *супик, супчик*. Подібне варіювання засвідчено в контексті: *А що, в тебе є спеціальна колба з супником?* («Сарабанда...»); *У нас це курячий бульйон. В Америці його називають «єврейський пеніцилін» – бо східноєвропейські євреї привезли із собою звичай годувати недужих курячим супчиком* («Кухня егоїста»). Окреслені зміни предметно демонструють, що іншомовна номема, потрапивши в українськомовне середовище, адаптувалася до граматичних знаків української мови, отримала відповідну парадигму відмінювання.

Щоправда, десь-не-десь у текстах фіксуємо колоритну назву *зуна*, яка трапляється в південно-західних діалектах, а отже, належить до діалектного шару лексики. Напр.: *Чудова все-таки там зуна* («Фройд би плакав»). Глютонема *зуна* – слово, свого часу запозичене з польської мови, що означає «юшка». Наразі в Західній Україні так називається страва, яку вживають як перший прийом їжі. Подекуди в контексті натрапляємо на додаткові прикметникові поширювачі, які вказують на смакові якості страви, її консистенцію: *Сидячи в ресторації на даху готелю «Золота Пагода»*

в Гантоці, й повільно черпаючи ложкою кисло-гостру **зупу**, Марла думала про свої анахронізми («Фройд би плакав»). Іноді текстові фрагменти, окрім атрибутивних поширювальних компонентів, містять адаптовану на український лад граматичну фіксацію глутонічного найменування: *Я ще не вмю борщину, – хлипала дівчинка, – вмю тільки **зупку**... – То давай свою **зупку**, тільки скоро* («Осиний мед дикий»); *Це тобі не сьорбати цитриново-коріандрову **зупку** на даху готелю “Golden Palace” в Гантоці* («Фройд би плакав»). Як бачимо, зменшено-пестлива форма назви, утворена за допомогою додавання суфікса **-к-**, покликана репрезентувати лінгвокультурні особливості, які інтегрувалися на українськомовному ґрунті під час послуговування відповідною запозиченою лексемою.

Поряд із діалектним найменуванням *зупа* деякі письменниці послуговуються більш актуальним для всіх регіонів України словом *юшка*: *Це чи то Ірина, сорокап’ятирічна жінка, яка має трьох дітей, вона неохоча до роботи, хоча може зварити більш-менш їстівну **юшку*** (“Ad libitum”). Зовсім принагідно значення діалектизмів подано у примітках до тих чи тих прозових творів, як-от: *Тому щоразу, коли ледащі родичі всідалися похапцем до порожнього столу й витріщалися на молоду хазяйку, роззявивши голодні роти, Маргарита мусила розтоплювати плиту й підігрівати приготовану вранці **поливку*** («Із медом полин»), де на тій самій сторінці внизу отримуємо інформацію: ***Поливка** – тут: **юшка, суп*** («Із медом полин»), де *поливка* – назва, що походить від дієслова *поливати* [156].

Ілюстровані назви здебільшого не потребують пошукової роботи, зрозумілі реципієнтові за допомогою попередньо набутого досвіду та на основі певних довідкових знань, а тому не викликають труднощів під час декодування. Утім, такий перелік не є вичерпним, адже трапляються і глутонеми, що зумовлюють дисонанс у тлумаченні того чи того семантичного значення. Відповідні суперечності передовсім пов’язані з незнанням іншомовних лексем, які запозичено не так давно через взаємодію крос-культурних процесів. Напр.: *клем-чаудер, журек, лакса, броде, айя,*

гаспачо та ін. Так, скажімо, *журек* (пол. *żur, żurek*) – «пісний (молочний) чи м'ясний кислий суп, заправлений закваскою на основі вівсяного чи житнього борошна, до якого додається зазвичай біла ковбаса, копчене м'ясо, варене яйце»; *клем-чаудер* (англ. *clam chowder*) – «загальна назва кількох видів традиційного американського супу, звареного з молюсків і бульйону, із додаванням або молока – новоанглійський клем-чаудер, або помідорів – манхеттенський клем-чаудер»; *лакса* (індон. та англ. *laksa*) – «малайська зупа на основі кокосового молока»; *броде* (італ. *brodetto*) – «національний хорватський суп, який містить поєднання різних видів риби»; *гаспачо* (ісп. *gazpacho*) – «іспанський холодний томатний суп». Глютоніями відповідного типу ускладнюють сприйняття тексту, спонукають читача до інтелектуальної роботи. Це розуміють і самі письменниці, а тому подекуди вдаються до тлумачення номем у контексті або ж подають значення слова знову ж таки у примітках: *Традиційна малайська страва, яку подають неодмінно, – курячий бульйон з овочами, що має назву «айя» («Мандрівки...»); А ще готує лаксу^[52], але Давид ніяк не може запам'ятати це слово і називає лаксу кускусом («Bitches...»); З тієї ж курки можна зробити блатний бульйон під назвою **консоне**. **Консоне** – це брат холодцю, тільки без овочів і жиру. Його часто подають гарячим («Кухня егоїста»).* Звернімо увагу на слова контекстуального оточення, які вказують на певну відмінність у приготуванні страви: *овочі, жир, гарячий* та ін.

Окрім того, що фактичний матеріал репрезентує семантику лексеми, однокомпонентні глютонічні найменування вступають у синонімічні зв'язки, які допомагають правильно потрактувати назву. Пор.: *блатний бульйон – консоне*, де *консоне* (фр. *consommé*) – «вид міцного освітленого бульйону з м'яса» [156]. Іноді у контексті представлено цілий синонімічний ряд із глютоном різної структури: *Принесли наше замовлення – сопна-де-каракол. З цікавістю занурюю ложку в бульйон із молюсків, овочів та спецій. – Чому жорстоко? Життя як оцей традиційний гондураський суп, – знизує плечима друг («Карпатське танго»).* Пор.: *сопна-де-каракол – бульйон із молюсків,*

овочів та спецій – гондураський суп: письменниця зумисне подає різні варіанти однієї й тієї номеми, аби через специфічний прийом градації продемонструвати її значення й етнокультурні особливості, де, наприклад, поширювач *гондураський* вказує на місце походження та побутування назви.

Щоправда, глутонічний корпус сучасної жіночої прози маніфестує й власне українські першорядні найменування, знані далеко за межами країни. Однією з таких лексем є славнозвісна назва *борщ*, яка є національно маркованою, продуктивною майже в усіх аналізованих текстах. Цікавою закономірністю є те, що на лінгвістичне вираження номеми впливають відмінності в авторському потрактуванні, проте первинне значення цього слова залишається незмінним – «українська рідка страва, що вариться з посічених буряків, капусти з додаванням картоплі та різних приправ» [156]. Хоч наразі немає єдино прийнятої думки стосовно походження лексеми, на основі етимологічних словників слов'янських мов, дізнаємося, що слово *борщ* походить від праслов'янської назви рослини *брьць* (сучасна назва борщівник), яку використовували під час приготування юшки або підкисленого супу. Про те, що відповідна глутонема являє собою власне українське найменування, свідчить її граматична й морфологічна фіксація: *Але я на вашому місці піднялася б додому і поїла борщик, який бабуся так для вас старалася зготувати* ("Baby travel"). Глутонічне найменування є іменником, демонструє частиномовне значення предметності та має у своїй структурі суфікс *-ик-*, який виражає оцінне значення.

Дібраний фактичний матеріал засвідчує класичну диференціацію найменування, в основі якої лежить колірна ознака: *Навіть червоно-жовті трамвайчики навесні дзеленчать енергійніше й веселіше, особливо поблизу базарчиків із першими квітами й ритуальним щавлем: зелений борщ офіційно відкриває весняний раціон у кожній львівській господі* («Карпатське танго»); *Перевдягнувшись, прийшла на кухню, поставила на плиту чайник, дістала каструлю з червоним борщем, налила в тарілку, щоб нагріти* («Гордієві жінки»). Письменниці послуговуються атрибутивними

поширювачами, які стоять в інтерпозиції до іменникового стрижневого компонента й утворюють термінологічну єдність. Подекуди глютонема виразнюється ще й атрибутом *класичний* (пор.: *класичний* – «характерний, типовий для кого-, чого-небудь»): *Христа ради, не питайте, що таке класичний червоний борщ, бо візьму і розкажу!* («Кулінарні фіглі»). Зважаючи на поданий контекст, цілком закономірним є те, що номема *борщ* у глютонічному корпусі сучасної української жіночої прози може зазнавати певних структурних змін, переходити, так би мовити, з однієї структурної моделі в іншу. Це передовсім пов'язано з тим, що в основі класифікації часто лежать найменування додаткових інгредієнтів, які впливають не лише на лексикографічне вираження глютонема, але й на її семантичне потрактування.

Привертають увагу й багатокомпонентні найменування, які містять у структурі прийменник *з (із)*. Наприклад: *борщ із кропиви, борщик з усього домашнього й молоденького, борщ із вушками, борщ із щавлю чи червоного буряка, борщ із грибами та чорносливом* та ін. Окрім характерних для українськомовної лінгвospільноти атрибутивних поширювачів, цікавими є й авторські варіації назв відомої національної української страви. Так, скажімо, деякі глютонема являють собою багатокомпонентні утворення, спродуковані на основі експериментальних кулінарних дій. Відповідні модифікації передовсім можна пояснити відмінністю від традиційного способу приготування або ж – додаванням певного інгредієнта, який доволі рідко входить до постійної рецептури, а іноді й узагалі може бути авторською родзинкою, так званим непок'єднаним компонентом (переважно за смаковими якостями) з іншими складниками страви. Напр.: *У Різдвяний вечір, так само як і напередодні, у Святвечір, ми з Назаром не мали вечері з дванадцяти страв, з пісним борщем із грибами та чорносливом, фаршированою цибулею та морквою рибою, вінегретом...* (“Ad libitum”); *Для українців це не є чимось диким: борщ із кропиви варять і зараз* («Кухня егоїста»).

Іноді письменниці вдаються до контекстуальних ремарок, констатують походження нової назви, яка виникла на основі кулінарного експерименту: *Цей мій експеримент кількарічної давнини містив кальмари, бо вашій покірній слuzі захотілося пісного борщу з вибриком. Отож смак у нього був жахливий, тому я вкинула туди ще й лимон. Це різко перекосило ситуацію в інший бік – і довелося додати оливок («Кухня егоїста»), де номема борщ з вибриком достатньо легко сприймається реципієнтами, оскільки із фактичного матеріалу є зрозумілою мотивація назви страви – С. Пиркало спробувала додати продукти (кальмари, лимон, оливки), які не передбачені загальноновизнаною рецептурою борщу. Такі глютоніми вносять елемент новизни, бо репрезентують народний характер української кухні загалом і світових кулінарних практик зокрема.*

Звернімо увагу на глютонічні найменування, які мають спільну семантику: *Ми вже зелені від юшки з буряка, давимося кукурудзяними підпалками і все чекаємо, коли буде ліпше... («Осиний мед дикий»); Гаразд, любителько гонить, я щойно приготував помідоровий суп... («Кав'ярня на розі»).* Номема *борщ* не завжди має пряму вказівку на назву відомої страви, подекуди глютоніми активізують уяву читача, спонукають до тих чи тих розмірковувань, домислів, що алюзійно відсилають до назви-першооснови. Окреслений фактичний матеріал уможливорює думку про те, що глютонічний корпус представлений і контекстуальними синонімами, декодувати які можна, спираючись на власний досвід або на культурні особливості певної нації.

Лексичне значення відповідних синонімів легко потрактувати й за допомогою вдало підібраного аналога, наприклад: *Але також західняків дивує той факт, що українці їдять борщ на сніданок, обід і вечерю. Мається на увазі не те, що ми цей «буряковий суп» споживаємо тричі на день, бо більше нічого немає, а те, що цю страву вважають підходящою для сніданку («Кухня егоїста»), такі рядки своєю чергою, виразно актуалізують інформацію про культуру й менталітет українського народу. Глютоніми*

буряковий суп, помідоровий суп, юшка з буряка під час трансформації набули додаткових семантичних відтінків і посприяли продукуванню нових глютонічних одиниць.

Зазначимо, що не тільки власне українські, але й запозичені назви можуть розширюватися, переходити із розряду однокомпонентних до багатоконпонентних: *бульйон із птиці, біск із омара, вершковий суп з креветками клем-чаудер, грибний суп з лисичками, курячий суп з локиною*. Семантика таких глютонем безпосередньо залежить від поширювальних елементів, якими ускладнено стрижневі компоненти *суп, бульйон, біск*. Структура глютонічних назв представлена іменниками + іменниковими поширювачами з прийменником з (*із*) у родовому й орудному відмінках». Напр.: *Проте оскільки бульйон із птиці, на якому я його зварила, був свіжий і насичений, то панцира для аромату виявилось цілком достатньо* («Кухня егоїста»); *Тоді, аби покращити собі настрій, я зварила біск (суп з вершками) із омара, де самого омара не було: лише панцир і лапи* («Кухня егоїста»). Часом реципієнтові складно декодувати найменування, а тому в контексті представлено авторські супровідні коментарі, які уможливають правильне зчитування іншокультурних кодів. Окрім того, номена *біск* являє собою лексему-топонім, яка походить від назви іспанської провінції Біскай.

У деяких структурних моделях стрижневий компонент увиразнюється атрибутивними поширювачами в інтерпозиції – *грибний, вершковий, курячий*: *Грунтовно, зі смаком, вивчив меню і після уточнюючих запитань до офіціанта, замовив грибний суп з лисичками, качку із журавлиновим соусом, кухоль пива, стопку горілки, яку випив під гарячі страви у три прийоми, і замовив ще* («Пів'яблука»); *Літня худа пані пронизала холодним поглядом прислугу, проширхотіла пишим шовковим синім платтям по чудернацьких позолочених ніжках стільця й неспішно опустила ложку в улюблений курячий суп із локиною* («Таємниця...»). За допомогою відповідних елементів, які ілюструють важливість основних інгредієнтів страви, відбувається розширення семантичного значення глютонем.

Атрибути *грибний, вершковий, курячий* вказують на те, що основою страви є, відповідно, гриби, вершки, курка, а супровідні іменникові компоненти в постпозиції (*лисички, локшина*) апелюють до додаткових (необов'язкових, факультативних) продуктів. До схожих за своєю структурою й семантикою найменувань уналежнюємо такі, як-от: *гороховий суп, овочевий / курячий / яловичий / телячий бульйон*. Хоч вони й не мають додаткових елементів, які вказували б на супровідні ознаки, проте так само засвідчують багатоконпонентність глутонічних назв.

Іноді іменникові поширювачі, що стоять у постпозиції до означуваного слова, репрезентують іншокультурні лексеми, значення яких складно декодувати без довідкових джерел, але це не заважає ідентифікувати належність найменування до першорядних страв, адже стрижневий компонент є зрозумілим та інформативним: ***Вершковий суп з креветками клем-чаудер***: *Сало або інший жир тваринного походження для смаження, 100 г цибулі, 4 картоплини, нарізаних кубиками, 300-400 г очищених креветок, 1 ст. ложка борошна, 250 мл жирних вершків, сіль, перець, зелень (петрушка) («Мандрівки...»)*, де *клем-чаудер* – «назва на позначення різновиду двостулкових молюсків, окрім мідій та устриць». Зазначені номема маніфестують розширену інформацію про продукти, необхідні для приготування тієї чи тієї страви, а тому являють собою, так би мовити, згорнений варіант рецепта.

Аналіз фактичного матеріалу уможлиблює думку про те, що між глутонічним корпусом української мови загалом та глутонічним корпусом сучасної української жіночої прози зокрема відбувається глибока та складна взаємодія за двома напрямками: лексичним і структурним. Глутонемами, що належать до першорядних назв страв, здатні до розширення і звуження семантики. Це дає змогу зробити висновок, що мова як динамічна система поповнюється новими запозиченнями з різних мов.

2.1.2. Найменування другорядних страв. Назви другорядних страв у текстах сучасної жіночої прози хоч і посідають за ієрархічним принципом друге місце, однак є доволі активними щодо використання. Це передовсім пов'язано з тим, що такі глутонеми, на відміну від назв першорядних страв, як і самі страви, мають факультативне значення, слугують допоміжним сегментом, покликани доповнювати й увиразнювати традиційний раціон людини. Найменування другорядних страв являють собою набір лексем, які репрезентують особливості харчової культури певного етносу, вказують на її своєрідність за допомогою лексикографічного, семантичного й структурного вираження.

Відповідна семантична група так само представлена однокомпонентними й багатоконпонентними номемами. Окрім цього, наявний фактичний матеріал дає змогу з-поміж глутонем диференціювати певні лексико-семантичні мікрогрупи, як-от: а) назви страв із круп та борошна; б) назви страв із м'яса і сала; в) назви салатів. Одразу акцентуємо увагу на тому, що ми не претендуємо на викінчену класифікацію, оскільки матеріал дуже різноманітний, подекуди містить так звані «перехідні» глутонеми, які можна уналежнити до кількох підгруп. Але, на нашу думку, така тенденція зумовлює перспективу подальших досліджень, відкриває широке поле для дискусій.

Назви страв із круп та борошна представлені лексемами на зразок *кулеша, кнуглі (кнедлі), колотюха, кукурудзяна каша, форнетті із сиром, крупук, малай, палюшки, чабата, бануш, гречка, крученики, мамалига, плов, рис, м'ятні плескачі* та ін. Найменування цієї підгрупи різні за складом, морфологічним вираженням та походженням, містять неоднакові мотиваційні ознаки. Так, скажімо, значна частина номем належить до вторинної номінації, яка втілює лексико-семантичний спосіб словотвору на основі мотивації «назва крупи» – «назва каші», як-от: *рис, гречка*.

Подекуди фіксуємо й назви страв, виготовлені з одного виду круп, що являють собою синонімічний ряд загальних назв, але відрізняються

лінгвокультурними особливостями: *вівсяна каша, вівсянка, пластівці, мюслі, корнфлекс*. Напр.: *Я он навчилася на власній помилці – кепкувала з Насті, що тягла з собою валізу бубликів, вівсяного печива, **мюслів** і меду, а потім, коли Кора навідріз відмовилася від місцевої їжі, не знала, як Насті за цей хом'яцький запас дякувати (“Baby travel”); Та для тебе спершу **вівсянка** важливіша, щоб ти одужувала («Карпатське танго»)*. Первинна лексема *овес* хоч і має праслов'янське походження, проте під впливом тривалого послуговування зазнала модифікацій. Як результат, з'явився приставний **в-**, суфікс **-к-**, що засвідчує оцінне значення й лінгвокультуру українського етносу. Глютонема *пластівці*, очевидно, отримала назву за формою роздавленого вівса, етимологічний словник апелює до того, що *пластівці* – «клапті, шматки чого-небудь пухнастого, м'якого» [44].

Нодеми *мюслі* та *корнфлекс* репрезентують іншомовний код найменувань, запозичених із німецької й англійської мов відповідно. Пор.: нім. *müsli* – «їжа (сухий сніданок) для сніданків, приготованих із сирих або запечених злаків, сухофруктів, горіхів, висівок, паростків пшениці, меду, цукатів та спецій», англ. *cornflakes* – «збірна назва на позначення готових зернових сніданків із вівсяних пластівців, повітряного рису, шоколадних зернових кульок та ін.». Зазначимо, що деякі аналізовані нодеми можуть утворювати багатокомпонентні назви: *Натомість прийшла американська мода на **вівсяні пластівці з молоком*** («Кухня егоїста»); *Смачно!* – *прихвалювала Люся, похрумуючи небаченим до цього делікатесом – **корнфлексом із молоком*** («Заплакана Європа»). Поданий контекст свідчить про те, що глютонічна номенклатура на позначення вівсяної крупи утворена здебільшого за допомогою семантичного словотвору.

Окрім того, синонімічний ряд увиразнюють і глютонічні найменування, об'єднані гіпонімом *каша*, рецептура яких передбачає використання кукурудзяної муки та крупів: *гритс, кулеша, мамалига, полента, бануш*. Ці назви здебільшого запозичені, маніфестують іншокультурні реалії, розраховані на елітарного читача: *Її найпростіше приготувати так: зварити*

звичайну *мамалигу* і назвати її *полентою* («Кухня егоїста»), де *мамалига* – запозичення з молдавської та румунської мов, а *полента* – з італійської. Значення глютоніми *grits* (англ. *grits*) можна почерпнути з контексту, де за допомогою поширювачів представлено семантику лексеми: *Цей варіант був практичний; він також витіснив свого предка в Америці – повний, чи гарячий, сніданок із беконом та яйцями і кукурудзяною кашею grits* («Кухня егоїста»).

Інші найменування хоч і мають праслов'янське походження (*кулеша*) або давно запозичені через посередництво румунської мови (*бануш*), являють собою діалектизми, якими послуговуються передусім на території Західної України: *Кулеша зварена тоді, коли відстає від стінок казана* («Кулінарні фіглі»), де *кулеша* – «каша з вареного в окропі кукурудзяного борошна» [43]. Цілком закономірно, що під впливом процесів міжкультурної комунікації й глобалізації, які стирають межі між кухнями різних народів, національних і регіональних кулінарних шкіл, виокремився новий різновид лексики, зокрема й глютонічної, який устаткувався слов'янськими народами та вже не сприймається як іншокультурний, сміливо претендує на статус національної. Подекуди на особливості гуцульської кухні вказує прикметниковий поширювач *гуцульський*, наявний у назві страви: *А отой славнозвісний гуцульський десерт – бануш, без частування яким із гір не поїхав ані один тверезий, ані хмільний у дупель гість?!* («Кулінарні фіглі»), де *бануш* – «страва, приготована з кукурудзяного борошна і сметани, заправлена шкварками, грибами та бринзою» [41]. Цікавим є й багатокомпонентне найменування, яке має залежний іменник із прийменником *із* у родовому відмінку й апелює до основного інгредієнта страви: *Беріть бануш із бринзов* («Інші пів'яблука»). Однак поширювальний компонент цієї номіни не полегшує сприйняття семантичного значення, а навпаки, – ускладнює його, адже реципієнтові варто правильно декодувати семантику глютоніми *бринза* («розсільний сир, виготовлений із овечого, коров'ячого, козячого або суміші

овечого молока з коров'ячим за допомогою ферменту з натурального шлунка свійської худоби»), яка, своєю чергою, теж є діалектною.

Не можна залишити поза увагою глютоніми, що позначають назви каші з рисової крупи. Вони так само, як і попередньо аналізовані лексеми, представлені різноаспектно, як-от: *плов*, *ризото*, *паелья*, *бір'яні*, *рисовий пудинг*, *рисова каша*. Однокомпонентні найменування здебільшого запозичені, репрезентують лінгвокультуру різних етносів. На це вказує зокрема збіг приголосних звуків, як-от: сполука *-ля-*, *-р'я-*. Так, лексема *плов* або первинна «*пилав*» мігрувала в українську мову з турецької (тур. *pilâv*) через посередництво інших. У процесі міжкультурних зв'язків спостерігаємо розширення семантики назви. Пор.: *пилав* – «рисова каша» [44], *плов* – «східна страва з вареного рису і шматочків м'яса або риби із прянощами чи з фруктами, овочами» [156]. *Ризото* – запозичення з італійської мови, «рисова каша, яку готують на бульйоні із додаванням масла, цибулі і т. ін.» [156], *паелья* – з іспанської, «валенсійська страва найчастіше з рису, або маленьких макаронних ріжків, з доданням шафрану та оливкової олії». Як бачимо, деякі назви устаткувалися мовним узусом і вже не сприймаються як «чужі», але відсутність тих чи тих глютонем у тлумачних словниках (напр., *паелья*, *бір'яні*) уможлиблює думку про те, що відповідні найменування не так давно увійшли в українськомовний простір. Про належність номіни певній лінгвоспільноті дізнаємося з контексту: *Тазик паельї такий же незамінний на валенсіанських фестивалях, політичних мітингах та святах, як тазик Олів'є на український «Новигод»* («Кулінарні фіглі»). Іноді читач розуміє, яку етноспільноту представляє те чи те найменування, за допомогою опису країн, до яких подорожують персонажі твору. Проте з дібраних фрагментів не завжди можна почерпнути повну інформацію: *Бо щойно ми переступили поріг київської квартири, я заходилася готувати бір'яні. Страву з рису, овочів, горіхів і м'яса, від якої в Кералі Кора навідріз відмовлялася* (“Baby travel”), де *бір'яні* – (хінді *बिरयानी*) – «друга страва із рису, поширена у країнах Південної Азії».

Подекуди трапляється й неусталеність графічної фіксації номем: *Найімовірніше, сидить із групою туристів у якому-небудь респектабельному ресторані, їсть **ризотто** чи тушкованого у вині тунця...* («Ранковий прибиральник»). Через те, що глутонема запозичена прямим калькуванням, натрапляємо на збереження подвоєння *тт*, яке демонструє відхилення від правописних норм сучасної української мови. Зазначимо: глутонеми *плов, паелья, ризото, бір'яні* ми уналежнюємо до назв страв із борошна та крупів на основі диференційної ознаки «за основним інгредієнтом». Цілком закономірно, що рецептура відповідних страв передбачає наявність м'яса, морепродуктів, овочів та ін., проте, на нашу думку, не зовсім доцільно зараховувати відповідні найменування до назв страв із м'яса та овочів або – до так званих «перехідних» номем, оскільки без основного компонента (рису) такі страви так само, як і найменування, мають інше значення.

Не менш продуктивними є глутонеми, у семантиці яких закодований процес, спосіб приготування, певна дія, яка супроводжує кулінарну творчість. Пор: *колотюха, крученики, плескачі, палюшки*, де *колотюха* – найменування, що походить від *колотити (збивати)* [42], має кілька значень; *крученики* (пор.: *кручен* + *ик* ← *кучений* ← *крутити*) – «смажена страва, переважно з овочів (рідше з крупів, грибів і т. ін.), туго обгорнених тонким шаром м'яса або риби» [156]; *плескачі* (пор.: *плеск* + *ач* ← *плескати*) – «плескатий хліб» [44]; *палюшки* (пор.: *палюшка* ← *палюшка* «косячками порізане тісто»), лексико-семантичне утворення, співвідносне зі словом *палець*) – [44].

Варто звернути увагу на їхнє морфологічне вираження, зокрема на корінь *колот-*, *круч-*, *плеск-*, *пал-*, який допомагає диференціювати первинне слово, від якого походить номема. Цілком очевидно, що аналізовані найменування асоціюються з відповідним виглядом страви (наприклад, *крученики, палюшки*, – у першому разі щось закручується, завертається, у другому – страва має видовжений вигляд, схожа на людський палець):

*Розмаїті салати, голубці, квасоля з оселедцем, тушкована капуста з грибами, **крученики** – шлунок не втримується і тихенько вуркоче, господарі кличуть до столу, припрошують, примовляють («Смаколики. Різдво»); Офіціанти готові були пережовувати принесені м'ясе й **палюшки**, зготовані спеціально на Мартине замовлення, і класти вже пережоване їй до рота («Старі люди»). Відповідний контекст спонукає до розумової активності, бо не містить супровідних тлумачень, а тому розрахований на мовця-носія української культури (у вузькому витлумачені) та слов'янської (у широкому) – усі глютоніми мають праслов'янську основу, демонструють так званий мікс реалій (такі назви можна уналежнити не лише до української національної кухні, а й білоруської, польської, чеської і т. ін.). Для того, аби правильно інтерпретувати семантику назви, у текстах поодинокі трапляються авторські коментарі стосовно того чи того найменування, подані в додатках: **Палюшки** – варене тісто, як на вареники, довгасте, овальне, схоже на сплюснутий людський палець (палюшок) («Смаколики. Різдво»).*

Іноді складно визначити семантику глютонічної назви, адже словники фіксують кілька значень. Наприклад, *колотюха*, або ж *гойданка*, *клепанка*, *чир* – «кашоподібна борошняна страва, яку готують із кукурудзяного борошна, завареного в підсоленому молоці». У спеціальному словнику-довіднику гуцульських говірок зафіксовано інакше семантичне значення цієї назви – «картопляне пюре». Тлумачний словник подає дещо змінену лексикографічну фіксацію, яка зовсім змінює і значення слова: *колотуха* – «ряжанка» [156]. Очевидно, така диференціація пов'язана з територіальним побутуванням глютоніми, її активізацією лише на рівні діалектного шару лексики. Акцентуємо на тому, що в контексті жіночого прозового мовлення відсутня довідкова інформація щодо найменування, тому часто назва декодується неправильно, без урахування тих чи тих регіональних реалій: *Пішла до сусідів, аби розтерти на жорнах трохи кукурудзи на **колотюху** («Осиний мед дикий»); Тепер у них зовсім не було чого їсти, і рятувала їх із сином коза Берка, яка давала трохи молока, щоб розбавити **чир** («Осиний*

мед дикий»). Слово *чер* (*чєр, чыр*) запозичено з польської мови (*czер, czур, сєr*), очевидно, утворено від *trec* «терти», *pacierac* «натирати» [46].

Із-поміж найменувань страв із борошна диференціюємо: *книші, малай, ціабата, кесільйо, макаран, краплики, перекладанець, манікоті, лазанья, спагеті карбонара, форнетті, крупук, dim sum, ньоккі, равіолі, бублик-сушка* та ін. І власне українські, й іншомовні глютонемі можна згрупувати на основі дієслівних лексем *випікати, варити*. Так, скажімо, лексема *варити* супроводжує назви макаронних виробів, які, своєю чергою, представлені однокомпонентними й багатокомпонентними моделями, ретранслюють пласт запозиченої лексики: *спагеті карбонара* (італ. *spaghetti alla carbonara*) – «спагеті з дрібними шматочками гуанчале (солоня неопечена італійська свиняча щоковина), змішані з соусом із яєць, сиру пармезан»; *лазанья* (італ. *lasagne*) – «традиційна страва італійської кухні, приготована з шарів тіста разом із начинкою, залитою соусом»; *паста* (імовірно, від грец. *παστη*) – «загальна назва для макаронних виробів та італійських страв з макаронами»; Напр.: *Одна із британських газет навіть запропонувала сучасний варіант їжака зі спагеті карбонара, де його смажать в оливковій олії* («Кулінарні фіглі»); *Може, пасту із соусом болоньєзе? Лазанью, пармську шинку?* («На запах м'яса»). Відповідний контекст загалом демонструє адекватне сприйняття глютоном, адже вони вільно побутують в українськомовному середовищі й втратили статус «неологізмів». Така тенденція ґрунтується на тому, що реалії сучасності стирають кулінарні кордони між країнами (зокрема, популяризується фуд-блогерство, фуд-туризм та ін.). Виокремлення такої категорії лексем, на нашу думку, залежить безпосередньо від інтелектуальних особливостей читача: наприклад, хтось відвідував Італію, куштував *лазанью* – за таких обставин ця лексема вже не сприймається носієм іншої культури як щось нове, проте містить лінгвокультурний код чужої етноспільноти, а інша людина, яка жодного разу не подорожувала, відповідно, ніколи й не чула про таке найменування. Процес глобалізації

настільки швидкий, що деякі слова, які ще вчора були запозиченими, сьогодні як такі вже не сприймаються.

Процес запозичення й адаптації слова не завжди передбачає запис згідно з правописними нормами української мови: *Ми якраз їли манікотті (це такі велетенські макарони, Фйоно, нафаршировані м'ясом або сиром – ти дуже любила їх в дитинстві), коли я подумала, що Лука переконаний, ніби ми з ним живемо зовсім безхмарно («Старі люди»).* Пор.: італ. *manicotti* – укр. *манікотті*. Відповідно до правил, у загальних іншомовних назвах приголосні не подвоюються (за аналогією до лексеми *спагеті*). Щоправда, у текстах спостерігаємо інакше написання. Це пов'язане з тим, що номема ще не встигла повністю узуалізуватися, стабілізуватися, є новою, до того ж незафіксованою спеціальними словниками. Для ліпшого сприйняття глютонемі в контексті подано авторське тлумачення. Зовсім принагідно письменницькі тлумачення можуть розкривати додаткову інформацію про країну, або ж місцевість, де та чи та назва претендує на статус національного культурного надбання: *Відтоді я уминала всі ті гострені мі-ачех – смажені макарони, як їх готують на Суматрі в провінції Ачех, – сидючи на циновках поряд із простим людом, аж за вухами лящало (“Baby travel”).*

Ускладнює сприйняття деяких найменувань і наявність діалектизмів. Письменниця із Західної України послуговується словом *макаран*, яке має загалом зрозумілий корінь *макар-*. Однак не завжди значення глютонемі збігається зі словниковим. Наприклад, лексема *макаран* – «бабка», «запіканка», конкретизується й деталізується авторкою поза текстом за допомогою приміток як «лапша домашнього приготування»: *Ти зготувала нам востаннє різдвяну вечерю і макаран* («Смаколики. Різдво»).

Навколо лексеми *варити* об'єднуються і глютонічні найменування, які демонструють попередньо зліплені вироби з тіста: *дін сит, ньоккі, равіолі, краплики, книглі, кнедли, момо*. Прозові тексти демонструють деякі глютонемі в їхньому первісному вигляді: *Власне, в тому куточку China Town, де жив Артем, було в'єтнамське гетто, яке, за його підозрами, складалося значною*

мірою з нелегалів. Вони тут роками хронічно мешкали, – маринували імбир, стругали палички, варили рис, ліпили *dim sum*^[45] розмальовували штучні нігті на продаж, – ніколи не виходячи за ворота з Червоним Драконом (“Second life”), де найменування *dim sum* – «китайські пельмені з рисового тіста». Цілком закономірно, що така глютонема репрезентує лінгвокультуру китайської етноспільноти, хоч і представлена англійськомовним відповідником. Латинська фіксація номени складно сприймається, однак дієслівний компонент *варити* допомагає усвідомити процес приготування страви й спонукає до розмірковування над назвою. Щоб убезпечити реципієнта від неправильного декодування, у кінці тексту подано авторське тлумачення.

Деякі глютонічні найменування запозичено прямим калькуванням, оскільки вони в тій чи тій лігвоспільноті є культурними маркерами, не мають аналогів у мовах-посередниках. Так, італ. *gnocchi* – ньоккі («італійські галушки, маленькі шматочки тіста зазвичай округлої форми, які варять у воді чи бульйоні, а потім подають з різними соусами») і т. ін. італ. *ravioli* – равіоли («невеликі квадратної або овальної чи круглої форми вироби з тіста з начинкою»). Як бачимо, відповідні глютонєми на основі кириличної адаптації мають різне написання: десь зберігається подвоєння, а десь слово засвідчує сучасні правописні норми. Напр.: *Жінки вчили Марлу ліпити момо*^[81], *дівчатка купували солодощі й приносили томбу*^[82] *вкупі зі свічками* («Фройд би плакав»), де *момо* – «тибетські вареники». Такі номєми вносять цікавий елемент новизни, привертають увагу читачів до твору, розширюють кругозір і збільшують лексичний запас мовців.

Досліджувані глютонєми різняться своїм написанням через процес запозичення з різних мов: *А ще такі холодні котлетки можна подати до гарячих книглів (кнедлів), які приготувати – раз плюнути* («Кулінарні фіглі»), де *книглі (кнедлі)* – «страва у вигляді галушок із тертої картоплі і пшеничного борошна з м'ясною начинкою». Звернімо увагу на контекст: в аналізованому фактичному матеріалі немає безпосередніх коментарів

стосовно глютонічних найменувань, проте наявні покликання на довідкові джерела, представлені в кінці книги. Такі авторські та редакторські лайфхаки значно покращують сприйняття матеріалу, заощаджують час, адже реципієнтові не доводиться здійснювати додаткову пошукову роботу. Аналізовані глютоніми хоч і запозичені з німецької мови через посередництво польської, але зазвичай є зрозумілими для середньостатистичного носія мови, адже маніфестують лінгвокультурні особливості не тільки інших країн, але і своєї власної.

Зазначимо, що лексемами *книглі* (*кнедлі*) послуговується М. Матіос – письменниця, яка демонструє реалії побуту Західної України, натомість в інших текстах маніфестовано власне український відповідник на позначення тієї самої страви, який стовідсотково є прийнятним і зрозумілим носіям із різних кутків України. Напр.: *Походячи з Полтави, я є стійким фанатом галушок і сепаратистом: я вважаю, що Полтава має від'єднатися від України, зробити галушку гербом, а суржик – державною мовою* («Кухня егоїста»). У межах фактичного матеріалу трансльовано й інформацію щодо територіальної належності відповідної глютоніми, її історичних витоків.

Окрім того, до власне українських назв уналежнюємо багатокomпонентну лексему, поширювальний компонент якої в інтерпозиції вказує на лінгвокультуру певного етносу: *Це щось на кшталт того, як українські вареники (пирого) нещодавно були визнані в Канаді національною стравою* («Бранзолія»). Атрибутивно-субстантивне найменування *українські вареники* вступає в синонімічні відношення зі словом *пирого*. Скажімо, така взаємозаміна свідчить про врахування місцевого побутування. Діалектним відповідником до актуалізованої глютоніми є лексема *краплики*, яка позначає обрядову страву: *Краплики – страва суто святкова. Її готують винятково на Святий вечір* («Кулінарні фіглі»), де *краплики* – «пирого (вареники) з різною начинкою, яка обов'язково повинна бути пісною, – з картоплею, капустою, маком, вишнями і т. ін.». Слово *краплики* діалектоносії пояснюють

покликанням на слово *пельмені / вушка* – «пельмені з грибами, подають з борщем на Святий вечір» [10, с. 68]. Задля того, аби реципієнт міг сприйняти, запам'ятати, а в подальшому, можливо, і використати в побуті відповідну назву, М. Матіос подає особливості вимови, довідкову інформацію про страву.

Не можна залишити поза увагою назви, об'єднані навколо дієслова зі значенням процесуальної ознаки на кшталт *випікати*: *книші, малай, коровай, хліб, кесільйо, чабата, паляниця* та ін. Такі лексеми маніфестують як обрядові найменування страв, так і назви страв повсякденного вжитку. Неабияке значення у світовій сакральній традиції має глютонема *хліб*, адже вона назавжди залишиться в центрі семантичного поля глютонії. У соціальному сенсі наявність хліба для селян і бідних верств населення означала можливість жити, а тому хліб – найвиразніший, найпопулярніший, найбільш значущий атрибут слов'янського застілля, зокрема українського [122, с. 86]. Саме тому письменниці особливу увагу приділяють найменуванням страв, виготовлених із борошна, акцентують на шанобливому ставленні до хліба, яке укорінилося ще з давніх-давен.

Значна частина номем, наявних в аналізованих текстах сучасної української жіночої прози, маніфестує обрядовість і ритуальність, які, своєю чергою, є складниками культурного контексту. Здебільшого глютонема транслюють найменування святкових страв (весільних, новорічних, різдвяних, великодніх та ін.). Загальновідомо, що традиційними для української лінгвокультури є однокомпонентні номеми *хліб, коровай, паляниця*, які досить часто супроводжуються атрибутивними поширювачами на зразок *український хліб, весільний хліб, весільний коровай*. Пор.: *У цей – новіший – «сценарій» вживання їжі вклинюються старі українські звичай: розподіл весільного хліба і розподіл весільного короваю, що є двома різними ритуальними процедурами («Бранзолія»); Сьогодні на сільському весіллі в українських колоніях Бразилії печуть коровай (часом його замовляють у Прудентополісі) («Бранзолія»); Скромний оселедець посідає почесне місце*

на столі в багатьох країнах, і для узбережних культур ця риба є настільки ж основоположним харчем, як для нас **хліб** («Кухня егоїста»). Як видно з контексту, додаткові атрибутивні поширювачі сприяють семантизації назви, розширюють її значення, уможлиблюють диференціацію обрядових глютоном і найменувань, притаманних тій чи тій етноспільноті. Первинна семантика глютонами **хліб** (псл. **chleby* – «майно, багатство роду»), напевне, запозиченої з германських мов **hlaiba-* [46], – «символ добробуту, достатку» [156]. Номема *коровай* (псл. *korvajь*) не має загальноприйнятої етимології, найбільш імовірним є походження від псл. **korva* «корова», зумовлене, очевидно, поширеною у слов'ян подібністю обрядових булочних виробів за формою до корови взагалі чи її голови з рогами або вимені [43].

Здебільшого етимологію таких назв встановити складно, адже протягом тривалого послуговування такими лексемами вони сприймаються як самі собою зрозумілі. Десь-не-десь натрапляємо на найменування, що позначають територіальні різновиди назви **хліб**. Відповідна тенденція, на нашу думку, зумовлена особливостями письменницького стилю, а важливим фактором побутування глютоном, уживаних у тій чи тій місцевості, є місце народження авторок (чийсь тексти стали літературним надбанням західноукраїнської спільноти, чийсь – Центральної, Східної України та ін.). Напр.: *А ще у горах люблять пекти **книші** і подавати їх гарячими, у сметані* («Кулінарні фіглі»), де **книші** – «вид білого хліба із загорнутими всередину краями та змазаного салом або олією» [156]. Сьогодні аналізована глютонома сприймається як власне українська, хоч так само не має чіткої етимології: словник вказує на те, що слово є запозиченням із грецької мови, яке актуалізує кілька значень («запах і пара жирного печеного м'яса»; «жир, жирна страва»; «вид хліба, сала»; «галушка з борошна») [42]. Цілком закономірно, що протягом тривалого часу первинна семантика найменування зазнала модифікацій, у реаліях сучасності функціонує як «вид печеного хліба» [42].

Зовсім принагідно в кінці того чи того твору або безпосередньо в контексті, подано потрактування назви, її вимову, що значно спрощує сприйняття семантичного навантаження, особливості послуговування: *А це ж є малай – кукурудзяний хліб...* («Кулінарні фіглі»). Окрім того, в українські говірки слово *малай* потрапило із румунської мови (рум. *mălai* – «кукурудзяне борошно; коржик») [43]. Хоч усі аналізовані лексеми і є запозиченнями, проте вони репрезентують лінгвокультуру українськомовного етносу. Глютонему *пляцок* запозичено з німецької мови через посередництво чеської й польської, але в західноукраїнському осередку це слово стало діалектним, а його значення набуло інших відтінків – тепер ця лексема позначає не лише будь-яку випічку, але й звичайний коржик: *Але тобі можу розказати, що треба робити, – сама собі пляцок спечеш* («Смаколики. Різдво»).

Диференціюємо й інший пласт лексики на позначення хліба, який демонструє винятково іншокультурні реалії за допомогою запозичених назв: *Вона підбрала шматочком **чіабати**^[22] залишки соусу і, витерши руки серветкою, підсумувала: – Дуже смачно!* («Інші пів'яблука»); *Усі із задоволенням наминають **кесільйо** – кукурудзяні палянички з плавленим сиром і зеленню* («Карпатське танго»). Так, *чіабата* (італ. *ciabatta*) – «традиційний італійський хліб, виготовлений із пшеничного борошна та дріжджів»; глютонема *кесільйо* представлена доволі побіжно в довідковій літературі, відсутня у спеціальних словниках. Як свідчать інформаційні джерела, найочевидніше, назву запозичено з іспанської мови, вона ілюструє реалії мексиканської кухні, має кілька значень – «венесуельські солодощі», «десерт», «сир кесільйо». Однак таке тлумачення не збігається з авторським, а отже, спонукає до роздумів.

Акцентуємо на тому, що пояснення глютонічних найменувань, подані в додатках (примітках), можуть свідчити про індивідуальний стиль тієї чи тієї письменниці: *Вони собі колупаються в зубах, ставлять на парні чи непарні цифри в номерах машин, що з'являються з-за рогу, виграють бабло один*

в одного, *пожовують крупук* ^[46] і *фігачаться потиличниками* («Перламутрове порно»), де *крупук*, за словами авторки, – хрумка шняга з рисової, здається, муки; трохи схоже на креветкові чіпси, їється замість хліба і просто від нічого робити. Такі індивідуально-авторські ремарки уможливають сприйняття семантичного значення номема крізь призму індивідуально-авторської суб'єктивної оцінки.

До найменувань, супроводжуваних дієсловом *випікати*, належать й інші багатокомпонентні назви, як-от: *бублик-сушка*, *пиріг із нототенією*, *пудинг з хліба*, *пиріг з яйцями та плавленим сиром*. Перша номема має прикладкову структуру, а три останні – іменниковий поширювач із прийменником з (*із*) (за допомогою лексичної семантизації почерпуємо інформацію про основний інгредієнт страви). Зауважимо, що деякі глютонемі на позначення випічки (й однокомпонентні, і багатокомпонентні) мають, так би мовити, «перехідний» статус. Це питання є доволі проблемним, адже зважаючи на ті чи ті інгредієнти, номему складно уналежнити до другорядних назв страв (напр., *пиріжки з вишнею / маком*; *пиріг із ожиновим варенням* тощо). Скажімо, через вміст «чогось солоденького» окреслені лексеми репрезентують групу третьорядних назв страв (здебільшого десертів), а якщо начиння «солоне», то, відповідно, такі назви можна зарахувати до розряду найменувань другорядних страв. Дискусійними є і глютонемі, які репрезентують непокєднуваність елементів, як-от: *морквяний пиріг з білим та чорним шоколадом*.

Назви страв із м'яса і сала так само, як і попередні підгрупи, мають різнорідну структуру: *ягня з грибами*, *біфштекс*, *шніцель*, *свинина з картоплею*, *шніцель з картоплею*, *котлети з свинини*, *брикет з фуагра*, *шкварок із сала*, *філе*, *паштет* та ін. Загальновідомо, що найменування із м'яса і сала являють собою назви страв, які науковці умовно розподіляють на основі диференційної ознаки гарячі / холодні. Ми вважаємо такий розподіл дещо умовним, бо вистиглі страви також прийнятні до споживання навіть після того, коли вони втратили свої первинні властивості. А відтак, на нашу

думку, із-поміж представлених лексем продуктивними є дві категорії : 1) назви страв із м'яса та сала, що позначають цілісну страву; 2) назви легких закусок, що люди споживають під час основних прийомів їжі або ж перекусу (переважно ковбаси, сосиски, сушене м'ясо та ін.). Пор.: *Зарилася лицем у подушку, не відізвалася, коли Вітка товкла про рулет із курятини, який поцупила для подруги на кухні* («На запах м'яса»); *Решта кабана стає смачною ковбасою і паштетами* («До кави»). Узаємозбагачення культур відбувається настільки активно, що іноді важко простежити шляхи формування глутонічної підсистеми. На рівні свідомості іншокультурні назви вже сприймаються не як маркери-символи певної культури, а як ідентифікатори своєї власної (*філе* – фр. *filet*, *біфштекс* – англ. *beef* «яловичина» і англ. *steaks* «шматки», *шніцель* – нім. *schnitzel*, *кебаб* – перс. *kebab*, *паштет* – нім. *pastete*). Для більшості запозичених слів характерна слабка фонетична та граматична адаптація: під час процесу запозичення спостерігалось варіювання на фонетичному рівні. Напр.: *біфштекс* → *біфштекс*, *філей* → *філе*.

Як назви страв із м'яса, так і назви легких закусок часто вступають у синонімічні відношення: *свинячі ребра* – *телячі ребра* – *ребра барбекю* (телячі і свинячі ребра можуть готуватися на решітці «барбекю»); *шніцель* (котлета з рубленого м'яса) – *котлета* (виготовлена з фаршу), *філе-мінйон* (поперечний тонкий край центральної частини філейної вирізки) – *шатобріан* (товстий край центральної частини яловичої вирізки), *шашик* – *шиш-кебаб*; *котлета по-київськи* – *котлета де-валяй* – *Chicken Kiev*; *соседж* – *салічка* – *вурст* – *сосіссон* – *сосиски* – *сардельки* – *сальчисон*. Проілюстровані глутонеми, що входять до того чи того синонімічного ряду, мають однакове семантичне значення, але демонструють особливості регіонального розмежування (українці, англійці, американці, італійці і т. ін. по-різному називають одну і ту саму страву). Пор.: *Салтисон сам від себе розсипається* («Кулінарні фіглі»); *Я їла соседж, салчічку, вурст і сосіссон. Їла італійське салямі та мортаделлу, французький сосіс і андуїс,*

українські сосиски і сардельки, іспанське чорізо і сальсісон; південноафриканський бороворс, німецький вайсвурст, новоорлеанський будан руж і корсиканське фігателлу («Кухня егоїста»). Поданий контекст яскраво ілюструє глутонічні назви легких закусок, що люди споживають під час основних прийомів їжі або ж перекусу. Здебільшого такі лексеми є назвами ковбасних виробів, поширених у тій чи тій країні. Про належність найменування до лексики певної етноспільноти дізнаємося за допомогою прикметникових поширювачів *український, французький, італійський, іспанський, південноафриканський, німецький, новоорлеанський, корсиканський* та ін.

Подекуди багатокomпонентні глутонічними засвідчують порушення норм української мови, зокрема законів милозвучності, що зумовлено, імовірно, індивідуально авторським стилем написання: *А дядя Тарас теж постійно пив каву, коньяк, їв котлети з свинини та баранячі ноги натщесерце...* («Сарабанда...»); *Вранці в холодильнику можна було помітити пакунок молока, пакунок соку, білду сирну нарізку в пакувальній плівці, банку шпротів, брикет з фуагра, пластикове пакування з помідорчиками-черрі, кріпець, що був подібний на хвіст змученого лоша, та два зелених яблука, бо я не їм яблука іншого кольору* («Сарабанда...»).

Глутонічний простір сучасної жіночої прози представлений і назвами страв із м'яса та сала, які мають складну (поширену) структуру. У творах відповідні глутонічними привертають увагу читача не тільки великими за обсягом елементами, які іноді складно сприймаються зорово, але й цікавим поєднанням продуктів, обраних для приготування певної страви. Структуру таких найменувань, скажімо, можна порівняти з міні-рецептами, адже на основні розширеного значення почерпуємо інформацію про головні та другорядні інгредієнти, способи обробки продуктів, їхні варіанти приготування і т. ін.: *філе ягняти у м'ятному желе, смажене м'ясо із чебрецем*.

Активно вживаною є структура «прикметник + іменник», як-от: *звичайні голубці, звичайні відбивні, звичайні котлети*. Як свідчить фактичний матеріал, опорний компонент, що зазвичай є назвою основної страви, супроводжується залежним атрибутивним компонентом «звичайний», який має кодифіковане значення «який нічим не виділяється серед інших, не має яких-небудь специфічних, визначних особливостей, якостей; простий», його легко декодують адресати. Окрім залежного атрибутивного компонента, у ролі поширювача так само виступають слова на зразок *смажений, тушкований, печений, копчений, вуджений*: *смажені равлики, тушкований кролик, вуджене м'ясо, копчена підчеревинка, тушкова качатина, печена качка*. Атрибутивні компоненти є (чи то були) дієприкметниковими формами, які вказують на ознаку за дією: *смажений* ← *смажити*; *тушкований* ← *тушкувати*; *печений* ← *пекти*; *копчений* ← *коптити*; *вуджений* ← *вудити*.

Структура «іменник + прислівник» являє собою словосполучення з атрибутивними синтаксичними відношеннями, у яких додатковий елемент транслює довідкову інформацію не тільки про певну своєрідність приготування страви, але й про її територіальне походження, місцевість: *ребра по-південноамериканськи; жаб'ячі ноги по-луїзіанськи / по-паризьки*. Напр.: *Запивати **ребра по-південноамериканськи** треба крижаною кока-колою зі скляної пляшки або крижаним пивом – українським* («Кухня егоїста»). Іноді багатокомпонентні конструкції набувають додаткового інформаційного навантаження за рахунок неглютонічних поширювачів *фірмове, мамине*: *фірмове мамине м'ясо по-французьки*.

Світові кулінарні практики давно експериментують із рецептами приготування м'яса та його подачею. Цілком закономірною в різних куточках планети є популяризація поєднання солодкого із м'ясними продуктами. Це неабияк позначилося й на глютонемах, у структурі яких проілюстровано симбіоз непок'єднаних (на перший погляд) інгредієнтів: *куряче філе в кисло-солодкому соусі, качка з апельсинами / ананасами, курка*

з манго / шоколадним соусом, куріпки і рябчики з ананасами, сало в шоколаді. Напр.: *Порилася в шафках на кухні, бо раптом відчула себе такою господинею – ховайсь! – зараз плов Андрієві зварганить чи, приміром, посмажить куряче філе в кисло-солодкому соусі* («На запах м'яса»).

Маловідомими залишаються однокомпонентні назви, які, як і у вище аналізованих зразках, так само мають яскраво виражені особливості, що вказують на їх іншомовне походження, наприклад, збіг приголосних та голосних звуків, як-от: *касолле, ескалон, шураску, чанахи, ка-лалаатикко*. У деяких глутонемах – загальних невідмінюваних іменниках, окрім збігу приголосних та голосних звуків (-ск-, -аа-), наявне подвоєння за аналогією до мови-першоджерела (-лл-, -кк-). Напр.: *Головне – запам'ятати назву страви: «ка-лалаатикко». Решта – просто* («Мандрівки...»); *Ти зробиш ті страви, які їла в «Кривій липі» у своєму рідному місті – чанахи і яблучний струдель* («Я знаю...»); *...Порожні банки з-під кассоле із ефективними відкидними кришками, де живуть різні крупи, а також, хоча це й з іншої опери, бібліотечка кухонної літератури і колекція спецій* («Кухня егоїста»); *Мій кум Радислав Копань раніше дуже активно не погоджувався зі мною в цьому питанні, посилаючись на Стейкхаус, де можна з'їсти справді дуже смачний свинячий чи телячий... але не стейк, а ескалон* («Кухня егоїста»); де *ка-лалаатикко* (фінське) – «традиційна друга страва, що являє собою тушковану картоплю з оселедцем», *чанахи* (грузинське) – «страва грузинської кухні, що складається з тушованої баранини з овочами й подається у глиняному горщику», *касолле, ескалон* (французьке) – «національна французька страва із квасолі, шкірки свині, тушованого м'яса та приправ»; «страва, яка готується з рівного, круглого тонкого шматка м'яса, переважно з найкращої частини туші» відповідно.

Іноді про те, що іншомовне слово ще не адаптувалося, свідчить і неусталеність щодо написань закінчень. Пор.: ісп. *churrasco* (*шураску / шураска*) – «бразильська національна страва, грильоване м'ясо телятини, що засмажується великими шматками». Семантику аналізованих найменувань

важко витлумачити без спеціальної підготовки, у разі незнання іншокультурних кодів виникає комунікативна фрустрація. Представлений фактичний матеріал унеможливорює наявність інформації, яка стала б підказкою, або ж містила додаткові слова-ідентифікатори про те чи те лінгвокультурне середовище.

Із цієї позиції цікавим є й лінгвокультурне декодування глютоном. Часто автори не подають коментарів стосовно тих чи тих найменувань, а контекстуальний перелік, безумовно, привертає увагу реципієнта, спонукає до розумової активності. Саме тому в уяві виникають різні глютонічні образи, мотивовані попередньо набутим досвідом. Звернімо увагу на фактичний матеріал: *Матроси, між тим, уже приготували «легкий перекус», котрий виявився не таким і легким: смажена риба різних сортів, кілька різновидів салатів та гарнірів і м'ясна національна страва – «кофта», котлети по-нашому («Ранковий прибиральник»)*, де номема **кофта** створює ефект каламбуру за допомогою мовного оформлення, уможливорює неправильну інтерпретацію адресатом. Так, запозичене слово *кофта* являє собою не елемент одягу, а традиційну страву країн Близького Сходу, яка готується переважно з баранини. Наведений приклад яскраво унаочнює помилкове зчитування лінгвокультурних кодів, оскільки в українській мові окреслена лексема має зовсім інше значення.

Із-поміж найменувань, що репрезентують назви легких закусок, можемо виокремити й такі: *плескавиці, чевапчичі*. Реципієнт може по-різному витлумачити їх, ґрунтуючись при цьому лише на морфологічному вираженні цих слів (напр., *плескавиці* ← *плескати*). Однак *плескавиці* – «назва страви, яка має вигляд круглої пласкої котлети з рубленого м'яса», а *чевапчичі* – «найменування смажених ковбасок з перемеленого м'яса з цибулею та приправами» (обидві страви поширені на Балканах): *На четвертий день імені Зашитої ноги ми, доївши всі плескавиці й чевапчичі на грилі, зібрали свої бебехи й запакувалися в цей майже відмитий «Пежо 3008» («Baby travel»)*. До того ж глютонома *чевапчичі* являє собою похідне утворення від *чевані*

(серб. *ćevari, ćevapčići*), етимологія якої, найімовірніше, пов'язана з тур. *kebâp* – кебаб.

Іншомовний пласт лексики представлений і назвами легких закусок, які зазвичай споживають під час основних прийомів їжі або ж перекусу: *бастурма, бахо, крок / біф джеркі, джеркі*. Напр.: *Але ця – не знаю, чи то страва, чи закуска, бо біф джеркі прекрасно підходить до пива, – напевно сподобається українському любителю погризти. Він не такий пекучий, як бастурма, не такий солоний, як вобла, не такий черв'якоподібний, як кальмари, словом, я його фанат («Кухня егоїста»); де біф джеркі – «сушена яловичина зі спеціями». У контексті подано авторське семантичне значення глютонемі: *Це фактично суха здорова їжа, і мене дуже радує те, що вона існує («Кухня егоїста»)*. Лексема *джеркі* – запозичення з англійської мови (англ. *jerky*), яке має значення «шматочки м'яса, маринованого, висушеного і в'яленого» – може розширювати свою семантику за допомогою номіни іменникового типу (у мові-першоджерелі), що стоїть у постпозиції. Пор. *біф* – яловичина («сушена яловичина»), *крок* – крокодил («сушене м'ясо крокодила»). До того ж ілюстрований фактичний матеріал засвідчує супровідні коментарі, які ставлять під сумнів належність відповідних глютоном чи то до назв страв, чи то до назв закусок.*

Глютонемі *бастурма* та *бахо* теж позначають закуску із яловичини. Щоправда, *бастурма* – це лексема, яка репрезентує лінгвокультуру країн колишньої Османської імперії, адже запозичена із тюркських мов: тур. *bastırma* – *бастурма* («закуска із в'яленого яловичого м'яса»), а *бахо* – найменування невідомого походження, бо значення номіни не зафіксоване в довідкових джерелах. Натомість семантичне тлумачення подано в контексті: *Бахо – яловичина, смажена на вугіллі з бананами й маніокою, – неймовірно смачна («Карпатське танго»)*.

Із-поміж глютонічних назв, що маніфестують тільки лінгвокультуру українського етносу, диференціюємо лексеми *мочанка, мізинці з мозком, м'ясні ружі*. Такі номіни передовсім належать до тієї чи тієї регіональної

української кухні. Словники фіксують дещо відмінне написання та значення слова *мочанка*, проте найменування об'єднані спільним коренем *мач-*, *моч-*. Пор.: *мочака* – «підлива з грибів і борошна; страва із сала та м'яса» [43]; *мочалка* – «страва, яку їдять, умочаючи в неї хліб» [43]; *мочанка* – «страва із фруктів або ягід» [43]. Задля того, аби читач правильно сприйняв та потрактував назву, М. Матіос у такому разі певним чином демонструє не тільки особливості вимови, але й подає семантичне тлумачення: *То зробить мОчанку – будьте такі добрі. Іншими словами кажучи, зробить смаженину із свіжину – печінки, потрушків, м'яса щойно зарізаного поросяти* («Кулінарні фіглі»). Зовсім принагідно фактичний матеріал засвідчує послуговування глютонічними назвами, пов'язаними з реаліями гуцульської глютонії: *До екзотичних гуцульських наїдків належать і мізинці з мозком поросяти* («Кулінарні фіглі»); *Не знаю, як у Вас, але у мене вже тече слинка, коли згадаю, як вони гарно сусідають на святковому столі – м'ясні ружі різних відтінків – з морквою і жовтком* («Кулінарні фіглі»), де *мізинці з мозком, м'ясні ружі* – страви, зовнішня подібність яких й мотивує їхню назву.

Окрім того, наявний фактичний матеріал уможливорює виокремлення лексико-семантичної підгрупи «Назви салатів». Як відомо, *салат* – «холодна страва з дрібно нарізаних сирих або варених овочів, зелені, яєць, іноді з м'ясом або рибою, приправлена олією, оцтом, сметаною, майонезом і т. ін.» [156]. Наразі таке потрактування є дещо суперечливим, оскільки розвиток кулінарної й ресторанної індустрії зумовлює наявність різних диференційних ознак, покладених в основу класифікації видів салатів. Так, скажімо, сьогодні в меню ресторанів натрапляємо на підзаголовки «теплі салати», «салати із морепродуктів», «овочеві салати» тощо. Отже, логічно констатувати, що лексему *салат* використовують для найменування не тільки холодних страв. До того ж, зауважимо, назви салатів можна згрупувати на основі диференційних сем «овочевий» / «м'ясний», назви салатів із морепродуктів (усе-таки морепродукти – це і не м'ясо, і зазвичай не риба, а окремий

різновид морських тварин), на нашу думку, варто уналежнювати до окремої підкатегорії, але через те, що наявний фактичний матеріал засвідчує доволі побіжне послуговування відповідними глютонемами, вважаємо за потрібне не описувати відповідний пласт лексики.

Найменування овочевих салатів зазвичай мають багатокomпонентну структуру, до якої не входить власне глютонічна назва: *салат вітамінний, оселедець під шубою, салат із домашніх помідорів, салат із молодого бадилля, весняний салат, бамбуковий салат, буряковий салат, легкий салат із овочів та листя базилику, салат із рисових макаронів з авокадо, тофу й чілі*. Як бачимо, багатокomпонентність глютоном передовсім зумовлена наявністю родового поняття *салат* у постпозиції або ж в інтерпозиції. Такі номеми мають різноманітні поширювачі (як іменникові, так і прикметникові), що вказують на інгредієнти страви. Подекуди основні компоненти завуальовані під атрибутивом *весняний, вітамінний*, які позначають овочі, насичені корисними елементами або ж овочі, піковий сезон яких – весна. Часто структура аналізованих глютоном передбачає використання прийменників *із*, рідше – *під*. Напр.: *Ну от, нічого цікавого – салат із рисових макаронів з авокадо, тофу й чілі* («Перламутрове порно»); *Я ж навіть не поснідала, він тільки-но почав готувати легкий салат із овочів та листя базилику і заварну – в залізній джезві з рослинним орнаментом – каву з корицею...* (“Ad libitum”).

Іноді глютонічні найменування апелюють до традиційної рецептури приготування страви, поширеної в окресленій місцевості, як-от: *салат «грецький» / російський*, або ж втілюють збірне поняття – *грецькі, французькі салати*. Пор.: *На нашому столі не залишалося вільного місця, але деруни з грибною підливою, запечена з яблуками качка, грецькі, французькі салати, тушковані овочі...* («Старі люди»); *Назва салату – «грецький» – говорить сама за себе. Хоча і в ньому, якщо ви саме в Греції, є відмінність від салатів в інших місцях: він не схожий на салат! Просто великі, окремо накладені шматки помідорів, огірків, листя салати, а зверху – теж окремими великими*

кавалками – сир («Мандрівки...»). Крайня глютонема втілює не лише інформацію про традиції приготування страви в тій чи тій етноспільноті, але й – стереотипні уявлення крізь призму сприйняття цієї назви іншим менталітетом.

На основі родо-видових зв'язків диференціюємо однокомпонентні глютоними, об'єднані родовим поняттям *салат*: *салат вінегрет*, *салат шуба*, *салат «Мімоза»*, які являють собою прикладкові структури. Так, родо-видова спорідненість групи понять означає їхню підпорядкованість спільному родовому поняттю, відносно якого всі вони є видовими. Такі найменування мають різну лексикографічну фіксацію, від якої залежить лінгвістичне потрактування номема. Наприклад, «Мімоза», *вінегрет*, *шуба* – це видові поняття, глютоніми, які є або ж були власними назвами. Свою назву лексема «Мімоза» отримала на основі схожості, подібності до квітки мімоза, а «Шуба» немає жодного стосунку до однойменного одягу, позначає «поширений у країнах колишнього СРСР салат з філе оселедця, овочів, яєць і майонезу». Своєю чергою, *вінегрет* – це глютонім, запозичений із французької мови (фр. *vinaigrette*, де *vinaigre* – «оцет»), що має значення «популярна в колишніх країнах СРСР страву із суміші різноманітних сирих та відварених овочів».

За аналогією до попередніх глютонем виокремлюємо схожі родо-видові назви на позначення м'ясних салатів: *салат «Цезар»*, *салат «Олів'є»*. Глютоніми «Цезар», «Олів'є» мають антропонімічний статус, адже отримали назву від імен відомих історичних постатей: *салат «Цезар»* – названий не на честь Юлія Цезаря (як заведено вважати), а на честь повара італійського походження Цезарія Кардіні, *салат «Олів'є»* – названий на честь шеф-кухаря Люсьєна Олів'є. Подекуди структура глютонем розширюється за допомогою іменниково-прикметникових або власне іменникових компонентів із прийменником *із / з*: *салат з шинкою*, *салат із пармською шинкою*. Такі поширювачі вказують на важливість м'ясного інгредієнта, який є

невід'ємним складником страви, без якого назва втрачає своє виняткове значення.

Щоправда, аналізовані найменування (і назви овочевих, і назви м'ясних салатів) трапляються в різних модифікаціях, пов'язаних із мовленнєвим оформленням: одну й ту саму назву в межах літературної канви подано за допомогою кількох варіантів – спостерігаємо написання слів із великої або малої літер. Передовсім це свідчить про позбавлення функції індивідуалізації, позначення глютонемами класу однотипних об'єктів. Пор.: *В меню, крім мого улюбленого салату «вітамінний», були б паніровочні котлети з черствого хліба з посинілим картопляним пюре.... Ага, ще вінегрет («Музей...»); Артем красючком ока зауважив знамениті київські «салатики»: «Олів'є», «Мімосу», «салат із плавленого сирка з часничком», «оселедця під шубою», а також рибу в томатному соусі, картоплю з м'ясом... (“Second life”); Наші сплять довше, жінки встають раніше, щоб зробити святковий олів'є (чи, як пишуть у генделиках, «салат російський»), насмажити картоплі на салі та підсмажити курячих стегон («Кавовий присмак кориці»).*

Аналіз другорядних найменувань страв засвідчує різнорідну структуру глютономем, неоднакове походження назв, яке протягом тривалого часу зазнавало як регресивних, так і прогресивних змін. Як результат, номемами отримали ту чи ту лексикографічну фіксацію, розширили або звузили своє значення.

2.1.3. Найменування третьорядних страв. Третьорядні страви урізноманітнюють основні, що, так би мовити, являють собою першочергові страви, необхідні для повноцінного існування. Зауважимо: без третьорядних страв людина здебільшого може обійтися, а отже, їхня вітальна потреба дещо знецінюється. До таких найменувань ми зараховуємо назви кондитерських виробів та назви ягід і фруктів, де назви кондитерських виробів – солодощі, основними продуктами для приготування яких служать тісто,

молокопродукти, цукор, мед або фруктоза, шоколад, желатин, сухофрукти, різноманітні ароматизатори та ін.

Поширеними глютонемами є ті, що передбачають у своїй рецептурі використання тіста: *пончик, памтух, крендель, галета, тарталетка, бісквіт, марципан, млинці із сиром, булочка з повидлом, брауні з горіхами*. Звернімо увагу, що деякі номени (зокрема однокомпонентні), так само, як і найменування першорядних та другорядних страв, маніфестують ознаки впливу інших культур, являють собою іншомовні назви, лексикографічна фіксація яких передбачає збіг приголосних звуків. Так, скажімо, *пончик* – запозичення з польської мови, *брауні* – з англійської, *крендель, марципан* – із німецької, *тарталетка, бісквіт* – із французької. Суфікс *-к-* у номемі *тарталетка* має оцінне значення, у лексемі *пончик* наявний суфікс *-чик-* на означення здрібнілості й позитивної оцінки, а у номемі *булочка* – словотворчий суфікс *-очк-* (у результаті перерозподілу слово отримує нове значення). Пор.: *булочка* ← *булка, тістечко* ← *тісто*.

Однокомпонентні назви набувають додаткового семантичного навантаження за рахунок різноманітних атрибутивних глютонічних поширювачів: *грушевий пиріг, мармулядні цукерки, шишкове варення, шоколадне печиво, вишневе варення, малинове желе, фісташкове морозиво, чорничний / ожиновий пиріг, мигдальні тістечка, імбирне печиво, абрикосове повидло, яблучний пиріг, кремове тістечко*. Відповідні глютонемі отримали назву за допомогою основного інгредієнта, без якого страва перестає бути унікальною: у таких лексемах атрибутивні компоненти стоять в інтерпозиції та мають яскраво виражені суфікси *-ов-, -ев-, -н-* та ін. Пор.: *Скуштували лимонної паски, що на селі тоді тільки в моду заходила й у доброї господині – Тетяни – з першого разу вдалася смачна та пишна* («Із медом полин»); *Ще на них чекали голубці, вареники і мій традиційний грушевий пиріг* («Нова стара баба») та ін. Загалом значення і стрижневого, і поширювального слова є прийнятним, знайомим, не викликає труднощів під час декодування.

Мабуть, варто говорити про те, що стрижневі компоненти увиразнюються додатковими (*малиновий, сирний, вафельний, медовий* та ін.), які конкретизують їхнє значення й переводять глютонами до розряду багатокomпонентних: *малинове парфе з живицею (смолою дерева), сирні пироги з шоколадною поливкою і полуницями, вафельні тортки зі згущеним молоком, медовий торт з мигдальними горішками*. Напр.: *«Кава-еспресо та яблучний струдель із подвійним ванільним соусом»* («Інші пів'яблука»); *Пані Рапопорт звернула нарешті увагу на сиротливе тістечко й каву, що холонула на столику, а тоді, зробивши невеличку паузу, заходилася смакувати вершковий крем зі шматочками ананаса* («Роман з містом»). Щоправда, диференційна ознака, яка лежить в основі цих найменувань мало чим відрізняється від попередньо аналізованих номем – такі назви демонструють поєднання основних та додаткових компонентів, являють собою згорнену форму рецепта. Аналізовані глютонами розширюють кругозір читача, спонукають до кулінарних експериментів, збуджують апетит та смакові рецептори, за допомогою кодифікованого значення, закріпленого за кожним структурним елементом номема, викликають відчуття естетичної насолоди, оскільки створюють в уяві повноцінні образи готової страви.

Глютонічні назви подекуди набувають метафоричності, а їхні структурні елементи інтертекстуально відсилають реципієнта до попередньо відомих образів: *шоколадки-бедрики, тістечка-пальчики, торт-курінь, торт-дамські пальчики, торт-мурашник, цукерки / тістечка шишки-катуляшки*. Часто відповідні номема виражені іменниково-іменниковими компонентами, поєднаними субстантивно-апозитивними відношеннями. Здебільшого постпозитивний компонент у глютонах такого типу відтворює семантичне перенесення за подібністю форми кулінарного витвору мистецтва: *Коханий дістав крихітну коробочку шоколадок-бедриків* («Теплі історії з корицею»); *Шоколадне сім'ячко обсіло липку медову диню, і виник новий різновид чи то цукерок, чи то тістечок – чудернацькі шишки-катуляшки, досконалий тандем взаємодоповнюючих смаків* («Гамдевін») та

ін. У цьому плані цікавими є й родо-видові глютоніми антропонімічного походження, що містять інформацію про ту чи ту історичну особу, на честь якої, власне, і поіменовано страву: *торт «Пішингер»*, де «*Пішингер*» – глютоніма, що отримала назву на честь австрійського кондитера – автора відповідного виробу – Оскара Пішингера. Відтак, можемо зробити висновок, що іноді глютоніма з розряду загальних назв переходить до власних, тобто функціонує як глютонім.

Деякі глютонічні найменування супроводжуються глютонімами, що транслюють ту чи ту лінгвокультурну інформацію, як-от: *цукерки «Вечірній Київ»*, *торт «Київський»*, *київський пряник*, *італійські марципани*. Перші дві номіми мають родо-видову спорідненість, а дві останні – за допомогою атрибутивного поширювача демонструють витоки, так би мовити, місцевість популяризації тієї чи тієї страви. А це, своєю чергою, дає змогу впізнати країну-виробника: *Мало хто згадає, що колись він працював на заводі імені Карла Маркса, у той час, коли Костянтин Микитович, майстер бісквітного цеху, склав бездоганну рецептуру знаменитого «Київського» торта, сам Тимофій Олексійович поривом своєї вітійоватої фантазії додав горішок у цукерку «Вечірнього Києва», яка стала не меншим за «Київський» торт символом української РСР... (“Ad libitum”)*.

Зовсім принагідно авторки послуговуються глютонімами, що вказують на змішані культурні реалії (наприклад, чеські й українські), оскільки власне торговельна марка є атрибутом українського суспільства, але популярність здобула завдяки запозиченню рецептури продукту з національного фонду іншої країни. Напр.: *А мене вдома чекав накритий стіл: салат «Олів'є», картопля у глиняних глечиках, маринований із солоними огірками оселедець, і «Празький» торт, маленький, вже нарізаний акуратними скибками (“Ad libitum”)*. Напротивагу глютонічним найменуванням, що транслюють змішані культурні реалії, трапляються й ті назви, які являють собою культурне надбання українського виробництва, далеко відомого поза межами нашої держави завдяки активізації світових трейдингових відносин. Здебільшого

такі номеди ілюструють лінгвокультуру власного етносу через найменування печива: «Мозаїка», «До кави»; цукерок: «Червоний мак», «Рачки», «Стріла», «Сузір'я», «Метеорит», «Асорті». Напр.: *Ми купували шоколадно-горіхові цукерки «Метеорит» (тепер вони називаються «Сузір'я» і вже далеко не такі смачні, як колись), вибирали на базарі великий, лискучий, вугільно-фіолетовий чорнослив («Тамдевін»).*

Варто, очевидно, зазначити: після того, як зникла залізна завіса, лінгвокультурний простір українців заповнили нові найменування брендів, що за часів СРСР були дефіцитною продукцією. Зокрема, це стосується популярних глютонічних назв, які демонстрували здебільшого систему цінностей американського етносу та західного континенту. Напр.: *Пляшку пива в магазинчику на розі нашої вулиці, неподалік від ринку, де продавали ще снікери, баунті, сухарики, чіпси, солодку водичку та мінеральну, а ще – тік-таки та чупа-чупси – мені давали неохоче: я виглядала як школярка з молодшої школи, навіть не із середньої (“Ad libitum”); Під задрипаною вербою качка намагалася з'їсти обгортку від батончика «Марс» («Кухня егоїста»); Сиділа на причалі, пила кокосову воду з бляшанки і заїдала її кокосовим “M&M’s” (“Ship life”).* Так, скажімо, глютоніми *снікерс, баунті, “M&M’s”, «Марс»* – це найменування загальновідомих марок солодошів, що належать трейдинговій компанії Mars Incorporated; *тік-так* – ласощі, які випускаються італійською кондитерською компанією “Ferrero”; *чупа-чупс* – іспанський бренд, що виробляє однойменні цукерки на паличці. Якщо звернутися до довідкових джерел, то натрапимо на інформацію про ринок збуту, ареал якого звучить доволі скромно – увесь світ, а це безпосередньо вказує на результат міжкультурної комунікації та демонструє активне стирання меж між іншокультурними найменуваннями внаслідок розширення торговельних відносин.

Про активні крос-культурні зв'язки свідчать й іншомовні назви, які чи то стабілізувалися мовним узусом, чи то перебувають у процесі входження до українськомовного простору: *пудинг, пахлава, рахат-лукум, парфе.*

Напр.: *Хоч вони і в полон нас брали, і в гареми оптом здавали, а все ж їм уже за їхню **пахлаву** півісторії пробачити можна* («Перламутрове порно»); *До кави у кафе в Галаті подають квадратик **рахат-лукуму*** («Новий рік у Стамбулі»). Усі ці глутоніми є запозиченими, ретранслюють лінгвокультуру різних етносів. Пор.: англ. *pudding* – *пудинг* («англійський десерт із яєць, цукру, молока й борошна, приготований на водяній бані»), фр. *parfait* – *парфе* («заморожений десерт зі збитих вершків, цукру й ванілі»). Глутоніми *пахлава* й *рахат-лукум*, очевидно, запозичені з арабської мови, позначають східні ласощі, де *baklava* – «горіхи», а *rahat-al-luqum* – «комфортні (приємні, зручні) шматочки». Такі назви загалом читабельні, однак ми не полишаємо думки про те, що вони розраховані на елітарного й ерудованого читача.

Попри те, що деякі запозичені назви в аналізованих творах мовці сприймають загалом позитивно, у сучасному прозовому доробку наявні й найменування, семантику яких важко декодувати без залучення довідкової літератури: *гулаб-джамун, кураб'є, семіфредо, тирамісу, біскоті, джелато*. Так, скажімо, *гулаб-джамун* – «десерт у вигляді обсмажених на фритюрі кульок із сухого молока, поширений в індійській кулінарії», *кураб'є* – «десерт кримськотатарської кухні, солодке печиво, посипане пудрою». Подекуди графічна фіксація глутоніми залежить від авторського бачення: у творах побутують різні варіації написання одного й того самого слова. Напр.: *70-х у Радянському Союзі нічого подібного до італійського gelato, мабуть, не було* (“Ship life”); *На radoщах я повернулась до джелато, яке виявилось непривабливо розталим і безформним, але від того не менш смачним* (“Ship life”), де *gelato / джелато* – «популярний заморожений десерт італійського походження; морозиво». Іноді контекст демонструє й відхилення від орфографічних норм: *У кав'ярні свої стандарти сервісу, і не дай Боже забути поставити біскотті на кавове блюдо* (“Ship life”); *Каву, тирамісу, біскоті, семіфредо!* («На запах м'яса»), де *біскоті / біскотті* – «італійське мигдальне печиво».

Лінгвокультурну специфіку іншомовного найменування можна виявити через увиразнення контексту авторськими коментарями, у яких письменниці оперують семантичними тлумаченнями або подають додаткову інформацію про те, якою продукцією чи стравами славиться певна країна. Напр.: *Якщо, скажімо, вам подають тушкованого у вині кролика, прикрашеного базиліком, і касателу (різновид тортіка) на десерт – це Мальта («Мандрівки...»); Вона підводить очі, окидає всіх поглядом, відкладає свою **панде-чата – булочку з бананами** – і зніяковіло прокашлюється («Карпатське танго»).*

Окрема група глютонічних найменувань представлена лексемами на позначення фруктів (зокрема й екзотичних), семантичний код яких не викликає в українськомовному суспільстві труднощів під час декодування, але очевидним є те, що вони завжди позначали, позначають і, можливо, будуть позначати іншокультурні реалії, адже статус таких номем має безпосередню залежність від місця та умов, у яких вирощено той чи той продукт. До таких глютоном належать переважно такі, як-от: *маракуйя, гуава, кошлаті горішки лічі, карамболь, манго, ананас, банан, мандарин, гранат, ківі, персик, грейпфрут, хурма, гуава*. Напр.: *Побувавши на так званій «фермі прянощів» на острові Пенанг, з подивом і гордістю розумієш, що навіть найекзотичніші фрукти, скажімо **кошлаті горішки лічі**, не кажучи вже про **ананаси, карамболі та манго**, можна знайти і в наших супермаркетах. Хіба що смакуватимуть вони трохи «другорядно» («Мандрівки...»).* Зазначені номеми формують іншомовний пласт лексики, що стабілізувався мовним узусом і не викликає культурного шоку.

Одним із найяскравіших елементів представлення лінгвокультурних особливостей найменувань фруктів є наявність у текстах подвійної номінації (напр., *десь-не-десь* авторки послуговуються англомовним, французькомовним еквівалентом певної назви поряд із українським відповідником). Найкраще така взаємозаміна простежується через контекст: *Перше місце в моєму рейтингу смаків займає **маракуйя**. Англійською мовою вона називається **passion fruit**, тобто *фрукт пристрасті*, однак насправді її*

в Бразилії вважають плодом заспокійливої дії, зокрема, рекомендують вживати перед сном («Бранзолія»). Окрім того, поданий фактичний матеріал репрезентує й додаткову цікаву інформацію про культурний код зовсім різних між собою етноспільнот.

Отже, окреслений фактичний матеріал демонструє різноманіття структурних і семантичних орієнтирів найменувань третьорядних страв, уможливорює висновки про те, що групування глютоном за структурним та семантичним принципами ґрунтоване передовсім на диференційних ознаках, які лежать в основі того чи того найменування. Збагачення лексики, яку ми зараховуємо до глютоном-наїдків, відбувається не тільки за рахунок переосмислення вже відомих назв, а й нерідко через процес запозичення готових номем із інших мов за допомогою калькування. Хоч значна частина новітніх глютонічних запозичень ще й не встигла отримати усталену лексикографічну фіксацію, але фактично вже ввійшла в повсякденне життя мовців та вільно функціонує в українськомовному просторі.

Беззаперечним є те, що глютонами-наїдки так само, як і глютонами-напої, являють собою інтегральні складники української культури, розкривають особливості національного менталітету того чи того мовного середовища. А відтак, виникає потреба в аналізі структурно-семантичних характеристик найменувань, які безпосередньо пов'язані з питвом.

2.2. Структурно-семантичні параметри глютоном-напоїв

Тексти сучасної української жіночої прози репрезентують не тільки аксіологічно, соціально й національно марковані найменування страв, але й напоїв, які є невід'ємною частиною глютонічної лексики, містять невичерпну мовну, історичну, етнографічну інформацію, позначають побутові реалії кожної нації, репрезентують її матеріальні та культурні надбання, надають уявлення про звичаї і традиції, передають історичний і місцевий колорит. Значення глютоном-напоїв важко переоцінити, адже без їжі людина може

існувати, а без пиття її перебування в цьому світі майже неможливе. Загальновідомо, що вода споконвіку й у різних куточках планети мала сакральний зміст, який зберігся й донині.

Сучасне суспільство складно уявити без певного взаємообміну актуальною інформацією, новомодними тенденціями в усіх сферах життя так само, як і складно уявити світ без розвитку мови. Звідси, цілком закономірно, що глютонемі-напої зазнають змін під впливом різних чинників – одні з них у зв'язку з поширенням гастрономічного туризму стають загальновідомими в усьому світі, другі – належать до безеквівалентної лексики, треті – маніфестують діалектний шар лексики, є незрозумілими навіть для жителів суміжних областей. Таке багатоаспектне різноманіття спонукає до більш детального дослідження, а отже, на основі фізіологічних особливостей споживання (ковтати питво, пити, поглинати та ін.) вважаємо за потрібне розподілити глютонемі-напої на дві підгрупи:

- а) найменування нехмільних напоїв;
- б) найменування хмільних напоїв.

Відповідна класифікація уможливіє встановлення схожих та відмінних рис під час з'ясування структурно-семантичних параметрів окреслених номем.

2.2.1. Найменування нехмільних напоїв. Яскравими репрезентантами цієї підгрупи є питомі (власне українські), давно запозичені (адаптовані) лексеми й ті, що, так би мовити, перебувають у процесі входження в українськомовний простір, які, своєю чергою, умовно можна об'єднати у вужчі мікрогрупи на основі головного складника. Так, диференціюємо назви напоїв на водній основі (*чай, кава, лате, капучино, відвар, навар, кисіль, морс, розсіл, сік, узвар, компот, вода* (зокрема газована, мінеральна) та ін.), назви напоїв на молочній основі (*кефір, гусянка, айран, сироватка, жинчиця, молоко, йогурт* та ін.). Значна частина номем такого типу здебільшого однокомпонентна, транслює лінгвокультуру різних етносів.

Основним нехмільним напоєм усіх часів була, є й буде *вода* – багатозначна лексема, загальне кодифіковане значення якої «прозора, безбарвна рідина, що становить собою найпростішу хімічну сполуку водню з киснем» [156]. У текстах сучасної української жіночої прози відповідна назва найуживаніша, функціонує у складі глутонічних словосполучень, увиразнених атрибутивними поширювачами, що вказують на її смакові властивості: *студена / джерельна вода*; або фізичні: *тепла / холодна / кип'ячена / прохолодна вода, окріп*. Окрім того, ногема *вода* часто розширює своє значення за рахунок видового компонента, об'єднаного навколо атрибутива *мінеральна*. Такі глутоніми здебільшого представлені власними назвами (глутонімами), що апелюють до тієї чи тієї торговельної марки: “*Evian*”, “*San Pellegrino*”, «*Миргородська*», де “*San Pellegrino*” – «італійська марка натуральної мінеральної води, яка належить компанії Sanpellegrino S.p.A.»; “*Evian*” – «французький бренд мінеральної води, що походить із джерел поблизу міста Евіан-ле-Бен на південному березі Женевського озера»; «*Миргородська*» – «український бренд мінеральної води, яку з 1927 року видобувають із родовища в Миргороді на Полтавщині». Напр.: *Окей, окей, Ольго, дивися, показую тобі: береш паперові чеки і пишеш на них “Evian* маленька”, “Evian велика”, «Вітамінізована вода» і ціну (“Ship life”)*. Для того, аби із контексту було зрозуміло, що відповідний бренд позначає саме назву води, а не чогось іншого, О. Мельник подає значення глутоніми у примітках, зауважуючи, що це марка мінеральної води.

Такі найменування, як *чай*, *кава*, являють собою загальновідомі іншокультурні адаптовані глутоніми, які вже давно не сприймаються як запозичені, адже побутові реалії зумовили повсякденний ужиток відповідних напоїв ще багато століть тому, коли чай, кава, какао-боби та інші інгредієнти потрапили на територію країни внаслідок торговельних відносин. Етимологією лексем пов'язують із різними шляхами запозичення, на глибоке укорінення аналізованих слів указує словникова фіксація, знана ще з часів активного розвитку письма. Так, скажімо, ногема *чай* походить із північно-

китайського *chā* «чай»; де південнокитайське *tê* – «вказівка на джерело західноєвропейської назви» [44]. В українську мову слово *чай*, очевидно, потрапило через тюрксько-перське посередництво й нині має значення «листя висушеної рослини, на якому настоюють запашний напій» [44]. Номема *кава*, так само, як і *чай*, здавна відома представникам різних етнокультур, зокрема й українській, є літературною нормою й активно побутує в мові з різною семантикою: 1) тропічне дерево, з насіння якого виготовляють ароматний тонізуючий напій; кавове дерево; 2) насіння цього дерева або порошок із цього насіння; 3) поживний напій (з цукром, часто також з молоком чи вершками) із цього порошку [156]. Уважають, що в українську мову слово запозичене через посередництво польської, куди воно потрапило з тур. *kahve id.* < араб. *kahva id.* (первинне значення «сорт легкого вина»), співвідносне з назвою місцевості Kaffa в Ефіопії, звідки походили торгівці кавою [42].

Про адаптацію глутонем *чай* та *кава* на українськомовному ґрунті свідчить і графічна фіксація, яка втілює яскраві ознаки морфологічної модифікації слова-першооснови: *Затишно так і безпечно: ходить собі по хаті, гримас дверцятми льодувки, смажить яєчню чи варить кавусю на обох* («Черешні з коньяком»); *Чого ж не попередив, синку, я б одразу взяв чисте, а тепер чекай, я швиденько до машини, а ти чайок запар, добре?* («Смаколики. Різдво»). У контексті аналізовані лексеми подано у зменшено-пестливій формі не тільки для загального увиразнення, але й для підкреслення національного колориту. Зокрема цьому сприяють словотворчі суфікси *-ок*, *-ус* (пор.: *чай* + *ок* ← *чай*; *кав+ус* (*я*) ← *кава*). Водночас Н. Гербіш послуговується не менш колоритним західноукраїнським діалектним словом *гербата*, яке так само запозичене, має польське походження, пройшло складний процес адаптації й не сприймається в умовах сьогодення як іншомовне, репрезентує самотність окремих регіонів України: *За декілька хвилин закипає чайник, а ще за якийсь час ми із Сашком*

смакуємо дивовижною *гербатюю* із зібраних нею складників («Кава. Любов»).

У досліджуваному фактичному матеріалі глютонічними чай та кава подекуди містять кольороатрибутивні поширювачі *білий, чорний, зелений*, які під час взаємодії з родовою назвою утворюють семи *біла / чорна кава, зелений / чорний чай*. Напр.: *Напевно, ти звикла до білої кави, а я сьогодні маю тут лише чорну* («Мелодія кави...»); У «Лаврській чайній» ми купили *зеленого чаю і київського пряника...* (“Ad libitum”). Зовсім іншого значення набувають словосполучення, поширені видовими прикметниковими компонентами *погірклий, свіжомелений, рукотворний, охололий* і т. ін. Здебільшого такі додаткові елементи вказують на смакові властивості напою або ж на спосіб приготування: *найміцніша кава, охололий чай, погіркла кава, рукотворна / мелена кава*. Пор.: *Невже ти не розумієш, що поєднувати навчання в консерваторії з родинними обов’язками неможливо? – сердито сказала мати, відставила від себе чашку з недопитим охололим чаєм, підвелася, ступила до батька і сперлася руками на спинку його стільця* («Роман з містом»); *Запах розпеченого асфальту, рукотворна кава, ці побиті вищерблені філіжанки з розчерком «Общепіт»...* («Якби»). Іноді загальні глютонічні найменування, супроводжувані додатковими глютонічними складниками, транслюють інформацію про місце походження напою, територію первинного вирощування або збирання рослини, як-от: *колумбійська / бразильська / ефіопська кава, карпатський чай*, де прикметники *колумбійська, бразильська, ефіопська* утворилися суфіксальним способом від назв однойменних країн – Бразилія, Колумбія, Ефіопія, а атрибутив *карпатський* – від назви гірського хребта в Україні (Карпати). Прикметники *колумбійська, бразильська, ефіопська, карпатський* мають виразний формальний показник – суфікс *-ськ-*, тобто виражають ознаку опосередковано, через відношення до іншого предмета (у широкому потрактуванні): *карпатський чай* – чай із Карпат і т. ін.

Зауважимо: прикметниковий компонент атрибутивно-субстантивних глутонічних найменувань вирізняється й іншими формальними показниками, як-от: суфікси **-ов-**, **-н-**, які зазвичай додають до дириваційної бази, що являє собою найменування тієї чи тієї рослини: *жасминовий чай*, *м'ятний чай*, *ясминовий чай*, *трав'яний чай*, *волошковий чай* і т. ін. Натрапляємо й на синонімічні багатокомпонентні назви із прийменником *із / з* на кшталт *чай із звіробою*, *чай із меліси*, *чай з м'ятою й календулою*, *чай із свіжим вересовим цвітом*, *сухим суничником та мелісою*, *чай з цитриною*, *кава з кардамоном*, *кава з корицею* та ін. Пор.: *звіробійний чай – чай із звіробою*, *мелісовий чай – чай із меліси* і т. ін.

Окрім того, структура відповідних глутонем увиразнюється за рахунок видових іменникових поширювачів, які демонструють своєрідний процес приготування пиття: *чай-напар із листя малини*, *чай-настоянка із трав*, *чай-лате*, *кава-еспресо*. Значення перших двох найменувань, очевидно, тісно пов'язане з дієслівними формами *парити*, *настоювати*, семантика двох останніх назв є менш прозорою, оскільки родові поняття зрозуміле, загальнозживане, а видові – потребує певних інтелектуальних дій. Так, скажімо, компонент *лате* (італ. *latte* – «молоко») акцентує увагу не лише на тому, що в напої наявне молоко, але й – на способі змішування рідин, їхній пропорції; компонент *еспресо* (італ. *espresso* – «вичавлений», «спресований») апелює до методу приготування кави за допомогою пропускання гарячої води (85–97°C) під тиском 9 бар через попередньо затепінговану таблетку свіжозмелених кавових зерен. Пор.: *А зараз я сиділа в кімнаті, обкурений ладаном «Єрусалим», попивала чай-настоянку із трав...* (“Ad libitum”); *Приніс білу скатертину та серветки, хотів залишити меню, але Кумпа зупинив його, розпитав, яку тут каву готують і що нині смачного на десерт, а тоді, коротко порадившись з Іриною, зробив замовлення: «Кава-еспресо та яблучний струдель із подвійним ванільним соусом»* («Інші пів'яблука»). Із ілюстрацій видно, що прикладкові атрибутивні назви здебільшого виконують

уточнювальну функцію, містять різноаспектні додаткові відомості, забезпечують інформативну наснаженість глютонемами.

Попри те, що деякі іншокультурні найменування на позначення різновидів глютонемами *кава* (наприклад, *капучино*, *лате*, *еспресо*, *американо*) заповнили українськомовний простір (цьому посприяла активізація гастротуризму, популяризація концепції “to go / takeaway” – «із собою / на виніс»), у текстах сучасної української жіночої прози наявно чимало запозичених глютонічних назв-різновидів лексем *чай* та *кава*, які перебувають в активній фазі входження в українську лінгвокультуру, як-от: *меланж*, *ройбуш*, *сенча*, *ристрето*, *мате*. Пор.: *Ви ж хочете меланж, правда?* («До кави»); *Це була мить, коли внутрішньої води не вистачило б не те що на чай, а навіть на наймізерніше ристретто* («До шоколаду»). Про те, що глютонемами ще не зовсім адаптувалися на українськомовному ґрунті, промовисто заявляє крайній контекст. Так само, як і глютонемами-наїдки, деякі глютонемами-напої демонструють порушення актуальних правописних норм, що висувуються до написання іншомовних загальних назв (пор.: *ристрето* – авторський варіант *рістретто*). Така тенденція є цілком закономірною, оскільки мова – це живий організм, який збагачують її носії. Попередньо наведені глютонемами покликані активно поповнювати фонд запозичень українського глютонічного простору, урізноманітнювати його семантику. Наприклад, номема *меланж* (із французької) – «суміш кави з молоком і збитими вершками», *ройбуш* (з африканських) – «трав’яний чай, який отримують з листя однойменної рослини»; *сенча* (із японської) – «одночасно назва й різновид чаю, який виготовляють у Японії», *ристрето* (з італійської) – «міцний кавовий напій, порція якого менша за об’ємом, ніж еспресо»; *мате* (з іспанської) – «парагвайський тонізуючий чай із сухого листя рослини падуб, що містить велику кількість кофеїну». Такі тлумачення переконливо засвідчують: кожна глютонема демонструє реалії тієї країни, у якій вона набула популярності, а запозичення слова відбувається саме з тієї мови, яка є офіційною на теренах зазначених держав.

Письменниці, зокрема М. Гримич, оперують й іншомовними назвами, значення яких відсутнє в загальних і спеціальних словниках. Саме тому доречними є авторські коментарі стосовно тих чи тих іншокультурних глютонічних найменувань: *Якби мене спитали: який культурний символ сучасної сільської спільноти півдня Бразилії (не лише української) найбільше характеризує її дух і національний характер, я б сказала: це шімарон (chimarrão) – давній, доєвропейський напій з місцевої рослини ерва мате або просто ерви (в португальській мові erva-mate) («Бранзолія»).* У контексті відповідна глютонема репрезентує реалії бразильської культури, вступає в синонімічні відношення: *шимаріон – чай-мате – erva-mate.* Як бачимо, окрім семантичного значення слова, авторка апелює до його першооснови через подання лексеми мовою оригіналу (а це, своєю чергою, являє собою безпосередню вказівку на мову, із якої лексема запозичена). Водночас графічна фіксація таких маловідомих номем здебільшого не відповідає сучасним тенденціям української мови, що знову ж таки вказує на їхній складний процес адаптації, а подекуди й на суб'єктивну оцінку. Пор.: *чай-мате – авторське чай мате, шимаріон – авторське шімаріон.* Напр.: *Сушене й подрібнене листя мате використовується у двох видах напоїв: чай мате і шімарон. Чай мате – це гарячий тонізуючий напій, який вживають подібно до чорного чи зеленого чаю, тобто з чашки. А шімарон – це, на наш хлопський розум, той самий чай мате, лише вживається він принципово інакше («Бранзолія»).* Ілюстрований фрагмент, окрім порушення правописних норм (*чай-мате – це прикладкова лексема, яка пишеться через дефіс, а шимаріон – загальна назва іншомовного походження, що вимагає написання літери и*), трансліює й своєрідні диференційні семантичні ознаки аналізованих назв. Із контексту розуміємо, що хоч глютонема і є синонімічними, проте мають певну відмінність, декодування якої пов'язане зі споживанням напою, а відтак – можна узагальнити: аналізовані приклади насичені авторською лінгвокультурною інформацією, яка вносить елемент новизни, сприяє правильному зчитуванню семантики.

Іноді глютонома *шімаріон* увиразнюється атрибутивними поширювачами *зимний, гарячий* в інтерпозиції до означуваного слова: *Когось не погостити в хаті шімароном, це найбільша образа. Навіть приповідають наші люди, що парубка частують гарячим шімароном. Хотуть сказати, що йому там раді, може слати старости. Коли ж хочуть якогось парубка позбутися, то дають зимний шімарон* («Бранзолія»). Зазначимо: такі атрибути не лише вказують на фізичні властивості напою, але й мають певний культурний підтекст – являють собою знаки-символи латиноамериканської культури, за допомогою метафоризації розширюють первинне значення лексеми.

Акцентуємо на назвах інших напоїв на водній основі, які часто в ментальності українців (і не тільки) постають як такі, що вирізняються лікувальними властивостями: *відвар, навар, настоянка*, де *відвар, настоянка* – «рідкі лікарські форми, які є водними витяжками з лікарсько-рослинної сировини, а також водними розчинами сухих або рідких екстрактів-концентратів», а *навар* – «рідина, насичена соком тієї речовини, того продукту, що в ній вариться, заварюється». Часто такі глютонами виражені багатоконпонентною структурою, оскільки їхнє значення деталізується за рахунок так званих інгредієнтів приготування – трав, ягід та фруктів: *навари із сухої малини / вишні, відвар з ромашки, липи, кори верби* та ін. Напр.: *Кожне покоління киян мало свої традиції чаювання: студенти їздили в ірпінські ліси по квіти буквиці, щоб потім мати смачний напій; біднота пила навари із сухої малини чи вишні; чай куштувала знать спершу як десерт до фруктів, винограду, яблук, дині, кавунів; потім, коли цей напій став більш популярним і менш екзотичним, його подавали із сухарями та лимоном; пізніше – з гарячими вафлями* (“Ad Libitum”). У крайньому контексті варто звернути увагу на додаткову дієслівну лексему *пити*. Хоч вона й належить до глютонічних процесивів, перебуває на периферії глютонічного простору, проте уможлиблює чітку диференціацію аналізованої назви, що стоїть у постпозиції до глютоном-напоїв. Подекуди назви напоїв

увиразнюються і стилістично забарвленим дієсловом *сьорбати*: *Час від часу посьорбувала відвар* (“Ad Libitum”). Такі загальноживані слова-процесиви є типовими й актуальними для всієї групи глютоном-напоїв.

Якщо глютонами зі стрижневим компонентом *настоянка* використовують для позначення, так би мовити, спеціальних, зокрема лікувальних напоїв, то, цілком закономірно, такі найменування доволі часто супроводжуються й відповідними конкретизаторами на зразок *цілющий* (пор. *цілющий* – «який має лікувальні властивості; корисний для здоров'я, який сприяє його зміцненню, збереженню; який приносить полегшення, заспокоєння, втіху»). Напр.: *А ще – як приготувати цілющу настоянку із сухих квітів вересу, як ті квіти сушити (тільки на свіжому повітрі!), де брати воду для настоянки (вона мусить бути лише джерельною!)...* («Вересові меди»). До того ж Н. Гуменюк цілеспрямовано акцентує на способі приготування напою за допомогою супровідних глютоном, зазначаючи, що особливий складник – це *джерельна вода*.

Іноді багатокомпонентне найменування містить у структурі іменниковий поширювач, значення якого потребує певних додаткових знань: *Назар присів до свого робочого столу, попивав настоянку безалкогольної сити, меду на окропі, його улюблену, і мовчки стежив за нами* (“Ad Libitum”). Так, у контексті іменник *сита́* являє собою не загальноживану лексему, а застарілу, семантику якої Т. Стрижевська подає за допомогою стилістичного прийому уточнення – *мед на окропі*. Тлумачний словник фіксує таке значення слова: «мед, розведений водою, або медовий відвар на воді». Очевидно, необхідно наголосити й на особливостях вимови цієї номени, про які дізнаємося лише з довідкової літератури, а не з аналізованого прозового фрагмента.

Щоправда, не завжди в межах фактичного матеріалу можна почерпнути лінгвістичну інформацію про застарілі назви напоїв, а тому реципієнту варто здійснити певну пошукову роботу, аби дізнатися семантику глютонами. Утім, декодувати значення допомагають поодинокі атрибутивні поширювачі

на зразок *гарячий* (пор.: *гарячий* – «який має високу температуру; сильно нагрітий»). Напр.: *Тут були гойдалки, камери-обскури, гірки, а ще ряди-гори яток, де продавали гарячий збитень, пряники, горіхи, м'ятні плескачі, сушені яблука, солодкі ріжки* (“Ad Libitum”), де *збитень* – «старовинний східнослов'янський напій, який готують із меду, прянощів та запашних трав». Цілком очевидно, що семантичне значення номема мотивоване дієслівною формою *збивати*, від якої, власне, і походить назва: найчастіше напій готували у двох окремих посудинах: в одній настоювали мед, в іншій – трави, а безпосередньо перед споживанням їхній вміст змішували, «збивали».

Тексти сучасної української жіночої прози репрезентують і глютонами-напої на водній основі, вітамінні властивості яких відомі кожній пересічній людині. Зазвичай найменування *сік, морс, кисіль, узвар, компот* у ментальності українськомовного читача постають як такі, що приносять неабияку користь. Етимологія відповідних назв різна: одні мають праслов'янське походження, другі є запозиченнями, які стабілізувалися мовним узусом. Так, скажімо, лексема *сік* має праслов'янське походження: псл. **sokъ*, споріднена з лит. *sakai* «деревна смола» [45]. Будучи багатозначною, вона репрезентує й значення, яке дає змогу уналежнити її до глютонічних найменувань, зокрема – «напій з рідини (із ягід, фруктів, овочів і т. ін.)» [156]. Глютонома *узвар* має праслов'янський дієслівний корінь *вар-*, походить від псл. *variti* «варити», пов'язане з *vrěti* «кипіти» [41], функціонує у значенні «солодка рідка страва із сушених фруктів і ягід, зварених у воді; компот» [156]. Семантика лексеми уможлиблює її зіставлення з іншомовною номемою *компот*, де *компот* – запозичення із французької мови, «солодкий фруктовий або ягідний відвар, напій»; «солодка рідка страва з фруктів та ягід, зварених у воді; узвар» [156]. Номема *морс* немає загальноприйнятої етимології – науковці схиляються до кількох варіантів: 1) походить з нім. *moosbeere* «клюква»; 2) зближується з рос. *моросіть*; 3) через посередництво румунської мови запозичена з латинської – пор.: рум. *múrsă* «вода з медом, сироп, сік»; лат. *mulsa* «медовий напій». Глютонічне

найменування *кисіль*, очевидно, походить від рос. *пáкисель* «розчин вівсяного борошна на дріжджах, заквашеного для киселю», утворене з префікса *па-*, що вказує на приблизну подібність, та іменника *кисі́ль* (ідеться, імовірно, не про сам кисіль, а схожу на нього страву). Водночас поряд із аналізованими глутонічними найменуваннями фіксуємо контекстуальний діалектний синонім до слова *узвар – сушеня* «компот із сушених фруктів, узвар». Напр.: – *Чемно, – прогудів той і поставив перед Настунею горнятко сушені. – Пий, вона солодка...* («Осиний мед дикий»). Про те, що це саме глутонема-напій, а не «сушені ягоди, фрукти» дізнаємося з ілюстрованого матеріалу. Правильно декодувати значення назви допомагає іменниковий та дієслівний глутонічні поширювачі *горня* та *пити*.

Як і в повсякденному побуті, так і в контекстах сучасної жіночої прози такі лексеми рідко трапляється в однокомпонентному вигляді, здебільшого конкретизуються знову ж таки за рахунок атрибутивних поширювачів. Глутонема *сік* увиразнюється конкретизаторами на зразок *березовий, морквяний, калиновий, персиковий, апельсиновий, яблучний, лимонний*, які є відносними прикметниками, що вказують на ознаку предмета через відношення до іншого предмета. Лексеми *морс* і *кисіль* часто є стрижневими елементами в багатокомпонентних назвах, як-от: *гороховий / малиновий / ягідний кисіль, журавлиний морс*. Ілюстровані глутонемами так само утворені суфіксальним способом (за допомогою суфіксів *-ов, -ин, -н*) від іменників, які зазвичай також мають стосунок до харчових реалій. Напр.: *Піде також морс із журавлини чи шипшиновий узвар* («Кухня егоїста»); *Старенька підігріла собі кисіль із ягід і перевела погляд на круглий годинник* («Смаколики. Різдво»). Пор.: *журавлиний морс – морс із журавлини, ягідний кисіль – кисіль із ягід* або *морквяний сік – сік із моркви, калиновий сік – сік із калини* і т. ін.

Досліджуваний матеріал засвідчує стабільність уживання зазначених номем у складі багатокомпонентних найменувань, структура яких деталізована за рахунок конкретизації інгредієнтів на кшталт *узвар із сушених райських яблук, компот із сушок, шипшиновий узвар, узвар із*

сухофруктів. Цікавою є крайня назва, у якій замість трансляції основного складника констатовано загальновідому інформацію про приготування напою із сухофруктів. Таку глютонему, очевидно, можна кваліфікувати як плеоназм, оскільки у слові *узвар* уже закодована семантика того, що напій готують із сушених фруктів.

Не менш цікавими в окреслених текстах є й назви напоїв на молочній основі, які так само постають в уявленні як такі, що наділені лікувальними, цілющими й вітамінними властивостями, адже споконвічно в ментальності тих чи тих етносів відповідні глютонемі мали (і мають) здебільшого позитивне значення (передовсім молочні напої споживали як своєрідні ліки від низки хвороб). Зазвичай такі лексеми однокомпонентні (*кефір, сироватка, молоко, кисляк, йогурт* та ін.), хоч подекуди їхнє значення розширюється за допомогою прикметникових елементів на кшталт *квасний, квашений, пражений, парений* та ін., які демонструють спосіб отримання кінцевого продукту, особливості природного бродіння напою. Напр.: *Голови мили або яєчним жовтком, або розмоченим житнім хлібом чи квашеним молоком* («Таємниця...»); *Було видно з того, як Рузя роздавала команди: принесіть мені пляшечку олії, квасного молока, смаженого і цукерок не несіть, хочу води зі своєї крамниці* («Осиний мед дикий»). Справжнього українського колориту додають поодинокі діалектні лексеми, декодування яких можливе лише за умови звернення до довідкових джерел: *Іла бабця як той горобчик – дві ложки банушу, дрібка бринзи, ковток гусянки* («Інші пів'яблука»), де *гусянка* – «кисляк з пареного молока».

Доволі часто назви напоїв на молочній основі представлені запозиченнями, семантика яких є незнайомою пересічному читачеві: *лассі, айран, жинчиця*. Так, *жинчиця* (зі словацької) – «молочний напій із овечого молока, часто із залишками сиру», *айран* (із тюркських) – «літній охолоджуючий кисломолочний напій: йогурт, розведений водою, іноді з додаванням солі, кропу, яблук та ін.»; *лассі* (із хінді) – «традиційний напій на Індійському субконтиненті, який готується з йогурту, молока, спецій,

прянощів, меду, цукру та фруктів». Відповідні найменування демонструють, цілком очевидно, таку закономірність: глютонома запозичена з тієї мови, що побутує на теренах країн, у яких традиційним та популярним є споживання того чи того напою. Напр.: *лассі* походить із хінді, а отже, і напій, і назва актуальні передовсім на теренах Індії, *жинчиця* – зі словацької, тому активізацію глютономи пов'язують із територією Словаччини і т. ін.

Для того, аби реципієнти змогли правильно потрактувати значення найменування, наприклад, Т. Пахомова вдається до пояснення номени з позиції ситуативної інтерпретації в контексті: *А жинчиці нашої не бажаєте скуштувати? – запропонував гостям Якуб, і, помітивши нерозуміння, пояснив: – Ми походимо зі Словаччини, а там усе до вівці прив'язано: і бринза, і оштенки, і сир косичками, а сироватка після сиру залишається – дуже добре спрагу втамовує, то і є жинчиця («Гаємниця...»)*. Контекстуальне оточення містить лінгвокультурну інформацію, яка уможливорює встановлення синонімічних відношень між назвами *жинчиця* – *сироватка*. Своєю чергою, глютонома *лассі* має різні варіанти написання в межах одного й того самого тексту. Пор.: *Два пива, два спешил лассі, дві великі непальські вечери, будь ласка, – Марла віддала замовлення за себе і за Х'ялмара, той і не встиг бровою повести («Фройд би плакав»); Зате випити я би порадила special lassі («Фройд би плакав»)*. Звідси, відповідно, можна зробити висновок: латинізована й кирилична графічна фіксація демонструють певні різновиди побутування назви.

Отже, аналіз нехмільних глютоном-напоїв дає змогу узагальнити: у складі значної частини описаних лексем спостерігаємо розширення лексичного значення за рахунок родо-видових понять та багатоконпонентної різномірної структури. Більшість глютоном-напоїв має праслов'янське походження, зазвичай вони як одноконпонентні, так і багатоконпонентні, не передбачають загальноприйнятого способу творення. Такі номени репрезентовані низкою аналітичних найменувань та атрибутивними словосполученнями, які часто вступають у синонімічні відношення.

2.2.2. Найменування хмільних напоїв. Відповідну групу глютонем-напоїв виокремлюємо на основі диференційної ознаки «за принципом споживання», який вирізняє її з-поміж інших за рахунок, так би мовити, остаточного хмільного ефекту, зумовленого поглинанням певної рідини. Традиційно, до найменувань хмільних напоїв уналежнюють назви на позначення конкретних видів напоїв на зразок *горілка, портвейн, коктейль, пиво, джин, бехеровка, абсент, мартіні, ром, шампанське, вино, коньяк, текіла, віскі, настоянка, наливка* та ін. Напр.: *На столі було все наче створене для посту: яйця, рибні салати з майонезом, сир, тушкована та смажена рибка, горілка, мартіні, ром, коньяк, віскі, червоне та біле вино* («Кавовий присмак кориці»). Дібраний фактичний матеріал, його структурний аналіз уможливорює систематизацію найменувань хмільних напоїв на такі мікрогрупи:

а) глютонічні найменування хмільних напоїв міцністю 35° і вище (за аналогією до міцних алкогольних напоїв): *спирт, горілка, бехеровка, абсент, текіла, ром, джин, коньяк, віскі, настоянка* та ін.;

б) глютонічні найменування хмільних напоїв міцністю нижче 35° (за аналогією до менш міцних, зокрема й слабоалкогольних, напоїв): *вино, портвейн, пиво, мартіні, лікер, шампанське, наливка, вермут* та ін.

Зазначимо, що таке групування матеріалу може викликати певні суперечності, оскільки міцність деяких глютонем-напоїв варіюється залежно від способів виготовлення, витримки тощо. Ми не претендуємо на розв'язання дискусійних питань, бо не є експертами в гуральництві та виробництві спиртних напоїв, а лише намагаємося вкласти достатньо різномірний фактичний матеріал у певні схеми з позиції мовознавчих аспектів для того, аби якомога точно описати номени, наявні в текстах сучасної української жіночої прози.

Глютонічні найменування хмільних напоїв міцністю 35° і вище представлені найбільш продуктивною глютонемою *горілка*. Її походження зазвичай пов'язують із пол. *gorzalka*. Своєю чергою, є твердження, згідно з

якими лексема утворена в результаті усічення одного з компонентів атрибутивно-субстантивного словосполучення *горілоє вино* → *горілка*, тобто *горілка* – це «вино, приготоване за новим рецептом». Пор.: *горілка* – «міцний алкогольний напій, що є сумішшю винного спирту і води у певній пропорції» [156].

До семантичного ряду «горілчані напої» належать і глютоніми на зразок *самогон*, *бімбер*. Напр.: *Конюший Вільчек належав їй лише після повного затуманення свідомості доброю дозою самогону, а без нього уникав Агнешку навіть поглядом* («Таємниця...»); *А може... – він зробив красномовний жест, обвівши страви на столі розкритою догори долонею, – по келишку бімберу за зустріч?* («Тамдевін»). Назва *самогон*, утворена за допомогою основоскладання, супроводжуваного нульовою суфіксацією (пор.: *сам* + *о* + *гон* ← *сам*, *гонити*), має прозору мотивацію, вказує на кустарний (саморобний) спосіб приготування напою. Водночас Г. Вдовиченко послуговується регіональним різновидом відповідного найменування, лінгвістичний код якого яскраво демонструє діалектний шар лексики. Так, *бімбер* (із польської) – «міцний дистильований алкоголь, приготований на основі жита, зазвичай містить 50 % спирту». Більш зрозумілою діалектною номемою, семантичне значення якої легко зчитується із самої назви, є *бурячанка*: *...Маргаритка скликала сусідських господиень, подруг-нерозлийвода Тетяну, Вальку та Марійку і попросила сусідського Геника вигнати бурячанки* («Із медом полин»), де *бурячанка* – «самогон, виготовлений із цукрових буряків». Пор.: *бурячан* + *к(а)* ← *бурячана* (*самогонка*). Як свідчить фактичний матеріал загалом і крайній контекст зокрема, глютоніми *самогон*, *бурячанка* і т. ін. повсякчас супроводжуються й спеціальними конкретизаторами – дієсловами *гнати* (*вигнати*) або *пити* (*випивати*), де *гнати* – «добувати що-небудь завдяки розкладанню речовин на складові частини за рахунок нагрівання, кип'ятіння і т. ін.» [156].

Деякі лексеми можна згрупувати на основі загального значення «продукт на початку приготування»: *первак* – *брага* / *бражка*. На

першокласність горілчаного напою вказує глютонома *первак*, яка позначає горілку найвищого градусу – не нижче 50°: *А зараз прохідна просякнута таким запахом перваку, що Дана затулила носа, помахала Серафимі Яківні рукою і вийшла («Вересові меди»)*, де *первак* – «наливка, квас і т. ін. першого настою; горілка із самого початку відгону; дьоготь першого виділення» [156]. Найменування *брага* (або *бражка*) здебільшого має семантичне навантаження «невиброджені запарені інгредієнти для самогонки», «початкова стадія бродіння самогону», тобто втілює другосортне значення, продукт низької якості. Етимологічно лексема являє собою давньоукраїнське запозичення з тюркських мов, чув. *peraga* «слабке пиво», «вижимки»; «відходи горілчаного виробництва, якими годують худобу» [41]. Напр.: *То вона на мить підвела голову з твердої подушки, аби знову впасти ницьма: треба ж проспатися після другого випитого кухля бражки, що її донька Рита сама розколочувала на власне весілля («Із медом полин»)*, де *бражка* – «спиртний напій різної міцності, рід пива». Глютонами аналізованої мікрогрупи доволі часто увиразнюються відносним прикметниковим поширювачем *домашній*: *домашній первак, домашній самогон*. Пор.: *І сушать вересовий цвіт, і запарюють, і на домашньому перваку настоюють, і з іншим зіллям та корінням змішують («Вересові меди»); До такої гостини і справді пасувало ніщо інше як домашній самогон («Гамдевін»)*.

Активно вживаними найменуваннями на позначення традиційних горілчаних напоїв (на основі спирту) є й запозичені глютонами, які маніфестують іншокультурні реалії того чи того етносу: *зубрівка, бехерівка, ракія, аквавіт, граппа, о-де-ві* та ін. Напр.: *Через це я потерпаю від великих збитків: мої гості відмовляються від бехерівки і зубрівки, від портеру і прикарпатського бальзаму, і висиджують всі свої гроші у собацюрю Чимчича («Старі люди»)*, де *зубрівка* (пол. *zubrówka*, біл. *зуброўка*) – «міцний (40°) алкогольний напій, різновид горілки, настій горілки на основі широко відомої в Україні чаполочі пахучої»; *бехерівка* (чес. *becherovka*) – «чеська міцна 38° градусна лікерна настоянка на різноманітних травах (близько

20 рослинних компонентів)». Зазначимо: відповідні назви мають подвійну лексикографічну фіксацію (пор.: *зубрівка* – *зубровка*, *бехерівка* – *бехеровка*), яка, імовірно, пов'язана із впливом української мови (зокрема чергуванням голосних звуків *o* – *i*). Окрім того, лексема *зубрівка* – похідне утворення від *зубр*, а назва мотивована тим, що цю траву охоче їдять зубри; ногема *бехерівка* – похідне відонімне утворення від прізвища *Бехер* (Йозеф Бехер – винахідник, який спочатку намагався створити ефективні ліки для травної системи).

Цілком закономірно, що представлені вище глютонами уособлюють традиційні напої певної країни, являють собою національне надбання тієї чи тієї нації: *ракія* (болг. *ракия*, серб. і мак. *ракија*) – «міцний алкогольний напій, аналогічний бренді, одержуваний дистиляцією ферментованих фруктів, популярних на Балканах», *аквавіт* (лат. *aqua vitae*) – «народний спиртний напій на основі спирту з картоплі, що виробляється у Скандинавських країнах»; *грана* (італ. *grappa*) – «італійський виноградний міцний спиртний напій, отриманий у результаті перегону продукту бродіння виноградних вичавок»; *о-де-ві* (фр. *eau de vie*) – «французький фруктовий бренді, сировиною для якого слугують будь-які фрукти, окрім винограду, виготовлений за допомогою методу бродіння й наступної дистиляції без витримки в бочках». Напр.: *Нам також потрібні сушені абрикоси (урюк), міцний алкогольний напій з винограду (бренді, граппа, о-де-ві) або на крайняк горілка чи віскі, тим 'ян (він же чебрець, і обидва ці слова є в українській мові – для педантів), пара апельсинів і трохи солі («Кухня егоїста»)*. Порівняймо значення аналізованих глютоном безпосередньо у представленому контексті: С. Пиркало акцентує на тому, що *бренді, граппа, о-де-ві* – міцні алкогольні напої з винограду. Хоч актуальна семантика крайньої назви *о-де-ві* загалом і збігається з авторською інтерпретацією, проте має певні розбіжності щодо використання основних інгредієнтів (наголошено на будь-яких фруктах, окрім винограду).

Не менш важливою в текстових фрагментах є довідкова інформація, що містить коментарі про належність назви лінгвокультурі того чи того етносу: *Іще одна шведська традиція, яку ми дуже добре розуміємо, – це пиво з раками. У них навіть є раковий фестиваль у серпні: раків там варять у солоній воді з кропом, як і в Україні; до них іде хліб із сиром, а також пиво та аквавіт («Кухня егоїста»); Турки мають багато схожих рис менталітету; більш світлокосий та світлоокій, ніж їхні сусіди, вигляд; любов до міцних алкогольних напоїв (ракії), позірну релігійність при дефакто пофігізмі, етцетера («Кухня егоїста»).* Із першої ілюстрації почерпуємо інформацію про те, що глютонема *аквавіт* – це символ шведської глютонії, а із другої розуміємо, що *ракія* – невід’ємний складник турецького харчового коду.

Аналізована мікрогрупа увиразнюється за допомогою лексеми *коньяк* – «міцний алкогольний напій, виготовлений із виноградних вин, які переганяють і тривалий час витримують у дубових бочках» [156]. Будучи запозиченням і побутуючи в українськомовному просторі як загальна назва, глютонема *коньяк* є співвідсною з власною назвою, зокрема найменуванням міста Коньяк (у Франції), де, найімовірніше, започаткували виготовлення цього напою. До того ж, зауважимо, у контекстах сучасної жіночої прози однокомпонентну структуру використовують рідко: зазвичай лексема *коньяк* супроводжується поширювачами прикладкового типу, що являють собою власну назву, виокремлюють відповідну реалію з низки подібних. У такому разі знову ж таки можемо говорити не просто про глютонему, глютонічне найменування, а про глютонім – власну назву, що позначає харчову реалію.

Стрижневий компонент *коньяк* у текстах сучасної української жіночої прози часто увиразнюється видовим поняттям, що демонструє певну торговельну марку, як-от: *коньяк «Самі»*, *коньяк Martell*, *коньяк Courvoisier*, *коньяк «Хеннесі»* та ін. Так, скажімо, «Самі» – «назва французької компанії, що виготовляє міцний алкоголь»; «Martell» – «антропонімічне найменування

одного з найстаріших коньячних будинків, названого на честь молодого підприємця Жанна Мартеля»; *Courvoisier* – «французька марка та компанія-виробник коньяку, започаткована Емануелем Курвуазьє, яка входить до «великої коньячної четвірки».

Без жодних сумнівів проілюстровані глутоніми наразі не є узуалізованими, їм не властива загальна лексикографічна кодифікація, бо вони є власними назвами. Саме тому й спостерігаємо не уніфіковане текстове представлення. Пор.: *...Ще через годину, просолившись і розкиснувши, вирушиш до щасливчика Бо, який чекає від тебе обіцяний ящик коньяку «Хеннесі», тому що парі він таки виграв...* («Ранковий прибиральник»); *Ми замовили пляшку Hennessy, і Марта скрутила нам по папіросці* («Старі люди»); *Дівочки, є коньячок. Martell* («Нічого особистого»); *Відкорковує пляшку мартелю і висипаю на квадратну тарілочку купку черешень, привезених Пащенковим співробітником з Аргентини* («Черешні з коньяком»). Своєю чергою, особливості написання найменувань указують на взаємозбагачення культур та популяризацію світових торговельних стосунків між представниками різних етноспільнот.

Спільною ознакою для глутонем на позначення як нехмільних, так і хмільних напоїв є те, що їхня семантика увиразнюється за допомогою атрибутивних поширювачів в інтерпозиції до родової назви, які прямо чи опосередковано містять вказівки на ареал побутування назви або ж місце її походження: *ужгородський коньяк, французький коньяк, фінська горілка, шотландське віскі* і т. ін. Такі прикметникові компоненти являють собою своєрідний лінгвокультурний маркер, реалізація якого є примітною під час аналізу і глутонем-напоїв, і глутонем-наїдків.

У прозових текстах доволі продуктивною є й друга мікрогрупа, представлена глутонічними найменуваннями хмільних напоїв міцністю нижче 35°. Найбільш яскравою з-поміж класифікованої мікрогрупи є лексема *вино*, яка має невідому етимологію (імовірно, слово запозичене із якоїсь мови стародавніх культур середземноморських островів, Малої Азії та Кавказу) й

не зовсім прозору семантику («витка рослини» → «плоди цієї рослини» → «напій із виноградного соку») [41]. Нині ця глютонема побутує зі значенням «напій з виноградного або з деяких інших ягідних та плодових соків, що перебродили, набувши певної алкогольної міцності й аромату» [156].

Аналізований письменницький арсенал творів засвідчує неабияку кількість найменувань сортів винограду, із яких виготовляється біле, червоне або рожеве вино. Це пов'язане з тим, що персонажі творів знайомляться з іншокультурним середовищем (здебільшого під час подорожей) не тільки за допомогою цікавих страв, але й напоїв, семантичний код яких розкриває національний колорит певного регіону, смакові властивості та глютонічні практики тієї чи тієї етноспільноти. Дібраний матеріал вважаємо за потрібне розподілити за назвами на позначення сортів винограду для:

1) червоного вина: *сапераві, гарнача (гренаш), барбера, карменере, санджовезе, небйоло, темпранільйо, мерло, піно нуар, каберне совіньйон (каберне фран), тінто, мальбек;*

2) білого вина: *семільйон, шардоне, рислінг, совіньйон блан, мускадель, фетяска, піно гріджо (піно гри), шенін блан, марсанн, віоньє, аліготе, уньї блан, коломбар, гевурцтрамінер, муване, кларет.*

Традиційно, найменування сортів винограду для червоного вина слугують і для виготовлення рожевого, проте іноді для останнього застосовують і сорти винограду для білого вина (наприклад, *піно гріджо / піно гри*). Загальновідому назву *мускат* уналежнюють до сортів білого, рожевого та червоного виноградів, про що дізнаємося з контексту: **Мускат:** *під цим іменем виступає кілька сортів винограду, але в основному він відомий своїми ароматними солодкими зміцненими винами, хоча може бути й сухим, із дуже квітковим ароматом («Кухня егоїста»).* Тлумачний словник фіксує лише семантику «сорт винограду з ароматними плодами; виноград цього сорту», тобто немає чіткої вказівки на колірну характеристику ягід рослини.

Це дає підстави модифікувати кодифіковане значення, наприклад, *шардоне* («сорт винограду») і «*Шардоне*» («назва вина, виготовленого з відповідного сорту винограду»), *піно гріджо* («сорт винограду») і «*Піно Гріджо*» («назва вина, виготовленого з відповідного сорту винограду») і т. ін. Як свідчить фактичний матеріал, слова на зразок загальних назв *шардоне*, *мицване*, *фетяска*, *піно гріджо* і т. ін. не є актуальними для досліджуваних текстів. Письменниці, апелюючи до тих чи тих життєвих ситуацій, послуговуються винятково глутонімами. Напр.: ...*Вона приїхала у справах до Асрі, начебто хоче налагодити постачання нашого «Шардоне» у свою країну* («Ранковий прибиральник»); *Усе це, природно, супроводжується пляшкою «Піно Гріджо» – сухого фруктового вина* («Ранковий прибиральник»); ...*Обидвоє потягнулися до білого сухого «Мицване»!* («Покров»); *Хоча яке там пила, пригублювала сухе вино «Фетяска»* («Пів'яблука»). Причому в межах аналізованих контекстів здебільшого наявні лише власні найменування, окрім крайнього, загальна назва (*вино*) відсутня. Увагу реципієнтів привертають за допомогою актуалізаторів «*біле сухе*», «*біле сухе фруктове вино*», де останній використано як вставлену конструкцію – додаткове повідомлення до основного змісту.

Більшість глутонем вступає в синонімічні відношення: *гренаш* – *гранача*, *каберне совіньйон* – *каберне фран* (червоний виноград), *піно гріджо* – *піно грі* (білий виноград). Зазвичай про певні синонімічні ряди дізнаємося з контексту: *Купа італійських сортів – барбера, небйоло, санджовезе, що формує основу вина під загальною назвою к'янті*; *купа іспанських, із них пригадуються улюблене й універсальне темпранільйо і гарнача (вона ж французький гренаш)* («Кухня егоїста»). Такі лексеми є цікавими, однак наявність великої кількості іншомовних глутонічних найменувань дещо ускладнює сприйняття, а тому, авторки свідомо подають розлогі коментарі (хоч їх і не завжди вистачає для повного розуміння семантики назви): *Але якщо рислінг у своєму сухому варіанті може бути сухим, як сіно, із суворим мінеральним присмаком, – фактично може бути одним із найсухіших вин,*

які я знаю, – то *гевурцтрамінер* полонить українську людину. Він нагадує про аромати дитинства: троянди, спеції, – *gewurz* по-німецьки і є спеції, – парфуми, чорт знає що, але це вино смачне, як ковток нектару із квітки куряча сліпота, коли тобі вісім років («Кухня егоїста»), де пряме значення слова *гевурцтрамінер* (нім. *gewürztraminer*) – «винний сорт винограду, використовуваний для виробництва білих вин із багатим ароматом (Ельзас, Франція та Німеччина)». Унаслідок переосмислення і в результаті лексико-семантичного способу словотворення лексема *гевурцтрамінер* модифікує своє значення й починає використовуватися для позначення вина, виготовленого з відповідного сорту винограду. А відтак – *гевурцтрамінер*: 1) винний сорт білого винограду; 2) ароматне вино, виготовлене з білого сорту винограду.

Варто зазначити, що такий спосіб продукування глютонічних найменувань є доволі поширеним. Окрім перенесення на зразок «сорт винограду» – «назва вина», спостерігаємо й так зване відонімне утворення за моделлю «назва території, регіону» – «назва вина»: *мукузані* – походить від назви села Мукузані (Гурджаанського муніципалітету) Кахетії; *марані* – від найменування регіону у Грузії; *ріоха* – від назви регіону в Іспанії, ісп. *La Rioja*; *мадера* – від назви однойменного архіпелагу островів Мадейра, що знаходяться в автономному регіоні Португалії; *шаблі, пуйї-фюм* – від однойменних регіонів Франції; *ермітаж* – від назви місцевості в долині Рони у Франції; *шираз* – походить від однойменного міста в колишній Персії; *п'ємонтське вино бароло* – від найменування комуни в П'ємонті. Декодування таких глютоном вимагає спеціальної підготовки, ерудиції, знань. Вони, вочевидь, розраховані на елітарного читача. Щоправда, задля того, аби бути зрозумілими, письменниці подекуди подають інформацію про місцевість, від якої й походить найменування вина: *Але що означає, коли ми бачимо на етикетці такі речі, як Chablis чи Pouilly-Fume? Це не сорти винограду, з якого виробляється вино, а усталені регіони, в яких виробляється вино не нижче певного стандарту і за непорушними правилами*

(«Кухня егоїста»); **Бордо й бургундське** – найкращі вина у світі! Луї пропонує два вина на вибір, перелічуючи принади кожного. Галя не дуже розбирається в назвах вин, але в смаках – так. Він з Бургундії, пригадує Галя і, на неприховану радість господаря, обирає бургундське («Інші пів'яблука»). Зазвичай такі коментарі дають змогу легко визначити шляхи номінації, адже в контексті наявні безпосередні вказівники-оніми на зразок *Бургундія* або авторські пояснення, які стосуються певної локації.

Іноді лапки й велика літера свідчать про те, що найменування на позначення вина є глютонімами, власною назвою: *Якщо у тому вині був присутній ще й виразний акцент гіркового перцю, то ви у нас куштували італійське «Монтеполі» 2003 року, – повідомив офіціант. – Або це було грузинське «Цинандалі» («Пів'яблука»); ...Я викотився ситий і лиснючий, мов той бронзовий кіт перед входом, – напакований добрим обідом і півпляшкою французького **Beaujolais-Villages**... («Музей...»)*, а атрибутивні поширювачі вказують на назву території, від якої походить глютонім. Пор.: *Монтеполі* – італійське містечко, *Цинандалі* – невеличке селище в Кахетії, *Божоле* – регіон на сході Франції. Аналізовані глютоніми зазвичай мають однокомпонентну структуру, однак у попередньо ілюстрованому матеріалі вони супроводжуються додатковими елементами.

Глютоніми, утворені лексико-семантичним способом за моделлю «назва території, регіону» – «назва вина», здебільшого репрезентують іншокультурні реалії, проте десь-не-десь трапляються глютонічні найменування, що маніфестують лінгвокультуру українського етносу, як-от: *вино «Хроно (Гроно) Закарпаття», «Масандра», «Коблево»*. Зазначені глютоніми відомі не лише в Україні, але й далеко поза її межами: *Раніше ще один розумний крок зробила «Масандра», презентувавши свої солодкі вина в Британії; Вже четвертий день я розмірковую: чи було найгіршим українське вино «Коблево», представлене на Wine Show в Лондоні? І доходжу висновку: ні, було й куди гидотніше («Кухня егоїста»), де глютоніма «Масандра» походить від однойменного селища на Південному*

узбережжі Криму, «Коблево» – від назви невеликого селища в Миколаївській області, де розташований завод із виробництва вказаної продукції. Глютонічне найменування «Хроно (Гроно) Закарпаття», очевидно, має тісний взаємозв'язок із виноградною лозою – символом Закарпатської області (зокрема на гербі міста Ужгород зображено три золоті виноградні лози, що перетинають одна одну, з трьома листочками та двома гронами винограду на них). Звернімо увагу на семантику й етимологію назви: псл. *gropo*, походить від іє. **ghrō-*, **ghrə-*, **gher-* «рости, зеленіти, виступати, вистромлятися» й означає «жмуток, китиця плодів або квітів» [41]; фонетичний варіант із початковим *r* (укр. *грóно*) є, найімовірніше, полонізмом.

У межах окресленої мікрогрупи розглянемо й глютоніми на кшталт *арманьяк*, *крюшон*, *херес*. Ці лексеми запозичені, демонструють іншокультурні реалії, побутують під загальним значенням «напій на основі винограду, кінцевий результат приготування якого вирізняється міцністю». *Крюшон* (фр. *cruchon*) – «холодний середньоміцний алкогольний напій, французького походження, що складається із суміші вина, лікеру або сиропу та різних фруктових соків або цілих фруктів з додаванням шампанського, сидру, мінеральної води та інших газованих напоїв»; *херес* (ісп. *jerez*) – «іспанське біле кріплене солодке вино, яке належить до класу лікерних». Зазначимо: із-поміж таких глютоніми поодинокі натрапляємо на відомі назви, наприклад, *арманьяк* (фр. *armagnac*) – «міцний алкогольний напій, виноградний бренд, який походить з однойменного регіону південного заходу Франції (Гасконь), старовинного графства Арманьяк».

На відміну від попередніх глютонічних найменувань, об'єднаних загальною семантикою «міцний напій на основі винограду», диференціюємо й назву *лікер* (фр. *liqueur* – «рідина»), навколо якої сконцентровані глютоніми «Бейліс», «Квантро», «Моцарт», «Кампарі», «Grand marnier». Зазвичай вони є другою назвою, що виокремлює харчову реалію з ряду подібних. Так, «Квантро» – «марка лікерів на основі солодких і гірких апельсинів,

заснована братами Адольфом та Едуардом-Жан Куантро»; «*Бейліс*» – «бренд вершкового лікеру, виробником якого є ірландська компанія “R&A Bailey & Co”»; «*Моцарт*» – «австрійський десертний лікер, названий на честь відомого композитора В. Моцарта»; «*Кампарі*» – «гіркий лікер (бітер) на основі ароматних трав і фруктів, створений Гаспаром Кампарі»; «італійський бренд алкогольних та безалкогольних напоїв, заснований сім’єю Кампарі»; “*Grand marnier*” – «французький коньячний лікер та одночасно однойменна торговельна марка, названа на честь засновника Луї-Олександра Марньє». Як бачимо, відповідні найменування відонімні, різнорідні за семантикою (значення лексем дає змогу почерпнути інформацію про те, що компоненти власне напою найрізноманітніші – апельсини, вершки, трави, фрукти і т. ін.).

До зазначеної мікрогрупи належить і родова назва *наливка*, ґрунтована на бінарних диференційних семах – «спосіб виготовлення», «основний інгредієнт»: *тернівка*, *вишнівка*, *медівка*. Мотивація відповідних назв посприяла продукуванню найменувань, утворених за спільною схемою за допомогою додавання тих чи тих формантів (-*іvk-*). Пор.: *тернівка* ← *тернова (наливка)* ← *терен*; *вишнівка* ← *вишнева (наливка)* ← *вишня*; *медівка* ← *медова (наливка)* ← *мед*, де *тернівка* – «міцний алкогольний напій, основний продукт якого терен», *вишнівка* – «міцний алкогольний напій, основний продукт якого вишня», *медівка* – «міцний алкогольний напій, основний продукт якого мед». Напр.: *Коли Гордій пішов по другу півторалітрову пляшку, тепер вже Лідчиної тернівки, Іван Іванович сказав: це вже зайве* («Бора»).

Упадає в око те, що на основі деяких назв утворено зменшено-пестливу форму, яка безпосередньо вказує на національний колорит (пор.: *вишнівка* – *вишнівочка*): *Ввечері на мініатюрній терасі у садочку з трояндовими і гортензійовими кущами, які цвіли вздовж цілого літа, вони сиділи за таким же крихітним столиком з карафкою вишнівочки, яку бабуся робила власноруч із морелей, що росли на одній-єдиній вишеньці у саду* («Кава. Любов»). Із контексту можемо простежити й особливості рецептури,

закодованої в семантиці назви, – приготування напою можливе не тільки із традиційного сорту вишень, але й із морелі.

Аналізована мікрогрупа представлена і споконвічно українською глютонемою *пиво*: псл. *pivo, пов’язане з дієсловом *piti [46] – «те, що п’ють», а отже, ознака, покладена в основу слова, звужена, оскільки сьогодні лексема *пиво* – «слабоалкогольний напій (до 3–6°), який отримують спиртовим бродінням солодового суслу з додаванням хмелю». Здебільшого номема функціонує з різними атрибутивними поширювачами в інтерпозиції, які актуалізують різні диференційні семи («міцність», «інгредієнт», «колір», «місце виготовлення»): *бочкове пиво, розливне пиво, світле / темне пиво, вишневе пиво, чернігівське пиво, оболонське пиво* і т. ін. Такі конструкції, з одного боку, являють собою підрядні словосполучення, з іншого, – їх можна розглядати як складні номінативні одиниці, що позначають конкретні реалії об’єктивної дійсності. Загальна назва *пиво* подекуди отримує й прикладковий поширювач на кшталт *пиво «Оболонське», «Оболонь. Екстра», «Десна», «Чернігівське»* і т. ін. Відповідні глютоніми репрезентують переважно реалії українськомовного простору, не потребують пошукової роботи стосовно декодування значення, а тому й трапляються в контекстах без родового супровідника. Напр.: *Вони зустрічалися окрасць весни – улюбленим місцем їхніх гулянь був парк Партизанської слави – і два місяці літа – тоді, надто у спеку, вони на вихідних змінювали локацію на Труханів острів, поближче до Дніпра, оголосивши війну спеці – охолодженими у воді літровими пляшками «Чернігівського» чи «Оболоні»* (“Ad libitum”).

Для того, аби репрезентувати іншокультурні глютонічні реалії, письменниці вдаються до актуалізації тих чи тих глютонем за рахунок родового поняття *пиво*, що значно спрощує їхнє сприйняття в контексті (*пиво “Old Speckled Hen”, “London Pride”, “Banks”, «Квак»*). Напр.: *Моє улюблене пиво називається «Квак», тому його і квакніть* («Кухня егоїста»); *На щастя, з англійцями все досить просто: віскі, джин-тонік, сидр, пиво “Old Speckled Hen” і “London Pride”* (“Ship life”); *Перше, що я побачила, – білий пісок та*

ідеально чиста, молочно-блакитна вода Карибського моря. Часу в мене було безмежно багато – аж до 6-ї вечора. Неподалік був невеличкий бар, там я взяла собі місцеве пиво “Banks” (“Ship life”). Крайні ілюстрації демонструють належність глютоном до чужоземних реалій (Англії, Карибських островів). Іноді номема увиразнюється авторськими коментарями, які апелюють до тлумачення назви: Я собі взяла “Kirschbier” – вишневе пиво, улюблене з часів навчання в Німеччині (“Ship life”).

Письменницький ідіостиль налічує значну кількість найменувань на позначення брендів напоїв, які хоч і маніфестують культурні реалії інших країн, проте сьогодні настільки заповнили трейдинговий простір, що не викликають ефекту культурного шоку, адже майорять на полицях ледь не кожного продовольчого магазину. До таких глютоном зокрема належать назви пива, в основі яких лежить диференційна сема «торговельна марка»: «Козел», “Corona”, «Хайнеккен», «Стелла Артуа». Так, «Козел» – відома чеська марка пива, “Corona” – мексиканська, «Хайнеккен» – нідерландська, «Стелла Артуа» – світова торговельна марка, що належить найбільшому у світі виробнику пива корпорації Anheuser-Busch InBev.

Отже, найменування хмільних напоїв представлені як іншомовними, так і власне українськими номемами, в основі яких лежать різні диференційні ознаки (зокрема «міцність», «інгредієнт», «колір», «місце виготовлення» і т. ін.). На основі найбільш значущої, на нашу думку, диференційної ознаки «міцність» ми класифікували різномірний матеріал на дві великі мікрогрупи: 1) глютонічні найменування хмільних напоїв міцністю 35° і вище (за аналогією до міцних алкогольних напоїв); 2) глютонічні найменування хмільних напоїв міцністю нижче 35 (за аналогією до менш міцних, зокрема й слабоалкогольних, напоїв). Такий розподіл уможливив більш детальний аналіз глютоном кожної мікрогрупи.

Висновок до розділу 2

Суспільство ХХІ ст. розвивається доволі стрімко, а разом із ним – і мова, яка зазнає прогресивних змін. Сьогодні неабияку роль відіграє доволі значущий для світової спільноти пласт лексики – глутонічний. Найменування, що століттями формували систему глутонії, у модерному прочитанні втілюють сакральність і духовне багатство певної нації, поповнюють її історичне надбання, зберігають і примножують особливі лінгвокультурні характеристики крізь призму явища міжкультурної комунікації.

Структурно-семантичне членування глутонем уможливорює лінгвістичну репрезентацію глутонічного корпусу сучасної української жіночої прози з різних позицій: глутонічна картина світу ретранслює не тільки мовний, але й культурний і духовний код нації, що відображає етнічні пріоритети, цінності, традиції й норми народу, закорінені в мові уявлення про дійсність. Досліджувані тексти вирізняються активним використанням глутонічних найменувань на позначення страв і напоїв, маніфестують знакові для світової (зокрема й української) глутонії харчові практики. Увесь аналізований матеріал представлений різноаспектними найменуваннями, які ми розподілили на 1) глутонем-наїдки; 2) глутонем-напої. Своєю чергою, у кожній лексико-семантичній групі на основі різних диференційних ознак виокремлюємо підгрупи та мікрогрупи. Для глутонем-наїдків: а) найменування першорядних страв; б) найменування другорядних страв; в) найменування третьорядних страв; для глутонем-напоїв: а) найменування нехмільних напоїв; б) найменування хмільних напоїв.

Глутонічні назви, наявні в тих чи тих лексико-семантичних підгрупах, різні за своїм складом та походженням: як власне українські, так й іншокультурні номени уособлюють здебільшого традиційне харчування певного народу, часто демонструють перехідність лексеми з одного культурного середовища в інше, розширення чи звуження її значення;

репрезентують певні історичні реалії, що передували активізації й поширенню найменування в окремий доміантний період розвитку і т. ін. Зазвичай однокомпонентні глутонеми увиразнюються прикметниковими поширювачами, які ретранслюють лінгвокультурні особливості, містять додаткову інформацію про винахідників страви або ж напою, місцевість, де лексема має неабияку популярність, пряму чи опосередковану вказівку на потужності виробництва продукції та ін. (лексикографічна фіксація таких назв передбачає наявність антропонімічних і топонімічних компонентів, що чи то полегшують, чи то ускладнюють декодування семантичного значення слова).

Аналізовані глутонеми вказують на назву, прикметні риси регіонального розмежування, національну специфіку етноспільноти, що уможлиблює опис лексикографічних особливостей. Як результат, фіксуємо лінгвістичну взаємодію в царині глутонії, яка зумовлює стирання меж під впливом активних міжкультурних процесів, сприяє поповненню та примноженню лексичного багатства мов. Цілком закономірно, що під впливом окреслених тенденцій розширюється й мовна канва досліджуваного фактичного матеріалу. Письменниці сучасності послуговуються здебільшого лексемами праслов'янського походження. Водночас натрапляємо на активне побутування запозичених, діалектних номем, які ускладнюють сприйняття, вимагають застосування довідкових і спеціальних знань, спричиняють колізії та явище комунікативної фрустрації у процесі зчитування семантичного значення. Саме тому можна стверджувати, що глутонічна лексика на сучасному етапі її розвитку зазнає і позитивних, і негативних змін, апелює до системи стереотипного мислення крізь призму тлумачення тих чи тих назв. Аналіз матеріалу уможлиблює думку про те, що між глутонічним корпусом української мови загалом та глутонічним корпусом сучасної української жіночої прози зокрема є двостороння взаємодія за двома напрямками: лексичним і структурним.

РОЗДІЛ 3

СТИЛІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГЛЮТОНІЧНИХ НАЙМЕНУВАНЬ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЖІНОЧІЙ ПРОЗИ

Важливим складником у дослідженні глютонічних найменувань є не тільки аналіз їхніх структурно-семантичних характеристик, але й опис стилістичного потенціалу (специфічних функцій, які глютонами реалізують як у художній літературі загалом, так і у текстах сучасної української жіночої прози зокрема) [104, 105, 106]. Як вже неодноразово наголошували, глютонічні назви вирізняються багатоаспектним функційно-стилістичним навантаженням, формують виняткові уявлення про ті чи ті назви, вносять своєрідний елемент новизни, розширюють кругозір реципієнта, збагачують його словниковий запас і т. ін. Феномен глютонії крізь призму художнього слова є передовсім втіленням літературної традиції країни, яку презентує та чи та авторка. Попри суб'єктивний вибір письменницями мовних засобів, назви на позначення їжі та напоїв ретранслюють специфіку національного менталітету і проєктують світобачення етносу [111, с. 108]. Оскільки семантика відповідних лексем увібрала в себе особливості культури харчування певного етносу, то глютонічні назви являють собою різноманітну систему номем, які маніфестують глютонічний код окремої лінгвоспільноти.

Окрім того, у прозових зразках глютонами не лише називають реалії об'єктивної дійсності харчового простору, але й дають їм певну характеристику. А відтак, цілком закономірно, що у художніх контекстах почасти відбувається зміщення акцентів, модифікується семантика, значення конкретизується за рахунок тих чи тих контекстуальних елементів. Своєю чергою, це дає змогу говорити не просто про глютонічні найменування, як такі, а про літературні (художні) глютонами. Літературну (художню) глютоному можна витлумачити так: слово або словосполучення, використовуване для репрезентації харчів (наїдків або напоїв) у межах художнього тексту, що не лише позначає реалії певної об'єктивної дійсності,

але й ретранслює своєрідне функційно-стилістичне й прагматичне навантаження. Такі найменування мають конкретного адресата, який повинен сприйняти, декодувати їх крізь призму не тільки денотативного значення. Глютоніями змінюють своє значення залежно від того, яку ситуацію описує та чи та авторка, нерідко засвідчують особливості письменницького ідіостилю, через що вважаємо за потрібне детальніше розглянути індивідуально-авторські модифікації глютонічних найменувань, які покликані в оригінальній формі віддзеркалити своєрідність світобачення й сприйняття майстринями слова глютонічної картини світу.

3.1. Індивідуально-авторські модифікації глютонічних найменувань у художньому тексті

У текстах сучасної української жіночої прози індивідуально-авторські глютонічні найменування становлять лише 5 % від загальної частини глютоном, оскільки більшість назв ужито у традиційному значенні. Проте сучасне художнє мовлення насичене (хоч і не так рясно) і метафоричними найменуваннями, які сприяють унаочненню змісту, ілюструють звичні для людського буття реалії з позиції нового прочитання. Декодування прозового твору, його мовленнєвого наповнення, безпосередньо пов'язане з пізнанням ідіостилю митця, адже за допомогою когнітивного сприйняття можна почерпнути особливості авторського кругозору, своєрідність використання національно маркованих одиниць, граматичних ресурсів і стилістичних прийомів поєднання слів. Звідси, відповідно, слушним є твердження, що глютонічну лексику авторки обирають не навмання, а цілеспрямовано, свідомо задля досягнення потрібного ефекту, для підкреслення й увиразнення власної позиції крізь призму конкретних ситуацій. Так, наявний фактичний матеріал представлений індивідуально авторськими глютоніями (як назвами наїдків, так і напоїв), які набувають додаткових смислових та емоційних відтінків безпосередньо в конкретних контекстах.

Звернімо увагу на образні глутонемі, виражені перифрастичними словосполученнями: *любвний гачок, слід ангела, проковтнеш пальці, втихомирене серце*. Загальновідомо, що перифраза являє собою прихований коментар, який допомагає читачеві зрозуміти особливості невідомої для нього реалії, однак зазначені номемі, навпаки, ускладнюють сприйняття, унеможливають правильне зчитування семантики без наявності додаткових ремарок або безпосередньо ситуації, зображеної у творі (лише десь-не-десь назва містить дієслівний компонент на кшталт *проковтнеш*, який доволі віддалено вказує на належність назви до глутонічної). Це розуміють і самі авторки, а тому в контексті подають тлумачення перифрастичного словосполучення за допомогою первинної традиційної назви. Напр.: *Якщо чесно, то цей салат років з десять у мене побутував під назвою проковтнеш пальці* («Кулінарні фіглі»); *Всього лише піднесіть крихітне тістечко з дуже промовистою назвою: слід ангела* («Кулінарні фіглі»). Пор.: *салат – проковтнеш пальці, тістечко – слід ангела*. Супровідники *салат, тістечко* демонструють очевидний зв'язок образних найменувань із реаліями глутонії, обростають додатковим значенням завдяки вказівному займеннику *цей*, прикметнику *крихітний*. Такі назви передовсім представлені дихотомією «слово-супровідник – назва без лапок». До того ж лексема-назва *салат* у попередньому контексті вказує на те, що в ілюстрації йдеться про найменування певної харчової реалії, але далі без будь-яких лапок для називання використовується фразеологічна одиниця *проковтнеш пальці*. Тобто можна говорити про оказіональне використання фразеологізму, який усталився в науковому обігові. Доволі часто в українській традиції після споживання смачної страви кажуть *проковтнеш пальці* – «дуже смачно, апетитно». У цьому разі письменниця пристосовує фразеологізм до конкретного матеріалу, що продукує певну харчову реалію, яка, своєю чергою, отримує глутонічну назву.

Утім, не завжди можна почерпнути значення глутонемі крізь призму загальноновживаної лексеми: у такому разі натрапляємо на повноцінний рецепт

приготування страви, із якого розуміємо, що найменування побутує із загальною семантикою «страва із риби». Напр.: *Отже, наступна **страванаяк** – **любовний гачок**. Для цього потрібні дві свіжі рибини: бажано найменш кістковаті. Викладаєте рибу розрізаною стороною донизу на круглий чи квадратний таріль, застелений зеленим листям салату і непорізними гілочками петрушки, припасовуєте голови до тулуба, встромляєте в губу спеціально для цього куплений гачечок – і хай красується перед Його ясними очима риба-нагадування («Кулінарні фіглі»).* Аналізована глютонема, як і багато інших, наявних у творі «Кулінарні фіглі» М. Матіос, являє собою назву реальної страви, за допомогою якої письменниця намагається розкрити так званий «секрет зваблення чоловіків». Хоч страва й реальна, проте її назва – ні, вона набуває нових образних відтінків. Іноді в контексті фіксуємо метафоричні глютонічні найменування, спродуковані на основі опредмечування (творення номем супроводжується ключовими словами-назвами інгредієнтів, тобто відбувається перенесення за аналогією). Напр.: *Ось і зварить на сьогоднішній обід заздалегідь розморожене теляче серце. **Втихомирене серце** називається ця холодна страва («Кулінарні фіглі»).* Пор.: *теляче серце* (назва основного інгредієнта) – *втихомирене серце* (індивідуально авторська емоційно забарвлена глютонема), де *втихомирене* – «щось, що припиняє бурхливий вияв тих чи тих почуттів».

Подекуди образна назва має у своїй структурі чітко виражений глютонічний компонент-поширювач. Напр.: *Якщо Ваш гість ходить попідруч із сміхом і ще остаточно не розпрощався із почуттям гумору, запропонуйте йому страву під назвою **м'ясні витребеньки (сповиванці)** («Кулінарні фіглі»), де глютонічне словосполучення *м'ясні витребеньки* складається із головної та залежної лексеми, вираженої відносним атрибутом *м'ясні*, де *витребеньки* в загальному розумінні – «страви чи напої, виготовлені незвичайним способом». Як свідчить ілюстрований фрагмент, перифрастичне глютонічне найменування вступає в синонімічні відношення*

зі стилістично нейтральною глютоною (пор.: *сповиванці* – *м'ясні витребеньки*).

Здебільшого тенденція до продукування синонімічних пар перифрастичних зворотів зі стилістично нейтральними назвами властива всім образним глютономам, а не лише тим, які містять у структурі глютонічний поширювач (цілком закономірно, що між перифрастичним зворотом й основною назвою можна поставити знак «=»): *Отже, страва сліди невинності, або, простішими словами кажучи, сирний завиванець* («Кулінарні фіглі»). У контексті номема *сліди невинності* утворена на основі реінтерпретації традиційної назви *сирний завиванець*. Зазначимо, що такі ілюстрації хоч і допомагають установити зв'язок із первинною глютоною, проте без додаткових знань складно інтерпретувати навіть семантику стилістично нейтрального глютонічного найменування. Так, скажімо, *сповиванець* (пор.: *сповиванець* ← *сповивати*), *завиванець* (пор.: *завиванець* ← *завивати*) – «інша назва кручеників, рулетів із м'яса з овочевою начинкою; гарячі страви, приготовлені зі шматка м'яса, згорнутого в трубку, куди кладуть начинку». Відповідні глютонами мотивовані дією, яка має яскравий вербальний вияв.

Перифрастичні словосполучення досить незвичні, оригінальні, а відтак, покликані різними способами демонструвати креативність, неординарність та винахідливість мовотворчості письменниць на сторінках прозових текстів. Реалізація нових глютоном часто супроводжується поясненнями в межах фактичного матеріалу: *...Їли ще сирок котячий – називали його так через кошеня з великою ложкою, намальоване на пуделку, і навіть тітонькам в магазині замовляли саме «котячий сирок», хоч ті дивувалися й лякалися, і перепитували сотні разів: «Маєте на увазі сировий десерт?»* («Старі люди»). Так, індивідуально-авторське перифрастичне словосполучення «*котячий сирок*» / *сирок котячий*, яке сприймається як okazionale утворення, ретранслює продукування глютонами на основі асоціативних зв'язків із зображенням на етикетці продукту. В окресленій ситуації таке

глютонічне найменування створює ефект каламбуру, комічності, оскільки ця назва актуальна для вузького кола персонажів твору, де *«котячий сирок»* або *сирок котячий* – це назва сиркового десерту. Упадає в око й різна фіксація одного й того самого найменування: загальновідомим є те, що з малої літери в лапках (або без них) пишуть образні назви, оскільки вони не виражають реальних властивостей відповідних об'єктів дійсності, уживані символічно. Проте, якщо не оформлювати їх саме так, то слово позначатиме первинне, пряме, а не переносне значення. У тексті така взаємозаміна насамперед свідчить про позбавлення функції індивідуалізації, позначення глютонами класу однотипних об'єктів.

Окрім того, деякі глютонами являють собою унікальні назви не тільки з позиції лексичного рівня мовознавства, але й вирізняються на так званій «кулінарній арені», адже представляють особливу рецептуру, розроблену власне письменниками (нестандартні інгредієнти додають пікантності та незвичності як назві, так і страві). У наведених нижче фрагментах засвідчено глютонічні найменування, ужиті в переносному значенні, які увиразнюються додатково інформацією про компоненти, необхідні для приготування, а також – інформацією про рекомендації щодо процесів куховаріння: *Але якщо Вас заінтригувала таємниця капустиної спокуси, тобто сповивані свинячі реберця у фарші капустиному листі, про що просив мене мій син, то Ви їх оберете на гарячу страву* («Кулінарні фіглі»); *Для наступного салату привіт із Америки також потрібно (обов'язково!) багато відварених і порізаних великими шматками грибів чи знову ж таки опеньків* («Кулінарні фіглі»). Як бачимо, у першому контексті перифрастичний зворот *таємниця капустиної спокуси* зазнає, так би мовити, покрокових модифікацій: конотація глютонами змінюється залежно від градації того чи того поширювача (пор.: *спокуса* («щось дуже звабливе на вигляд») → *капустиана спокуса* («щось дуже звабливе на вигляд, виготовлене з капусти») → *таємниця капустиної спокуси* («секретна страва з капусти, що приваблює, спокушає»). Щоправда, семантика аналізованого звороту уточнюється за

рахунок наявності глутонічного словосполучення у прямому значенні – *сповивані свинячі реберця у фарші капустияному листі*. Крайня ілюстрація демонструє побутування глутоніми *привіт із Америки* – відонімної назви, поєднаної родо-видовими відношеннями із супровідником *салат*. Мотивація глутоніми *привіт із Америки*, на перший погляд, прихована, не містить чітких диференційних ознак, проте з пояснень М. Матіос розуміємо, що салат отримав назву на честь подруги з Америки: *Але ексклюзивна господиня, яка поділилася зі мною секретом смаку цього салату, – моя подруга Оля Гаджева – вже років дванадцять живе в Лос-Анджелесі. Ото я й увіковічила свою тугу за нею назвою страви* («Кулінарні фіглі»). Відонімною є і глутоніма «*Розтіцька картопля*», узята в лапки, на відміну від попередньо аналізованої назви, яка так само вказує на її умовність (відтак, можна говорити про авторську непослідовність під час репрезентації глутонічних найменувань відповідного типу). Така назва підкреслює винятковість страви, має індивідуально-авторське значення, яке простежується через вказівку на територіальний простір (зокрема глутоніма поширена в селі Розтоки Чернівецької області, звідки родом і сама авторка (М. Матіос). Ба більше, глутонічне словосполучення привертає увагу читача, дає змогу почерпнути інформацію про особисте життя письменниці.

До назв страв, які репрезентують ті чи ті локальні вподобання й національні особливості, належать й образні глутоніми, значення яких змінюється за рахунок атрибутивного поширювача *гуцульський: гуцульський тердан, гуцульські постолі*. Ці найменування утворилися на основі акцентного метафоричного перенесення за формою, а зазначені конкретизатори транслюють колорит місцевості, ареал побутування страви. Про те, що глутоніми мотивовані формою інших побутових предметів, дізнаємося з коментарів: *Це я підводжу Вас до рецепта наступної страви, яка так і називається – гуцульські постолі. Для неї треба молоді телятини, двічі пропушеної через м'ясорубку, кількох ложок крохмалю, солі і перцю. Усе це добре вимішати і гамселити долоньями-кулаками, як у м'яч.*

*І чим довше, тим є більша вірогідність того, що у Вас таки вийдуть **постоли**, а не розлізлі **личаки** («Кулінарні фіглі»); Ось візьмімо таку смачну страву, як **гуцульський гердан**. Ви бачили справжній **гердан** – прикрасу із намиста для жіночої шиї? <...> А тепер спорудіть **кулінарний гердан**, яким я частую своїх гостей. <...> Беріть велику плоску тарілку. На середину переверніть догори дном літрову банку. А тоді майструйте **їстівний гердан**, викладаючи продукти так, щоб дотриматися форми цієї прикраси («Кулінарні фіглі»). Пор.: *постоли, личаки* → *гуцульські постоли; гердан* → *кулінарний гердан / їстівний гердан* → *гуцульський гердан*. Отже, ілюстрований матеріал містить додаткову інформацію про семантику й стилістику аналізованих найменувань, апелює не лише до їх творення та походження, але й до унікальних побутових реалій, які актуалізуються в переносному значенні. Інша образна назва *б на б*, здавалося б, не має жодного стосунку до глютонічного коду, однак мотивована кількістю продуктів, необхідних для її приготування, про що свідчать ремарки: *Навіть маю рецепт цифровий – це ж не цифровий диктофон: ним навіть рідного чоловіка не підслухаєш. б на б називається. Скажу Вам, що рецепт такий простий, що навіть з похмілля згадаєш: 6 штук болгарського перцю, 6 баклажанів, 6 цибулин і 6 помідорів треба почетвертувати і тушити в такому маринаді: 100 г олії, 3 ложки меду, 1 ложка солі, 3 ложки оцту* («Кулінарні фіглі»). До того ж форма репрезентації цієї назви нагадує математичне рівняння, що алюзійно відсилає реципієнта зовсім до іншої царини.*

Подекуди індивідуально-авторські глютонемі тяжіють до цікавих, незвичних модифікацій раніше відомих рецептів і найменувань страв, як-от: *макі-суші з вареним буряком, суші із солоними огірками, фазан із каштанами*. Семантика таких назв об'єднана навколо загального значення «поєднання непоєднаних інгредієнтів». Конотація відповідних глютонем розкривається крізь призму конкретних ситуацій. Напр.: *Іще одна страва, яка звучить абсурдно, але смакує навдивовижу автентично, – це **макі-суші з***

*вареним буряком. Я є гордим автором цієї ідеї, ідеальної для вечорів українсько-японської дружби, і сама досі дивуюся, що це можна їсти («Кухня егоїста»); Я пробувала також робити суші із солоними огірками, просто от не фіг делать, і це також можна було їсти, але до анналів кулінарії воно явно не увійде («Кухня егоїста»); Я тут хочу запропонувати свій улюблений рецепт – **фазан із каштанами**. <...> Ця ефектна страва насправді потребує небагато часу безпосередньо на кухні («Кухня егоїста»).*

Як видно із контекстів, усі ілюстровані назви акумулюють досвід однієї людини – С. Пиркало, яка є автором тих чи тих страв. Яскравої експресії глютонемам додають супровідні коментарі, які вказують на смакові властивості. Пор.: *макі-суші з вареним буряком – смакує навдивовижу автентично* (попри абсурдність поєднання продуктів); *суші із солоними огірками – можна було їсти* (письменниця, головно, підкреслює, що це можна споживати); *фазан із каштанами – ефектна страва* (розрахована на створення ефекту).

Додаткове емоційно-експресивне забарвлення отримують глютонемами, поява яких зумовлена контекстуальним оточенням, що апелює до певного персонажа, його імені, зазвичай жіночого. У такому разі так само продукуються індивідуально-авторські утворення з атрибутивним компонентом (компонентами) на зразок *паштет Катерини, салат квашені зелені помідори від Клави, мариноване овочеве асорті від Киячки*. Напр.: *А коли будете куштувати **паштет Катерини** чи пригощати ним гостей, скажіть мені подумки «дякую» («Кулінарні фіглі»); Отож, **салат квашені зелені помідори від Клави** – це на один головний біль менше, коли взимку треба швиденько нагодувати або ж домашніх, або ж сторонських татар («Кулінарні фіглі»).* Назва збільшує своє інформаційно-стилістичне навантаження завдяки різнорідним конкертизаторам, зокрема й тим, що ретранслюють знання про автора страви. Проте без чітко зображеної ситуації реципієнтові не вдасться почерпнути детальні відомості про її винахідника. Пор.: *І тоді я роблю **мариноване овочеве асорті від Киячки** (дружини*

відомого вченого і політика Тараса Кияка) («Кулінарні фіглі»). Так, скажімо, М. Матіос за допомогою вставленої конструкції подає розгорнену інформацію про творця, яка не лише привертає увагу читача, але й збагачує його кругозір.

Акцентуємо на образних глютонемах, утворених на основі метафоричного перенесення за подібністю до форми предметів реальної дійсності: *ахіллесова п'ята чоловіка / горішки з долини чорних троянд, торт дамські пальчики, жовторотик, торт мурашник, торт курінь, торт сади Семміраміді, чайна ружа, трояндове серце*. Наприклад, ці назви алюзійно відсилають читача до вже знайомих із повсякденного побуту речей – троянд, мурашника, пальців, птахів і т. ін., збагачують уяву реципієнта, створюють асоціативні образи, ґрунтовані на попередньо набутих знаннях про конкретні предмети. Напр.: *Мурашина орава, що із таким завзяттям тепер атакує Вас, – не що інше, як пікантна приправа і останній акорд до ще одного рукотворного дива – торта мурашник* («Кулінарні фіглі»). До того ж у контексті глютонема увиразнюється додатковим перифрастичним зворотом, який надає назві ще більшої експресивності (пор.: *рукотворне диво – торт мурашник*). Щоправда, семантичне значення таких найменувань складно прочитується, а деякі авторські тлумачення й узагалі сприяють продукуванню нових конотацій: *«Мурашник» – це рух на перехресті велелюдного мегаполіса Вашої безмежної душі, розір'ятої нині між його скупих двозначних слів і щедрих двозначностей Вашого стола* («Кулінарні фіглі»). Пор.: *торт «Мурашник» – «популярна страва пострадянської кухні, відома з 1970-х років як домашня страва»; мурашник – «конусоподібна купа з хвої, сухої трави, землі, шматочків листя і т. ін., що є надземною частиною житла мурашок»* [146]. Назви *торт мурашник, торт курінь, торт сади Семміраміді* здебільшого функціонують у тексті без лапок, написані з малої літери, а відтак, є глютонемами, що втратили свою індивідуальність, демонструють клас однотипних об'єктів. Це дає підстави модифікувати кодифіковане значення.

Для того, аби читач зміг інтерпретувати семантику образної назви, М. Матіос вдається до розширення її значення за рахунок атрибутивів, як-от: *м'ясні ружі, м'ясний жовторотик*, де відносний прикметник безпосередньо вказує на те, що страва належить до «м'ясних». Напр.: *Запікайте поруч із м'ясними жовторотиками* («Кулінарні фіглі»); *Не знаю, як у Вас, але у мене вже тече слинка, коли загадаю, як вони гарно сусідять на святковому столі – м'ясні ружі різних відтінків – з морквою і жовтком* («Кулінарні фіглі»). Такі глутонеми втілюють яскраву колірну характеристику, яка одразу постає в уяві читача, а перенесення за подібністю або за формою сприяють утворенню нових слів та значень. Пор.: *жовторотик* – «страва», *жовторотик* – «із жовтим дзьобом; у якого куточки дзьоба покриті жовтою шкіркою»; *чайна ружа* – «страва», *ружа* – «троянда». Цілком закономірно, що аналізовані назви є індивідуально-авторськими, як і самі наїдки, а відтак, у довідкових джерелах відсутнє їхнє визначення. Натомість те чи те потрактування подано за допомогою коротких (часом і не дуже) рецептів на зразок: *Отже, трояндове серце. Беріть сиру моркву, стружіть гострим ножиком так само тонко, як тонко співає в ці хвилини Ваше розбурхане серце. Змішайте стружку з подрібненою петрушкою, лавровим листком і сіллю і викладайте на м'ясо. Згорніть тугим рулетом. Обв'яжіть міцною ниткою. Сповитий, як немовля, м'ясний рулет кладіть у духовку швом донизу* («Кулінарні фіглі»).

Зовсім принагідно представлені перифрастичні звороти, спродуковані на основі метонімічного перенесення, як-от: «Сотня за пляшку», «Спеціальна вирізка – за п'ятдесят», ковбаса за «рупь двадцять», молоко за «двадцять дві» копійки. Пор.: *Наливався келих вина: «Сотня за пляшку»; подавалася засмажена свинина: «Спеціальна вирізка – за п'ятдесят»; доходила справа до десерту: «Їж – це дуже витончено* («Гастарбайтерки»); *Ковбасу за «рупь двадцять», молоко в скляних пляшках за «двадцять дві», звісно, копійки...* («Якби»). Відповідні назви є емоційно забарвленими, позначають частину від цілого, вказують на дороговизну або дешевизну страви, а тому – мають як

позитивну, так і негативну конотацію. До того ж ілюстровані глютоніми (зокрема *ковбаса за «рупь двадцять»*, *молоко за «двадцять дві» копійки*) репрезентують конкретний історичний період через іменниково-числівникові поширювачі *«рупь двадцять»*, *«двадцять дві» копійки*. Аналізовані фрагменти певним чином актуалізують реалії культури, які складають підґрунтя світогляду представників пострадянської лінгвоспільноти, привертають увагу читача, адже по-різному написані (то в лапках, то без). Це викликає неабияке зацікавлення, оскільки деякі назви (наприклад, *«рупь двадцять»*) являють сталі фразеологічні звороти, використовувані в побутовій розмовній лексиці.

Диференціюємо й образні перифрастичні звороти на зразок *кава з тишею*, *кава з вогником*, *кава «Горіння мого ранку»*, *мікстура щастя*, *узвар місцевого вампіра*. Проілюстровані найменування мають у своєму складі глютоніми (*кава*, *мікстура*, *узвар*), що демонструють належність зворотів до харчового простору. Безпосередньо в контексті такі назви – це відокремлені прикладки, значення яких вирізняється за рахунок того чи того авторського тлумачення: *Заварюєш каву, треш туди трішки кориці, береш книжку, всідаєшся з ногами в крісло, і кілька хвилин тебе немає для світу. Кава з тишею – так називаю цей напій («З корицею»); Кава «Горіння мого ранку» – пересмажена кава з підгорілим молоком («Перламутрове порно»)*. Як результат, стилістично нейтральна лексема *кава* переосмислюється письменницями в певній ситуації, що, своєю чергою, зумовлює виникнення тих чи тих асоціативних рядів в уяві читача. Пор.: *кава* → *ранкова кава* → *нашвидкуруч приготована ранкова кава* → *невдало приготована кава* → *кава, яка згоріла* → *кава «Горіння мого ранку»*; *кава* → *кава в тиші*, *у відлюдненому місці* → *кава з тишею* і т. ін.

Перифрастичний зворот на зразок *мікстура щастя* також можна кваліфікувати як індивідуально-авторське, або okazіональне, словосполучення, значення якого зумовлене контекстуально: *На це я відказав, що мікстуру щастя якраз і винайшов Менделєєв, і ця мікстура*

зветься «*водка*» (*горілка*) («Сарабанда...»). З огляду на семантику структурних компонентів (*мікстура* – «рідинна суміш кількох лікувальних речовин» і *щастя* – «стан цілковитого задоволення життям, відчуття глибокого задоволення») відповідну перифрастичну конструкцію можна декодувати як «напій, що приносить задоволення». Контекст уможливає правильне прочитання й співвіднесення словосполучення зі словом «горілка», тобто *мікстура щастя* – це і є горілка, та рідинна суміш, яку винайшов Менделєєв і яку по-простому називають «водкою», або «горілкою».

На відміну від попередньо аналізованого звороту, який репрезентує здебільшого позитиву оцінку (попри те, що в українських традиціях спостерігаємо неоднозначне ставлення до людей, які вживають хмільні напої), перифрастичне словосполучення *узвар місцевого вампіра* має негативну конотацію за рахунок поширювального компонента *вампір* (пор.: *узвар* – «солодка рідка страва із сушених фруктів і ягід, зварених у воді; компот»; *вампір* – «за народним повір'ям – перевертень, мрець, що нібито виходить ночами з домовини і ссе кров сплячих людей; упир»). Напр.: *Зате тусовка наступного дня гуділа плітками про те, як Тріша Торнберт труїлася, втрачала свідомість, падала на сходах, оббльовувала чийсь капроні і поливала домашнім абсентом (узвар місцевого вампіра) вишиту квітками сукенку якоїсь переляканої, чи не господині... (“Bitches...”)*. Із ілюстрації чітко можна простежити взаємозалежність стилістично нейтральної глютонемі *домашній абсент* і емоційно забарвленого словосполучення *узвар місцевого вампіра*. До того ж у контексті увиразнюється негативне ставлення до відповідних харчових реалій за допомогою використання дієслів із пейоративним відтінком на кшталт *оббльовувати, поливати*.

Лише десь-не-десь глютонічні назви являють собою індивідуально-авторські неологізми, як-от: «*Абрикосівка-матіосівка*», «*матіосівка*». Напр.: *Тому до цієї «Розтіцької картоплі» я таки витягну бутлик 60-градусної «Абрикосівки-матіосівки» (тобто самогончки, виготовленої*

моїм Сергієм із абрикос власного саду). Щоправда, рецепту цієї запашної горілочки не розкрию, бо сама не знаю («Кулінарні фіглі»). Із контексту розуміємо, що «Абрикосівка-матіосівка» – це різновид домашнього самогону, виготовленого кустарним способом. Так, М. Матіос замість загальноновживаної глютонемі *самогонка* продукує образну назву, яка більшою мірою демонструє світосприйняття письменниці, позначає індивідуальні вподобання й харчові реалії певної сім'ї. Окрім того, аналізований okazіоналізм має експресивне навантаження, яке реалізується за допомогою подібних за звучанням слів.

Отже, під час аналізу текстів сучасної української жіночої прози виявлено, що письменниці активно вводять у свою художню оповідь глютонемі-новотвори (індивідуально-авторські лексеми, виражені як однокомпонентними, так і багатоконпонентними назвами іменникового та прикметникового походження). Глютонічний корпус таких найменувань здебільшого представлений перифрастичними словосполученнями та образними назвами, які зазнали переосмислення в результаті конкретної ситуації.

3.2. Функційне навантаження художніх глютонем

Дослідження будь-яких одиниць у межах того чи того художнього тексту обов'язково передбачає з'ясування їхнього функційно-стилістичного навантаження. Це стосується і глютонічних найменувань, які, актуалізуючись у певних контекстах, набувають, як ми вже зазначали, статусу літературних, або художніх. Кожна письменниця, оперуючи тією чи тією глютонемою, використовує її не просто так. А з певною метою, прагне в різний спосіб достукатися до свідомості адресата (читача), донести свої ідеї, емоції, почуття, продемонструвати свою ерудицію, поділитися враженнями і т. ін. Інакше кажучи, здійснює вплив, використовуючи не лише мовні засоби, але й стилістичні прийоми.

Глютонічна картина світу, репрезентована сучасною українською жіночою прозою, має своє призначення, виконує свою роль, демонструє функційно-стилістичне навантаження тих чи тих глютонічних найменувань. Як свідчить дібраний фактичний матеріал, глютонічними виконують такі функції:

- 1) номінативно-експресивну;
- 2) контактовстановлювальну;
- 3) пізнавальну;
- 4) акумулятивно-культуротвірну;
- 5) парольну;
- б) етнічно-колеритну.

Зазначимо, що всі функції не є ізольованими, вони співіснують в одній площині, доповнюють одна одну, а відтак – під час аналізу окремої лексеми чи глютонічного словосполучення мова йде лише про основне функційно-стилістичне навантаження. Саме тому пропонуємо розглянути їх детальніше.

3.2.1. Номінативно-експресивна функція. Суть цієї функції виявляється в можливості глютонічними в короткій формі актуалізувати когнітивні феномени широкого семантичного поля та глибокого культурного коду певної етноспільноти. Її призначення полягає в тому, що глютонічні найменування не лише називають нові або загальновідомі поняття, безпосередньо пов'язані зі сферою глютонії, але й, передаючи спеціальну інформацію, оцінюють її. Відповідні лексеми часто є активізаторами уваги реципієнта, оскільки уможливають концентрацію читача як на загальновідомих, так і маловідомих номемах. Номінація покликана створювати й надавати назви фрагментам об'єктивної дійсності, а експресія являє собою прийом увиразнення через застосування інших художніх засобів (тропів, фігур).

Авторки вдаються передовсім до номінації тих чи тих реалій у текстах, які мають безпосередньо глютонічну тематику, де, головню, подано опис

глютонічного простору. Реалізацію номінативно-експресивної функції можна простежити як у конкретних ситуаціях, зображених письменницями, так і в назвах творів. Акцентуємо: деякі заголовки – це називні односкладні речення, що містять певний глютонічний компонент, як-от: «*Львів. Кава. Любов*», «*Львів. Смаколики. Різдво*», «*Пів'яблука*», «*Інші пів'яблука*» і т. ін. Глютонічними в синтаксичній структурі назв творів функційно різні та виявляють неоднакову вживаність. Натомість такі речення яскраво ілюструють свою стилістичну неповторність: вони оригінальні за своєю формою, за семантичним колоритом, яскраво вирізняються з-поміж інших заголовкових назв, мають особливу увиразненість, оскільки створюють статичні описи. Речення-найменування на кшталт «*Львів. Кава. Любов*», «*Львів. Смаколики. Різдво*» відтворюють накопичувальний ефект (ефект нанизування). Так, письменниці за допомогою глютонічності створюють своєрідні асоціативні ряди, які характеризують харчові реалії того чи того твору (пор.: *Львів – кава, смаколики*).

Не можна залишити поза увагою й односкладні речення, наявні в текстах, у яких авторки демонструють найменування реалій глютонічної дійсності за допомогою слів і словосполучень, здебільшого вжитих у прямому значенні: *пампухи з часничком, вареники, рибні салати з майонезом, горілка, мартіні, ром, коньяк, віскі* і т. ін. Глютонічними-словами так само, як і глютонічними-словосполученнями (синтаксичні словосполучення з поширювальними компонентами) виконують називну функцію, контекстуальне оточення зумовлює їхнє додаткове навантаження, яке додає глютонічності певної експресії за рахунок епітетів. Напр.: *Узвар, горох, тушена капуста, смажені окунці, пісні голубці, червоний борщ із вушками, пампухи з часничком, вареники, грибна підливка...* («Смаколики. Різдво»); *На столі було все наче створене для посту: яйця, рибні салати з майонезом, сир, тушкована та смажена рибка, горілка, мартіні, ром, коньяк, віскі, червоне та біле вино* («Кавовий присмак кориці») і т. ін. Ілюстровані глютонічні найменування у структурі називних речень

вибудовують так звані сурядні (однорідні) ряди (ряд однорідних членів речення). Беззаперечним є те, що такі слова й словосполучення покликані продукувати в уяві читача певні візуальні образи, закодовані в семантиці окремої назви.

Окрім того, глютонемі, наявні в тих чи тих сурядних рядах, виконують функцію називання власне українських й іншокультурних реалій сфери глютонії. Напр.: *Там уперше українські іммігранти спробували традиційну бразильську їжу: **чорну квасолю з рижем, посипану мукою з маніоки або кукурудзи (фарофою)*** («Бранзолія»); *В рюкзаку у нас **вино, місцевий козячий сир, хліб, томати, хамон, кров'яна і біла ковбаса з сільської крамниці, оливи** – непогана мотивація і для голодного дорослого, правда?* (“Baby travel”) Пор.: *хамон – кров'яна ковбаса, кукурудза – фарофа*. Контекстуальна взаємодія різнорідних глютонем-слів і глютонем-словосполучень уможливорює їхнє правильне декодування й уналежнення читачем до певних семантичних мікрогруп, як-от: «страви з м'яса», «страви з круп та борошна» і т. ін.

Подекуди письменниці влучно використовують стилістичні особливості граматичної форми множини глютонем, тим самим надають художньому мовленню загалом і глютонічному коду зокрема значеннєво-стилістичного відтінку узагальненості, множинності: *Стоять по гастрономах такі собі великі ящики, схожі на холодильник, з кількома відсіками для бутербродів з ковбасою, ватрушок та коржиків* («Якби»); *На кухонному столі з'явилися пироги, якісь кренделі, галети, печиво, слоїк з медом* («Смаколики. Різдво»). Пор.: *наїдки, напої, страви* – збірні глютонічні назви, використовувані у множині, що конкретизують певні найменування, пов'язані зі сферою глютонії.

Спеціальну інформацію про фрагменти об'єктивної дійсності передають не тільки глютонемі-слова, але й глютонемі-словосполучення, які умовно можна розподілити на лексичні й синтаксичні (вільні) з поширювальними компонентами словосполучення. Перші сприймаються як

синтаксично неподільні, репрезентують уявлення про глютонічні реалії, усталені мовним узусом, другі – містять той чи той прийом увиразнення, який надає словосполученню певної експресивності. Так, скажімо, лексичні словосполучення на зразок *біле / червоне / рожеве вино, ігристе вино, зелений / червоний борщ, джерельна вода, лавровий лист, білий батон, зелений / чорний чай* і т. ін. називають предмети навколишньої дійсності через конкретизацію глютонічних реалій (пор.: *вино – біле / червоне / рожеве вино, борщ зелений / червоний борщ* і т. ін.), утілюють безпосередньо номінативну функцію. Напр.: *Навіть червоно-жовті трамвайчики навесні дзеленчать енергійніше й веселіше, особливо поблизу базарчиків із першими квітами й ритуальним щавлем: **зелений борщ** офіційно відкриває весняний раціон у кожній львівській господі («Карпатське танго»); Але **біле вино** – це щось унікальне. **Червоне вино** – це дорослість, це елегантність і софістикований (умудрений, якщо хочете) смак («Кухня егоїста»).* Представлені ілюстрації в контексті чітко виражають внутрішню форму номінації, наприклад, лексеми *біле, червоне* вказують на природні ознаки реалії: *біле вино* – натуральне вино світлого кольору, виготовлене із сортів білого винограду (пор.: *червоне вино, зелений борщ*).

На відміну від лексичних, синтаксичні (вільні) словосполучення містять своєрідну додаткову інформацію про характеристики, властивості, спосіб приготування і т. ін. страв і напоїв. Зазвичай такі словосполучення мають поширювальні компоненти-епітети, які надають глютономі відтінок означуваного предмета, роблять її унікальною, допомагають читачеві диференціювати значущу характеристику харчової реалії, а відтак – підкреслюють стилістичну насиченість і важливість глютонічного найменування в тексті. Дібраний фактичний матеріал уможлиблює розрізнення відповідних словосполучень із епітетами-поширювачами, пов'язаними з кольористичними назвами й епітетами-поширювачами, що позначають одоративні відчуття.

Епітети-кольороназви у складі глютонічних словосполучень стилістично насичують ілюстративний матеріал, додають глютонічним реаліям експресивності й емоційності. Глютонічними увиразнюються супровідними конкретизаторами, за допомогою яких найменування обростає різними конотаціями, як-от: *червоно-бура медовуха, жовтувато-червоний напій, білий корж, червона крашанка, ядуче-зелений соус* і т. ін. Напр.: *Солдати ще допивали в хаті сільського старости **червоно-буру «медовуху»**, що мало до сказу їх не довела – вони вже після першої чарки почали якось дивно сміятися, потім стали голосно реготати і несамовито верещати, ніби їм було пороблено («Вересові меди»); Отже, полили **білий корж** хмільним, добре змастили кремом, і відклали на тортівницю («Кулінарні фіглі»); Пофарбуємо яйця в червоний колір, бо саме **червона крашанка** символізує свято Пасхи, – таємниці чарівливих виробів бабуся роз'яснювала тепер уже допитливому правнучкові («Із медом полин»).* Представлені художні засоби дають змогу читачеві детальніше уявити ту чи ту страву або напій, відчутти й побачити авторські інтенції, закодовані в яскравих прийомах зображення окремих глютонем. Такі стилістичні тропи не лише створюють специфічну глютонічну атмосферу у творах, але й влучно характеризують певну харчову реалію, забезпечують відповідний настрій. Зазначимо, що іноді кольористичні епітети у складі синтаксичних словосполучень маніфестують дещо негативну конотацію, яка зумовлює різні реакції реципієнта: *Тому пропоную **ядуче-зелений соус**, який східні лондонці-кокні ллють на свій пиріжок із яловичиною: гріємо масло, змішуємо туди борошно, заливаємо водою, кидаємо нарізану петрушку, сіль, перець і ложку оцту («Кухня егоїста»).* Конкретизатор *ядуче-зелений* (пор.: *зелений – ядуче-зелений*) надає глютонемі *соус* дещо зниженого відтінку, оскільки сприймається реципієнтом як «щось дуже насичене, їдке» (кодифіковане значення лексеми *їдкий* – «який хімічно руйнує, роз'їдає що-небудь»).

Інша підгрупа словосполучень містить епітети-поширювачі, що позначають одоративні відчуття. Своєю чергою, одоративні епітети – це

тропи, які характеризують назви об'єктивної дійсності за смаком, зором, нюхом, запахом, дотиком. Опис смакових властивостей глютоном формує у свідомості читача візуальні картини, які, так би мовити, «оживають» на сторінках творів. Наприклад, поширювачі *щойно спечений, свіжоспечений, свіжий* вказують на нещодавно спечену страву чи продукт, які не втратили своїх попередніх якостей: *За хвилину ми вже сиділи на Назаровому ліжку, з кухлями для квасу, повними шампанського, і заїдали його щойноспеченим пирогом* (“Ad libitum”); *І оті свіжоспечені буханці були для Маргарити найсмачнішою з усіх страв на світі!* («Із медом полин»); *Лише мої чайові заслуговують на те, щоб мені подавали свіжий, щойно випечений круасан* («Кавовий присмак кориці»). Зазвичай такі супровідники надають глютономам оцінного значення зі знаком «плюс», викликають у реципієнта позитивні емоції.

Запахові епітети-атрибутиви *нашистий, ароматний, паруючий* ретранслюють візуально-одоративні інтенції, закодовані в семантичному значенні певних назв. Напр.: *Гордій із великою мискою нашистих і «м'ясистих» дерунів – а дід готувати вмів не просто добре, а часом смачніше, ніж баба Устя, – і простягав її внучкам* («Гордієві жінки»); *А Віталік лише усміхався, підносячи до рота ложку з кашею чи паруючою юшкою* (“Ad libitum”); *Ця ароматна кава означає для мене любов і турботу, і вона набагато ситніша, ніж будь-який повний англійський сніданок* («Кухня егоїста»). Такі прикметникові елементи надають глютономам позитивної конотації, створюють в уяві читача цілісний асоціативний образ, збуджують апетит, дають змогу повною мірою досягнути смакові характеристики страви чи напою. Відповідні епітети допомагають авторкам більш точно донести інформацію про глютонічні реалії, спонукають реципієнта до, так би мовити, віртуального відчуття ароматів. До того ж наведені приклади маніфестують приємні запахи, які привертають увагу читача до глютонічних деталей, зумовлюють певну естетичну насолоду «чТИВОМ».

Щоправда, синтаксичні (вільні) словосполучення набувають у контекстах й інших конотацій, скажімо, зі знаком мінус. Значення глютоном змінюється за рахунок конкертизаторів, які містять той чи той ступінь негативної смакової оцінки. На відміну від попередньо представлених епітетів, прикметникові супровідники на зразок *гіркуватий, кислуватий, терпкуватий, сухий, кислий* і т. ін. не викликають бажання скуштувати певну страву. Напр.: *Та відблиск нічної тілесної насолоди перетягує увагу із сухих паляничок із кислуватим банановим пюре на загадкові очі моєї дружини-красуні («Карпатське танго»); Виноград виявився дивним на смак, терпкуватим та кислим, його перестиглі грона слугували тут, очевидно, за прикрасу («Бора»); Також популярні маленькі помідори черрі, жовті кабачки, які красиво в'ються на стіну, гіркуватий салат ракет, він же рукола, мініатюрний салат крес, готовий уже за тиждень («Кухня егоїста»).* Ілюстрований матеріал засвідчує зміщення семантичних акцентів, глютонома вкупі з одоративними епітетами ретранслює додаткові відтінки, які з'являються під час опису авторками певних ситуацій. Звернімо увагу на крайній контекст: окрім того, що глютонічні словосполучення утворюють сурядні ряди, вони увиразнюють фактаж різнорідними експресивними варіаціями (пор.: *популярні маленькі помідори чері, мініатюрний салат крес*).

Негативне забарвлення отримують і глютонічні словосполучення, що ретранслюють додаткові відомості про невдалі глютонічні процеси (зокрема надмірна обробка, неправильний процес зберігання, приготування і т. ін.), як-от: *переварена січка, прокисла капуста, несолодкий компот, підгорілий млинець, розварена вермішель* і т. ін. Напр.: *Вона почала прибирати зі столу, поглядаючи на годинник, відкинула ногою Димку, зчистила їй в блюдечко шматки підгорілого млиня («Якби»); Та вечеря викликає в нас німе здивування: розварена вермішель щедро полита незрозумілим коричневим варенням («Карпатське танго»).* Як бачимо, відповідний контекст засвідчує те, що страви втрачають свої первинні смакові властивості та стають не

зовсім придатними до споживання. Утім, синтаксичні глутонічні словосполучення уможливають наявність візуально-одоративних епітетів, які дають змогу читачеві під іншим кутом зору подивитися на глутонічні реалії, представлені крізь призму конкретної ситуації.

Водночас фактичний матеріал представлений схожими словосполученнями, поширювальні елементи яких маніфестують інформацію про другосортність продукту чи страви, як-от: *вчорашній / позавчорашній салат, вчорашня товчена картопля*. Напр.: *За столом, заставленим вчорашніми салатами, сиділа вся трійця («Якби»); Розстелили в садку під вишнями велике простирadlo, поставили на нім миски з порізаним салом, малосольними огірками, вчорашньою товченою картоплею, розігрітою на газовій плиті... («Із медом полин»)*. Епітет *вчорашній* демонструє зміну значення первинних номем *салат, товчена картопля*, вказує на їхню, так би мовити, вторинність, несвіжість, тим самим надає негативної оцінки.

Стилістичне забарвлення номем «зі знаком мінус» простежується й за рахунок додавання різних епітетів (зокрема смакових, запахових) на кшталт *смердючий, паскудний, нудотно-приторний, бридкий* і т. ін. Напр.: *Раніше он відтягувалася від дико смердючого ханкезе, що полежав деньок-другий на сонечку («Bitches...»); Я так давно не пила цього паскудного радянського шампанського, треба випити, воно звалює з ніг («Кавовий присмак кориці»); І склянка нудотно-приторної «Варни», звісно, теж («Якби»); Була і заставляла їсти бридкий капусняк – національну болгарську хавку («Bitches...»)*. Із контекстів розуміємо, що негативна конотація словосполучень стає доволі прозорою через побутування тих чи тих емоційно-оцінних конкретизаторів. Пор.: *ханкезе – дико смердюче, радянське шампанське – паскудне, «Варна» – нудотно-приторна, капусняк – бридкий*. Зазначимо, що такі поширювачі передають попередній невдалий досвід персонажів, актуалізують дещо презирливе, а подекуди й іронічне значення.

Десь-не-десь, окрім зазначених епітетів, задля підкреслення найвищого чи найнижчого ступеня ознаки авторки послуговуються оцінними

метафоричними словосполученнями на кшталт *страшенно пересолена й переперчена юшка, злегка похнюплений пучок редиски: Юшка страшенно пересолена й переперчена*, – голосно сказав він («Кав'ярня на розі»); *У холодильнику виявляються огірки, злегка похнюплений пучок редиски й кілька стрілок молоді цибульки; життя, в принципі, є цілком непогана річ («Музей...»)*. Такі метафоричні різновиди за допомогою смислової місткості слів, їх точності та влучності здатні створити образні глютонічні назви.

Аналіз дібраного фактичного матеріалу демонструє співвідношення власне номінативних глютонічних назв і глютоном-слів, глютоном-словосполучень із неоднаковим конотативним навантаженням (як позитивним, так і негативним). Номінативно-експресивна функція відповідних номем реалізується через ті чи ті контексти. Як однослівні глютонами, так і глютонічні словосполучення покликані називати реалії сфери глютонії, передавати спеціальну інформацію, характеризувати харчові реалії, надавати їм оцінку за допомогою певних художніх засобів – епітетів та (рідше) метафор. Додаткові епітети-поширювачі презентують різні ціннісні орієнтири, а відтак – реалізація окресленої функції уможливорює наявність інших, безпосередньо пов'язаних із номінативною-експресивною як ключовою.

3.2.2. Контактвстановлювальна функція. Забезпечує зв'язок, своєрідне спілкування з читачем, яке реалізується за рахунок трьохсторонньої взаємодії на рівні адресант – текст – адресат. Перший прагне подати інформацію так, аби зацікавити читача, аби той не відкинув «чтиво», а сприймаючи текст, домислював, домальовував образи разом із автором. Письменниці встановлюють контакт із реципієнтом і за допомогою глютономем, що являють собою так звані «провідники змістового струму».

Кожна творча особистість, продукуючи текст, хоче бути почута, а тому авторки добирають найадекватніші мовні засоби й способи, за допомогою яких вони можуть достукатися до читачів. У такому разі своєрідним засобом

зادля того, аби ознайомити свого адресата із власною національною та іншомовною культурою, письменниці намагаються знайти не тільки називні засоби для позначення харчових реалій, але й ввести їх в контекст так, щоб вони були правильно декодовані реципієнтом. Так, до уваги беремо не лише саму номему, яка, як уже говорилося попередньо, завжди виконує номінативну функцію, а акцентуємо на її найближчому контекстуальному оточенні, що покликане передовсім налаштувати читача на сприйняття глютоном через набір тих чи тих стилістичних засобів.

Одним із прийомів, уподобаних авторками, є використання вставлених конструкцій, які, як відомо, являють собою додаткові повідомлення до основної інформації. Цілком закономірно, що тексти адресовані різним читачам, із неоднаковим рівнем знань. Через це іноді важко зрозуміти й правильно сприйняти та декодувати певну реалію глютонічного простору, а відтак, задля того, аби контактний зв'язок не розірвався, письменниці доречно апелюють до вставлених конструкцій, які в аналізованих текстах є доволі часто вживаними. Напр.: *Саме там, здається, я спожила найсмачнішу в житті курку з тандура (піч така, в ній і хліб, і м'ясо, і сир печуть), вилізиши на дах у місячну ніч ("Witches...")*; *В оливковій олії (яку завжди купуємо найкращої якості, яку можемо собі дозволити) підсмажуємо кролятину чи курятину, потім нарізану кружальцями ковбасу чорізо (червоняста іспанська ковбаса із приправами; якщо її нема – підсипаємо до страви паприки), потім покришену цибулину і кілька зубців часнику («Кухня егоїста»)*; *Його меню: перепілка в мадері; качача ніжка з каперсами; курячий парментьє (товчена картопля та мелена курятина), десерт із яблучних скибок, рисовий пудинг та торт із семоліни (тип манної крупи) із сушеними абрикосами («Кухня егоїста»)*. Скажімо, наведені ілюстрації засвідчують належність номем до глютонічних реалій, а вставлені конструкції налаштовують читача на правильне розуміння глютоном, сприяють розширенню їхнього семантичного значення за рахунок тих чи тих авторських тлумачень. Окрім того, наявність різнорідних глютонічних

найменувань уможлиблює вибірковість сприйняття реципієнтом, оскільки одні глютонічні найменування є часто вживаними й зрозумілими, а інші – репрезентують іншокультурні реалії, подекуди потребують залучення фонових знань. Саме тому, аби налаштувати читача на краще розуміння тієї чи тієї назви, письменниці зумисне подають короткі (але детальніші) потрактування, виражені авторськими вставними конструкціями.

Іноді авторки вдаються до використання простих речень, ускладнених прикладками. Зазвичай відповідні прикладкові вкраплення пояснюють попередню глютонему, конкретизують її значення, як-от: *Словом, простий рецепт для барабулі, вона ж red mullet* («Кухня егоїста»). *Наприклад, соус-гарум, улюблену страву легіонерів Юлія Цезаря – закупорені амфори з ним підняли на початку двадцятого століття біля села Альбенга на Лігурійському морі* («Ранковий прибиральник»). Так звана реінтерпретація глютонічного найменування транслює другорядні (допоміжні) відомості про назву страви: хоч вони й опосередковані, найімовірніше, розраховані на елітарного читача, проте сприяють залученню раніше набутих історичних знань. Пор.: *соус-гарум* – «рибний соус у давньоримській кухні, який подавали як до солоних, так і солодких страв». У репрезентованих контекстах уточнення прикладкового типу передають певну інформацію, яка сприяє порозумінню між автором та читачем, тобто гарантує встановлення контакту.

Письменниці активно послуговуються питальними реченнями, які містять стилістичні фігури. Зазвичай у структурі таких синтаксичних одиниць трапляються риторичні звертання, що мають умовний характер. Так, наприклад, через акцентуацію на тій чи тій глютонемі авторка прагне залучити реципієнта до сприйняття глютонічних реалій, зацікавити його, стати співавтором, висловити своє погодження чи непогодження з думкою. Напр.: *Господиня кемпінгу була привітною, дозволяла занести паспорти й розплатитися вже завтра, і при цьому в останніх променях сонця у видовбаній у пеньку діжці прохолоджувалося свіже пиво – ну чим не дитячий рай?...* (“Bitches...”); *Що може бути смачнішим за мамині*

рогалики з маком і рожею? («Осиний мед дикий»). Відповідні стилістичні фігури мають на меті керувати увагою читача, спонукають адресата до пригадування свого власного глютонічного досвіду (продукують образи найсмачніших страв, напоїв, які готувала саме його мама, бабуся і т. ін.).

Інший стилістичний прийом, за допомогою якого забезпечується зв'язок, або так зване «віртуальне спілкування» з читачем – це градація, що здебільшого реалізується в еліптичних реченнях (як питальних, так і стверджувальних): *І трохи сиру... з голубою пліснявою... Назву, як ви вже зрозуміли, я забула. – Горгонзола? Баварія блю?...* («Пів'яблука»). Паузи, які досягаються наявністю трикрапок, ком, не лише активізують розумові здібності реципієнта, але й залучають його до співавторства (читач має змогу домислити певні глютонічні образи, домалювати їх). Своєрідний діалог з адресатом сприяє продовженню авторської думки. Для того, щоб зацікавити читача, Г. Вдовиченко вдається до коротких запитань-натяків, які схожі на невелику інтерактивну гру, у якій реципієнт несвідомо є гравцем. Цілком закономірно, що адресат може знати відповіді (або ні) на авторські запитання, у яких, головню, наголошено на іншокультурних глютонічних назвах.

Подекуди такі запитання не потребують відповідей, вони являють собою очевидний факт. Напр.: *Ваш чоловік любить обідати з чарочкою горілки з перцем і любить закусити чимось гострим? На здоров'я! Ось йому й салатик – квашені огірки (рецепт у наступному розділі), порізані кружальцями, перемішані зі свіжою цибулею і запашною (бажано, домашньою) олією* («Кулінарні фіглі»). Так, М. Матіос, звертаючись до читача, ніби одразу передбачає його схвальну відповідь, ґрунтовану на власному досвіді. Водночас письменниця подає рекомендації стосовно певних глютонічних уподобань, якими реципієнт може скористатися в тій чи тій ситуації. А отже, тристороння взаємодія на рівні адресант – текст – адресат унеможливорює відкладання «чтива», оскільки встановлення контакту

відбувається за допомогою різних стилістичних прийомів, що продукують неабиякий інтерес.

Окрім того, авторки за рахунок запитань, адресованих саме реципієнту, актуалізують своєрідні спогади, які виникають в уяві під час інтерпретації глютонемі. Напр.: *Пам'ятаєте вино «Левада»? Змішайте його в уяві із «Хроном (Гроном) Закарпаття», додайте цукру, збризніть коктейлем «Плодово-ягідним», і оце вийде “Blue Nun”, або ж «Голуба Монашка» («Кухня егоїста»).* Таким способом С. Пиркало прагне відтворити в уяві читача різномірні асоціації, пов'язані з глютонічним найменуванням *вино «Левада»*, аби він на основі подібності та схожості віртуально відчув смакові властивості напою *“Blue Nun”,* або ж *«Голуба Монашка»*. Відтак, констатуємо, що відповідні назви повно реалізують контактовстановлювальну функцію, адже реципієнт домальовує не тільки образи, але й «перебирає» окремі смаки у своїй уяві. Зазвичай такий процес потребує активізації фонових знань, залучення попереднього досвіду задля повного розуміння специфіки напої та значення глютонемі.

Глютонічні найменування за рахунок письменницьких інтенцій можуть передавати інформацію, яка сприяє налагодженню взаєморозуміння між автором та читачем. Часто глютонічні номени ретранслюють складні й маловідомі аспекти сфери глютонії в доступній формі, через наявність тих чи тих гіперпокликань у межах аналізованих творів. Напр.: *Коли в мене лишається кілька годин світлового дня, я, не роздумуючи, валю на базар, нажершись щедро порційованого гострого **паданг-їдла**^[65] й відригуючи драконячим духом (“Bitches...”)*. Як свідчить проілюстрований контекст, прозовий доробок І. Карпи (і не тільки) містить гіперпокликання, наявні вгорі кожного незнайомого слова (зокрема й іншомовних глютонем), за рахунок яких і відбувається інтерактивна взаємодія з читачем – здебільшого реципієнт хоче натиснути на нього, щоб збагатити свій словниковий запас. Така подача інформації сприймається загалом позитивно, бо адресату не потрібно здійснювати додаткову пошукову роботу (достатньо лише клікнути

на покликання, аби отримати довідкові відомості, оприлюднені письменницею, про те чи те глютонічне найменування). Так, *паданг-їдло*, за авторським тлумаченням, – «традиція приготування та вживання їжі на північній Суматрі; усі страви виставляються у скляній вітрині на окремих тарілках, ти вибираєш, чого тобі покласти і що поставити на стіл, а потім сумарно розплачуєшся; із найпоширеніших складових падангу – водяний шпинат, яйця в кокосово-лимонному карі-соусі, яловичина ранчана (смачна шо капец, а складників не пригадаю)».

Установлення контакту з читачем на стилістичному рівні відбувається й за допомогою коротких (а подекуди й розлогих) рецептів, що мають на меті не тільки зацікавити, але й залучити до своєї читацької аудиторії господинь, кухарів і просто людей, які люблять готувати та ін. Пор.: *Гострий курячий суп: 2-3 цибулини, 3 зубки часнику, шматок кореня імбиру, 1 ст. ложка горіхів, 1 ч. ложка меленого насіння коріандру, 1 ч. ложка пасти чилі, 500 г курячого м'яса, 6 склянок води, 1 ч. ложка солі, 1,2 ч. л. меленого білого перцю, 2 склянки рисової локшини, 2 склянки квасолі (що проросла або замоченої), олія для смаження, 2 варених яйця, смажена цибуля-шалот для гарніру («Мандрівки...).* Така форма подачі інформації, уподобана авторками, спонукає до приготування страв, про які йде мова в текстах. Короткі називні речення компактно вміщують відомості про необхідні інгредієнти для приготування, а от сам процес куховаріння описано розлого, що уможливорює розуміння всіх тонкощів глютонії. Так, скажімо, в адресата є чудова нагода ознайомитися з унікальними, нетривіальними рецептами, які іноді й не знайдеш у звичайних кулінарних книгах.

Отже, глютонічні назви реалізують номінативно-експресивну функцію загалом і контактовстановлювальну функцію зокрема для того, аби зацікавити читача. Остання покликана демонструвати не лише суб'єктивні, але й об'єктивні відомості про авторські наміри стосовно обрання стратегій репрезентації глютонії в текстах сучасної прози. Своєю чергою, реципієнт за допомогою різних стилістичних прийомів та способів активізації уваги

почерпує інформацію про те чи те найменування, стає співучасником художнього простору, оскільки домислює, домальовує глютонічні образи, прагне дізнатися більше інформації за рахунок продовження читання тексту. Кооперація адресанта з адресатом – це своєрідна гра, яка спонукає до роздумів, до інтерактивної взаємодії на текстовому й пізнавальному рівнях. Саме тому дотичною до попередньо окресленої функції є пізнавальна.

3.2.3. Пізнавальна функція. Суть пізнавальної функції полягає в розширенні лексикону читача за допомогою осягнення семантики глютонічних найменувань. Увесь письменницький доробок сприяє тому, що реципієнт має змогу поповнити свій запас лексики не тільки номемами, які сьогодні увійшли в культурний обіг українськомовної спільноти, не тільки застарілими словами (історизмами й архаїзмами), але й іншомовними назвами, які репрезентують іншокультурні реалії. Цілком закономірно, що оновленню і збагаченню словникового складу будь-якої національної мови сприяють запозичення, а відтак, пізнавальна функція мови стимулює їх входження як до глютонічного корпусу загалом, так і до загальної мовної системи зокрема.

Як відомо, глютонічні назви відображають у свідомості адресата явища реальної дійсності, сутність яких розкривається безпосередньо в ілюстративному матеріалі. Контексти допомагають реципієнту осягнути реалії глютонії, одержати істинне уявлення про певні страви й напої. Зазначимо: відповідна функція реалізується у творах доволі часто, адже дібраний фактаж засвідчує значну частину іншомовних глютонем, що транслюють ті чи ті культурні домінанти та потребують ґрунтовних коментарів. Щоправда, тексти перенасичені й загальноновживаними глютонемами-наїдками і глютонемами-напоями, які читач легко впізнає, згадує їхні смакові властивості, колірні ознаки, розмір і т. ін. Напр.: *Тому Люся давно споживала улюблені страви, як то цукерки, печиво, торти та тістечка, лише напівлегально, тасмно* («Заплакана Європа»); *Потім стала*

вносити з дому *слоїки з квашениною, картоплю, сало, що його він із молодшою сестрою по дециці брали засмажувати супи-борщі...* («Із медом полин»). Як засвідчують наведені контексти, за рахунок однотипних сурядних рядів адресат чітко диференціює назви на основі свого досвіду. Так, скажімо, *цукерки, печиво, торти, тістечка* – це солодкі страви, десерти, а *слоїки з квашениною, картопля, сало, супи-борщі* – солоні продукти, різні за своєю консистенцією й призначенням (пор.: *супи-борщі* – рідина, гаряча страва, *сало, слоїки з квашениною* – додаткова їжа до основного прийому, так звана «перекуска» і т. ін.). Проілюстровані глютонемі хоч і не поглиблюють раніше набуті знання про сферу глютонії, але допомагають одержати істинні уявлення про певні страви.

Іноді читач упізнає загальновідомі назви на позначення харчової продукції, яка вже не є актуальною, а тому авторки за рахунок вставлених конструкцій подають оновлену інформацію, тим самим і розширюють його кругозір: *Ми купували шоколадно-горіхові цукерки «Метеорит» (тепер вони називаються «Сузір'я» і вже далеко не такі смачні, як колись), вибирали на базарі великий, лискучий, вугільно-фіолетовий чорнослив («Гамдевін»)*. Подекуди найменування є відомими, впізнаваними, але в контексті побутує під іншим значенням. Для того, щоб правильно зрозуміти глютонему, подано відповідні коментарі: *Галка миттєво долучилася до процесу – чаклувала над «вітамінною гіркою»: викладала віялом на велику тацю порізані помідори, болгарський перець трьох кольорів, огірки, зеленину («Пів'яблука»)*. Так, скажімо, у побуті глютонічна назва «Вітамінна гірка» функціонує як найменування торта із фруктів, виготовленого у вигляді конуса, а у творі ця номема має значення «овочі, викладені на тарілку у формі віяла». Відтак, адресат почерпує нові знання про раніше відомі реалії харчової дійсності.

Натомість іншомовні глютонічні назви розширюють уявлення реципієнта про іншокультурне середовище. Зазвичай це яскраво видно із фрагментів, що містять певні додаткові розлогі коментарі або слова-маркери.

Напр.: ...Його називають «тринадцятим цілющим джерелом» Чехії. Натяк зрозуміли? Звісно – «**Бехеровка**»! Але не лише тому, що вона смачна і загадкова: таємницю її рецептури чехи зберігають як стратегічну. На заводі з виготовлення цього напою пропорції приготування знає лише одна людина. У напій додають двадцять трав, але привозять їх на виробництво більше ніж п'ятдесят, щоб «заплутати сліди»... («Мандрівки...»). У такому разі читач пізнає інформацію про секрети й особливості приготування напою, складники, а також розширює свої знання про його лікувальні властивості. Наприклад, образна назва «тринадцяте цілюще джерело» Чехії зосереджує увагу адресата на тому, що цей напій сприймається представниками чеської лінгвостільності як цілющий.

Авторки доволі активно послуговуються глютонемами, які репрезентують нові, невідомі, знання про сферу глютонії. Без будь-яких довідкових матеріалів такі глютонічні назви є невпізнаними для реципієнта. Однак місія письменниць полягає в тому, щоб читач отримав цю нову інформацію, зрозумів її, усвідомив, збагатив своє мовне чуття та смак. А відтак, за допомогою різних стилістичних прийомів (зокрема еліптичних називних речень, вставлених конструкцій, відокремлених означень і т. ін.) у текстах подано відомості про глютоніми. Напр.: *Тепер у них зовсім не було чого їсти, і рятувала їх із сином коза Берка, яка давала трохи молока, щоб розбавити чир.* (старовинна страва української кухні. Її готують з кукурудзяного борошна, звареного в підсоленому молоці. Подають до столу гарячою. Досить популярна на Прикарпатті, Поділлі та Галичині) («Осиний мед дикий»); Значення як глютоном Це було «**Кларет**». **Французьке вино** («Пів'яблука»); На саморобні вудки досить активно чіплялася чимала **суомська риба**, найголовніша страва у раціоні біженців («Заплакана Європа»). Звернімо увагу на перший контекст: номема *чир* уможливило осягнення глютонічних реалій українськомовного етносу, І. Савка наголошує на тому, що це не просто страва, а старовинна страва української кухні, подає

інформацію про особливості її приготування, споживання, акцентує на територіальному поширенні.

Десь-не-десь читач може впізнати слова, які відображають у його свідомості реалії сфери глютонії, за допомогою допоміжних супровідних слів, що вказують на належність лексеми до глютонічної дійсності. Наприклад, це дієслова *готувати, пекти*: *Потім Айдер навіть листа близнючкам написав, мовляв, у нас усе добре, мама нарешті п'є «справжню» каву, готує «наш» плов, сари-бурму^[35] з бараниною, пече найсмачніше у світі кураб'є^[36] з пудрою, а ще по вихідних забирається на «свою неземну» Ак-Каю (Білу Скелю) й каже, що найбільше чекає травня, коли балка за горою встелиться дикими червоними півоніями... («Гордієві жінки»)*. Такий контекст якнайкраще дає змогу адресату продемонструвати своє так зване «мовно-глютонічне чуття» під час декодування глютоном. Одразу стає зрозумілим, що *сари-бурма* – це страва з м'яса, *кураб'є з пудрою* – щось солодке, тобто десерт. Перелічувальна інтонація та наявність глютонічних найменувань, які на синтаксичному рівні виражені однорідними додатками, маніфестують розширення так званого глютонічного ряду, допомагають вирізнити іншокультурні назви з-поміж інших. Дефіцит інформації про ту чи ту назву активізує пізнавальні здібності читача, змушує його звернутися до авторських приміток у кінці тексту. Відтак, лексикон реципієнта збагачується новою, раніше невідомою, семантикою, як-от: *сари-бурма* – «святкова страва кримськотатарської кухні, рулет із картоплею або м'ясом», *кураб'є* – «десерт кримськотатарської кухні, солодке печиво, посипане пудрою».

Глютонічні найменування доповнюють (увиразнюють) уявлення читача не лише про іншокультурні й власне українські реалії глютонічної сфери, але й поглиблюють знання про регіональні харчові практики за рахунок діалектних слів, як-от: *Спогади про те, як мій тато Василь руками ловив стругИ в червону крапочку (форель) під камінням у Товарницькому потоці такі, що їх не затьмарили ні картини зі стін Ермітажу, ні собор святої Софії у Константинополі, ні руїни афінського Акрополя, ні навіть*

Гетсиманський сад («Кулінарні фіглі»); *І нарешті барабуля чи барабуня* («Кухня егоїста»). Такі контексти переконливо демонструють: іноді авторки вдаються до взаємозаміни діалектизмів через використання вставлених уточнювальних слів або однорідних членів речення, аби збагатити адресата новими знаннями про глютонію, виховати в нього мовне чуття й мовний смак (за допомогою акценту на правильну вимову або ж – на подвійну варіацію побутування номема).

Отже, пізнавальна функція покликана відобразити у свідомості адресата явища глютонічної дійсності, їхню сутність. Наявність у текстах як іншокультурних, так і власне українських глютоном зумовлює трансляцію істинного уявлення про певні страви й напої, уможлиблює поглиблення знань реципієнта за рахунок нових слів, лексем, які розширили своє значення або навпаки втратили свою первинну семантику. Такі лексеми, введені письменницями у спеціальні контексти, повною мірою реалізують свої пізнавальні можливості. Авторки використовують різні стилістичні прийоми подання цікавої інформації для того, аби збагатити, наситити розум читача, виховати в нього мовний смак і мовне чуття.

3.2.4. Акумулятивно-культуротвірна функція. Суть акумулятивно-культуротвірної функції художніх глютоном полягає в тому, що, отримавши певну літературну кодифікацію, вони стають акумуляторами відповідного суспільного досвіду, який можна передати наступним поколінням. До того ж кожна глютонома є результатом етнічної і міжетнічної практичної діяльності, творчих пошуків й індивідуально-авторського опрацювання, демонструє соціальні орієнтири людства загалом і того чи того народу зокрема. Глютонічні найменування (як давні, так і нові) зберігали, зберігають і зберігатимуть інформацію про ті чи ті історичні епохи, народи, нації, країни.

Письменниці зібрали, «zareєстрували» глютонічний матеріал у межах художніх текстів, долучилися до розвитку культурного рівня, виконують так звану просвітницьку місію, займаються, так би мовити, інформальною

освітою реципієнтів. Глютоніями за рахунок акумулятивно-культуротвірної функції маніфестують унікальні смислові значення, високий культуротвірний потенціал, уявлення людини про навколишній світ. Окрім того, через глютонічні найменування як сакральні знаки тієї чи тієї етноспільноти реалізується міжкультурна діалогічність, яка засвідчує сучасний рівень розвитку глютонічної сфери.

За допомогою окремих глютонем можна визначити матеріальні й духовні цінності нації, які усталилися протягом багатьох століть. Авторки акцентують на взаємозбагаченні глютонічних практик крізь призму ретроспекції, подають інформацію культурного змісту про певну назву, як-от: *Отже, маїна. Так називається старовинна, як самі 600-літні Чернівці, єврейська весільна страва, яка дотепер залишається родзинкою буковинської кухні («Кулінарні фіглі»)*. У фрагменті наголошено на подвійних культурних стандартах – це чітко простежується на прикладі глютонем *маїна*, яка позначає глютонічні реалії українського та єврейського етносів. Доволі поширеною реалізацією крос-культурних зв'язків є те, що одна й та сама номема може функціонувати в різних лінгвокультурних вимірах, але при цьому набувати нового призначення. Пор.: *маїна* – єврейська весільна страва або ж елемент національної буковинської кухні. Безперечно, такі якісні зміни зумовлені довготривалими історичними процесами, що сприяли накладанню однієї культури на іншу.

Деякі глютоніями настільки заповнили українськомовний простір, що їх можна почути будь-де, проте, якщо запитати реципієнтів про країну-першоджерело тієї чи тієї лексеми, цілком очевидно, що не всі відповіді будуть правильними, бо здебільшого такі слова позначають іншопольські реалії, запозичені через посередництво кількох мов. Часто на цьому тлі виникають і культурні суперечки: наприклад, ліванці та ізраїльтяни досі сперечаються, чия країна започаткувала авторство *хумусу* (у царині кулінарного блогерства навіть наявний термін «хумусна війна»), або ж росіяни сперечаються з фінами за культурну спадщину *пельменів* і т. ін. Про

це свідчить і фактичний матеріал, який має на меті, так би мовити, «просвітити» читача, розкрити додаткові знання про націю та країну, де ця страва є національною: *Чому вирішили снідати в Палестині? Марк, як знавець кухні, запевнив, що хоча **традиційний хумус** вважається суго єврейською стравою, але найсмачніше його готують саме в палестинських кав'ярнях. А той, хто, перебуваючи на цій землі, не куштував **справжнього хумусу**, може вважати, що ніде не був і нічого не бачив. До речі, **хумус** – традиційна їжа ізраїльської кухні. Це така собі паста з бобових («Мандрівки...»).* У контексті лексема **хумус** ретранслює культуру палестинців і євреїв, увиразнюється прикметниковими поширювачами *традиційний, справжній*, що вказує на винятковість та оригінальність наїдків.

Стрімкі процеси глобалізації не завжди мають на меті уніфікувати певне явище: наявний й інший аспект, який є позитивним моментом із позиції виокремлення одного лінгвокультурного середовища із-поміж іншого. Реалії сучасної міжкультурної комунікації демонструють те, як глютонічні найменування функціонують у мовленні різних народів та етнічних спільнот. Доволі яскраво така особливість представлена в тих текстових ситуаціях, де авторки долучають читача до примноження його культурного й інтелектуального рівня через паралельне називання, як-от: *яловичий відвар, курячий бульйон, «єврейський пеніцилін».* Напр.: *Саме яловичим відваром у багатьох країнах годують тих, хто одужує. У нас це курячий бульйон. В Америці його називають «єврейський пеніцилін» – бо східноєвропейські євреї привезли із собою звичай годувати недужих курячим супчиком («Кухня егоїста»).* Такі глютоніми засвідчують рівень розвитку суспільства загалом, рівень розвитку окремих націй зокрема. Різниця в послуговуванні окресленими номемами залежить від територіальних та етнічних показників (американці, англійці, італійці, українці і т. ін. по-різному називають одну і ту саму страву). До того ж аналізований фактичний

матеріал насичений і культурними відомостями про походження глютонами «єврейський пеніцилін».

Акумулятивно-культуротвірна функція демонструє своєрідний діалог і за рахунок власне українських глютонічних найменувань, які визнані не лише в Україні, але й далеко за її межами: *Це щось на кшталт того, як українські вареники (пирого) нещодавно були визнані в Канаді національною стравою («Бранзолія»)*. Відповідна додаткова інформація про глютоному українські вареники (пирого) покликана показати реципієнту, що українська культура загалом і її глютонічний код зокрема не меншовартісні, що про них знають не лише в Україні, а це, своєю чергою, говорить про пізнаваність лексеми на міжнародній арені. Окрім того, ілюстрація промовисто заявляє про статусність, престижність назви, її глибоке укорінення в культурі інших народностей.

Зовсім принагідно за допомогою стилістичного прийому зіставлення глютоном авторки наголошують і на етнокультурних особливостях певних глютонічних реалій українців у порівнянні з іншими народами: *Усі слов'яни – варвари, вони солять і сушать рибу та м'ясо, а тоді, як китайці жуки, їдять це все. І росіяни, і поляки, й українці їдять солону рибу («З корицею»); Але якщо в Азії навіть протухла риба годиться для соусу й споживання, то грубий і простий Захід до таких гурманських збочень не доріс, тож рибне правило трьох днів було негласним для гостьового етикету («Гаємниця...»)*. Скажімо, крізь призму глютонічних назв у репрезентованому фрагменті акцентовано на відмінностях підготовки і споживання продуктів, що говорить про неоднозначність культурної бази та ментальності, а отже, письменниці за рахунок глютоном характеризують народи (зокрема порівнюють глютонічні уподобання слов'ян та азіатів), їхні духовні та матеріальні цінності.

Цікавою і дещо відмінною від інших є просвітницька місія М. Гримич, яка, долучаючись до розвитку культурного рівня читача, популяризує через опис тих чи тих глютонічних найменувань так звану інформальну освіту,

грунтовану на поглибленні знань про глютонічну сферу двох країн – Бразилії та України, як-от: *Традиційний українсько-бразильський сільський сніданок, який навіть не піддається обговоренню, – кава й хліб* («Бранзолія»); *Відомі також українсько-бразильські страви із маніоки – балабушки, вареники з маніоки, варена або підсмажена маніока тощо* («Бранзолія»). Звернімо увагу на крайній контекст: українсько-бразильській колорит представлено за допомогою назв, об'єднаних родо-видовим поняттям *страви із маніоки*. Упадає в око те, що *маніока* – це іншокультурна номема, яка позначає бразильській глютонічний лінгвокод. Попри непрозорість семантики читач це розуміє, а тому легко декодує інші глютоніми (*балабушки, вареники з маніоки, варена / підсмажена маніока*), які, на перший погляд, демонструють поєднання непоєднаних продуктів загалом і лінгвокультурних реалій зокрема. Лексема *маніока* має подвійне називання, що залежить від регіональної специфіки. Таку тенденцію можна простежити в ілюстраціях, де спочатку письменниця подає інтерпретацію семантичного значення номени: *Третє місце в моєму рейтингу бразильських смаків займає маніока. Дивовижний продукт: за смаком (і способом приготування) нагадує картоплю, на вигляд плід нагадує видовжений кокосовий горіх, а сама рослина (тобто зелена її частина), коли виростає, – дуже подібна на коноплю* («Бранзолія»). Згодом натрапляємо на коментарі лінгвістичного характеру, які засвідчують особливості вимови відповідної назви: *Маніока (або по-місцевому мандіока) – надзвичайно цікавий продукт з точки зору дослідника українсько-бразильської регіональної субкультури. Українці в Бразилії вимовляють це слово як манджюха (маньджьюха)* («Бранзолія»). Попередньо зібравши й осмисливши глютонічний матеріал, М. Гримич прагне передати читачеві узагальнені відомості про глютонічну назву *маніока*, збагатити його інтелектуальний рівень новими лексемами. Окрім того, аналізовані фрагменти повною мірою відтворюють місцевий бразильський колорит, уможлиблюють думку про те, що лінгвокультурні

параметри сучасної української жіночої прози засвідчують високий рівень розвитку глютонічної сфери, властивий сучасній епосі.

Уведення будь-якого глютонічного найменування в певний контекст активізує й, так би мовити, закодовані відомості, що дають змогу реципієнту почерпнути інформацію про досвід попередників. Із цієї позиції цікавими є авторські ностальгічні згадки про глютонічні назви, які актуалізують позитивний чи негативний культурно-історичний досвід, пов'язаний із минулим (зокрема мова йде про період СРСР та здобуття Україною незалежності): *У 1991 році з гастрономів позникали вже навіть піраміди з дальньєвосточної морської капусти та плиток «Чайка» – не говорячи вже про те, що на ту капусту не вистачало купонів («Кухня егоїста»); Мама нашвидку загортала мені в безкоштовну рекламну газету – ціла шпальта «Ріо» – бутерброд із чорного хліба та «Любительської» ковбаси, де більше було сала, ніж м'яса (“Ad libitum”); Дивилася в ілюмінатор, тримала в руках темну «Московську» ковбасу, яку мама діставала по великому благу в гостродефіцитний купонно-талонний час («Заплакана Європа»); Дорогою в чергах скупляємо небачені для села гостинці – ковбасу з гарною назвою «Лікарська», хліб і шоколадні цукерки («Карпатське танго»)).* Такі назви не лише створюють колорит минулого, але й характеризують певну історичну епоху через глютонічні образи, які умовно відсилають читача в ті часи, спонукають до згадування смаків, адже сьогодні деякі глютоніми, як і, власне, продукти, вже не є актуальними.

У текстах за допомогою глютонем-наїджів та глютонем-напоїв реципієнт може почерпнути інформацію культурно-історичного характеру, яка окреслює домінантні характеристики тогочасного суспільства, акумулює досвід не тільки певної епохи й певної групи людей: *Кожне покоління киян мало свої традиції чаювання: студенти їздили в ірпінські ліси по квіти буквиці, щоб потім мати смачний напій; біднота пила навари із сухої малини чи вишні; чай куштувала знать спершу як десерт до фруктів, винограду, яблук, дині, кавунів; потім, коли цей напій став більш популярним*

і менш екзотичним, його подавали із сухарями та лимоном; пізніше – з гарячими вафлями (“Ad libitum”). Ілюстрований матеріал маніфестує традиції окремої спільноти, соціальну сепарацію, зумовлену різним матеріальним станом. Наприклад, назва *навар із сухої малини / вишні* має конкретне призначення «для бідноти», а *чай* – «для знаті». Такі найменування демонструють соціокультурні цінності, дають читачеві поживу для роздумів, уможливають диференціацію додаткових підтекстів, ґрунтованих на контекстуальних ремарках.

Окрім того, деякі глютоніми містять своєрідний культурний підтекст, пов'язаний із духовним надбанням певної нації. Здебільшого такі номіни передаються з покоління до покоління, формують стереотипне уявлення, ґрунтоване на усталеному ставленні до подій (зокрема того чи того святкування). Напр.: *І нехай у нашому житті не існувало спільного будинку, великого лагідного собаки, друзів, сім'ї, побуту, походів по магазинах перед Різдом і індички на той самий День подяки, ми таки були разом завжди («Київ–New York»); Тазик **паельї** такий же незамінний на валенсіанських фестивалях, політичних мітингах та святах, як тазик **Олів'є** на український «Новигод» («Кухня егоїста»).* Глютонічні назви через увиразнення контексту додатковими відомостями втілюють свою знаковість – репрезентують традиції окремих країн (Америци, Іспанії, України і т. ін.), генерують харчовий код, властивий сучасній епосі, що був закорінений у свідомості окремої лінгвокультурної спільноти крізь проміжок часу. Загальновідомо, що американці і британці запікають індичку на День подяки, а український Новий рік не обходиться без салату «Олів'є» і т. ін.

Акумулятивно-культуротвірна функція в аналізованих текстах, хоч і супровідна, але є важливим складником глютонії, бо реалізує низку додаткових значень, передає інформацію про неоціненний досвід поколінь, сприяє її накопиченню, поширенню й примноженню. Глютоніми характеризують матеріальні й духовні цінності суспільства, а письменниці, які є представницями цього суспільства, опрацювали, зібрали глютонічний

матеріал, аби, так би мовити, показати його читачеві, оприлюднити на загал, продемонструвати рівень розвитку глютонії крізь призму минулого й сьогодення. Щоправда, окреслений підхід не є вичерпним, тісно переплітається з парольною функцією, яку пропонуємо розглянути детальніше.

3.2.5. Парольна функція. Суть парольної функції художніх глютономем полягає в тому, що вони уможливають ідентифікацію «свій» / «чужий». Деякі глютонами сприймаються як «таємні» слова чи словосполучення, які письменниці використовують для впізнання «своїх». Такі глютонічні найменування є своєрідними секретними символами, у значенні яких закодована певна відома або маловідома інформація. Напр.: *Великодній стіл блищав від столового срібла й відповідав усім численним критеріям обідів для вищої шляхти: ковбаски, кров'янки, зельци; фаршировані шупаки й смажені в сметані корони; молочні поросята, запечені в печі на вишневих дровах; бігос, журек із білою ковбаскою; кекси, завиванці, тістечка й високі паски – асортимент тішив і очі, і вибагливі магнатські животи («Таємниця...»)*. Відповідний контекст за допомогою різнорідних глютономем, що на синтаксичному рівні утворюють сурядні ряди, демонструє реалізацію парольної функції. Так, скажімо, реципієнт чітко може диференціювати знайомі для нього слова й ті, які, так би мовити, знаходяться «під паролем», потребують залучення довідкових знань для розкодування значення.

Зазвичай глютонами, наявні в аналізованих творах, зорієнтовані на елітарного читача, який володіє певним знаннями, має той чи той глютонічний досвід. Однак часто середньостатистичному реципієнтові не вистачає цих знань, умінь і навичок, аби сприйняти окремі лінгвістичні фрагменти глютонічної дійсності. Саме тому авторки за рахунок репрезентації глютонічних найменувань вирізняють «свого» читача з-поміж «чужого». Пор.: *Бананів сьогодні досить і в пудингу, і в булочках, є й обсмажені до хрусту тостонес («Карпатське танго»); Деколи бувають*

періоди, що плюються часником чи відмовляються їсти яку-небудь **топінаду з оливок**, кедрових горіхів і каперсів, яку я готувала для них нереально довго – хвилин сорок замість звичних двадцяти (“Baby travel”); Вічний **шевр, камамбер, бльо-де-брес** красиво займають позиції на скелястих виступах *coûte sauvage* (“Baby travel”). Проілюстровані слова і словосполучення здебільшого викликають комунікативну фрустрацію, унеможливають правильну інтерпретацію, а відтак, «не пускають» читача далі без знання так званої «секретної інформації, пароля». Як бачимо, відповідні відомості закодовані, їхня відсутність у контексті зумовлює віднайдення інших шляхів для розуміння значення слова. Лише поодинокі іменникові й дієслівні супровідні глутонічні конкретизатори на зразок *хруст*, *їсти* дають змогу збагнути, що лексеми належать до назв страв. Пор.: ісп. *tostones* – *тостонес* (двічі обсмажені скибки банану, що нагадують чіпси), фр. *la tapenade* – *топінада* (густий соус прованської кухні з оливок). Перша глутонема – це секретний символ іспанської лінгвокультури, усі інші – французької.

Фактичний матеріал репрезентує значну кількість «закодованих» глутонічних найменувань, які письменниці не пояснюють безпосередньо, а відтак – «таємна інформація» не лежить на поверхні: *Обід (радість Х’ялмара – ема датсе^[57]? Національна страва!! Гостріше не придумаєш!!!) і печаль Марли (де моє м’ясо тепер?...) + місцеве пиво, в принципі, дали непоганий результат* («Фройд би плакав»). В ілюстрованому фрагменті називне окличне речення промовисто зауважує, що *ема датсе* – це національна страва, однак відсутні коментарі-конкретизатори. Авторське гіперпосилання розширює знання через подане тлумачення: *ема датсе* – це чилі з сиром. У деяких контекстах письменниці свідомо подають тлумачення іншокультурних глутонем, «знімають усі паролі» для того, аби дати змогу читачеві інтерпретувати секретну послідовність символів. Напр.: *Вона підводить очі, окидає всіх поглядом, відкладає свою панде-чата – булочку з бананами – і зніяковіло прокашлюється* («Карпатське танго»); *Орчата – німецький алкогольний напій із рису – сьогодні замість новорічного*

шампанського («Карпатське танго»); При цьому філантропи розмістили їх у зоні терас кав'ярень і барів, так, аби і змучена мама, спустивши дитяtko з поводка, могла собі випити якоїсь **клари** (пивний коктейль) чи зимного білого вина (“Baby travel”). Значення окреслених назв розкривається безпосередньо в текстових фрагментах через довідкову інформацію, подану за допомогою вставлених конструкцій, яку авторки демонструють задля уникнення неправильного зчитування лінгвокультурних кодів.

Так зване «розкодування» глютонічних назв можливе й за рахунок слів-підказок, які прямо чи опосередковано вказують на носія тієї чи тієї соціальної групи. Напр.: *І, як максимум, закріпив стереотипне уявлення про турків як про гостинний нарід. Хоч вони і в полон нас брали, і в гареми оптом здавали, а все ж їм уже за їхню **пахлаву** півісторії пробачити можна. І ще півісторії за **фалафелі** («Перламутрове порно»); До кави у кафе в Галаті подають квадратик **рахат-лукуму** («Новий рік у Стамбулі»); Походячи з Полтави, я є стійким фанатом **галушок** і сепаратистом: я вважаю, що Полтава має від'єднатися від України, зробити галушку гербом, а суржик – державною мовою («Кухня егоїста»).* Так, декодувати належність глютонічних найменувань, властивих певній етноспільноті, вдається через оніми *Полтава, Україна, Галат*, які чітко демонструють витоки глютоном, їхню популяризацію та поширення в цій місцевості, або через відонімну лексему *турки*, що позначає національність. В іншому контексті письменниця подає рецепт певної страви й одразу інформує читача про те, що відповідна номема є репрезентантом єврейської лінгвоспільноти, а прикметниковий поширювач *картопляний* промовисто натякає на очевидні речі: страва готується з картоплі. Напр.: *Смакує по-ізраїльськи. **Кугл картопляний**: 1 кг картоплі, 1 цибулина, 1 велика морквина, 1/4 склянки борошна, 1 ч. л. солі, 1/8 ч. л. перцю, 2 яйця, 3 ст. л. жиру* («Мандрівки...»). Десь-не-десь авторки акцентують на лінгвокультурній інформації про глютоному, вказують на її територіальне поширення та популяризацію: *Про Непал не знаю – я там жлуктила локальну бадягу з етикеткою віскі.*

Принаймні, вона називалася *“MountEveresti”* («Фройд би плакав»). Ілюстрований матеріал дає змогу диференціювати іншокультурне глютонічне найменування, а за рахунок контекстуального образного глютонічного синоніма з негативним забарвленням (*локальна бадяга з етикеткою віскі*) ще й почерпнути його значення.

Отже, глютонемами являють собою «секретні» слова («умовні сигнали») для розпізнавання «своїх» / «чужих», розраховані здебільшого на елітарного читача, уналежнюваного до «своїх» на основі того, чи може він декодувати значення певного слова, чи вхожий він у ту спільноту, на яку розраховане авторське «чтиво». Окрім того, парольна функція глютонічних найменувань на основі очевидної інформації, що лежить на поверхні, або тих чи тих письменницьких натяків розкриває й додаткові відомості про етнос, які найяскравіше виявляються у творах сучасної української жіночої прози за допомогою іншої, не менш важливої функції – етнічно-колеритної.

3.2.6. Етнічно-колеритна функція. Суть її полягає в тому, що певні глютонічні найменування, отримавши так звану художню «реєстрацію» (кодифікацію), сприймаються як результат життєдіяльності того чи того етносу, тієї чи тієї спільноти людей, що історично склалася і вирізняється не лише соціальною цілісністю, але й оригінальними стереотипами поведінки, зокрема й харчової. Відповідна функція покликана через глютонію презентувати своєрідні правила, цінності, побутові реалії, традиції та звичаї, які регламентують повсякденний спосіб життя чи господарську діяльність окремого колективу, групи, етносу, нації і т. ін.

Акцентуємо увагу на глютонемах, якими авторки послуговуються під час опису назв обрядової їжі, які є чіткими виразниками української культури, адже протягом кількох століть (а іноді й тисячоліть) передавалися з уст в уста, ставали символічними. Важливу роль відіграють найменування, що репрезентують цикл великодніх свят. Родзинкою великодніх застіль, безумовно, є *паска*: сьогодні семантичне значення цієї глютонемами зрозуміле

пересічному читачеві, проте не кожна лінгвокультурна спільнота випікає такі святкові смаколики, а сам процес приготування супроводжується різними глютонічними діями залежно від тих чи тих традицій, усталених у певній етнічній мікрогрупі. Із аналізованих текстів через глютонему *паска* можна почерпнути цікаву інформацію про традиції українців: *Паску треба пекти лишень у доброму настрої, негоже цього дня сваритися... Діти, не грюкайте дверима... Нехай тісто в тиші підходить, не можна його лякати...* («Із медом полин»), а подекуди й про відмінності її приготування: *Якось, витягаючи з печі рум'яні, гарно оздоблені виплетеними з тіста кісками й хрестами, стрункі, як солом'яні копички в годящого хазяїна, буханці (цим українська паска відрізняється від російської, якої не прикрашають узорами, а просто заливають білою цукровою глазур'ю й посипають кольористим пішоном), мама Євгенія призналася Вальці...* («Із медом полин»). Крайній контекст демонструє наявність однорідних означень (які, окрім того, ще й образні), що розширюють значення глютонемі *буханці*, підкреслюють її унікальність, вирізняють із-поміж інших (пор.: *українська паска – російська паска*).

Ж. Куява за допомогою яскравої побутової деталі зображає особливості святкування: *Першою кусали свячену паску, далі цокалися крашанками, цебто змагалися, чиє яйце найміцніше і хто збере найбільше биток* («Із медом полин»). Ілюстрований матеріал через глютонемі *паска*, *крашанки* ретранслює звичаї певного регіону. Зокрема дізнаємося: невід'ємним атрибутом святкового столу мають бути *крашанки* та *паска*, але неабияка *паска*, а *свячена*. Іноді замість номемі *крашанка* в аналізованих текстах фіксуємо й ті, що утворюють синонімічний ряд: *Паску обліпили писанки, галузки, маслечко, печений сир, поряд бубликом скрутилася пахуча ковбаса* («Осиний мед дикий»). Пор.: *крашанка – писанка – галунок*.

До того ж через опис свят зимового циклу отримуємо додаткову етнокультурну інформацію, репрезентовану крізь призму власне українських номем, які є значущими для слов'янського народу: *Маленькі вінушувальники*

підскакували до засніженого вікна: «Віншую, віншую, на припічку **пирого** чую, а на п'єцу – молодиці, дайте, тітко, **паляниці**» («Осиний мед дикий»); На одному з них, дід Тимофій показав мені його, це була маленька листівка з янголом, і красивим почерком виведено поверх: «**Куті** смачної, Коляди гучної, Щасливого Різдва і на весь Рік добра!», це Анастасія надіслала йому, коли вони тільки-но почали зустрічатися («Ad libitum»). Упадає в око, що в поданому контексті глютоніми *пирого*, *паляниця*, *кутя* входять до складу щедрівок, колядок, віншувань та замовлянь, які, своєю чергою, є репрезентантами української етноспецифіки.

Зазначимо: аналізовані тексти насичені глютонічними обрядовими назвами, характерними для певної групи населення. *А Миколай приносить солодкі когутики, коники на патичку і великі помаранчі* («Осиний мед дикий»). За допомогою конкретної ситуації реципієнт декодує призначення глютоном: *когутики*, *коники на патичку*, *помаранчі* – солодощі, що зазвичай приносять дітям у День Святого Миколая. Подекуди у значенні глютонічного найменування закодовані відомості про символ свята, які сприяють створенню колоритної атмосфери: *Он минулого разу привозила медівники-миколайчики, тістечка й іншу смакоту в подарунок майданівцям якраз на Миколая, а тепер організувала допомогу, передання теплого одягу і харчів – подарунки до Різдва...* («Смаколики. Різдво»), де *медівники-миколайчики* – «невід'ємний атрибут свята (семантика найменування корелюється з формою й зовнішнім виглядом смаколика)».

Не можна залишити поза увагою опис різдвяних назв страв, які також наділені етнокультурною специфікою. Загальновідомо, що світові традиції Святвечора суттєво різняться в тих чи тих лінгвостільнотах, але пори це сьогодні (як і багато років назад) складно уявити різдвяну вечерю без *куті*. Про те, що це страва суто святкова, подекуди свідчить наявність атрибутивного поширювача *різдвяна*. Напр.: *І вже не має значення, як той гачок називається: її запашне й неповторне, як різдвяна кутя, «гніздечко», чи її голос, уміння бути мудрою, чи бути, як сьогодні, – розкутою і смачною*

(«Кулінарні фіглі»). Іноді глютонема *кутя* вказує на особливості відповідного святкування: *Поки дідусь чаклує на вулиці, мама з бабусяю ставлять на стіл одинадцять традиційних страв, дванадцята – **кутя** – ставиться останньою («Смаколики. Різдво»)*. Авторка підкреслює, що жодне Різдво не обходиться без символічної страви. Відповідне твердження є неоднозначним, оскільки в інших контекстах актуалізовано інформацію, яка суперечить загальній традиції святкування: *Усі нормальні люди баб на Пасху ліплять, а моя Оксана і на Різдво завжди спершу **сирну бабу** під гніт ставить, а потім уже до **куті** береться («На запах м'яса»); У Різдвяний вечір, так само як і напередодні, у Свят вечір, ми з Назаром не мали вечері з дванадцяти страв, з **пісним борщем із грибами та чорносливом, фаршированою цибулею та морквою рибою, вінегретом, січениками з гороху, голубцями із пішоном, картопляними зразами, налисниками з капустою, шуликами з медом, пампушками, солодкими зірочками, але мали узвар, який зварила моя мама, пшеничну кутю з родзинками, волоськими горіхами, маковим солодким молоком, яку Назар купив у знайомій жінки з Житнього, і ще свіжий хліб, який Назар сам приготував за стародавнім рецептом найвідомішого київського пекаря Злотника («Ad libitum»)***. Сурядні ряди глютонічних найменувань демонструють неоднакові регіональні звичаї українців, різні глютонічні вподобання, що усталилися всередині однієї й тієї самої національної спільноти.

Етнічно-колеритна функція покликана репрезентувати й певні стереотипні етнічні особливості крізь призму глютонем. Письменниці з гумором та іронією описують ті чи ті глютонічні стереотипи, які сформувалися протягом тривалого часу. Часто такі «етнічні штампи» об'єднані навколо глютонічних назв: *І наостанок – кілька відкриттів із галузі української кухні. Найпопулярніший **хліб** робиться з **гречки; борщ** їдять тричі на день; більшість родин гонять **самогон**, який пити не можна, на десерт тут подається **сало в шоколаді...** («Кухня егоїста»)*. Як відомо, у світі склався стереотип про те, що українці люблять їсти сало і пити

самогон або горілку. Саме цей факт стає предметом іронії авторок, які через різні ситуації, об'єднані навколо глютонами *горілка*, висвітлюють колорит і етнокультурні особливості нації: *То вона все казала, що справжньому українцеві психоаналітик не треба, бо в нього є священик і горілка («З корицею»); Придбані мною в пориві гуманізму сосиски з'їдено на двох, кістка на борщ знайшлася в неї в холодильнику, а новонароджену дружбу запито горілкою, якою Юля мала давати комусь хабара («Кухня егоїста»); Француз на radoщах завіз нас аж у кемпінг, отримавши традиційний український бонус – пляшку горілки з перцем, котру ми вже возили довгий час, не знаходячи, кому напарити («Baby travel»)*. Так, із контексту дізнаємося, що напій *горілка* має неоднакове призначення – ним «скріплюють» дружбу, використовують замість психоаналітика та як «бонус» (могорич).

Окрім того, ілюстративний матеріал засвідчує особливу для різних етносів сакральність, заковану в семантичному значенні глютоном. Розглянемо реалізацію відповідного явища в контексті на прикладі номени *хліб*, важливість і значущість якої навіть сьогодні важко переоцінити. Напр.: *Він мусить бути з якісної сталі, бо м'який духмяний свіжий український хліб шкода переводити поганим ножем («Кухня егоїста»)*. Як свідчить аналізований матеріал, у ментальності українців віддавна закладене шанобливе ставлення до хліба. Прикметникові конкретизатори *м'який, духмяний, свіжий, український* є опозиційними до неглютонічного атрибутива з негативною конотацією *поганий* (пор.: *м'який духмяний свіжий український хліб – поганий ніж*). С. Пиркало за допомогою зображення яскравої побутової деталі, що проектується на особливості потрактування глютонічної назви *хліб*, повною мірою розкриває ціннісні орієнтири української нації.

Наявний фактаж демонструє певні відмінності між народами за рахунок номени *хліб*, яка зіставляється в такій ілюстрації: *У 90-роки до нас приїжджали турки зі своїми пекарнями, відтоді в Україні з'явився хліб, що*

засихає наступного дня, і зовсім несмачний. Тепер на противагу тому несправжньому **хлібу** в нас почали пекти **хліб** на дровах, і я намагаюсь його купувати («Новий рік у Стамбулі»). Наразі розуміємо: назва **хліб** набуває дещо негативного значення, на це промовисто вказують поширювачі прикметникового типу на кшталт *несправжній, несмачний*, які стосуються турецьких глютонічних реалій. Подекуди письменниці вдаються до висвітлення семантичної значущості найменувань через їхнє порівняння з не менш важливими глютонемами для інших лінгвospільнот. Напр.: *Скромний оселедець* *посідає почесне місце на столі в багатьох країнах, і для узбережних культур ця риба є настільки ж основоположним харчем, як для нас хліб* («Кухня егоїста»), де *оселедець* – «назва, що уособлює сакральність для узбережних культур».

Значення і призначення тієї чи тієї глютонемі реалізуються в межах змодельованих контекстних ситуацій, що відображають власне українські реалії крізь призму регіональних практик. Наприклад, у деяких творах глютонічні назви маніфестують особливості буковинської кухні, як-от: *Пам'ятаю, що в дитинстві для мене найсмачнішою була дорА – їжа з великоднього кошика* («Кулінарні фіглі»); *Почнемо з консервованих лопатОк, чи по-іншому настАїв, чи іще по-іншому – спаржевої квасолі* («Кулінарні фіглі»); *Та поки картопля «доходить», я ці півгодини байдики не б'ю: готую саламаху. Не знаєте, що це? Дрібничка, від якої залежить смак страви. Але це справді дрібничка: потовчена і підсолена головка-дві часнику, збита зі сметаною і подрібненим кропом; А я, вже спокушена всіма тими добірними наїдками, хочу ще чогось. А чого? КишОк, звичайно* («Кулінарні фіглі»). Такі лексеми зазвичай відсутні не лише в лексиконі інших національностей, але й у лексиконі мовців, що є представниками сусідніх регіонів. Саме тому відповідні номени відображають колорит певної групи населення, її звичаї та традиції. Для того, аби реципієнт міг сприйняти, запам'ятати, а в подальшому, можливо, і використати в побуті відповідні назви, авторки демонструють специфіку вимови, у різний спосіб подають

тлумачення слів (за допомогою відокремлених прикладок, актуалізації однорідних глутонічних членів речення і т. ін.).

Загальновідомим є те, що Західна Україна, славиться своїми сироварнями й виготовленням різноманітних домашніх сирів, які вже давно стали національним надбанням усієї країни. Зважаючи на це, у текстах жіночої прози репрезентовано глутонічними на позначення видів сиру – *будз*, *вурда*, *бринза*. Напр.: *Сиділи на призьбі, чекали на Маруську (та мала принести будз і вурду – овечі карпатські сири), дивились, як гори димлять, як осінній серпанок розливається полонинами («Інші пів'яблука»)*. Ілюстрований матеріал засвідчує не лише реалізацію семантичного навантаження глутонічними, але й – реалізацію колориту гуцульської місцевості крізь призму пейзажного опису.

Отже, етнічно-колеритна функція глутонічних назв, як і попередні, є значущою, розкриває взаємозв'язок мови з культурою, описує глутонічні назви з позиції символічних елементів певної спільноти, ілюструє контекстуальну взаємодію мовних, етнокультурних домінант. Відповідна функція крізь призму конкретних ситуацій, трансльованих у текстах сучасної української жіночої прози, маніфестує універсальні складові глутонічності, які відбиваються через мову, відображаючи культуру її носіїв, національні орієнтири та стереотипи. Глутонічні найменування відіграють велику роль у відтворенні як національного, так і місцевого (регіонального) колориту певної етноспільноти. Цілком закономірно, що глутонічними втілюють специфіку певної групи людей, проте, окрім цього, вони є засобом колоритизації художнього простору під час відтворення особливостей харчової поведінки українців.

Висновки до розділу 3

Стилістичний потенціал глютонічних найменувань у сучасній українській жіночій прозі знаходить своє відображення в яскравих ситуаціях, висвітлених безпосередньо в контекстах. У стилістичному плані нейтральні глютоніми зазнають модифікацій: являють собою пласт образної лексики, яка обростає додатковими конотаціями. Художня оповідь засвідчує наявність іншомовної, власне української лексики, індивідуально-авторських глютонем-слів і глютонічних словосполучень. Письменниці активно послуговуються перифрастичними зворотами, образними метафоричними назвами, оказіоналізмами, що вирізняються з-поміж інших за своїм семантичним і стилістичним значенням.

Аналізований фактичний матеріал уможлиблює такі висновки: функційно-стилістичне призначення глютонії в сучасній українській жіночій прозі ретрансльовано за допомогою унікальних авторських умінь передати засобами художнього слова весь спектр смаків певної страви чи напою, застосовуючи при цьому номіни різних типів так, щоб цілісний глютонічний образ виконував низку функцій: номінативно-експресивну, контактовстановлювальну, пізнавальну, акумулятивно-культуротвірну, парольну, етнічно-колеритну. Функційне навантаження глютонем не залежить від їхнього структурного різновиду (слово, словосполучення) чи формату відтворення (перифрастичний зворот, власне глютоніма). У досліджуваних творах здебільшого одночасно реалізуються кілька функцій, які взаємодоповнюють одна одну, засвідчують так званий функційний синкретизм (наприклад, номінативно-експресивна функція є домінантною, а навколо неї сконцентровані інші – контактовстановлювальна, пізнавальна, акумулятивно-культуротвірна та ін.). Під час опису конкретних прикладів можна говорити лише про переважання, акцентуаційний вияв однієї з-поміж інших.

Окреслені ілюстрації через репрезентацію глютоном вказують на додаткові відтінки назв, прикметні риси регіонального розмежування, національну специфіку етноспільноти і т. ін., що, своєю чергою, уможлиблює опис лінгвокультурних та етнічних особливостей із позиції ціннісних орієнтирів, ментальних стереотипів соціуму, повсякденності чи святковості глютонічних назв для певного прошарку населення. Як результат, фіксуємо лінгвістичну взаємодію між мовною картиною світу загалом і глютонічним корпусом сучасної української жіночої прози зокрема, яка зумовлює стирання меж під впливом активних міжкультурних процесів, сприяє поповненню та примноженню лексичного багатства мов і сучасного художнього дискурсу.

Функційний підхід засвідчує багатство глютонічних аналогів в інших етнокультурних спільнотах у всьому світі: чимала частина схожих національних страв і напоїв усталилася в мовних і культурних осередках того чи того етнічного кола, стала промовистою для свого народу, адже відповідні глютонами уособлюють символні характеристики, подекуди являють так званий світовий бренд, усенародну марку, яка є до вподоби сучасному глобалізованому суспільству. Деякі лексеми втілюють ті чи ті стереотипні знаки, які дають змогу ідентифікувати духовний код окремої лінгвоспільноти. Звідси, відповідно, цілком закономірно, що глютонічні параметри окремої нації – це важливий і невід’ємний аспект культурного надбання, своєрідна ретрансляція історичного досвіду, певних форм прояву масової свідомості, соціальних устроїв, укорінених протягом тривалих діахронічних та синхронічних процесів.

ВИСНОВКИ

1. Глютонія в сучасному лінгвістичному вимірі покликана репрезентувати через ті чи ті харчові реалії не лише відомості про побут, звичаї, традиції етноспільноти, сприйняття людиною смаків, характеристик продуктів, але й значущу інформацію про розвиток мовної системи. У науковій царині глютонія – це дискусійне поняття, оскільки воно має вузьке і широке трактування.

Сьогодні міждисциплінарні розвідки присвячені осмисленню номем «кулінарія», «глютонія», «гастрономія» здебільшого крізь призму дискурсології (харчовий / кулінарний / глютонічний / гастрономічний дискурс). Відповідні терміни хоч і мають різне трактування, проте часто є синонімічними. Значення цих понять так само ґрунтоване на вузькому й широкому витлумаченні. Дефініції «гастрономія» і «кулінарія» співвідносяться як загальне і часткове. Термін «гастрономія» – це наука, яка вивчає зв'язок між культурою та їжею, «кулінарія» – окремий різновид діяльності, приготування їжі, під час якого застосовують спеціальні пристрої та дотримуються певних правил, прописаних у рецептах. Поняття «глютонія» трактуємо як сукупність глютонічних назв, або глютонічних найменувань, що являють собою глютонічний корпус певної мови, або глютонію.

2. У лінгвістиці наявний певний термінологічний різнобій і щодо називання харчів (їжі), як-от: кулінаронім, гастронім, густатив, глютонічна назва / лексика, цибонім, “food related lexemes”, глютонічне найменування і т. ін. Це пов'язано з неоднаковою джерельною базою наукових праць. Кожна лінгвістична одиниця має форму вираження, своєю чергою, основними одиницями глютонії є глютоніми, глютонічні найменування / назви, які осмислюються в контексті структурної, семантичної, функційної диференціації.

Термін «глютонічна назва», або «глютонічне найменування», являє собою слово або словосполучення, що репрезентує окрему реалію ядерного

глютонічного корпусу (на зразок страви або напою), є результатом пізнавально-номінативної діяльності тієї чи тієї етноспільноти. Синонімічним до попередніх лексем вважаємо й термін «номема», або «глютонема», які співвідносяться із поняттям «глютонім» як загальне і часткове, де «глютонім» – назва на позначення харчової реалії на зразок страви чи напою, що вирізняє її із класу однотипних; власна назва, що індивідуалізує об'єкт харчового простору (будь-який глутонім є глутонічною назвою, але не кожна глутонічна назва є глутонімом).

3. Структурно-семантична диференціація глутонем засвідчує різноманіття глутонічного корпусу сучасної української жіночої прози: найменування, що є предметом нашого дослідження, цікаві не тільки з лінгвістичної позиції, але й із культурної, оскільки вони демонструють духовне надбання нації, цінності, ментальність, етнічні пріоритети, норми народу, які знаходять своє відображення у знаковій системі мови. Як іншокультурні, так і власне українські глутонеми вирізняються своїми структурно-семантичними особливостями, що на текстовому рівні маніфестують глутонічні реалії харчової картини світу. Увесь дібраний фактичний матеріал ми розподілили на дві лексико-семантичні групи:

1) глутонеми-наїдки (*кулеша, книглі (кнедли), колотюха, бублик-сушка, пиріг із нототенією, пудинг з хліба, пиріг з яйцями та плавленим сиром, ягня з грибами, біфштекс, шніцель* і т. ін.);

2) глутонеми-напої (*зубрівка, бехерівка, ракія, аквавіт, граппа, о-де-ві, гусянка, айран, молоко, раф, лате, темне пиво* і т. ін.).

Різні диференційні ознаки уможливають подальше членування груп на підгрупи. Так, глутонеми-наїдки класифіковано на:

а) найменування першорядних страв (*борщ, бульйон, юшка, жульєн, окрошка, чурек, гороховий суп, овочевий / курячий / яловичий / телячий бульйон* і т. ін.);

б) найменування другорядних страв (*книші, малай, коровай, хліб, кесільйо, чабата, паляниця свинячі ребра, телячі ребра, ребра барбекю* і т. ін.);

в) найменування третьорядних страв (*пончик, пампук, крендель, галета, тарталетка, бісквіт, марципан, млинці із сиром, булочка з повидлом, брауні з горіхами* і т. ін.).

Глютонемі-напої містять такі підгрупи:

а) найменування нехмільних напоїв (*чай, кава, лате, капучино, відвар, навар, кисіль, морс, розсіл, сік, узвар, компот, вода* (зокрема газована, мінеральна) і т. ін.);

б) найменування хмільних напоїв (*горілка, портвейн, коктейль, пиво, джін, бехеровка, абсент, мартіні, ром, шампанське, вино, коньяк, текіла, віскі, настоянка, наливка* і т. ін.).

Номи кожної групи виражені однокомпонентними й багатокомпонентними найменуваннями з різними прикметниковими та іменниковими конкретизаторами, які здатні змінювати первинне значення лексем. Наприклад, *смажені равлики, тушкований кролик, вуджене м'ясо, копчена підчеревинка, узвар із сушених райських яблук, компот із сушок, чай-напар із листя малини, чай-лате, кава-еспreso, ужгородський коньяк, французький коньяк, фінська горілка, шотландське віскі*. Зазвичай такі атрибутиви актуалізують ті чи ті харчові, смакові, лінгвокультурні характеристики, ретранслюють додаткові відомості про винахідників страви або напою, вказують на місцевість побутування глютоном, виробництво продукції і т. ін.

4. Глютонічні назви, наявні в тих чи тих лексико-семантичних підгрупах, вирізняються різним складом та походженням, демонструють глютонічні практики харчування певної етноспільноти. Явище міжкультурної комунікації породжує так звану міграцію глютонічних лексем з одного лінгвокультурного простору до іншого, що супроводжується або розширенням значення номи, або його звуженням. Аналіз етимології назв

дає змогу встановити джерела формування глютонічного корпусу: авторки здебільшого послуговуються лексемами праслов'янського походження (*борщ, кулеша, крученики, палюшки, сік, узвар* і т. ін.), проте доволі продуктивними є й запозичені номени, походження яких важко встановити внаслідок довготривалого стирання меж між культурними й мовними домінантами певних країн (*бульйон, жульєн, компот, хумус, пельмені, маїна* і т. ін.).

Побутування іншокультурних та діалектних номем ускладнює сприйняття, зумовлює звернення до довідкових джерел, апелює до спеціальних знань, тобто такі глютонічні найменування розраховані на елітарного читача. Недостатня кількість фонових знань сприяє активізації комунікативної фрустрації, яка унеможливує правильне розуміння глютономем, їхнє семантичне та лінгвокультурне значення. Наявність різних номем спричиняє багатогранну взаємодію у сфері глютонії загалом і в лінгвістичній царині зокрема: активні міжкультурні зв'язки покликані поповнювати й примножувати лексичний корпус різних мов.

5. І запозичені, і власне українські найменування демонструють прикметні особливості регіональних глютонічних практик, національні риси того чи того етносу, його лінгвокультуру. Глютонічні назви, наявні в лексико-семантичних підгрупах, засвідчують конкретні історичні періоди, що передували активізації й поширенню найменувань (вони не лише створюють колорит минулого, але й через глютонічні образи знайомлять читача з певною історичною епохою). Глютонами-наїдки та глютонами-напої місять лінгвокультурну інформацію, яка окреслює домінантні характеристики суспільства, відображає досвід певної епохи, групи людей, нації. Такі найменування втілюють сакральність і духовне багатство етноспільноти, поповнюють її історичне надбання, зберігають і примножують особливі лінгвокультурні характеристики крізь призму явища міжкультурної комунікації.

6. Письменниці увиразнюють свою художню розповідь за рахунок майстерно виписаних індивідуально-авторських глютоном, виражених здебільшого перифрастичними словосполученнями й образними найменуваннями, які, своєю чергою, під час висвітлення конкретної ситуації переосмислюються, набувають нових конотацій (як позитивних, так і негативних). Наприклад, *кава з тишею, кава «Горіння мого ранку», мікстура щастя, узвар місцевого вампіра ахіллесова п'ята чоловіка / горішки з долини чорних троянд, торт дамські пальчики, любовний гачок, слід ангела, проковтнеш пальці, втихомирене серце* і т. ін.

Аналіз функційно-стилістичного навантаження глютонічних найменувань засвідчує потужний лінгвокогнітивний потенціал і широкий спектр взаємодії глютоном у контексті. Функційно-стилістичне призначення глютонії в сучасній українській жіночій прозі безпосередньо залежить від авторських інтенцій та креативності, ґрунтованих на передачі цілісного глютонічного образу за допомогою різних мовних засобів – глютоном-слів і глютоном-словосполучень, які виконують низку функцій. Кожна з них може бути як провідною, так і другорядною – це зумовлено глибокою когнітивною значущістю глютонічних одиниць, що актуалізують в мовленні одразу кілька функційних спектрів. Так, виокремлюємо 6 функцій, які взаємодоповнюють одна одну:

1) номінативно-експресивну (глютонами не лише називають нові або загальновідомі поняття, пов'язані зі сферою глютонії, але й передають спеціальну інформацію, оцінюють її);

2) контактовстановлювану (забезпечує зв'язок, спілкування з читачем, яке реалізується на рівні адресант – текст – адресат);

3) пізнавальну (конкретні ситуації в художніх текстах дають змогу реципієнту осягнути реалії глютонії, отримати істинне уявлення про певні страви й напої);

4) акумулятивно-культуротвірну (глютонами – це результат етнічної і міжетнічної практичної діяльності, творчих пошуків й індивідуально-

авторського опрацювання, вони демонструють соціальні орієнтири людства загалом і окремих народностей зокрема);

5) парольну (глютонічні найменування сприймаються як «таємні» слова чи словосполучення, які письменниці використовують для впізнання «своїх» / «чужих»);

б) етнічно-колеритну (глютонічні найменування, отримавши так звану художню «реєстрацію» (кодифікацію), сприймаються як результат життєдіяльності того чи того етносу, тієї чи тієї спільноти людей, що історично склалася і вирізняється не лише соціальною цілісністю, але й оригінальними стереотипами поведінки, зокрема й харчової).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агеєва В. П. Жіночий простір : Феміністичний дискурс українського модернізму : монографія. Київ : Факт, 2003. 320 с.
2. Бабелюк О. А. Постмодерністські прийоми текстотворення у лінгвосинергетичній перспективі. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Лінгвістика*. Херсон, 2013. Вип. ХІХ. С. 205–211.
3. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики : монографія. Львів : ПАІС, 2010. 336 с
4. Башкирова О. М. Художні параметри індивідуальної свідомості в романі Галини Вдовиченко «Бора». *Синопис : текст, контекст, медіа*. 2014. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2014_2_3
5. Бербер Н. М. Поетонімія в структурі ідіостилю Марії Матіос : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2017. 19 с.
6. Бісовецька Л. А. Кулінарніми у повісті-хроніці І. С. Нечуя-Левицького «Старосвітські батюшки та матушки». *Мова і культура*. Київ, 2014. Вип. 17. Т. 6. С. 321–327.
7. Богданець С. Харчовий код давньої української літературної пародії. *Синопис : текст, контекст, медіа*. 2018. № 1 (21). С. 17–30.
8. Бондаренко А. І. Художній текст в інтерпретаційному вимірі (лінгвостилістичний аспект). Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2008. 226 с.
9. Борисенко М. Густативна лексика та її відображення у мовній картині світу. *Вісник Донецького національного університету*. 2008. № 2. С. 135–143.
10. Борис Л. М. Динаміка тематичної групи лексики їжі та напоїв у буковинських говірках : дис. ... канд. філол. наук. Чернівці, 2015. 330 с.
11. Борис Л. М., Руснак Н. О. Назви напоїв та страв у прозових творах Сидора Воробкевича. *Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць*. Чернівці, 2012. Вип. 585–586. С. 40–245.

12. Бороденко Л. М. Графічно-орфографічні маркери іншомовності в художньому тексті кінця ХХ – початку ХХІ століття : монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. 184 с.
13. Браницька Я. В. Гастроніми в сучасній французькій мові : когнітивно-ономасіологічний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2009. 20 с.
14. Бурнос Є. Предметно-тематична характеристика лексики на позначення їжі та напоїв у сучасній українській літературній мові. *Актуальні питання гуманітарних наук* : зб. наук. праць. Дрогобич. 2022. Вип. 30. Т. 2. С. 80–86.
15. Віват Г. І., Ковпик С. І., Краснобаєва-Чорна Ж. В. та ін. Густативно-сапористичні модули української та світової культур : колективна монографія. Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2020. 248 с.
16. Вешторт Г. Названия пици в говорах Полесья. Лексика Полесья : материалы для полесского диалектного словаря. Москва : Наука, 1968. С. 366–415.
17. Вікторіна О. М. Назви других страв в українській мові (на матеріалі творів письменників ХVІІІ–ХІХ ст.). *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 22. Т. 2. С. 18–24.
18. Вінарева О. В. Структурний, семантичний і прагматичний аспекти англійських торгових назв (на матеріалі веб-сайтів мережі Інтернет) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2005. 327 с.
19. Волошинова М. О. Репрезентація лексики на позначення напоїв у Словнику української мови Бориса Грінченка. *Мовознавчий вісник* : зб. наук. праць. Черкаси, 2015. Вип. 20. С. 28–32.
20. Галушка Н. В. Літературна рецепція творчості Ірен Роздобудько. *Література в контексті культури*. 2013. Вип. 23 (1). С. 22–28.
21. Гендерна лінгвістика в Україні : історія, теоретичні засади, дискурсивна практика : колективна монографія / Т. А. Космеда, Н. А. Карпенко, Т. Ф. Осіпова, Л. М. Саліонович, О. В. Халіман ; за наук. ред.

проф. Т. А. Космеди. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Дрогобич : Коло, 2014. 472 с.

22. Герасименко Н. В. Популярна література кінця ХХ – початку ХХІ ст. : монографія. Тернопіль : Джура, 2010. 264 с.

23. Голікова Н. С. Мовна норма в художній літературі початку ХХІ ст. *Український смисл*. 2012. №1. С. 3–11.

24. Головач Т. М. Екзотизми як маркери міжкультурної комунікації (на матеріалі сучасних англомовних медіатекстів) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2016. 239 с.

25. Гордієнко К. О., Макарова К. П. Ономастичний аналіз назв алкогольних напоїв у сучасних німецькій та англійській мовах. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету* : зб. наук. праць. Одеса, 2020. Вип. 32. С. 37–40.

26. Гудима Н. В. Семантика та стилістичні функції запозичень у мові української постмодерністської прози : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Чернівці, 2011. 18 с.

27. Гусейнов А. С. Концепт «їжа» як елемент національної німецької культури у світлі лінгвокультурологічного підходу. *Молодий вчений*. 2017. № 10 (50). С. 619–624.

28. Гурко О. В., Попова І. С. Лінгвістична інтерпретація номенів графічного дизайну : монографія. Дніпро : Ліра, 2021. 176 с.

29. Гурко О. В. Неологізми та їхня експлікація в англійському мовленні. *Нова філологія*. 2021. № 82. С. 49–53.

30. Гурко О. В. Словотвірна структура неозапозичень (на матеріалі платформи «Словотвір»). *Вісник науки та освіти*. 2023. № 3 (9). С. 94–103.

31. Гурко О. В. Функційно-семантична категорія ствердження в українській літературній мові : монографія. Дніпро : Ліра, 2017. 316 с.

32. Давиденко Т. А. Іншомовні лексеми в жіночій прозі к. ХХ – п. ХХІ ст. : специфіка функціонування, стилістичні функції. *Філологічні*

студії: *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг, 2013. Вип. 9. С. 512–520.

33. Дегтярєва І. О. Стилiстичний потенціал української постмодерністської прози : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2009. 280 с.

34. Демиденко Г. Г. Етнофразеологізми з компонентом *хліб* як ментальні маркери української ідентичності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. Одеса, 2022. Вип. 58. С. 64–68.

35. Демиденко Г. Г., Ковальова Г. М. Концепт борщ у національній лінгвокультурі українців (на матеріалі фразеології). *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 24. Т. 1 С. 22–27.

36. Державецька І. А. Глюттоническая лексика в системе английского языка. *Лінгвістика. Лінгвокультурологія* : зб. наук. праць. Дніпропетровськ, 2013. Т. 6. С. 18–25.

37. Державецька І. О. Глютонічний дискурс : лексикографічний аспект. *Одеський лінгвістичний вісник* : зб. наук. праць. Одеса : НУ «ОЮА», 2014. Вип. 4. С. 69–72.

38. Дмитренко В. І. Гастрономічний дискурс сучасної жіночої прози. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство)*. Миколаїв, 2015. № 2 (16). С. 77–80.

39. Должикова Т. Світ жінки у її мові (про лінгвостилістику сучасної фемінної прози). *Культура слова*. 2011. № 75. С. 73–78.

40. Должикова Т. І. Функційно-семантичний потенціал мовних одиниць у художньому тексті. *Лінгвістика* : зб. наук. пр. Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2015. № 2 (33). С. 95–102.

41. Етимологічний словник української мови : у 7-и т. / О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. Т. 1: А–Г. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001331>

42. Етимологічний словник української мови : у 7-и т. / О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. Т. 2: Д–Копці. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001331>
43. Етимологічний словник української мови : у 7-и т. / О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. Т. 3: Кора–М. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001331>
44. Етимологічний словник української мови : у 7-и т. / О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. Т. 4: Н–П. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001331>
45. Етимологічний словник української мови : у 7-и т. / О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. Т. 5: Р–Т. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001331>
46. Етимологічний словник української мови : у 7-и т. / О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. Т. 6: У–Я. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001331>
47. Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки української культури. Київ : Інститут української мови НАН України, 2009. 352 с.
48. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
49. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика : нариси : навч. посіб. Київ : Довіра, 2007. 262 с.
50. Жуйкова М. В. Трансляція культурної інформації в процесах номінації. *Типологія та функції мовних одиниць* : зб. наук. праць. Луцьк, 2014. № 1. С. 95–105.
51. Загнітко А. П., Богданова І. В. Лінгвокультурологія : навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 287 с.
52. Загнітко А. П. Категорійний і парадигмальний простір сучасної лінгвоперсонології. *Studia Linguistica* : зб. наук. праць. Київ : ВД Дмитра Бураго, 2016. Vol. IX. С. 150–160.

53. Загнітко Н. Г. Загальні назви їжі в східностепових говірках : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2011. 23 с.
54. Закутня А. Ю. Назви продуктів харчування у текстах української реклами кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2017. Вип. 31 (1). С. 33–38.
55. Іванова А. О., Гайданка Д. В. Відтворення опису їжі як елементу художнього простору (на матеріалі українськомовного перекладу роману Г. Д. Робертса «Шантарам»). *Молодий вчений*. 2022. № 2 (102). С. 95 – 98.
56. Іншакова І. О., Стахова К. Ю. Структурно-семантичні особливості лексики на позначення страв українського народу в кулінарних книгах. *Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету* : зб. наук. праць. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2018. Вип. 17. С. 33–44.
57. Іщенко І. В. Здоров'язберігаюча функція глутонімів на позначення пиття (на матеріалі текстів сучасної жіночої прози). *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 24. Том 1. С. 36–40.
58. Іщенко І. В. Лінгвокультурна маркованість фразем із глутонійним компонентом *сало*. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. Одеса, 2021. № 52. Том 1. С. 72–75.
59. Іщенко І. В. Структурна диференціація глутонем-наїдків. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 26. Том 1. С. 56–59.
60. Іщенко Л. Й., Глушаниця Н. В. Трансформація кулінарних ідей : національна ідентичність американської кухні. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство)* : зб. наук. праць. Миколаїв, 2017. № 1 (19). С. 115–120.

61. Каракевич Р. Лінгвокультуремна асиметрія гастронімів (на матеріалі німецької та української мов). *Молодий вчений*. 2020. № 3.2 (79.2). С. 35–40.
62. Карпенко О. Ю., Дідур Ю. І. Структурні типи. *Реквием філологический. Памяти Е. С. Отина* : сб. науч. тр. Київ, 2015. С. 154–162.
63. Клепикова О. В. Особливості концептосфери та ідіостилістики у прозі Лариси Денисенко : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Київ, 2013. 210 с.
64. Климович С. Глютоніми на позначення десертів в українському гастрономічному дискурсі. *Філологія та лінгводидактика в умовах євроінтеграції : реалії і перспективи : матеріали I Міжнарод. наук.-практич. конфер.* Херсон, 2018. С. 88–91.
65. Кобзар М. В. Ознаки десакралізації їжі східних слов'ян в умовах сьогодення : культурологічний аналіз. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2021. № 1. С. 31–36.
66. Кобзар М. В. Основні напрями досліджень кулінарних традицій в працях закордонних учених у ХІХ – ХХІ ст. : культурологічний вимір. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2019. № 20. С. 111–124. URL : <https://doi.org/10.31866/2410-1915.20.2019.172414> (дата звернення : 23.02.2021).
67. Кобзар М. В. Феномен їжі як культурний компонент : категорії та терміни. *Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2019. Вип. 33. С. 135–141.
68. Кобзар М. В. Шляхи семантизації їжі повсякденного вжитку в культурі східних слов'ян. *Культура України*. 2020. Вип. 68. С. 17–25.
69. Ковальчук О. П. Структурно-семантичні особливості епонімів англійської та української мов : дис.... канд. філол. наук : 10.02.17. Львів, 2019. 198 с.
70. Ковпик С. І. Густативний код збірки оповідань Н. Гук «Книга історій та рецептів смачного настрою». *Літератури світу : поетика,*

ментальність і духовність : зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2017. Т. 10. С. 113–130.

71. Ковпик С. І. Поетика гастрономічного простору роману Н. Сняданко «Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма». *Актуальні питання філології і методики викладання мов* : матеріали Всеукраїн. наук.-практ. інтернет-конфер. Кривий Ріг, 2018. С. 116–124.

72. Ковпик С. І. Поетика густативів (на матеріалах творів української прози XIX ст.) : монографія. Кривий Ріг, 2014. 179 с.

73. Ковпик С. І. Поетика густативів (на матеріалі сучасної української прози) : монографія. Київ : «НВП Інтерсервіс», 2018. 150 с.

74. Ковпик С. І. Поетика густативів у компаративному аспекті (на матеріалі української та зарубіжної сучасної прози) : монографія. 2-ге вид., доп. Кривий Ріг, 2021. 174 с.

75. Ковпик С. І. Поетика густативів у повісті Марії Матіос «Кулінарні фіглі». *Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету* : зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2017. Вип. 16. С. 351–358.

76. Ковпик С. І. Поетика густативів у романі С. Андрухович «Фелікс Австрія». *Літератури світу : поетика, ментальність і духовність* : зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2017. Т. 8. С. 59–68.

77. Козирева З. Г. Українська когнітосфера «їжа» як предмет лінгвістичного дослідження. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного ун-ту. Філологія. Педагогіка. Психологія* : зб. наук. праць. 2014. Вип. 29. С. 48–55.

78. Козловська Д. В. Ідеопоетоніми та прагмапоетоніми у романі Ірен Роздобудько «Якби». *The Tenth European Conference on Languages, Literature and Linguistics : Proceedings of the Conference. «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna. 2016. Pp. 98–102.*

79. Козловська Д. В. Особливості поетонімії роману Ірен Роздобудько «Я знаю, що ти знаєш, що я знаю». *Записки з ономастики*. Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2016. Вип. 19. С. 112–117.

80. Козловська Д. В. Специфіка поетонімії роману Галини Вдовиченко «Пів'яблука». *Virtus : Scientific Journal*. 2017. Iss. 13. Pp.169–172.

81. Козловська Д. В. Стилїстична функція антропоетонімів у романі Ірен Роздобудько «Якби». *Гуманітарний простір: досвід та перспективи* : матеріали II Міжнарод. наук.-практ. інтернет-конфер. 2016. Вип. 2. С. 232–236.

82. Козловська Д. В. Текстотвірна функція топоетонімів Ірен Роздобудько та Галини Вдовиченко. *Записки з ономастики*. Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2018. Вип. 19. С. 136–148.

83. Козловська Д. В. Структурно-семантичні та функціонально-стилїстичні характеристики поетонімії романів українських письменниць початку ХХІ ст. : дис. ... канд. філол. наук. : 10.02.01. Вінниця, 2018. 260 с.

84. Козловська Д. В. Функціонування поетонімів у романі Галини Вдовиченко «Бора». *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Мовознавство*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. Вип. 1 (27) 2017. С. 166–169.

85. Коккіна Л. Р., Марінашвілі М. Д., Польщина Д. С. Французькомовний гастрономічний дискурс : лінгвопрагматичний аспект. *Записки з романо-германської філології*. 2022. Вип. 1 (48). С. 73–85.

86. Колоїз Ж. В. Густативні найменування як фрагмент біблійної культури. *Філологічний часопис* : науковий журнал. 2022. № 2. С. 36–43.
URL : <http://fch.udpu.edu.ua>

87. Колоїз Ж. В., Масляєва І. В. Глютонійні паремії як згустки лінгвокультурної інформації національної спільноти. *Philological sciences, Intercultural communication and translation studies: an experience and challenges* : international scientific and practical conference. Czestochowa : «Baltija Publishing»,

2021. Vol. 1. P. 21–25. URL : <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/128/3611/7723-1?inline=1> (дата звернення : 23.10.2021).

88. Колоїз Ж. В. У лабіринтах онімного простору. *Лексико-граматична система української мови в комунікативному вимірі*: матеріали Міжнарод. інтернет-конфер. Острог : Вид-во НУ «Острозька академія», 2020. С. 5–6.

89. Кононенко В. І. Мова у контексті культури : монографія. Київ – Івано-Франківськ : Плай, 2008. 390 с.

90. Кононенко В. І. Текст і слово : монографія. Київ – Івано-Франківськ : ПНУ, 2017. 189 с.

91. Корнієнко А. І., Бугайова В. М. Ідіостиль автора : мовнолітературознавчий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2016. № 25. Т. 1. С. 36–38.

92. Космеда Т., Олексенко О., Павлова І. Семантика й прагматика дискурсивного слова та його потенціал для діагностики психотипу мовної особистості : аспектуальний опис / за наук. ред. проф. Т. Космеди. Харків : ХІФТ, 2019. 308 с.

93. Крупка М. Жіноча проза доби модерну : концепція нового героя. *Вісник Львівського університету. Серія : Філологія*. 2004. Вип. 33. Ч. 1. С. 41–48.

94. Кушнерюк Ю. Р. Українська жіноча проза кінця ХХ століття : світоглядні моделі й особливості художнього стилю : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Дніпропетровськ, 2008. 19 с.

95. Лапиніна О. Л. Національно-культурна своєрідність фразеологічних одиниць німецької мови з гастрономічним компонентом : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Херсон, 2016. 22 с.

96. Лапиніна О. Л. Тематична класифікація компонентів-гастронімів фразеологічних одиниць німецької мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2015. Вип. 14. С. 176–178.

97. Лисиченко Л. А. Динамічні процеси в українській мовній картині світу. *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. праць. Харків : ХДПУ, 2005. Вип. 15. С. 122–130.
98. Ліпец Ю. В. Розвиток і традиції харчування в українській культурі. *Українська культура XXI ст. : стан, проблеми, тенденції : матеріали Всеукраїн. наук.-теорет. конфер.* Київ : ВЦ КНУКіМ, 2010. С. 51–55.
99. Лозова О., Фатєєва М. Семантична репрезентація властивостей їжі у свідомості осіб з орторексією. *Psycholinguistics*. 2021. Вип. 29 (1). С. 117–141. URL : <https://psycholing-journal.com/index.php/journal/article/view/1112/307> (дата звернення : 14.12.2021).
100. Луценко Л. О., Оксенюк Є. С., Курочкіна А. С. Структурно-семантичні особливості англомовних фразеологізмів із ключовим компонентом «їжа». *Innovations and prospects of world science : The 9 th International scientific and practical conference*. Vancouver, Canada, 2022. С. 613–618.
101. Маленко О. О. Етнолінгвістичний напрям вивчення мови : від теорії до практики. *Український світ у наукових парадигмах* : зб. наук. праць. Харків : ХІФТ, 2014. Вип. 1. С. 35–41.
102. Маленко О. О. Культурні коди національного в парадигмі сучасного антропологічно орієнтованого мовознавства. *Мова. Наука. Культура* : зб. наук. праць. Харків : Міськдрук, 2015. С. 283–291.
103. Маленко О. О. Світоглядні модуси постмодернізму в національній художньо-естетичній практиці кінця ХХ ст. : рецепція наукового осмислення проблеми. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Серія : Філософія*. 2019. Вип. 40. Т. 2. С. 110–124.
104. Масляєва І. В. Лінгвокультурна специфіка найменувань їжі в текстах сучасної жіночої мандрівної прози. *Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2019. Вип. 20. С. 135–145.

105. Масляєва І. В. Назви страв у сучасному художньому мовленні : структурно-семантичний та функціонально-стилістичний аспекти : кваліфікаційна робота. Кривий Ріг, 2018. 100 с.

106. Масляєва І. В. Особливості функціонування глютонічних найменувань у жіночому романі Лариси Денисенко «Кавовий присмак кориці». *Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2019. Вип. 19. С. 64–76.

107. Масляєва І. В. Соціокультурна маркованість фразеологізмів із глютонічним компонентом. *Мовний простір слов'янського світу (слов'яно-германські, слов'яно-романські, слов'яно-тюркські контакти)* : матеріали VI Всеукраїн. наук.-практич. конфер. Львів : ЛДУБЖД, 2021. С. 31–33.

108. Масляєва І. В. Торговельні знаки як виразники глютонічної культури (на матеріалі сучасної української жіночої прози). *Матеріали доповідей, приурочених 90-річчю Криворізького державного педагогічного університету, виголошених у рамках VI Міжнародної наукової конференції «Українська мова серед інших слов'янських : етнологічні та граматичні параметри»*. Кривий Ріг, 2020. С. 103–107.

109. Мединська Н., Мирончук Т., Навальна М. та ін. Стан і перспективи дослідження дієслів зі значенням споживання їжі в українських говорах. *Перспективи розвитку сучасної науки* : матеріали IV Міжнар. наук.-практич. конфер. Київ : МЦНД, 2018. 76 с.

110. Мелех Г. Б. Сучасний стан дослідження фахової мови кулінарії. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія : Германська філологія* : зб. наук. праць. Чернівці, 2014. Вип. 692–693. С. 91–94.

111. Мелех Г. Б. Функційно-семантичні характеристики кулінарної лексики в художніх творах. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 35. Т. 7. С. 107–112.

112. Мельник С. М. Іншомовна лексика як джерело лексичних інновацій у художній прозі кінця XX – початку XXI століть. *Лінгвістика*. 2010. № 2 (20). С. 186–192.
113. Мішеніна Т. М. Фітонімний код ідіостилю Миколи Вінграновського (на матеріалі макролокусів *ліс, степ, сад, поле*). Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць. Харків : ХДПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. Вип. 45. С. 30–39.
114. Мішукова О. М. Глютоніми у складі концептосфери «Alimentación». *Південний архів (філологічні науки)* : зб. наук. праць. Херсон : ХДУ, 2021. № 85. С. 101–105. URL : <https://pa.journal.kspu.edu/index.php/pa/article/view/737/734> (дата звернення : 23.09.2022).
115. Мішукова О. М. Дослідження поняття «гастрономічний дискурс» : історичний огляд. *Нова філологія* : зб. наук. праць. 2020. № 79. С. 78–82. URL : http://sites.znu.edu.ua/nova_filologia//issues/79/79-13.pdf. (дата звернення : 23.12.2020).
116. Молоткіна Ю. О. Мовні та немовні причини проникнення англізмів у сучасну українську мову. *Соціум. Документ. Комунікація. Серія : Філологічні науки*. 2016. С. 112–124.
117. Молоткіна Ю. О. Usage of Anglicisms in the Context of Current Language Situation in Ukraine. *Психолінгвістика. Серія «Мовознавство»*. 2017. Вип. 21 (2). С. 89–98.
118. Мохосоєва М. М. Інноваційні процеси в лексиці на позначення смаку в сучасній українській мові. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Мовознавство*. 2013. Т. 21. Вип. 19 (1). С. 218–224. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdumo_2013_21_19\(1\)_36](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdumo_2013_21_19(1)_36) (дата звернення : 23.02.2021).
119. Мохосоєва М. М. Розвиток семантики густативної лексики в англійській, німецькій та українській мовах. *Проблеми зіставної семантики*. 2013. Вип. 11. С. 115–120. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pzs_2013_11_22 (дата звернення : 23.02.2021).

120. Мохосоєва М. М. Формули тлумачення густативної лексики (на матеріалі англійської, німецької та української мов). *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія : Філологічні науки*. Ніжин, 2013. Кн. 4. С. 263–266.
121. Набруско І. Ю. Сучасні гастрономічні практики як дзеркало українського суспільства. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства* : зб. наук. праць. Харків, 2012. Вип. 18. С. 315–321.
122. Ніколенко В. В. Гастрономічні детермінанти суспільного життя : соціологічний вимір : дис. ... д-ра соціол. наук : 22.00.01. Дніпропетровськ, 2015. 407 с.
123. Ніколенко В. В. Українська гастрономічна культура як соціальний феномен. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Соціологічні дослідження сучасного суспільства : методологія, теорія, методи* : зб. наук. праць. Харків, 2016. Вип. 36. С. 75–81.
124. Новіцька О. М. Структурування побутової лексики Підгаєччини. *Українознавчі студії*. 2013. № 13–14. С. 68–84.
125. Осінчук Ю. Структурні типи мікротопонімів Радехівщини (однослівні назви). *Вісник Львівського університету. Серія : Філологія*. 2017. Вип. 64. Ч. 2. С. 82–90.
126. Оскирко О. П. Назви їжі та напоїв у східноподільських говірках : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Умань, 2018. 397 с. URL : chrome-extension://efaidnbnmnibpcjpcglclefindmkaj/https://shron1.chtyvo.org.ua/Oskyrko_Oleksii/Nazvy_izhi_ta_napoiv_u_skhidnopodilskykh_hovirkakh.pdf? (дата звернення : 23.04.2021).
127. Оскирко О. П. Назви їжі та напоїв як об'єкт українського мовознавства. *Філологічний часопис* : зб. наук. праць. Умань : Візаві, 2017. Вип. 1 (9). С. 53–62.

128. Оскирко О. П. Номінація міцних алкогольних напоїв у східноподільських говірках. *Львівський філологічний часопис* : зб. наук. праць. 2018. Вип. 3. С. 192–196.
129. Остроушко О. А. Національно-культурні компоненти в назвах страв. URL : https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=F-fgCpEAAAAAJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=F-fgCpEAAAAAJ:hC7cP41nSMkC (дата звернення : 25.06.2022).
130. Остроушко О. А. Структурні типи назв страв у «Практичній кухні» Ольги Франко. *Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету* : зб. наук. праць. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2017. Вип. 16. С. 399–412.
131. Остроушко О. А. Часова семантика минулого в сучасному кулінарному дискурсі. *Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету* : зб. наук. праць. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2019. Вип. 20. С. 73–86.
132. Пасік Н. М. Семантична транспозиція густативних номінацій у мовно-естетичному просторі Євгена Гуцала. *Література та культура Полісся. Серія : Філологічні науки*. 2017. Вип. 86. С. 226–236. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ltkpfil_2017_86_24 (дата звернення : 25.06.2022).
133. Петришин М. Й. Семантика густативних прикметників в індивідуально-авторському вживанні (на матеріалі гомерівського епосу). *Studia linguistica* : зб. наук. праць. Київ, 2011. Вип. 5. Ч. 2. С. 44–48.
134. Письменна Ю. О. Безеквівалентна лексика як маркер національної культури (на матеріалі групи номенів на позначення страв національної кухні). URL : http://www.philology.kiev.ua/php/4/7/Studia_Linguistica_5_2/279_285.pdf (дата звернення : 01.08.2022).
135. Плюта О. П. «Гастрономічна культура» і «національна кухня» як поняття гуманітарних досліджень їжі. URL : molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/7/36.pdf (дата звернення : 02.04.2020).

136. Плюта О. П. Трансформація національної кухні в умовах соціокультурних змін : дис. ... канд. культурології : 26.00.01. Київ, 2018. 207 с.
137. Подгурська Т. А. «Кулінарна» метафора в українській економічній термінології. *Наука в епоху дисбалансів* : зб. наук. статей. Київ : Центр наук. публікацій, 2015. С. 67–70.
138. Подсікера Т. В. Назви хмільних напоїв у давньоанглійській та староукраїнській мовах : порівняльна характеристика. *Science and Education a New Dimension. Philology* : зб. наук. праць. Умань, 2016. № 4 (17). С. 65–68.
139. Половинчак Ю. М. Кулінарно-гастрономічний дискурс соціальних медіа в процесах формування національної ідентичності. *Інформаційно-аналітичний журнал. Серія : Україна : події, факти, коментарі* : зб. наук. праць. Київ : НБУ, 2016. № 4. С. 93–99.
140. Приймак О. О. Антропоніми як твірні основи для кулінарних термінів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Філологія* : зб. наук. праць. Харків : ХНУ, 2000. № 491. С. 268–271.
141. Приймак О. О. Відономастичний словотвір у сфері термінології та номенклатури (на матеріалі кулінарної лексики) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2002. 252 с.
142. Приймак О. О., Дубовис Г. А. Власні назви в кулінарії. *Дивослово*. 2002. № 5. С. 19–21.
143. Приймак О. О. Утворення кулінарних термінів та номенів від астронімів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Філологія* : зб. наук. праць. Харків : ХНУ, 2002. № 538. С. 141–146.
144. Рижкова Г.-П. М. Українська «жіноча» проза 90-х років ХХ – початку ХХІ ст.: жанрові й нарративні моделі та лінгвопоетика : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Кіровоград, 2008. 20 с.

145. Різник В. П. Назви їжі та кухонного начиння в говірках надсянсько-наддністрянського суміжжя : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Львів, 2017. 370 с.
146. Руденко С. М. Глютоніми-символи темпоративного циклу «Українська весняна обрядовість». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологія*. Острог, 2018. Вип. 1 (69). Ч. 2. С. 121–124.
147. Руденко С. М. Лінгвістичні знаки-кваліфікативи у складі глютонічного дискурсу. *Мова і культура : Науковий журнал Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Київ, 2008. Вип. 10. Т. X. (110). С. 30–38.
148. Руденко С. М. Лінгвокультурна семантика органолептивів у глютонічному фреймі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологія*. Острог, 2022. Вип. 9 (77). С. 67–70.
149. Руденко С. М. Пошук ключового терміна мови дослідження як лінгвістична проблема. Київ, 2009. Вип. 26. Ч. 3. С. 55–60.
150. Руденко С. М., Сапожнікова Л. Я. Творення та функціонування номенклатурних назв в українській підмові харчування (мовно-концептуальний аспект) : монографія. Харків : Монограф, 2018. 118 с.
151. Савельєва А. В., Халіман О. В. Лексико-семантичний спосіб творення ергонімів (на матеріалі назв закладів харчування міста Харкова). *Дослідження різних напрямів розвитку філологічних наук : зб. наук. праць*. 2021. С. 32–36.
152. Семак Л. А. Лексична синоніміка в сучасній українській жіночій прозі (функціонально-семантичний аспект) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпро, 2021. 207 с.
153. Семашко Т. Ф. Перцептивний зміст антропостереотипів із густативним компонентом. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2016. IV (19). Iss. 84. С. 57–60.

154. Семенова О. В. Лінгвокультурний аспект глютонічного дискурсу франкомовних країн. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2020. Вип. 44. С. 125–128.
155. Симонець М. С. Структура термінів-гастронімів у французькій та українській мовах. *Вісник Донецького національного університету*. Донецьк, 2009. № 1. С. 91–102.
156. Словник української мови : в 11 т. / За ред. І. К. Білодіда. URL : http://ukrlit.org/slovnuk/slovnuk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh (дата звернення : 08.08.2022).
157. Стельмах Х. Специфіка жіночої психології у романі Ясміні Тешанович «Сирени». *Молода нація* / Гол. ред. О. Проценко. Київ, 1999. С. 314–322.
158. Струганець Л. В. Лексика на перетині наукових парадигм : монографія. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018. 212 с.
159. Струганець Л. Назви продуктів харчування в нормативних словниках української мови. *Культура слова*. 2001. Вип. 57–58. С. 65–72.
160. Сюта Г. М. Цитата в українському поетичному тексті ХХ століття: джерела, прагматика, рецепція : дис. ... д. філол. наук. Київ, 2018. 544 с.
161. Тебешевська-Качак Т. Б. Художні особливості жіночої прози 80-90-х років ХХ ст. : монографія. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009. 192 с.
162. Телкова О. В., Большаков Д. С. Гастрономічний код культури в іспаномовній картині. *Молодий вчений*. 2016. № 4. С. 419–423. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_4_104 (дата звернення : 25.05.2020).
163. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія. Хмельницький : Авіст, 2008. 550 с.
164. Турчин Є. Д. Назви їжі на Східному Поліссі. Львів : Українська академія друкарства, 2012. 347 с.
165. Українська мова : енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський та ін. Київ : Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2007. 856 с.

166. Українські назви з куховарства й харчування : словник з поясненням : близько 3 500 назв / Упоряд. : Н. Чапленко. Нью-Йорк, 1980. 115 с.
167. Улюра Г. А. Коронована сила жіночої руки, або Про тих, хто «пише іншу прозу». *Слово і Час*. 2005. № 3. С. 65–71.
168. Усенко О. П. Тематизація та естетизація їжі в японській літературі ХХ ст. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Філологічні науки*. Дніпропетровськ, 2011. № 2 (2). С. 189–193.
169. Ущаровська І. В. Соціолінгвістичні аспекти мови кавових брендів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2017. № 30. Т. 2. С. 55–57.
170. Ущаровська І. В. Структурно-семантичні, соціолінгвальні та прагматичні параметри мови бренду : мультимодальний підхід (на матеріалі англійських брендів кави) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2020. 258 с. URL : chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/80798/1/diss_Ushchapovska.Pdf (дата звернення : 13.05.2021).
171. Філоненко С. О. Кулінарна есеїстика в етноімагологічній перспективі (на матеріалі книг Олександра Геніса «Колобок. Кулінарні подорожі» та Світлани Пиркало «Кухня егоїста»). URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/16566> (дата звернення : 14.06.2021).
172. Філоненко С. О. Література плюс кулінарія : формування нового жанру масового письменства. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Бердянськ, 2014. Вип. 1. С. 141–151.
173. Філоненко С. О. Масова література в Україні : дискурс / гендер / жанр : монографія. Донецьк : ЛАНДОН–ХХІ, 2011. 432 с.
174. Філоненко С. О. Феномен жіночої прози в українській літературі. *Українська мова та література*. 2008. № 22–24. С. 57–61.

175. Чернова Ю. В., Гаращенко Т. С. Кулінарна термінологія та проблеми її перекладу. *Видання «Молодий вчений» Чорноморського національного університету імені Петра Могили*. 2018. № 12 (64). С. 148–151.
176. Чернявська Л., Костецька Л. Мотиви їжі та символіка національної кухні в системі феміністичного дискурсу української прози. *Актуальні проблеми слов'янської філології* : зб. наук. праць. Бердянськ, 2012. Вип. XXVI. Ч. 4. С. 171–178.
177. Шевченко Л. І. Інтелектуальна еволюція української літературної мови : теорія аналізу : монографія. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2001. 47 с.
178. Шевченко Л. І. Інтелектуальна інсталяція літературної мови. Дискурс Володимира Винниченка. *Літературознавчі студії*. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2001. С. 339–348.
179. Шевчук З. С. Вербалізація мовного портрета жінки (на матеріалі сучасної української жіночої прози) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луцьк, 2017. 23 с.
180. Школяренко В. І., Мальована Н. В. Відображення густативної лексики у мовній картині світу (на матеріалі німецької та англійських мов). *Філологічні трактати*. 2013. Т. 5. № 2. С. 123–129.
181. Шутова Л. І. Жіноче письмо : міф чи реальність? (лінгвостилістичні особливості сучасної української жіночої прози). *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. праць. Харків, 2014. Вип. 38. С. 176–180.
182. Яценко С. А. Апелятиви на позначення продуктів харчування, страв та напоїв у ролі власних імен у Козацькому Реєстрі 1642 року. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир, 2008. Вип. 41. С. 218–221.
183. Яценко С. А. Назви продуктів харчування, страв і напоїв в українській мові XIV–XVII століть : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2009. 249 с.

184. Яценко С. А. Традиційна народна їжа як предмет етнографічного дослідження. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир, 2006. Вип. 28. С. 233–236.
185. Annuk E. Culinary discourse : Organic food in Estonia. URL : <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.folklore.ee/pubte/eraama/t/eestipoola2/annuk.pdf> (date of the application : 08.08.2022).
186. Boyce C., Fitzpatrick J. *A History of Food in Literature. From the Fourteenth Century to the Present*. London : Routledge, 2017. 314 p.
187. Cavanaugh, Jillian R.; Riley, Kathleen C.; Jaffe, Alexandra; Jourdan, Christine; Karrebæk, Martha; Paugh, Amy. What Words Bring to the Table : The Linguistic Anthropological Toolkit as Applied to the Study of Food. *Journal of Linguistic Anthropology*. 2014. Vol. 24. Pp. 84–97.
188. Cozzi A. *The Discourses of Food in Nineteenth-Century British Fiction*. New York : Palgrave Macmillan, 2010. 223 p.
189. *Culinary Linguistics : The chef's special* Edited by Cornelia Gerhardt, Maximiliane Frobenius and Susanne Ley. *Culture and Language Use*. 2013. Vol. 10. Pp. 3–50.
190. Douglas M. Deciphering a meal. *Food and Culture : A Reader*. Ed. by C. Counihan and P. Van Esterik. New York – London : Routledge, 1997. Pp. 36–54.
191. Edmunds L. Ancient Roman and modern American food : A comparative sketch of two semiological systems. *Comparative Civilizations Review*. 1980. Pp. 52–69.
192. Eriksson H. *Husbands, Lovers and Dreamlovers : Masculinity and Female Desire in Women's Novels of the 1970-ies*. Uppsala, 1997. 143 p.
193. Fitriasia D., Sibarani R., Ritonga M. Traditional food in the perspective of culinary linguistics. *International Journal of Multidisciplinary Research and Development*. Medan. 2018. Vol. 5. Iss. 2. Pp. 24–27.

194. Fitzpatrick J. Food and literature. An overview. *Routledge International Handbook of Food Studies*. Ed. by K. Albala. London : Routledge, 2013. 408 p.
195. Hanke R. Mass Media and Lifestyle Differentiation : *An Analysis of the Public Discourse About Food*. URL : <http://bhanke.apps01.yorku.ca/wpcontent/uploads/2016/07/hanke1989a.pdf> (date of the application : 01.08.2020).
196. Hurko O. Intersection of affirmative meanings in the Ukrainian literary language (on the materials of contemporary fiction). *ASTRA Salvensis. Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român-ASTRA*. 2020. Iss. 1. Pp. 605–617.
197. Koloiz Zh. Food (glutonic) linguocode in the typology of cultural codes. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research : Proceedings of the International Conference on New Trends in Languages, Literature and Social Communications*. Netherlands : Atlantis Press, 2021. Vol. 557. Pp. 53–61. URL : <https://doi.org/10.2991/assehr.k.210525.007> (date of the application : 29.01.2022).
198. Korunovski S., Kocevski J. Determining the value of food in rural tourism as an important part of the total tourism experience. *Culture and Food*. Ohrid, 2013. 11 p.
199. Kosmeda T., Zahnitko A., Krasnobaieva-Chorna Zh. Delineation of Linguopersonology and Linguoaxiology. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2019. 254 p.
200. Kudo K. The Cross-Generational Transmission of Cultural and Gender Identity through Food : master of Arts in Sociology. New Zealand : Victoria University of Wellington, 2011. 218 p.
201. Labenko O., Palchevska O. Mystical symbols in the culinary discourse of Joan Harris's novel "Chocolat". *Scientific Journal of Polonia University*. 2023. Vol. 55. № 6. Pp. 47–54.

202. Lutsenko L., Poliarenko V., Zakharova N. et al. *Literary Discourse : Theoretical and Practical Aspects* : collective monograph. Riga : Publishing House «Baltija Publishing», 2020. 236 p.
203. Masliaieva I. Semantic potential of instrumental gluttonyms / Семантичний потенціал глютонімів-інструментативів. *II International Conference, Languages for Specific Purposes and Ways of Instruction and Acquisition : Innovative Approach*. Kyiv, 2021. С. 64–66.
204. Masliaieva I. Sociolinguistic dimension of the gluttonia phenomenon. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research : Proceedings of the International Conference on New Trends in Languages, Literature and Social Communications*. Netherlands : Atlantis Press, 2021. Vol. 557. P. 255–261. URL : <https://www.atlantis-press.com/proceedings/icntllsc-21/125957108> (date of the application : 29.01.2022).
205. Merriam-Webster dictionary. URL : <https://www.merriam-webster.com/dictionary/glutton#etymology> (date of the application : 21.06.2021).
206. Oliver J. *Jamie's 30-Minute Meals : A Revolutionary Approach to Cooking Good Food Fast*. London: Michael Joseph, 2010. 288 p.
207. Omiadze S. On the Connotational Aspect of Gluttonyms in Georgian Linguoculture. *Issues of the Georgian Speech Culture*. Book XVIII. Tbilisi : TSU Publishing House. 2018. 185 p.
208. Omiadze S. Two Types of Problems Regarding the Translation of Gluttonic Vocabulary. *Фаховий та художній переклад : теорія, методологія, практика* : зб. наук. праць. Київ, 2019. С. 241–244. URL : <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/47502> (date of the application : 25.06.2021).
209. Orlova O. English gluttonic discourse : linguistic peculiarities. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство)* : зб. наук. праць. Миколаїв, 2017. Вип. 2 (20). С. 304–307.
210. Oster U., Moles-Cases T. Eating and drinking seen through translation : *A study of food-related translation difficulties and techniques in a*

parallel corpus of literary texts. URL : <http://akademai.com/doi/abs/10.1556/084.2016.17.1.3> (date of the application : 05.05.2020).

211. Palchevska O. Lingvocultural nature of the vernacular names of authentic dishes in English, Ukrainian, French and Polish languages of the XIXth century. *Scientific Journal of Polonia University*. 2019. 36 (5). Pp. 96–102. URL : <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/article/view/393/370> (date of the application : 05.05.2020).

212. Pulatova S. Gastronomic discourse of «tea drinking» culture in Uzbek and English languages from the point of consumption. *Current research journal of philological sciences*. Vol. 2 (9). Pp. 76–79. URL : <file:///D:/Downloads/306.pdf> (date of the application : 10.01.2022).

213. Rodriguez-Gonzalez F. Sociolinguistic Variation in the Names of Meals. URL : <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://digitum.um.es/digitum/bitstream/10201/1686/1/112482.pdf> (date of the application : 07.08.2022).

214. Rozane R. Tracing English Equivalents of Brazilian Portuguese Cooking Vocabulary: A Corpus-based Study. *Papers in Translation Studies*. Ed. by S. Izwaini. Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2015. Pp. 154–179.

215. Schultz J. The Semantic Development of Nineteenth-Century French Cookery Terms in English : Tendencies of Borrowings Relating to Dishes, Desserts and Confectionary. *Journal of language contact*. Heidelberg, 2016. Vol. 9. Pp. 477–512.

216. Żarski W. Culinary identity as the determinant of cultural distinctiveness in Silesia and the Vilnius region. URL : <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.folklore.ee/pubte/eraamat/eestipoola2/zarski.pdf> (date of the application : 08.08.2022).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрухович С. Старі люди : повість. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2008. 144 с.
2. Байдаченко Н. Нічого особистого : роман. Київ : Факт, 2010. 160 с.
3. Белімова Т. Київ. ua : роман. Харків : КСД, 2013. 256 с.
4. Вдовиченко Г. Бора : роман. Харків : КСД, 2011. 240 с.
5. Вдовиченко Г. Інші пів'яблука : роман. Харків : КСД, 2015. 256 с.
6. Вдовиченко Г. Пів'яблука : роман. Харків : КСД, 2014. 208 с.
7. Вдовиченко Г. Тамдевін. Вовчі історії замку Гербуртів : роман. Харків : КСД, 2015. 224 с.
8. Гербіш Н. Теплі історії до кави : оповідання. Київ : БСП, 2013. 168 с.
9. Гербіш Н. Теплі історії до шоколаду : оповідання. Київ : БСП, 2012. 144 с.
10. Горбань С., Лапіна Н. Роман з містом : роман. Харків : КСД, 2015. 224 с.
11. Гримич М. Бранзолія : подорожні записки. Київ : Дуліби, 2015. 156 с.
12. Гримич М. Second life (Друге життя) : роман. Київ : Дуліби, 2010. 159 с.
13. Гуменюк Н. Вересові меди : роман. Харків : КСД, 2015. 320 с.
14. Гурницька Н. Мелодія кави у тональності кардамону : роман. Харків : КСД, 2013. 400 с.
15. Дашвар Л. На запах м'яса : роман. Харків : КСД, 2013. 368 с.
16. Дашвар Л. Покров : роман. Харків : КСД, 2015. 384 с.
17. Денисенко Л. Кавовий присмак кориці : роман. Київ : Нора-друк, 2007. 256 с.
18. Денисенко Л. Нова стара баба : роман. Харків : КСД, 2012. 272 с.
19. Денисенко Л. Сарабанда банди Сари : роман. Київ : Нора-друк, 2008. 240 с.
20. Доляк Н. Гастарбайтерки : роман. Харків : КСД, 2012. 256 с.

21. Доляк Н. Заплакана Європа : роман. Харків : КСД, 2013. 288 с.
22. Забужко О. Музей покинутих секретів : роман. Київ : Факт, 2009. 832 с.
23. Карпа І. Baby travel. Подорожі з дітьми, або Як не стати куркою : роман. Харків : КСД, 2014. 208 с.
24. Карпа І. Bitches Get Everything : роман. Харків : КСД, 2007. 240 с.
25. Карпа І. Перламутрове порно (Супермаркет самотності) : роман. Київ : Дуліби, 2005. 272 с.
26. Карпа І. Фройд би плакав : роман. Харків: Фоліо, 2004. 238 с.
27. Куява Ж. Гордієві жінки : роман. Харків : КСД, 2015. 288 с.
28. Куява Ж. Із медом полин : роман. Харків : КСД, 2013. 272 с.
29. Львів. Кава. Любов : збірник / укл. і передм. Н. Нікалео. Харків : КСД, 2015. 272 с.
30. Львів. Смаколики. Різдво : збірник / укл. і передм. Н. Нікалео. Харків : КСД, 2016. 256 с.
31. Матіос М. Кулінарні фіглі : повість. Львів : Піраміда, 2009. 208 с.
32. Мельник О. Ship life. Сім місяців добровільного рабства : подорожній щоденник. Чернівці : Книги – ХХІ, 2018. 192 с.
33. Нікалео Н. Черешні з коньяком : роман. Харків : КСД, 2017. 192 с.
34. Пагутяк Г. Новий рік у Стамбулі : роман. Львів : Піраміда, 2015, 84 с.
35. Пахомова Т. Карпатське танго : роман. Харків : КСД, 2018. 336 с.
36. Пахомова Т. Таємниця галицького Версалю : роман. Харків : КСД, 2017. 336 с.
37. Пиркало С. Кухня егоїста : есеї. Київ : Факт, 2007. 224 с.
38. Рогашко А. Осіннє Рондо місячної ночі : роман. Харків : КСД, 2015. 208 с.
39. Роздобудько І. Мандрівки без сенсу і моралі : тревелог. Київ : Нора-друк, 2011. 192 с.

40. Роздобудько І. Ранковий прибиральник : роман. Київ : Нора-друк, 2015. 160 с.
41. Роздобудько І. Я знаю, що ти знаєш, що я знаю : роман. Київ : Нора-друк, 2011. 240 с.
42. Роздобудько І. Якби : роман. Харків : КСД, 2012. 256 с.
43. Савка І. Осиний мед дикий : новели. Львів : Вид-во Старого Лева, 2013. 320 с.
44. Сайко О. Кав'ярня на розі : роман. Львів : Вид-во Старого Лева, 2013. 176 с.
45. Смаль Ю. Теплі історії з корицею : повість. Київ : Брайт Стар Паблішинг, 2014. 148 с.
46. Сняданко Н. Чебрець в молоці : роман. Харків : Фоліо, 2013. 224 с.
47. Стрижевська Т. Ad Libitum : роман. Київ : Смолоскип, 2014. 328 с.
48. Теплі історії про дива, коханих і рідних : збірник / за ред. Ю. Шутенко. Київ : БСП, 2014. 144 с.
49. Тетера І. Київ – New York : роман. Київ : Брайт Стар Паблішинг, 2016. 224 с.
50. Форостина О. Duty Free : роман. Львів : Кальварія, 2013. 192 с.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ

Статті, які відображають основні результати дослідження

1. Іщенко І. В. Здоров'язберігаюча функція глютонімів на позначення ПИТТЯ (на матеріалі текстів сучасної жіночої прози). *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : ВД «Гельветика», 2022. Вип. 24. Т. 1. С. 36–40.

2. Іщенко І. В. Лінгвокультурна маркованість фразем із глютонійним компонентом *сало*. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. Одеса, 2021. № 52. Т. 1. С. 72–75.

3. Іщенко І. В. Структурна диференціація глютоном-наїдків. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : ВД «Гельветика», 2022. Вип. 26. Т. 1. С. 56–59.

4. Masliaieva I. (Ishchenko I.) Sociolinguistic dimension of the glutonia phenomenon. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research : Proceedings of the International Conference on New Trends in Languages, Literature and Social Communications (ICNTLLSC 2021)*. Netherlands : Atlantis Press, 2021. Vol. 557. P. 255–261. ISBN 978-94-6239-384-4; ISSN 2352-5398. DOI : 10.2991/assehr.k.210525.030

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Масляєва І. В. (Іщенко І. В.), Колоїз Ж. В. Глютонійні паремії як згустки лінгвокультурної інформації національної спільноти. *International scientific and practical conference “Philological sciences, intercultural communication and translation studies: an experience and challenges” : conference proceedings*, April 23–24, 2021. Czestochowa : “Baltija Publishing”, 2021. Vol. 1. P. 21–25.

2. Масляєва І. В. (Іщенко І. В.). Соціокультурна маркованість

фразеологізмів із глютонічним компонентом. *Мовний простір слов'янського світу (слов'яно-германські, слов'яно-романські, слов'яно-тюркські контакти): VI Всеукраїнська науково-практична конференції студентів, аспірантів і молодих учених (21 травня 2021 року)*. Львів : ЛДУБЖД, 2021. С. 31–33.

3. Масляєва І. В. (Іщенко І. В.). Торговельні знаки як виразники глютонічної культури (на матеріалі сучасної української жіночої прози). *Матеріали доповідей, приурочених 90-річчю Криворізького державного педагогічного університету, виголошених у рамках VI Міжнародної наукової конференції «Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри»*. Кривий Ріг, 2020. С. 103–107.

4. Masliaieva I. (Ishchenko I.). Semantic potential of instrumental glutonyms / Семантичний потенціал глютонімів-інструментативів. *II International Conference, Languages for Specific Purposes and Ways of Instruction and Acquisition : Innovative Approach*. Київ, 2021. С. 64–66.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Масляєва І. В. (Іщенко І. В.). Етапи становлення глютонічного дискурсу. *Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте VI : сб. научн. ст.* Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2020. С. 49–54.

2. Масляєва І. В. (Іщенко І. В.). Лінгвокультурна специфіка найменувань їжі в текстах сучасної жіночої мандрівної прози. *Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг, 2019. Вип. 20. С. 135–145.

3. Масляєва І. В. (Іщенко І. В.). Особливості функціонування глютонічних найменувань у жіночому романі Лариси Денисенко «Кавовий присмак кориці». *Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг, 2019. Вип. 19. С. 64–76.

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Міжнародна наукова конференція «Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте – VI» (25 жовтня 2019 р., Могильовський державний університет імені А. Кулешова, м. Могильов, Білорусь, онлайн).

2. II Міжнародна науково-практична конференція «Філологія та лінгводидактика в умовах євроінтеграції: сьогодення і перспективи» (19–20 травня 2020 р., Херсонський державний університет, м. Херсон, Україна, онлайн).

3. Міжнародні наукові читання молодих дослідників до Дня слов'янської писемності (19 травня 2020 р., Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг, Україна, онлайн).

4. VI Міжнародна наукова конференція «Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри» (09–10 жовтня 2020 р., Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг, Україна, онлайн).

5. Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Динамічні процеси в лексиці та граматиці слов'янських мов» (22 квітня 2021 р., Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна, онлайн).

6. Міжнародна науково-практична конференція «Філологічні науки, міжкультурна комунікація та перекладознавство: досвід і виклики» (23–24 квітня 2021 р., Полонійна академія в Ченстохові, м. Ченстохова, Польща, онлайн).

7. The International Conference on New Trends in Languages, Literature and Social Communications (ICNTLLSC 2021) (11 травня 2021 р., Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг, Україна, онлайн).

8. Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Динамічні процеси в лексиці та граматиці слов'янських мов» (10–11 листопада, 2022 р., Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна, онлайн).